

**MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”**

**Cu titlu de manuscris
C.Z.U.:349.6(043.3)**

ARDELEAN GRIGORE

REPARAREA PREJUDICIULUI ECOLOGIC

SPECIALITATEA: 552.04 - DREPT FUNCİAR ȘI AL MEDIULUI

TEZĂ DE DOCTOR ÎN DREPT

Conducător științific:

TROFIMOV Igor
doctor în drept,
conferențiar universitar

Autor:

ARDELEAN Grigore

CHIȘINĂU, 2017

© ARDELEAN Grigore, 2017

CUPRINS

ADNOTARE	5
ANNOTATION.....	6
АННОТАЦИЯ	7
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE.....	9
1. ANALIZA DOCTRINEI ȘI LEGISLAȚIEI ÎN MATERIA REPARĂRII PREJUDICIULUI ECOLOGIC.....	16
1.1. Definirea noțiunii de „prejudiciu ecologic” în doctrina și legislația Republicii Moldova și a altor state	16
1.2. Reglementări și politici actuale cu privire la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic..	22
1.3. Concluzii la capitolul 1.....	33
2. ABORDAREA CONCEPTULUI DE PREJUDICIU ECOLOGIC ÎN CONTEXTUL PARTICULARITĂȚILOR DE EVALUARE ȘI REPARARE.....	36
2.1. Noțiunea de „prejudiciu ecologic”.....	36
2.1.1. Caracteristica evoluției în definirea noțiunii de prejudiciu ecologic.....	36
2.1.2. Conceptul delimitării daunei de mediu de prejudiciul ecologic.....	38
2.2. Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității ce le caracterizează.....	54
2.3. Particularitățile evaluării prejudiciului ecologic.....	67
2.4. Concluzii la capitolul 2.....	77
3. PROBLEMA IDENTIFICĂRII AUTORULUI ȘI DESEMNĂRII RESPONSABILULUI PENTRU REPARAREA PREJUDICIULUI ECOLOGIC.....	80
3.1. Proba în procesul identificării responsabilului pentru repararea prejudiciilor ecologice anonime.....	80
3.2. Desemnarea responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic după principiul obiectiv.....	90
3.2.1. Desemnarea responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic odată cu crearea unui risc iminent de poluare.....	93

3.2.2. Desemnarea responsabilului prin impunerea la asigurarea riscului de mediu.....	98
3.2.3. Responsabilizarea prin constituirea unui fond de indemnizare format din cotizațiile poluatorilor.....	102
3.3. Unele particularități ale desemnării responsabilului pentru prejudiciul ecologic produs în circumstanțe specifice	103
3.3.1. Angajarea responsabilității părinților pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minori.....	103
3.3.2. Problema desemnării responsabilului de reparare a prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat pretensei jurisdicției transnistrene.....	111
3.4. Concluzii la capitolul 3.....	118
4. REPARAREA PREJUDICIULUI ECOLOGIC PRIN APLICAREA NORMELOR ÎN CADRUL UNUI REGIM DE RĂSPUNDERE SPECIFIC.....	121
4.1. Regimul juridic specific al reparării prejudiciului ecologic	121
4.2. Interferența principiilor răspunderii pentru dauna de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale.....	127
4.3. Condițiile prejudiciului ecologic susceptibil de reparare.....	137
4.4. Subiecții cu drept la acțiune în repararea prejudiciului ecologic.....	148
4.5. Prescripția exercitării dreptului la repararea prejudiciului ecologic pe calea acțiunii în justiție.....	151
4.6. Modalități de reparare a prejudiciului ecologic.....	153
4.7. Concluzii la capitolul 4.....	156
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	159
BIBLIOGRAFIE.....	166
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	176
CV-UL AUTORULUI.....	177

ADNOTARE

Ardelean Grigore. *Repararea prejudiciului ecologic.*

Teza pentru obținerea gradului științific de doctor în drept.

Specialitatea: 552.04 - Drept funciar și al mediului. Chișinău, 2017

Structura: Sub aspect structural, lucrarea se compune din: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 196 titluri, 157 pagini text de bază. Rezultatele obținute în cadrul cercetării sunt publicate în 15 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: poluare, dauna de mediu, prejudiciu ecologic, evaluarea prejudiciului, repararea prejudiciului, răspundere de mediu, răspundere civilă delictuală, factori de mediu, funcție ecologică, patrimoniu.

Domeniul de studiu: Drept public

Scopul și obiectivele tezei constă în examinarea funcționalității cadrului juridic aplicabil evaluării și reparării prejudiciului ecologic, identificării deficiențelor, cauzelor și condițiilor care le-au generat, precum și formularea unor soluții capabile să înlăture orice obstacole din calea regimului răspunderii pentru asemenea categorii de prejudicii.

Noutatea și originalitatea științifică exprimă o distinctă viziune asupra modului de abordare și configurare a normelor ce vor sta la baza consolidării unui regim de răspundere specific și distinct în materia reparării prejudiciului ecologic.

Problema științifică importantă soluționată se concretizează în argumentarea eficienței și perspectivei delimitării regimului de răspundere pentru dauna adusă mediului de cel aplicabil reparării prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale. În același context, se argumentează științific necesitatea avansării ideii de obiectivizare a răspunderii de mediu, chiar cu depășirea unor limite ale tradiționalismului în reglementare în schimbul garantării unei reparări juste și pe principii echitabile a prejudiciului ecologic.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării constă în generalizarea problematicii, a cauzelor și consecințelor cadrului defectuos de reglementare, dar și a concepției atribuite inițial regimului juridic aplicabil reparării prejudiciului ecologic. În plan aplicativ, rezultatele studiului constituie reale soluții, cu perspectiva de a se regăsi în conținutul legilor ce urmează a fi aplicate în scopul reparării categoriilor de prejudicii vizate.

Implementarea rezultatelor științifice. Argumentarea la nivel științific a ideilor și fiabilității unor noi reguli și principii de aplicare a normelor ce privesc modul de evaluare și reparare a prejudiciului ecologic își găsesc reflecție în conținutul a 14 articole științifice publicate în diferite reviste de nivel național și internațional, precum și în manualul de Dreptul mediului ce constituie sursa bibliografică de bază a studenților ce își fac studiile în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI.

ANNOTATION

**Ardelean Grigore. "*Remediation of ecological damage*".
PhD thesis entitled to specialty: 522.04
Land and environmental law, Chişinău, 2017**

Thesis structure: Under the structural aspect, the paper consists of: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 196 titles, 157 pages of basic text. The results obtained in the research are published in 15 scientific papers.

Keywords: pollution, environmental damage, ecological damage, damage assessment, damage remedying, environmental liability, tort civil liability, environmental factors, ecological function, patrimony.

Study domain. Public law.

Thesis aim and objectives consists in examining the functionality of the applicable legal framework for assessment and compensation of the ecological damage, identification of the gaps, causes and conditions that generated them, as well as formulation of solutions capable of removing any obstacles from the path of the liability regime for such categories of harms.

Scientific novelty and originality expresses a distinctive vision on how to approach and set up rules that will form the basis for the consolidation of a specific and distinct liability system in the matter of remedying the ecological damage.

Important scientific issue solved is reflected in the argumentation of the efficiency and perspective delimitation of liability regime for environmental damage from that applicable to remedying the ecological damage retrieved for person and its property. In the same context, scientifically it is argued the need to advance the idea of objectification of environmental liability, even exceeding the regulatory limits of traditionalism in return for ensuring a fair remediation on equitable principles of ecological damage.

The theoretical significance and applicative value of the thesis consists in generalizing the problems, causes and consequences of faulty regulatory framework, but also to the concept initially assigned to the legal regime applicable to the ecological damage assessment and remedying. In applicative plan, study results constitute actual solutions with the perspective to retrieve in the content of the laws to be applied for the purpose of remedying the ecological damages.

Implementation of scientific results. Scientific argumentation of the ideas and reliability of new rules and principles of application of the rules relating to the assessment and repair of injury find their reflection in the ecological content of 14 scientific articles published in different journals nationally and internationally, as well as in Handbook of environmental law that constitutes the basic source of students what studying in the Academy „Ştefan cel Mare”.

Аннотация

Григоре Арделян „Возмещение экологического ущерба”.

Диссертация на соискание ученой степени доктора права. Специализация:
552.04. Земельное и экологическое право. Кишинёв, 2017

Структура: работа состоит из: введения, четырех глав, выводов и рекомендаций, библиографии 196 названий 157 страниц основного текста. Результаты, полученные в ходе исследования, опубликованы в 15 научных работах.

Ключевые слова: загрязнение окружающей среды, экологический вред, экологический ущерб, возмещение ущерба окружающей среды, определение ущерба, экологическая ответственность, нарушения законных прав, факторы окружающей среды, экологическая функция, имущества.

Область исследования: Публичное право.

Цель и задачи диссертации заключается в изучении в рамках правовой функциональности определения и возмещения экологического ущерба, выявления пробелов, причины, порождающие условия, и обеспечить решения, способные удалить любые препятствия к привлечению ответственности для таких категорий ущерба.

Научная новизна и оригинальность выражает отличительное видение в отношении подхода и правила конфигурации, которые будут лежать в основе укрепления конкретного и отчетливого режима ответственности в вопросах экологического возмещения ущерба.

Важная научная проблема сосредоточена на обосновании эффективности и перспективного разграничения режима ответственности за ущерб окружающей среде, применяем возмещению экологического ущерба лицу и его имуществу. В этом контексте приводятся доводы в пользу необходимости продвигать идею научной объективности экологической ответственности, даже превышение нормативных ограничений традиционализма в обмен на обеспечение справедливого и равноправного возмещения экологического ущерба.

Теоретическая значимость и ценность работы состоит в обобщении вопросов, причин и последствий плохой нормативно-правовой базы, но и изначальной правовой концепции применимой возмещению экологического ущерба. С точки зрения прикладных исследований, результаты представляют собой реальные решения, в дальнейшем для нахождения их в тексте законов, которые должны применяться с целью восстановления ущерба окружающей среде.

Внедрение научных результатов. Научным доводом идей и достоверности некоторых новых правил и принципы применения правил, касающихся оценки возмещению экологического ущерба найдет отражение в содержании 14 научных статей, опубликованных в различных журналах на национальном и международном уровнях, а также как справочник по экологическому праву, который является основным источником студентов в Академии «Штефан чел Маре».

LISTA ABREVIERILOR

alin. – alineat

art. – articol

CC – Codul civil

CE – Comisia Europeană

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CP – Cod penal

CPP – Cod de procedură penală

CPC – Cod de procedură civilă

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

CSI – Comunitatea Statelor Independente

lit. – literă

FR – Federația Rusă

IES – Inspectoratul Ecologic de Stat

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

MJ – Ministerul Justiției

Nr. – număr

OCDE – Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare

ONG – Organizație nonguvernamentală

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OUG – Ordonanța de urgență

p. – pagină

pct. – punct

RCA – Asigurare Obligatorie de Răspundere Civilă Auto

RM – Republica Moldova

SUA – Statele Unite ale Americii

UE – Uniunea Europeană

UICN – Uniunea Internațională de Conservare a Naturii

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. În condițiile reconsiderării și percepției diferite a confortului existențial al omenirii ce implică o exploatare la maximum a întregului potențialul inovațional, s-a înregistrat și o diversificare a manifestărilor negative ce atentează direct la factorii de mediu, riscând să pună în pericol șansa omului de a beneficia de un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic.

Cu toate că în ultimii ani natura și-a intensificat avertismentele reflectate în catastrofele de proporții, iar autoritățile la nivel mondial tot mai frecvent atenționează subiecții ce desfășoară activități cu impact asupra mediului despre pericolul neglijenței manifestate în cursul exploatării resurselor naturale, totuși setea generată de progresul economic pare a fi mult mai aprigă. Specificul prejudiciului adus mediului pe această cale și repercusiunile sale asupra sănătății și bunurilor persoanei au luat prin surprindere orice previziune a celor ce în mod eronat considerau că natura este tolerantă și capabilă de a se „autoregenera” la nesfârșit. Contrar acestor așteptări, s-a observat că prejudiciile vizate, într-o perioadă foarte scurtă de timp, au generat unele „mutații” ce tind să se imunizeze în fața oricăror remedii și mecanisme de combatere cunoscute omului. Cu toate acestea, oricât de dificilă ar fi sarcina identificării unor soluții optime, studiul ramificărilor pe care și le-a adaptat prejudiciul ecologic încă de la primele manifestări, constituie prima și cea mai importantă etapă a procesului de perfecționare a cadrului normativ în domeniu. Se cere a fi menționat înainte de toate că la începuturi, dar și în prezent, în lipsa unor norme de răspundere proprii materiei de mediu, ori de câte ori se aducea un prejudiciu elementelor sale, iar prin urmare și bunurilor persoanei, în vederea reparării se apela la normele răspunderii civile delictuale. Totuși, ținând cont de specificitatea sa, apelul la normele răspunderii civile în scopul reparării unui prejudiciu adus mediului multă vreme a constituit și mai constituie și în prezent o alternativă și nu o soluție reală. În situația descrisă, eforturile sesizate din partea doctrinei ce străduiesc în a consacra un regim de răspundere care să surprindă specificul prejudiciului ecologic a devenit o actualitate în domeniul științei și jurisprudenței de mediu. Această constatare, de fapt, ne aduce în fața unor împrejurări care ne îndreptățesc să afirmăm că cea mai discutată și actuală problemă, în materie de mediu, a fost și rămâne a fi în toate timpurile cea a reparării prejudiciului ecologic, care din considerente obiective comportă unele specificități greu de explicat, atât în privința producerii și manifestării în timp, cât și în planul constatării, identificării sursei, evaluării și reparării în natură. Astăzi, în pofida faptului că dispunem de unele reglementări în domeniu, șansa de a beneficia de un mediu curat și de a fi garantați că nu vom mai fi prejudiciați sub nici o formă de activitățile desfășurate de semenii noștri, sunt foarte

minime. În aceste condiții, abordările care însoțesc procesul de legiferare a normelor ce au drept obiectiv asigurarea remedierii, pe cât e posibil, a factorilor de mediu prejudiciați, urmează a se detașa de tradiționalismul în reglementare practicat încă din momentul sesizării primelor simptome ale manifestărilor specifice și proprii acestor categorii de prejudicii. Deci, în contextul specificității prejudiciului ecologic, viitorul cadru legislativ responsabil de asigurarea eficiență a procedurilor menționate, în scopul repunerii victimei în situația anterioară producerii acestuia, urmează a fi construit din reguli tot atât de specifice și categorice. Constatarea de față impune ca toate reglementările precedente și actuale ce au ca obiectiv primordial protecția mediului să fie reorientate cu pregnanță spre intensificarea și eficientizarea măsurilor de prevenție, dar și a celor care ar garanta o reparare pe cât posibil adecvată și echitabilă a prejudiciului admis. Pentru realizarea scopului propus, actualmente se cere o trecere bruscă de la o concepție ce vizează protecția simplă a mediului la diversificarea și nuanțarea acesteia, determinată de cerința de a „repara”, restaura ori ameliora, altfel spus de a conserva și gestiona bunurile aparținând mediului [155, p. 50]. Pentru aceasta, începutul și finalitatea formulării unor veritabile soluții de nivel juridico-aplicativ urmează a fi strict coordonate cu obiectivul fundamental declarat prin dispozițiile normei constituționale (art. 37) ce își are destinația de a garanta dreptul fiecărui om la un mediu înconjurător nepriemlic din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate. Anume această obligație a statului se impune în condițiile în care omul tot mai frecvent conștientizează dreptul său firesc la un mediu sănătos din punct de vedere ecologic. Potrivit unor evaluări recente [138, p. 66], protecția mediului a devenit o necesitate a societății contemporane, o oportunitate cu caracter universal.

În contextul dat, datorită particularităților sale, inițierea unei cercetări complexe a fenomenului „prejudiciu ecologic” începând de la aspectele definitorii ale acestuia și terminând cu modul de reparare devine destul de actuală și tot atât de necesară dezvoltării instituției răspunderii de mediu care este și rămâne a fi un proces în curs. Spunem asta în condițiile în care regimul juridic aplicabil până nu de mult acțiunii în repararea daunei aduse mediului pe aceleași principii ca și cazurilor ce vizează prejudiciul ecologic adus persoanei nu mai face față noilor provocări.

Actualitatea studiului științific realizat se face observată în circumstanțele ce impun configurarea unui regim de răspundere pentru prejudiciul ecologic în formula în care să devină distinct și specific după construcția sa juridică și modul de aplicare, de regimul răspunderii pentru daunele aduse mediului. Pe această cale, importanța studiului se concretizează în identificarea și cercetarea gradului de aplicabilitate a unor noi principii, mecanisme de evaluare și modalități de reparare a prejudiciului ecologic individual.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul ce a determinat elaborarea prezentei lucrări constă în examinarea complexă a funcționalității cadrului juridic aplicabil evaluării și reparării prejudiciului ecologic, aprecierii cauzalității modului defectuos de interpretare și aplicare a normelor existente, precum și a eventualului impact al noilor soluții propuse și concretizate în eventuala configurare a regimul răspunderii pentru asemenea categorii de prejudicii.

Obiectivele trasate sunt strict corelate și destinate realizării scopului urmărit care etapizează studiul pe direcții expuse în consecutivitatea ce urmează:

§ urmărirea prin studiul realizat a evoluției în definiție și cercetare a fenomenului „prejudiciu ecologic”;

§ clarificarea sensului și relevanței textului ce definește noțiunea de prejudiciu ecologic;

§ concretizarea direcției de acțiune și a victimei vătămarilor aduse prin degradarea factorilor de mediu;

§ analiza structurii și funcționalității cadrului juridic existent în materia evaluării și reparării prejudiciului ecologic;

§ identificarea cauzelor ce determină particularitățile evaluării prejudiciului ecologic;

§ examinarea perspectivelor aplicării unor noi procedee și tactici de identificare și desemnare a responsabilului pentru repararea prejudiciului;

§ analiza regimului răspunderii aplicabile reparării prejudiciului ecologic;

§ examinarea compatibilității principiilor sugerate a fi aplicate la fundamentarea unui regim specific de răspundere pentru prejudiciul ecologic;

§ stabilirea categoriilor de subiecți și a ordinii de exercitare a dreptului la acțiune în repararea acestor categorii de prejudicii;

§ examinarea posibilității de extindere a termenului de exercitare a dreptului la repararea prejudiciului ecologic pe calea acțiunii în justiție;

§ studierea eficienței și aplicabilității practice a modalităților de reparare a prejudiciului ecologic.

Metodologia cercetării. La realizarea studiului au fost utilizate cele mai cunoscute și eficiente metode de cercetare științifică, cum ar fi: *metoda istorică* (aplicată în compartimentul studierii evoluției în definiție, cercetare și reglementare a modului de evaluare și reparare a prejudiciului ecologic), *metoda comparativă* (indispensabilă fiind oricărui studiu științific, a fost utilizată pe larg în abordarea aspectului comparativ între diferite viziuni ale autorilor preocupați de domeniul în discuție, dar și a reglementărilor specifice altor state în materia reparării prejudiciului ecologic, cum ar fi: România, Franța, Germania, Federația Rusă), *metoda sistemică* (utilizată în procesul cercetării de ansamblu prin corelarea normelor ce aparțin diferitor instituții

juridice sau sisteme de aplicare), *metoda prospectivă* (studiază gradul de aplicabilitate și funcționalitate a noului regim juridic ce va asigura repararea prejudiciului ecologic, propus spre implementare și oficializare juridică).

Noutatea științifică. Finalitatea cercetării realizate exprimă o distinctă și nouă viziune asupra modului de abordare și configurare a regimului răspunderii pentru prejudiciul ecologic. Elementele de noutate științifică se concretizează în conținutul recomandărilor elaborate și privesc direcții concrete:

§ delimitarea sub aspect conceptual a daunei de mediu de prejudiciul ecologic;

§ fundamentarea științifică a ideii consacării unor noi tipuri de prejudicii ecologice: *prejudiciul de salvare, prejudiciul de dezvoltare, pierderea unei șanse de a obține un avantaj;*

§ identificarea unor noi modalități de evaluare a prejudiciului ecologic;

§ consacarea și aplicarea unor principii noi pentru materia reparării prejudiciului ecologic: *principiul precauției, principiul reparării prompte;*

§ identificarea unor mecanisme de responsabilizare a subiectului în faza anterioară producerii prejudiciului ecologic;

§ constituirea bazei științifice necesară elaborării proiectelor Legii privind răspunderea pentru dauna adusă mediului și a Legii cu privire la asigurarea obligatorie pentru răspundere de mediu;

§ delimitarea și fundamentarea regimurilor distincte de răspundere aplicabile reparării daunei de mediu și a prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale.

Problema științifică importantă soluționată constă în excluderea divergențelor identificate până nu de mult în textul ce definește noțiunea de prejudiciu ecologic, iar pe această cale sunt clarificate direcțiile de acțiune și respectiv victima vătămărilor aduse prin activități cu impact asupra mediului, a regimurilor distincte și specifice de răspundere pentru asemenea categorii de prejudicii; se examinează compatibilitatea și interferența unor principii proprii răspunderii de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale; se argumentează faptul că intervenția prin care s-ar opera unele modificări în plan conceptual și aplicativ asupra condițiilor ce întemeiază dreptul la acțiune în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic nu va genera efecte negative asupra cadrului juridic existent; se argumentează științific și se avansează ideea de obiectivizare a răspunderii de mediu, dar și a celei civile delictuale chiar cu depășirea unor limite ale tradiționalismului în reglementare în schimbul garantării unei reparări juste și pe principii echitabile a prejudiciului ecologic.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Sub aspect teoretic, lucrarea de față generalizează problematica, cauzele și consecințele cadrului defectuos de reglementare, dar

și a concepției atribuite inițial regimului juridic aplicabil evaluării și reparării prejudiciului ecologic. În cele din urmă, prin detașarea de la tradiționalismul cu care a fost tratat până nu de mult subiectul în discuție, s-a reușit într-o manieră destul de relevantă, credem noi, prezentarea și examinarea unei noi concepții în ce privește modul de evaluare și reparare a categoriilor de prejudicii vizate, mult mai fiabilă și adaptată exigențelor impuse de actualitatea năzuințelor civilizaționale. La nivel aplicativ, rezultatele studiului ce se concretizează în textul recomandărilor elaborate constituie reale soluții, cu perspectiva de a se regăsi în conținutul legilor ce urmează a fi aplicate și care vor conferi temei juridic acțiunii în repararea prejudiciului ecologic. Drept urmare, la nivel jurisprudențial, instanțele vor dispune de reglementări clare și destul de relevante prin aplicarea cărora vor putea motiva decizia adoptată în vederea acordării despăgubirii în condiții echitabile.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetării au fost prezentate și discutate în cadrul ședinței Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, precum și în Ședința Seminarului Științific de Profil al AȘM.

Unele idei, argumente și recomandări pe marginea subiectului cercetat se regăsesc în conținutul articolelor discutate în cadrul conferințelor științifico-practice de nivel național și internațional (Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale”, Chișinău, 2009. Criminalitatea în spațiul UE și CSI: Evoluția, tendințele, problema prevenirii și combaterii, 12 iunie 2012. Probleme actuale privind protecția și securitatea persoanelor implicate în procesul penal” martie 2013), precum și cele publicate în Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Caietul Științific al Institutului de Științe Administrative din Republica Moldova, revista „Legea și Viața”, „Jurnal juridic național”.

De asemenea, o mare parte a problematicii expuse și cercetate în lucrarea de față își are începutul în conținutul manualului de Dreptul mediului elaborat în colaborare (I. Trofimov, G. Ardelean, A. Crețu. Chișinău, 2015) cu reflecții ce se conțin preponderent în Capitolul V „Răspunderea patrimonială în dreptul mediului”.

Sumarul compartimentelor tezei. Modul de structurare a lucrării de față este condiționat de scopul urmărit și de consecutivitatea logică a examinării impuse de obiectivele prestabilite. În acest sens, lucrarea se prezintă în următoarele compartimente: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie, adnotare, lista abrevierilor și cuvintele-cheie.

Introducerea – conține argumente ale actualității, noutății științifice, importanței teoretice și valorii aplicative a rezultatelor obținute prin cercetare. Aici sunt relevate obiectivele, scopul și metodologia cercetării, precum și problema științifică de importanță majoră soluționată.

Capitolul 1, „*Analiza doctrinei și legislației în materia reparării prejudiciului ecologic*”, conține studiul asupra definirii și cercetării noțiunii de „prejudiciu ecologic” în doctrina și legislația Republicii Moldova și a altor state care scoate în evidență principalele probleme identificate în planul abordărilor doctrinare, dar și în conținutul legilor ce formează cadrul juridic aplicabil evaluării și reparării prejudiciului ecologic. Tot aici se realizează analiza sub aspect comparat cu legislația altor state a regimului răspunderii pentru categoria prejudiciilor vizate.

Capitolul 2, „*Abordarea conceptului de prejudiciu ecologic în contextul particularităților de evaluare și reparare*”, relevă argumentarea oportunităților delimitării, inițial sub aspect conceptual, a daunei asupra mediului de prejudiciu ecologic cu perspectiva încorporării ulterioare în regimuri diferite de răspundere. Aici se face o analiză a clasificării prejudiciului ecologic în diferite categorii, determinate de particularitățile sale, după care se evidențiază unele noi tipuri de prejudicii ce urmează a fi consacrate legislativ și considerate la determinarea întinderii reparației. În conținutul capitolului de față se identifică particularitățile evaluării prejudiciului ecologic și lacunele metodicilor existente de evaluare, dar și analiza teoretică a eventualelor propuneri de perfecționare a cadrului juridic în domeniu.

Capitolul 3, „*Problema identificării autorului și desemnării responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic*”, reflectă studiul detaliat asupra particularităților identificării autorului prejudiciului ecologic, mai ales în cazul prejudiciilor anonime, cu pluralitate de presupuși autori sau multiple surse de poluare. Sunt examinate oportunitățile aplicării teoriei răspunderii obiective întemeiate pe ideea de risc și garanție în procesul desemnării responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic. Pe această cale, se insistă asupra canalizării responsabilității prin impunerea asigurării obligatorii pentru răspundere de mediu, constituirea unor fonduri alimentate din cotizațiile poluatorilor.

Capitolul 4, „*Repararea prejudiciului ecologic prin aplicarea normelor în cadrul unui regim de răspundere specific*”, este consacrat analizei particularității regimului răspunderii pentru prejudiciul ecologic din perspectiva adaptării sale la exigențele legislației de mediu și, în același timp, delimitării de regimul răspunderii pentru dauna asupra mediului, independentă de repercusiunile sale asupra persoanei. În contextul dat, se examinează compatibilitatea principiilor ce aparțin diferitor regimuri de răspundere, eficiența aplicării lor combinate în cadrul unui regim specific de răspundere. Cu o specială atenție sunt cercetate regulile ce privesc declanșarea acțiunii în repararea prejudiciului ecologic, categoriilor de subiecți investiți cu acest drept, condițiile prejudiciului susceptibil de reparare, dar și modalitățile de reparare ce urmează a fi considerate de instanțe la acordarea despăgubirilor în condiții echitabile.

Concluzii generale și recomandări înserează, într-o manieră succintă a expunerii, cele mai importante constatări desprinse din conținutul studiului realizat, dar și propunerile ce urmează a fi transpuse în conținutul unor legi cu aplicabilitate specifică în materia răspunderii pentru prejudiciul ecologic.

Bibliografia reflectă suportul teoretico-științific și normativ al cercetării, constituit din 196 de surse.

1. ANALIZA DOCTRINEI ȘI LEGISLAȚIEI ÎN MATERIA REPARĂRII PREJUDICIULUI ECOLOGIC

1.1. Definirea noțiunii de „prejudiciu ecologic” în doctrina și legislația Republicii Moldova și a altor state

Aspirațiile omului de a-și spori la maxim confortul existențial au generat în ultimii ani efecte negative fără precedent asupra a tot ce numim valori de mediu, iar pe cale de consecință asupra condițiilor de dezvoltare și a înseși existenței sale într-un anturaj favorabil lui, dar care să ajungă și generațiilor viitoare. Specificul prejudiciului adus mediului și repercusiunile sale asupra sănătății și bunurilor persoanei au luat prin surprindere orice previziune a celor care în mod eronat considerau că natura este tolerantă și capabilă de a se „autoregenera” la nesfârșit.

În fine, orice justificare în fața situației jenante în care s-a pomenit astăzi omenirea nu face altceva decât să fure din timpul care a mai rămas pentru a întreprinde măsuri concrete în vederea diminuării efectelor unor activități și procese cu impact negativ, pe care le considerăm a fi inițiate încă de strămoșii noștri.

Deci, în inițierea luptei împotriva producerii de noi prejudicii ecologice și repararea celor admise, este necesară cunoașterea în detalii a fenomenului împotriva căruia se luptă, în cazul de față a prejudiciului ecologic. De fapt, termenul „prejudiciu ecologic” a fost utilizat pentru prima dată în literatura juridică de specialitate în anul 1968 de către autorul francez Michel Despax într-o lucrare [181, p. 39] prin care sublinia particularitățile prejudiciilor indirecte rezultate din atingerile aduse mediului. Prin aceasta, autorul avea să sublinieze că prejudiciul ecologic în comparație cu prejudiciul definit în sensul legislației civile, desemnează vătămarile aduse persoanelor și bunurilor sale de către mediul poluat, mediul aici având calitatea de sursă a pagubei și nu victima prejudiciului. Anume această particularitate a prejudiciului ne dă temei să credem că prejudiciul ecologic nu este identic cu prejudiciul civil, deoarece apare un alt element, cum ar fi mediul degradat în ipostaza de sursă a prejudiciului adus sănătății persoanei și bunurilor sale care, în același timp, constituie și parte integrantă a însăși prejudiciului. Astfel, constatarea de față a servit și fundamentul conturării unei noțiuni distincte, de „prejudiciu ecologic”, desprinsă definitiv din structura noțiunii de „prejudiciu civil”. Totuși, în pofida realizării cu succes a „operației” prin care au fost separate aceste noțiuni, între ele mai există și astăzi unele asemănări importante, ce se identifică după natura interesului economic afectat, dar și după forma răspunderii care urmează a fi aplicată în plan reparatoriu.

Inițial, chiar de la începutul evoluției sale, noțiunea de „prejudiciu ecologic”, care mai era utilizată și cu termenul „daună ecologică” [103, p. 458], a suscitat în literatura de specialitate o serie de discuții, care nici astăzi nu s-au finalizat cu identificarea unei definiții unanim acceptate.

Aceasta se întâmplă, probabil, din cauza faptului că se pornea de la premisa greșită precum că prejudiciul ecologic este un prejudiciu civil, când, de fapt, între acestea sunt deosebiri fundamentale [111, p. 267].

În cele din urmă, definirea prejudiciului ecologic ca element care dă dreptul la reparație din perspectiva apărării unor relații aparte, cele ce vizează raportul om-natură [144, p. 40], s-a ciocnit cu noi probleme atunci când s-a pus întrebarea în ce privește obiectul la care se atentează, iar în special dacă victimă a poluării este mediul sau omul. Unii autori au susținut că victima prejudiciului ecologic este omul și bunurile sale, paguba fiind generată de către mediul în care acesta trăiește, în timp ce alții susțin că mediul este victima daunei ecologice.

În circumstanțele în care se recunoaște că paternitatea noțiunii de „prejudiciu ecologic” a fost confirmată de doctrina franceză, în cele ce urmează vom realiza o succintă analiză a acesteia în vederea consultării opiniilor unor autori francezi în ce privește subiecții cu statut de victimă a prejudiciului ecologic.

Suspectând o atitudine antropocentristă a autorului francez M. Despax, constatăm că în viziunea sa victima prejudiciului ecologic este omul, prejudiciul fiind adus indirect de către vătămările la adresa mediului. Prin urmare, desprindem ideea potrivit căreia mediul joacă un rol de intermediere a efectelor negative receptate de acesta, ulterior repercutate în direcția patrimoniului persoanei, integrității și sănătății sale.

Într-o manieră mai concisă, dar plină de înțeles, autorul R. Gouilloud susține că prejudiciul ecologic este perceput ca daună adusă omului ce afectează sănătatea și bunurile sale [190, p. 42-46].

În același timp, o altă categorie de autori, care scot în evidență un fel de „ecocentrism”, susțin că victima prejudiciului ecologic este mediul.

În acest sens, autorul P. Girod [184, p. 29-3], asimilând poluarea cu dauna ecologică, susține că victimă este întregul sistem natural compus din elementele sale: apă, sol, aer.

De aceeași părere este și M. Prieur, ajungând la această concluzie prin considerarea faptului că dauna ecologică aduce atingere factorilor de mediu care prin caracterul său difuz nu dă dreptul la reparație [189, p. 1052-1053].

Autorul francez M. Caballero consideră că victima prejudiciului ecologic este însuși mediul, fără a fi luate în considerare repercusiunile sale ulterioare asupra persoanelor și bunurilor ce le aparțin de drept [179, p. 273].

Astfel, din cele examinate mai sus ne permitem să constatăm că în doctrina franceză atunci când se definește noțiunea de prejudiciu ecologic deopotrivă cu atingerile aduse direct factorilor de mediu este avansată ideea că acesta este constituit din vătămările aduse omului, mediul fiind

un intermediar dintre rezultatele faptei omului și însuși omul privit ca victimă. Din aceste afirmații, mediul poate fi comparat cu un fir electric ce asigură conductibilitatea consecinței mediului degradat prin fapta omului către om.

Totuși, în pofida divergențelor de opinii arătate mai sus, de-a lungul timpului noțiunea de prejudiciu ecologic a cunoscut o amplă și continuă perfecționare, beneficiind de o vastă aplicabilitate în procesul de legiferare care avea să asigure mai târziu consolidarea unui cadru juridic competent și eficient în domeniul evaluării și reparării prejudiciului ecologic. Chiar și în aceste condiții, ținându-se cont de specificitatea prejudiciului ecologic, literatura română de specialitate, la fel ca și cea din alte state în curs de dezvoltare, și aici ne referim la Republica Moldova, a continuat procesul evolutiv în definirea noțiunii vizate.

Astfel, la începutul anilor 1990 s-a statuat că prejudiciul ecologic constituie o vătămare adusă factorilor de mediu direct, iar pe cale de consecință, sănătății persoanelor și bunurilor ce le aparțin de drept.

Unii autori români [107, p. 169], printre care și D. Marinescu [113, p. 246], susțin că în dreptul mediului pentru termenul „prejudiciu” se utilizează noțiunea de „daună ecologică” cuprinzând atât daunele cauzate prin poluarea mediului natural, cât și cele suportate de om și bunurile sale. Cu unele precizări la această noțiune contribuie autorul E. Lupan [103, p. 458], având să menționeze că prejudiciul este rezultatul încălcării legale sau neîndeplinirii acestora, rezultat care în dreptul mediului poate avea doar o natură patrimonială. Tot acesta, într-o altă lucrare [104, p. 92], definește prejudiciul ecologic ca fiind o atingere adusă factorilor de mediu și *uneori* implicit deținătorilor (sau beneficiarilor) acestora. Prin sintagma „uneori” se are în vedere că nu tot timpul efectul vătămător al daunei aduse mediului repercutează și asupra persoanei. Prin aceasta se lasă de înțeles că ar fi posibilă antrenarea răspunderii chiar în faza anterioară prejudicierii persoanei. Din conținutul noțiunii respective observăm că accentul se pune mai mult pe atingerea adusă factorilor de mediu, ceea ce dă de înțeles că victima este mediul, dar în același timp nicidecum nu se exclude persoana ca deținătoare a aceluiași statut (de victimă).

Autorul român Valentin-Stelian Bădescu consideră că victima este mediul înconjurător prin elementele sale neapropiate și neapropiabile [20, p. 234].

Opinii ce indică faptul că prejudiciul ecologic are în vedere, în principal, mediul în calitate sa de victimă, sunt împărtășite și de autoarea M. Uliescu, care în una din lucrările sale [193, p. 392] menționează că mediul trebuie văzut independent de dreptul de proprietate și dreptul persoanei, urmând să constituie obiectul unei protecții specifice. Aceeași părere este împărtășită și de autoarea Elena-Maria Minea, care în lucrarea sa [119, p. 119] definește prejudiciul ca o schimbare adversă cuantificabilă a unei resurse naturale sau o deteriorare

cuantificabilă a funcțiilor îndeplinite de o resursă naturală în beneficiul altei resurse naturale sau al publicului, care poate să survină direct sau indirect.

Autorul M. Duțu, analizând majoritatea opiniilor expuse în literatura de specialitate atunci când se definește prejudiciul ecologic, constată că în toate cazurile este vorba de un prejudiciu care nu este cauzat direct persoanei umane, dar a tot ce o înconjoară.

Gh. Durac, în lucrarea sa [58], atunci când se referă la victima daunei ecologice, menționează că omul este nu numai victimă a daunelor ecologice, el însuși fiind în același timp autorul degradării factorilor naturali ai mediului; este victima propriei sale acțiuni.

Deci, după cum se observă, doctrina românească optează aproape în unanimitate pentru definirea noțiunii de prejudiciu ecologic cu luarea în considerare a mediului, persoanei și bunurilor sale în calitate de victime ale degradării mediului în care trăiesc, această concepție fiind susținută pe deplin și de autorul Mircea Duțu [66, p. 25].

Începând cu anul 1991, în doctrina rusă, dauna ecologică se definește pornind de la prevederile art. 86 al Legii din 19.12.1991 cu privire la protecția mediului înconjurător.

Autorul B. Erofeev [165, p. 306] definește dauna ecologică sub aspectul prejudiciului adus mediului înconjurător, sănătății și bunurilor persoanei, patrimoniului comun, poluarea mediului înconjurător, folosirea nerațională a resurselor naturale, distrugerea ecosistemelor, precum și alte încălcări de ordin ecologic. Pentru concretizarea conținutului daunei se mai menționează că aceasta constă din prejudiciul real și venitul ratat. Analizând această noțiune, nu întârziem să venim și cu unele critici, exprimându-ne dezacordul asupra includerii în categoria daunelor de mediu toate faptele prin care s-a cauzat dauna, această enumerare a cauzelor o considerăm inutilă.

Consultând și alte viziuni asupra modului de definire a daunei ecologice, și anume cea a autorului rus M. Brinciuk, înțelegem că prin dauna ecologică se are în vedere orice înrăutățire a stării mediului produsă în urma încălcării cerințelor legale [161, p. 376]. Acesta mai precizează că dauna ecologică se manifestă înainte de toate sub forma poluării mediului, distrugerii ecosistemelor naturale, iar în urma acestei manifestări se aduce un prejudiciu sănătății și patrimoniului persoanei. Maniera în care definește autorul noțiunea de prejudiciu ecologic sugerează ideea unei posibile delimitări între dauna ecologică adusă mediului și dauna adusă persoanei și bunurilor sale, cea din urmă fiind susceptibilă de reparare prin aplicarea normelor răspunderii civile delictuale.

V. Rešetnikov în lucrarea sa [171, p. 80] consideră că la baza definirii daunei ecologice stă dauna asupra vieții și sănătății persoanei, fapt cu care nu suntem de acord, deoarece prin această

interpretare nu numai că se exclude mediul ca victimă, ci în general patrimoniul comun și individual de mediu, ceea ce nu corespunde realității în această materie.

Un alt fel de abordare a noțiunii de prejudiciu ecologic sub aspect definitoriu este promovată de către autorul rus A. Galicenko, care definește dauna ecologică în sens restrâns și în sens larg.

Dauna ecologică în sens restrâns presupune dauna adusă mediului înconjurător, elementelor naturii, resurselor naturale și sistemelor naturale, a cărei mărime se evaluează conform unor metodici speciale.

În sens larg, dauna ecologică reprezintă dauna cauzată în urma acțiunii factorilor de mediu degradați asupra sănătății omului (dauna socială), precum și asupra patrimoniului: stingerea posesiei, distrugerea construcțiilor sub influența aerului atmosferic poluat (dauna economică) [162, p. 33].

În cele din urmă, constatăm că nici în literatura rusă de specialitate nu există o unanimitate a opiniilor în ce privește noțiunea de prejudiciu ecologic, unii autori, făcând exces de interpretare, includ în rândul caracterelor ce descriu dauna ecologică toate cauzele care o determină, iar alții exclud în general cele mai importante trăsături ale daunei, rezumându-se astfel doar la viața și sănătatea persoanei. Aceștia din urmă pun în dificultate legiuitorul la formularea conținutului unor norme cu caracter preventiv sau chiar cele ce se referă la riscurile incerte de prejudiciu, norme care sunt indispensabile pentru protecția mediului.

Cu toate acestea, observăm că din anul 2002, atunci când este adoptată noua lege a Federației Ruse cu privire la protecția mediului înconjurător [173] dauna de mediu este definită deja ca schimbare negativă a mediului înconjurător în urma poluării, cauzând degradarea ecosistemelor și epuizarea resurselor naturale. Modul respectiv de abordare a daunei de mediu constituie premisa unei îmbunătățiri esențiale a cadrului juridic de reglementare, evident după ulterioarele intervenții de modificare în scopul atribuirii unei noi concepții, unde dauna de mediu detașată de cea adusă persoanei și bunurilor sale să constituie elementul unui regim specific de prevenire și reparare.

Referindu-ne la Republica Moldova de după anii 1990, constatăm că în pofida reticenței legislației în domeniu la capitolul formulării unor noțiuni importante printre care ar trebui să se numere și cea a prejudiciului ecologic, doctrina a reușit într-o oarecare măsură să ofere o noțiune preponderent viabilă acestui „fenomen”, dar nu și desăvârșită. Constatarea de față rezultă chiar din conținutul reglementărilor actuale ce vizează domeniul răspunderii de mediu.

Cu toate acestea, o contribuție relevantă în literatura juridică de specialitate a Republicii Moldova, în vederea definirii noțiunii de prejudiciu ecologic, o au autorii P. Zamfir și I.

Trofimov, care consideră că prejudiciul reprezintă o daună cauzată naturii, deținătorilor de resurse naturale, care exprimă o valoare convențională [155, p. 62]. Mai târziu, autorul I. Trofimov menționează în lucrarea sa [148, p. 47] că prin **dauna ecologică** s-ar putea înțelege acea daună cauzată mediului, exprimată prin poluare sau utilizare excesivă a factorilor de mediu – *dauna de mediu*, pasibilă de a aduce daună patrimoniului persoanei sau persoanei nemijlocit (sănătății sau vieții), precum și dauna care este cauzată omului sau patrimoniului său drept rezultat al daunei de mediu – *dauna civilă*.

V. Vlaicu [152, p. 29], atunci când se expune asupra naturii și trăsăturilor prejudiciului ecologic, subliniază că acesta constă în daune ecologice ce se pot produce ca urmare a unor fapte ori acte juridice, care prin efectele lor afectează sau pot afecta mediul.

De aceeași părere este și I. Nicolau, care în lucrarea sa [124, p. 38] menționează că dauna ecologică este definită ca o atingere adusă patrimoniului comun. Victima tulburărilor este, în acest caz, colectivitatea deținătoare a unui patrimoniu distinct de ansamblul patrimoniilor personale ale subiectelor de drept. Prin această argumentare, într-un fel sau altul, autoarea exclude persoanele și bunurile individuale ale acestora din categoria victimelor daunei ecologice. În opinia noastră, cu toate că aceste afirmații sugerează ideea unei eventuale delimitări între noțiunile de daună ecologică privită ca o daună colectivă și cea de prejudiciu ecologic privit ca o vătămare a patrimoniului individual al persoanei, considerăm totuși că este incorect să excludem din această ecuație omul, acesta până la urmă având posibilitatea de a se apăra în temeiul dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic. De această părere este și autorul francez G. Martin, argumentând că titularii unui drept subiectiv care beneficiază de accesul la factorii de mediu sunt protejați în mod automat așa cum beneficiază de protecția drepturilor inviolabile, din categoria cărora fac parte și drepturile personalității [187, p. 121]. Având la bază aceste concluzii, ținem să ne exprimăm acordul față de autorii care susțin că prejudiciul ecologic reprezintă dauna adusă mediului direct (prejudiciul colectiv) [65, p. 245], iar pe cale de consecință, persoanei și bunurilor sale (prejudiciu individual).

În acest context, venim și cu o precizare legată de faptul că dauna cauzată persoanei nu are un caracter facultativ. Existența daunei ecologice este apreciată de fiecare dată prin prisma cauzării sau posibilității cauzării unui prejudiciu persoanei [149, p. 94].

Legislația Republicii Moldova nu oferă o noțiune expresă prejudiciului ecologic, aceasta poate fi desprinsă din unele contexte, atunci când se dă noțiunea de „poluare”. Astfel, o noțiune a prejudiciului ecologic ar putea fi dedusă din conținutul noțiunii de „poluare a mediului înconjurător” expusă în Hotărârea explicativă a Plenului CSJ [82, pct. 6], potrivit căreia aceasta reprezintă impurificarea solului, subsolului, apelor, aerului cu substanțe chimice, deșeuri de la

întreprinderi industriale, agricole, comunale, de la instituții, organizații, cu gaze de eșapament de la transportul auto dacă această impurificare a cauzat sau putea să cauzeze prejudicii sănătății omului, faunei, florei, rezervoarelor de pește etc.

O noțiune a prejudiciului adus aerului atmosferic este expusă și în Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic în urma poluării de către sursele staționare [85] care definește prejudiciul în sensul *pierderilor și cheltuielilor exprimate în cost, rezultate în urma poluării mediului ambiant, adică majorarea concentrațiilor diferitor substanțe nocive în mediul înconjurător în raport cu starea naturală a acestuia sau în cazul concentrațiilor admisibile supra-limită, reglementate de normative.*

În cele din urmă, abordând și aspectul terminologic, constatăm că în doctrină [1, p. 126], dar și în legislația României, în special în Legea 137/1995 până nu demult la definirea prejudiciului ecologic se folosea atât termenul daună (art. 3 alin. 1 lit. b, art. 68 alin. 3) cât și cel de prejudiciu (art. 82, 80 lit. d).

Această realitate indică de fapt la necesitatea clarificării o dată și pentru totdeauna a divergențelor privind definirea și intitularea fenomenului ce constă din vătămările aduse mediului, iar pe cale de consecință, persoanei și bunurilor sale. Dificultatea realizării acestei misiuni, credem noi, are la bază sinonimia lingvistică a termenilor „daună” și „prejudiciu” care, din perspectiva semanticii juridice, de multe ori prezintă înțelesuri diferite, mai ales în materie de mediu, constatare pe care o vom argumenta în capitolul ce urmează.

1.2. Reglementări și politici actuale cu privire la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic

Odată cu primele atentări înregistrate la adresa omului și bunurilor sale prin intermediul mediului degradat, au apărut în mod neîntârziat și primele reglementări în privința constatării, evaluării și reparării prejudiciului ecologic astfel cauzat. Pentru Republica Moldova, numărul și calitatea acestora a evoluat treptat, deși într-o perioadă relativ scurtă, dar care a reușit să facă față unor provocări ce de multe ori au surprins așteptările celor care până la acel moment rămâneau nesancționați. Chiar și în acest caz, ori de câte ori ar atinge culmea perfecțiunii, la un moment dat, ar fi greșit să credem că avem întreaga posibilitate de a utiliza pe deplin și efectiv legea în apărarea contra a ceea ce se numește „folosință irațională a mediului”. Cu atât mai mult, astăzi putem spune că ne aflăm doar la început de drum în crearea unui cadru legislativ corect și eficient în vederea soluționării problemei ecologice, în general și a celei a reparării prejudiciului, în special. Aceasta se întâmplă din cauza instinctului progresist cu care a fost înzestrat omul de-a lungul existenței sale, care adesea se materializează în dorința de a exploata și de a-și atribui tot

ce i-a oferit natura, dar și din cauza evoluției continue a tehnologiilor, iar în consecință și a diversificării surselor de degradare a mediului. Din aceste considerente, progresul științei și impactul lor semnificativ asupra mediului în așa-numita eră a antropogenului au influențat instituția răspunderii în privința cauzalităților, a urmărilor (prejudiciilor) și a importanței reparării lor [71, p. 17]. Este de menționat faptul că în materie de mediu cea mai discutată și cea mai accentuată problemă a fost și rămâne a fi cea a prejudiciului, care din considerente obiective comportă unele specificități greu de explicat, atât în privința producerii și manifestării în timp, cât și în planul constatării, identificării sursei, evaluării și reparării în natură. Drept consecință a acestor particularități, cadrul legislativ responsabil de asigurarea eficientă a procedurilor menționate, în scopul repunerii victimei în situația anterioară producerii prejudiciului, urmează a fi construit din reguli tot atât de specifice și experimentate în timp. Specific jurisprudenței Republicii Moldova, dar și celei străine, ori de câte ori se constată un prejudiciul ecologic, în scopul reparării integrale se apelează la normele răspunderii civile. Acțiunea în justiție în acest sens se întemeiază pe prevederile art. 91 din Legea privind protecția mediului înconjurător [96] care menționează că *persoanele fizice și juridice sunt obligate a recupera daunele și prejudiciile produse prin încălcarea prezentei legi în modul și măsurile stabilite de legislația în vigoare*, respectiv prin legislația în vigoare se are în vedere legea civilă unde în art. 1398 alin. 1 prevede că *cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune*.

Evident, în unele cazuri particulare, ținându-se cont de caracterul obiectiv al răspunderii civile aplicabile unor situații concrete, în materie de mediu se recurge frecvent la aceste norme, și anume la prevederile art. 1398 alin. 2 din Codul civil care subliniază că *prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege* (art. 1410, 1411, CC).

O altă categorie a normelor proprii legislației civile care pot fi aplicate și în cazurile de recuperare a prejudiciului ecologic se referă la cele ce admit responsabilizarea persoanei alta decât cea care a cauzat prejudiciul. Aici ne referim la prevederile art. 1398 alin. 2 potrivit cărora *o altă persoană decât autorul prejudiciului este obligată să repare prejudiciul numai în cazurile expres prevăzute de lege* (art. 1406, 1407, 1403 CC).

Însă există și alte reglementări în materie de mediu care în scopul compensării prejudiciului adus diferitor categorii de resurse, fac trimitere la regimul aplicabil în modul stabilit fără a indica expres legea sau norma concretă ce urmează a fi aplicată în acest sens. Spre exemplu, Codul subsolului în art. 80 alin. 2 menționează că *prejudiciul cauzat beneficiarului*

subsolului ca urmare a acțiunilor autorităților administrației publice, persoanelor cu funcție de răspundere, persoanelor juridice și fizice vinovate de distrugerea calităților naturale ale subsolului sau de crearea condițiilor care exclud, parțial ori total, posibilitatea folosirii în continuare a subsolului urmează a fi compensat în modul stabilit [42]. Deci, în cazul de față, având în vedere că pentru prejudiciul adus beneficiarului subsolului de care se face vinovată o autoritate publică sau o persoană cu funcție de răspundere, acțiunea urmează a fi înaintată în temeiul Legii contenciosului administrativ [92] prin care autoritatea publică locală, în cazul demonstrării vinovăției ei, va fi obligată la repararea prejudiciului cauzat în temeiul art. 1398 alin. 1 din Codul civil. Din acest context, dar și din cel al prevederilor art. 1398, observăm că regimul răspunderii civile devine aplicabil în cazul reparării prejudiciului cauzat prin acțiuni *ilicite* și cu *vinovăție*, iar reieșind din specificitatea prejudiciului ecologic, acesta de multe ori se produce și prin *fapte licite săvârșite fără vinovăție*, dar care urmează a fi reparate în mod obligatoriu.

Din acest context, se observă că normele proprii legislației civile în materia răspunderii reparatorii nu sunt suficiente pentru a asigura eficient și repararea prejudiciului ecologic, deoarece prevede unele cazuri limitate în care se aplică răspunderea obiectivă, iar pentru asigurarea reparării prejudiciului ecologic este nevoie de un spectru mult mai larg de norme care să aibă la bază principiul obiectivizării răspunderii. Acest fapt se deduce din prevederile art. 3 lit. c) din Legea privind protecția mediului înconjurător, care prevede responsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, *precum recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor lui din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și inconștient sau din neglijență) dauna.* În acest caz, la elaborarea legii civile ar urma să se țină cont și de prevederile Legii privind protecția mediului înconjurător și anume de prevederile art. 3 lit. c), ceea ce doctrina nu recunoaște și chiar respinge orice soluție alternativă ce s-ar referi la posibilitatea încorporării în legea civilă a unor norme care să prevadă separat modul de reparare a prejudiciului ecologic, atribuindu-i astfel un caracter exclusiv obiectiv, deoarece aceste prerogative aparțin dreptului public și nu dreptului privat. În acest sens, se apreciază că dreptul civil nu poate servi intereselor de recuperare a prejudiciilor din domeniul mediului pentru că el apără interese private, în timp ce prejudiciul ecologic afectează interesul public [108, p. 84].

Actualmente, încercarea de a „dirija” și stabili ordinea de aplicare a normelor în vederea reparării prejudiciului ecologic prin intermediul instituției răspunderii civile se observă din partea jurisprudenței, odată ce prin sistematizarea practicii judiciare în domeniu se încearcă a clarifica situația cel puțin prin adoptarea unor hotărâri explicative în acest sens [82]. În lipsa

reglementărilor specifice ce ar constitui baza unui regim specific al răspunderii pentru prejudiciul ecologic, intervenția prin acte cu caracter explicativ care nu sunt obligatorii, constituie doar o alternativă și nu o soluție reală [7, p. 70].

Analiza comparativă a legislației noastre cu cea a altor țări în materia răspunderii reparatorii pentru cauzarea prejudiciului ecologic începe cu examinarea cadrului legislativ al României care a înregistrat performanțe odată cu adaptarea acestuia la standardele și cerințele Uniunii Europene. Deci încă în anul 2005 România a adoptat Ordonanța de urgență nr. 195 privind protecția mediului care stabilește regimul general de răspundere pentru prejudiciul adus mediului în raport cu Ordonanța nr. 68/2007 privind răspunderea de mediu cu referire la prevenirea și repararea prejudiciului asupra mediului [129], stabilind la rândul ei un regim specific de răspundere în materie. În acest sens, art. 95 din Ordonanța nr. 195/2005 menționează că *prevenirea și repararea prejudiciului adus mediului se realizează conform prevederilor prezentei ordonanțe de urgență și a reglementărilor specifice* (adică cele conținute în OU nr. 68/2007). După cum se observă, legislația României a clarificat într-o măsură oarecare problema reparării daunei aduse mediului dar nu și cea a prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale. Din acest punct de vedere, actualmente și această lege este criticată de doctrina românească, deoarece se referă doar la prejudiciul adus mediului nu și la prejudiciului ecologic individual, ceea ce în opinia unor autori constituie un regres [65, p. 244].

Sub aspect comparat, reglementarea modului de reparare a prejudiciului adus mediului sub un regim juridic specific, cu mult timp în urmă a devenit caracteristic statelor europene. În dreptul italian, printr-o lege din 18 iulie 1986 care prevedea regulile aplicabile daunei ecologice s-a stabilit o clauză generală de responsabilitate pentru orice persoană care, din culpa sa, cauzează o alterare mediului [65, p. 243]. Mai târziu, Legea Germaniei privind răspunderea de mediu din 1990 [195], în art. 1 menționează că în cazul în care unei persoane i s-a adus o vătămare a integrității corporale, sănătății sau proprietății printr-un impact asupra mediului, atunci operatorul instalației trebuie să fie răspunzător față de această persoană pentru prejudiciul cauzat astfel.

Examinând sub același aspect cadrul juridic al țărilor CSI, în special cel al Federației Ruse, constatăm că nu se dispune prin unele reglementări speciale modul de reparare a prejudiciului ecologic. Legea de bază care stabilește cadrul general în materie este Legea privind protecția mediului înconjurător din 2002 [173], unde prin dispozițiile art. 78 alin. 1 se referă la ordinea de compensare a daunei aduse mediului, menționând că compensarea daunei de mediu cauzată prin încălcarea legislației cu privire la protecția mediului are loc benevol sau prin intermediul instanței de judecată sau instanței de arbitraj. În scopul asigurării unei reparații integrale a

prejudiciului ecologic se face apel la normele răspunderii civile pe segmentul ce prevede modul de reparare a prejudiciului în general, temeiul fiind găsit în conținutul art. 1064 din Codul civil al Federației Ruse care stipulează că dauna adusă persoanelor și bunurilor sale, precum și dauna adusă persoanelor juridice urmează a fi reparată integral [163].

În ce privește modul de evaluare a prejudiciului adus mediului, reglementările în acest sens și-au făcut apariția mult mai târziu comparativ cu legislația ce pune la dispoziția practicienilor norme concrete ce aveau să asigure repararea acestor categorii de prejudicii. Potrivit unor surse [118, p. 4], până la aprobarea actelor normative naționale pentru evaluarea și compensarea prejudiciului cauzat mediului de la activități antropogene, în Republica Moldova au fost utilizate actele normative preluate și aprobate prin Hotărârea Guvernului 363 din 25.06.1996 [81] prin care pe teritoriul republicii a fost confirmată valabilitatea documentelor tehnice din domeniul mediului, aprobate de fostele structuri unionale, inclusiv a unor metodici de calcul al prejudiciului cauzat mediului și resurselor naturale. Un pas deosebit de important în domeniul evaluării efectelor negative asupra mediului este marcat de adoptarea Legii privind plata pentru poluarea mediului [97] din 1998 care stabilește modul de calcul, precum și a taxelor pentru poluarea mediului. Începând cu anul 2003, în Republica Moldova au fost adoptate un șir de instrucțiuni care prevedeau în parte metodică evaluării prejudiciului cauzat diferitor componente ale mediului. În acest sens, la 07.07.2003 a fost aprobată metodică evaluării prejudiciului cauzat mediului înconjurător prin încălcarea legislației apelor [127], apoi în 2004 a fost aprobată Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic în urma poluării de către sursele staționare [85], Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat mediului în urma nerespectării legislației privind subsolul [86], Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor de sol [87], Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor piscicole din bazinele acvatice ale Republicii Moldova [88], Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic la gestionarea deșeurilor de producție și menajere [89], Instrucțiunea privind quantumul plății pentru prejudiciul cauzat spațiilor verzi ale localităților urbane și rurale [90]. Pe lângă toate aceste instrucțiuni și metodici de evaluare a diferitor categorii de prejudicii, prejudiciile aduse componentelor de mediu care nu se regăsesc în șirul instrucțiunilor enumerate sunt evaluate potrivit legilor ce reglementează protecția acestora. Spre exemplu, modul de evaluare a pagubelor aduse resurselor regnului animal este stabilit pe baza anexele la Legea regnului animal [99] care conțin taxele ce urmează a fi încasate de la persoanele fizice și juridice responsabile de repararea acestei categorii de prejudiciu. Legiuitorul mai stabilește modul de evaluare a prejudiciului adus resurselor silvice prin indicarea în anexa la Codul silvic [43] a tarifelor de calcul al quantumului despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat

prin vătămarea arborilor și arbuștilor în funcție de categoria lor funcțională. Analizând conținutul acestei anexe, dar și a instrucțiunilor ce se referă la modul de evaluare a prejudiciului ecologic, constatăm că acestea nu se află într-o strânsă legătură cu legislația de mediu, unele noțiuni sunt definite diferit de legea care reglementează protecția aceleiași categorii de resurse, impun obligația compensării prejudiciului ecologic doar persoanelor vinovate, ceea ce vine în contradicție cu art. 3 lit. c) a legii privind protecția mediului înconjurător care conferă caracter obiectiv răspunderii pentru asemenea categorii de prejudicii.

Divergențele în aplicarea mai departe a normelor cu privire la evaluarea prejudiciului ecologic se fac vizibile în procesul soluționării unor litigii [30] concrete unde modul de calculare a mărimii prejudiciului cauzat devine contestabil din cauza modului defectuos de reglementare. Spunem aceasta, deoarece modul de evaluare a cuantumului prejudiciului cauzat resurselor forestiere și spațiilor verzi din localitățile rurale și urbane se stabilește în baza a două instrucțiuni ce își au sediul în conținutul diferitor acte normative, adică în baza anexelor la Codul silvic [43] ce stabilesc tarifele de calcul al cuantumului despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat prin tăierea ilicită și vătămarea arborilor și arbuștilor până la gradul de încetare a creșterii lor și, respectiv, a Instrucțiunii [90] privind cuantumul plății pentru prejudiciul cauzat spațiilor verzi ale localităților urbane și rurale coroborată cu prevederile Legii nr. 591/1999 [93]. Cu toate că aceste tarife de calcul se aplică în funcție de categoria elementelor de mediu afectate, totuși normele ce vin să separe regimul juridic aplicabil nu sunt suficient de clare, lăsând loc de interpretate și favorizare a unor speculațiile care pot fi admise în cadrul examinării acestor categorii de cauze.

Prin aceste constatări, vine să se arate încă o dată că cadrul juridic în materie de evaluare și reparare a prejudiciului ecologic este unul defect, deoarece la baza construcției acestuia nu au stat politicile sectoriale care să țină cont și de specificul evaluării și reparării prejudiciului ecologic. Bazele politicii de mediu în Republica Moldova au fost condiționate în mare parte de procesul tranziției de la economia planificată la cea bazată pe relațiile de piață, încercând a se impune prin reguli noi și tehnici avansate de elaborare și implementare.

Cu toate acestea, legislația în care s-au reflectat aceste politici, actualmente raportează anumite dificultăți în aplicarea și, respectiv, garantarea evaluării și reparării eficiente a prejudiciului ecologic.

În scopul identificării cauzelor ce condiționează deficiența și ineficacitatea politicilor actuale în domeniul reparării prejudiciului ecologic este necesar mai întâi de toate să inițiem o analiză amplă a tuturor politicilor de mediu existente cu stabilirea proporționalității politicilor în domeniul reparării prejudiciului în raport cu cele ce se referă la protecția, exploatarea rațională și dezvoltarea durabilă a factorilor de mediu. Tot în acest sens urmează a fi acordată o atenție

deosebită atribuțiilor autorităților publice în vederea implementării acestor politici, dar și cele ce se referă la asigurarea aplicării legislației în domeniul reparării prejudiciului ecologic. Or, după cum se afirmă [117, p. 235], aceste activități necontrolate, care sunt desfășurate tot de către stat, de către societățile comerciale, industriale, naționale și transnaționale au dus la producerea de daune ecologice cu diferite grade de pericolozitate. Cu toate acestea, statul în calitate de instituție politică ce își exercită autoritatea suverană asupra unui teritoriu și a unei populații, poartă răspundere atât în fața cetățenilor săi, cât și în fața comunităților internaționale pentru asigurarea unui mediu sănătos, a unor condiții de trai benefice pentru dezvoltarea fizică și psihică a individului [53, p. 152].

În această ordine de idei, considerăm că pentru o mai bună și eficientă analiză a politicilor actuale cu privire la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic urmează să ne axăm pe studiul etapizat al funcționalității politicilor vizate, începând de la modul de elaborare și terminând cu efectele resimțite în procesul aplicării legislației elaborate pe baza acestor politici.

Studiul în etapa inițială va urmări dacă modul de elaborare a politicilor este în conformitate cu exigențele actuale, ia în considerare practicile internaționale, cerințele ce urmează a fi respectate în contextul tendințelor integraționiste, al activităților economice cu impact asupra mediului, al zonei în care sunt desfășurate, impactul lor asupra celorlalte domenii, precum și posibilitatea implementării ulterioare.

A doua fază a cercetării va elucida gradul de transpunere a politicilor elaborate în conținutul unor legi, acte normative subordonate legii, cu stabilirea competențelor clare în vederea constatării, evaluării și compensării prejudiciului ecologic cauzat.

Etapa finală a acestui proces constă în analiza aplicabilității normelor de către autoritățile publice vizate în apărarea intereselor persoanei prejudiciate prin dauna de mediu.

Așadar, în pofida faptului că sarcina principală în elaborarea unor mecanisme capabile să curme orice fapte amenințătoare la adresa factorilor de mediu, foarte puține guverne și organe subordonate acestora, responsabile de promovarea politicilor de mediu, au încercat să întreprindă măsuri concrete în acest sens. Cu toate că activitatea organelor responsabile de protecția și conservarea factorilor de mediu, în ultimii ani, înregistrează noi performanțe în vederea diversificării metodelor de supraveghere și control al activităților cu impact asupra mediului, până la urmă aceste măsuri sunt considerate a fi insuficiente în condițiile în care ritmul avansării tehnologice este superior celui de reglementare [3, p. 154].

Din acest considerent, se impune în mod prioritar și constant perfecționarea cadrului juridic de reglementare în domeniu pornind de la politicile de mediu care să cuprindă strategii concrete în toate domeniile responsabile de asigurarea dreptului la un mediu sănătos. Potrivit

unor opinii [52, p. 6], politica mediului este o formă a politicii generale având ca sarcină stabilirea strategiilor, obiectivelor și priorităților, metodelor și mijloacelor implicate în acțiunile desfășurate pe plan național în scopul prevenirii și combaterii poluării, pentru ameliorarea condițiilor de mediu.

Într-adevăr, succesul unor reglementări consecvente în materia reparării prejudiciului ecologic depinde în mare măsură de politicile de mediu cu caracter general, care prin intermediul strategiilor sectoriale vor asigura consolidarea cadrului legislativ, iar prin urmare și a activității autorităților responsabile de implementare și supraveghere a modului de aplicare. Prin strategii sectoriale avem în vedere sectorialitatea domeniului ce urmează a fi reglementat, unde normele ce stabilesc modul de reparare a prejudiciului adus mediului, persoanelor și bunurilor sale să fie bazate pe strategii proprii, elaborate cu luarea în considerare a specificului acestor categorii de prejudicii.

Deci, din primele evaluări ale conținutului legislației de mediu a Republicii Moldova în compartimentul ce se referă la competența autorităților în aprobarea și realizarea politicilor de mediu, constatăm că lipsește norma care să stabilească și competența autorităților responsabile de elaborarea acestora. Această constatare vine din analiza prevederilor Legii nr.1515/1993 cu privire la protecția mediului înconjurător, unde în conținutul art. 6 lit. a) se menționează că Parlamentul aprobă principiile politicii generale în domeniul protecției mediului și folosirii resurselor naturale, iar în art. 8 alin. 1 se arată că Guvernul realizează politica Parlamentului în domeniul protecției mediului și asigură folosirea rațională a resurselor naturale. În același timp nu identificăm o normă care să indice autoritatea competentă în elaborarea politicilor de mediu, care în mod normal ar urma să fie autoritatea centrală abilitată cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător (Ministerul Mediului) sau chiar Inspectoratul Ecologic de Stat, odată ce în temeiul art. 27 alin.1 lit. b) al Legii menționate mai sus este investit cu dreptul de a înainta pretenții persoanelor fizice și juridice, inclusiv străine, pentru *repararea prejudiciilor cauzate mediului* ca rezultat al poluării lui și folosirii neraționale a resurselor naturale. Cu atât mai mult, atâta timp cât autoritățile menționate sunt investite cu dreptul de a elabora proiecte de acte normative [98], acestea sunt în drept să elaboreze și unele strategii și planuri de acțiuni care ulterior să constituie baza reglementărilor avute în vedere, adică a celor ce privesc modul de evaluare și reparare a prejudiciului ecologic. Deci situația descrisă, de fapt, relevă defecțiunea principală care pune la îndoială funcționalitatea întregului sistem al politicilor de mediu, deoarece sunt elaborate unele norme fără a fi inspirate și coordonate cu unele politici sectoriale elaborate de autoritățile ce urmează să asigure implementarea lor și aplicarea legislației bazate pe acestea. Aici ne referim la sectorul de politici care ar clarifica esența și direcția de

acțiune a autorităților competente în domeniul aplicării legislației cu privire la repararea prejudiciului ecologic. Lipsa continuității politicilor generale de mediu sub aspectul elaborării unor strategii sau planuri de acțiuni pe unele compartimente ce urmează să țină cont și de principiul descentralizării competențelor poate genera unele efecte negative asupra procesului de implementare și aplicare a normelor ce vizează unele compartimente destul de importante, inclusiv cel al evaluării și reparării prejudiciului ecologic [9, p. 56].

De fapt, cu unele soluții în acest sens vine Hotărârea Parlamentului nr. 605 din 02.11.2001 care a aprobat Concepția politicii de mediu, iar una din direcțiile prioritare a politicii în cauză potrivit pct.1 lit. (b) o constituie *„descentralizarea managementului potențialului natural, delimitarea clară a competențelor autorităților publice locale în domeniu, antrenarea specialiștilor în domeniul mediului pentru eficientizarea acțiunilor manageriale, elaborarea unor planuri de acțiuni locale”* [75]. Adoptarea hotărârii în cauză a constituit un prim pas în etapa inițierii procesului de adaptare a legislației de mediu la standardele comunitare, iar prin aceasta urma să fie realizată și o delimitare clară a competențelor autorităților publice, misiune care, spre marele nostru regret, nici până astăzi nu a fost îndeplinită. Această opinie a fost expusă și în conținutul proiectului Strategiei Naționale de mediu pentru anii 2012-2022, unde se afirma că Concepția nu a fost dezvoltată ulterior în documentele de planificare detaliată (de exemplu, strategie, plan de acțiune, etc.), stabilind obiective cuantificabile, care trebuie atinse.

În opinia unor autori, adoptarea Concepției nu a dus la stabilirea unui cadru strategic pentru sectorul de mediu din Republica Moldova, nu a fost elaborată nici o strategie de mediu sau planuri de acțiune aferente, bazate pe prevederile concepției. Deși țara a elaborat documente de politici axate pe probleme specifice de mediu sau sectoare economice (de exemplu, deșertificarea, gestionarea terenurilor, alimentarea cu apă și canalizarea deșeurilor, silvicultura, energia etc.), lipsa unei strategii naționale de mediu și a planului de acțiune aferent a dus la ceea ce ar putea fi calificat drept un deficit de strategie în sectorul de mediu în Republica Moldova [196, p. 89-90].

Susținem această constatare, reiterând că calitatea normelor ce vor asigura o evaluare și reparare integrală a prejudiciului ecologic, depinde în mare măsură de strategiile și planurile de acțiuni sectoriale, care să ia în calcul specificitatea acestor categorii de prejudicii.

Un moment important pe care merită să-l remarcăm în studiul asupra politicilor de mediu constă în faptul că Concepția politicii de mediu din 2001, în textul ce descrie direcțiile sale prioritare a ținut cont și de categoria de obiective ce se referă la: perfecționarea mecanismelor economice de protecție a mediului și de folosire rațională a resurselor naturale, trecerea de la pârghiile administrative de gestionare a protecției mediului la cele economice, la autoobligății,

autocontrol, automonitoring, efectuate de servicii ecologice special create în cadrul agențiilor economice, *la reparația prejudiciilor cauzate* și la plata pentru folosirea oricăror resurse naturale. Evident, intenția de a elabora un cadru juridic consecvent și în materia reparării prejudiciului ecologic este binevenit, numai că pentru a ajunge la rezultatul final, urma să fie elaborat și un plan de acțiuni care să stabilească principii clare, capabile să formeze fundamentul unui regim specific al răspunderii pentru prejudiciul ecologic.

Un alt document, care în procesul asigurării securității ecologice stabilește drept obiectiv al politicii de mediu compensarea prejudiciului ecologic, este Programul național de asigurare a securității ecologice [77], care în capitolului I, pct. 2 se referă la *compensarea obligatorie a prejudiciului cauzat mediului și sănătății populației de pe urma activităților economice*.

Cu toate că nu este membră a Uniunii Europene, Republica Moldova este semnatară a unui șir de Convenții internaționale cu privire la conservarea biodiversității și protecției mediului prin care este obligată să asigure executarea și respectarea anumitor cerințe îndreptate spre realizarea obiectivelor de protecție a mediului la nivel internațional [4, p. 197]. Evident, acest fapt nu ar fi posibil fără adoptarea unor legi care să asigure o reparare eficientă și imediată a prejudiciului ecologic pe teritoriul său pentru a nu admite ulterior extinderea efectelor negative și asupra teritoriilor statelor învecinate. În acest sens, autoritățile noastre urmează să facă uz de cele mai prudente și efective tactici de elaborare și adoptare a cadrului juridic la capitolul evaluării și reparării prejudiciului ecologic cu luarea în considerare a necesităților de elaborare a politicilor ce vor asigura transpunerea prevederilor convențiilor [76] la care țara noastră este parte semnatară.

De fapt, prudența în reglementare nu se impune doar din perspectiva aspirațiilor de aderare la UE, ci și din necesitatea acoperirii unor lacune de care pot profita subiecții a căror activitate este legată de transportarea deșeurilor și substanțelor cu conținut radioactiv prin teritoriul Republicii Moldova.

Astfel, ținând cont de faptul că majoritatea politicilor de mediu reflectă conținutul angajamentelor asumate de Republica Moldova prin convențiile și tratatele internaționale, urmează să realizăm un studiu și asupra modului de transpunere a acestora și implementare la nivel național. Aici ne vom referi la Convenția de la Aarhus [50] privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului. Din primele analize ale politicilor de mediu adoptate în Republica Moldova pe baza acestei convenții, constatăm că timp de zece ani nu a fost elaborată nici o strategie în vederea asigurării accesului la justiție privind repararea prejudiciului ecologic, strategie ce ar constitui „colacul de salvare” pentru subiecții prejudiciați, autoritățile responsabile de asigurarea reparării integrale a

prejudiciului adus mediului, instanțelor care vor apela la legile adoptate pe baza acestor strategii. Până la urmă, ținându-se cont de forța cu care se impune a fi implementată Convenția de la Aarhus, având calitatea de document internațional care are prioritate față de orice alte instrumente de drept interne, cu excepția celor care conțin dispoziții mai favorabile, Guvernul a adoptat și un act normativ [78] în scopul implementării dispozițiilor actului internațional.

Însă, reglementarea în cauză vine după ce în anul 2009 Comitetul de Conformitate al Convenției a transmis Republicii Moldova un șir de recomandări, care au fost elaborate ca urmare a constatării faptului de neexecutare a prevederilor Convenției la nivel național și care au fost transmise în scopul eficientizării procesului de implementare a Convenției în Republica Moldova. Reticența manifestată de autoritățile responsabile de elaborarea și implementarea politicilor de mediu, în special a strategiilor și planurilor de acțiuni sectoriale orientate în direcția elaborării unor legi atât de necesare consolidării regimului răspunderii reparatorii pentru prejudiciile aduse mediului, persoanei și bunurilor sale, generează adesea litigii, soluționare a căror constituie o povară pentru instanțele de judecată.

În opinia unor autori [152, p. 29], protecția mediului este de interes public, iar statului îi revine, în primul rând, sarcina de a veghea ca factorii de mediu să nu fie expuși pericolului de poluare, iar în cazul în care nu s-a evitat producerea unei catastrofe ecologice să impună persoanele vinovate la repararea prejudiciilor cauzate.

Deci consecințele lipsei unor strategii sectoriale în vederea elaborării legislației care să stea la baza consolidării unui regim specific de răspundere pentru daunele aduse mediului își găsesc reflecția în divergențele ce apar în legătură cu aplicarea normelor existente în materia evaluării și reparării prejudiciului ecologic, fiind adesea constatate în faza examinării de către instanțele de judecată a categoriilor de cauze vizate.

În contextul celor enunțate mai sus, considerăm că competențele ce revin organului legislativ și executiv în domeniul aprobării și executării politicilor de mediu sunt binevenite, ținând cont că acestea sunt responsabile în dirijarea tuturor domeniilor vieții, însă punctăm că este necesară în acest sens și investirea autorităților publice de specialitate cu asemenea competențe. Ne referim aici la competențe ce țin de elaborarea și implementarea politicilor de mediu, evident în conformitate cu legislația națională [79], care să fie orientate spre asigurarea consolidării cadrului normativ în vederea evaluării și reparării prejudiciului ecologic.

Prin urmare, ultima etapă a analizei, cea la care ne-am referit mai sus, presupune aplicarea principiului autonomiei în reglementare, evident în limita competențelor (emiterea unor dispoziții, ordine, instrucțiuni și regulamente cu aprobarea acestora în ordinea stabilită de lege și unele acte normative), devenind indispensabilă și necesară autorităților publice la nivel local

anume în faza de prevenire a unor eventuale prejudicii și respectiv în scopul exercitării sarcinilor sale atribuite în baza art. 10 lit. a) a Legii nr.1515-XII/1993. Însă acestea trebuie să țină cont și de necesitatea lărgirii competențelor autorităților de mediu la nivel local în vederea asigurării compensării daunelor aduse factorilor de mediu aflați în gestiunea lor nemijlocită. Evident este faptul că obiectivele propuse în cadrul concepțiilor analizate mai sus urmează a fi reflectate în conținutul unor legi și acte normative care devin obligatorii pentru autoritățile publice, însă de multe ori devine problematică aplicarea lor din cauza suprapunerii unor competențe în faza de executare, adică cele ale organelor specializate subordonate organului central de mediu, cum ar fi cazul Inspectoratului Ecologic de Stat, cu cele ale autorităților administrației publice locale. Din acest punct de vedere, este necesar efortul statului în delimitarea strictă a competențelor în vederea prevenirii unor prejudicii ecologice în schimbul eficienței ce urmează a fi garantată de aceste organe, respectiv responsabilizarea lor în cazul în care au admis producerea unor prejudicii mediului.

1.3. Concluzii la capitolul 1

Conștientizată fiind specificitatea prejudiciului ecologic, astăzi se impune și o perfecționare continuă a cadrului juridic ce va fi capabil să facă față oricărui gen de provocări.

Așadar, analizând în acest capitol un spectru larg de opinii și intitulari ale noțiunii ce descrie vătămările aduse mediului, iar pe cale de consecință persoanelor și bunurilor sale, constatăm o neclaritate de ordin terminologic, atunci când prejudiciul este numit și daună ecologică. Confuzia, de fapt, persistă și în materie de identificare a victimei vătămărilor aduse factorilor de mediu, în condițiile în care unii autori susțin că victimă este doar mediul, iar alții afirmă că numai persoana în calitate de subiect de drept are statutul de victimă a prejudiciului ecologic.

Sub aspectul reglementărilor în domeniul reparării prejudiciului ecologic, se constată o neclaritate și totodată o insuficiență de norme care ar asigura repararea eficientă a prejudiciului ecologic produs în diferite circumstanțe și de diferite categorii de subiecți. Aceasta se deduce din „împrumutul de norme” de la ramura dreptului civil ori de câte ori se cere repararea unui prejudiciu ecologic, norme care au fost elaborate cu o altă destinație, accentul fiind pus pe apărarea unor interese private.

Ulterior realizării studiului detaliat al reglementărilor actuale ce privesc modul de evaluare și reparare a prejudiciului ecologic, constatăm că toate acestea nu mai sunt în stare să facă față noilor „forme” de atentare la integritatea și funcționalitatea normală a factorilor de mediu. Aceleași constatări sunt raportate și de unii specialiști, motiv pentru care se insistă asupra

modificării unor instrucțiuni ce stabilesc modul de evaluare a prejudiciului adus anumitor componente ale mediului. Spre exemplu, în conținutul notei informative cu privire la evaluarea erorilor [126] Instrucțiunii privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor piscicole se menționează că aceasta din urmă *a fost adoptată printr-o abordare foarte simplistă și greșită*.

Această realitate vine din specificitatea prejudiciului ecologic care este unul difuz și uneori atât de diluat încât nici cele mai performante tehnici de constatare și măsurare nu ar oferi o informație completă despre mărimea prejudiciului suferit, iar prin urmare nici a cuantumul plății care ar fi suficientă pentru refacerea sau asigurarea reversibilității pe viitor a componentelor de mediu afectate. Metodicile existente de evaluare a prejudiciului ecologic, din păcate, manifestă un caracter de patrimonializare a daunei actuale, în sensul că formulează metodologia de calcul ale cuantumului prejudiciului reieșind din componenta materială de care a fost lipsit mediul prin defrișare, dispariția unor specii, degradarea solului și nu ține cont de eventualul impact al acestor lipsiri asupra sănătății omului. Cu atât mai mult, metodologia actuală de evaluare a prejudiciului nu ține cont și de efectul în timp al daunei aduse mediului care prin mecanismul ei specific de propagare afectează un patrimoniu individual, iar pe cale de consecință pune în pericol viața și sănătatea particularului, titular al dreptului de proprietate asupra bunului de mediu care poate fi afectat. În acest caz s-ar impune includerea în cuantumul daunei de mediu și a surselor financiare necesare izolării și stopării efectelor nocive care se pot răsfrânge asupra persoanei și bunurilor sale.

Analiza politicilor de mediu adoptate și implementate până nu demult în Republica Moldova ne permite să constatăm că acestea se limitează doar la aspectul preventiv al daunei ce poate fi adusă mediului, fără să conțină și unele strategii și planuri de acțiuni pe domenii aparte care să prevadă necesitatea elaborării unui cadru legislativ consecvent în materia reparării prejudiciului ecologic cauzat sau admis chiar în mod involuntar. Cu toate că se recunoaște unanim importanța normelor ce formează mecanismul de prevenire a prejudiciului ecologic ca fiind indispensabile în condițiile în care repararea este destul de dificilă, iar uneori imposibilă, totuși la etapa actuală tot atât de necesare au devenit și normele ce reglementează modul de evaluare și reparare a prejudiciului, norme ce urmează a fi fundamentate pe politicile de mediu consecvente și logice.

În această ordine de idei, considerăm că în cazul unor prejudicii aduse mediului, cadrul juridic lipsit de fundamentul unor politici care să prevadă și ordinea reparării acestora devine inefficient și neputincios în condițiile diversificării căilor sale de manifestare și acțiune.

Din cele constatate în compartimentul de față încercăm să identificăm obiectivele studiului pe care le vom corela strict cu scopul urmărit și ne vom strădui a-l etapiza pe direcții expuse în consecutivitatea ce urmează:

§ urmărirea prin studiul realizat a evoluției în definiție și cercetare a fenomenului „prejudiciu ecologic”;

§ clarificarea sensului și relevanței textului ce definește noțiunea de prejudiciu ecologic;

§ concretizarea direcției de acțiune și a victimei vătămarilor aduse prin degradarea factorilor de mediu;

§ analiza structurii și funcționalității cadrului juridic existent în materia evaluării și reparării prejudiciului ecologic;

§ identificarea cauzelor ce determină particularitățile evaluării prejudiciului ecologic;

§ examinarea perspectivelor aplicării unor noi procedee și tactici de identificare și desemnare a responsabilului pentru repararea prejudiciului;

§ analiza regimului răspunderii aplicabile reparării prejudiciului ecologic;

§ examinarea compatibilității principiilor sugerate a fi aplicate la fundamentarea unui regim specific de răspundere pentru prejudiciul ecologic;

§ stabilirea categoriilor de subiecți și a ordinii de exercitare a dreptului la acțiune în repararea acestor categorii de prejudicii;

§ examinarea posibilității de extindere a termenului de exercitare a dreptului la repararea prejudiciului ecologic pe calea acțiunii în justiție;

§ studierea eficienței și aplicabilității practice a modalităților de reparare a prejudiciului ecologic.

2. ABORDAREA CONCEPTULUI DE PREJUDICIU ECOLOGIC ÎN CONTEXTUL PARTICULARITĂȚILOR DE EVALUARE ȘI REPAPRARE

2.1. Noțiunea de „prejudiciu ecologic”

2.1.1. Caracteristica evoluției în definirea noțiunii de prejudiciu ecologic

După cum e și firesc, evoluția cercetărilor asupra noțiunii de „prejudiciu ecologic” își are ca obiectiv primordial analiza și urmărirea consecutivității evenimentelor în reglementare, apreciind specificitatea sa actuală generată de modul de manifestare, constatare, evaluare și reparare.

Deși în literatura de specialitate există o definiție a prejudiciului ecologic, considerăm că în contextul în care ne propunem identificarea unor noi soluții pe care ulterior să le punem la baza perfecționării cadrului juridic aplicabil în domeniu, este necesar să analizăm însăși evoluția în definirea noțiunii de „prejudiciu”. Spunem aceasta, accentuând că începutul oricărei cercetări trebuie să definească fenomenul cercetat în scopul conferirii unei noi concepții, care de fapt se impune odată cu diversificarea necesităților timpului și a evoluției în reglementare.

Așadar, vorbind despre noțiunea de „prejudiciu ecologic” ca noțiune distinctă, actualmente destul de frecvent utilizată [185, p. 600], sub aspectul evoluției sale istorice, spunem că ea nu cunoaște o existență prea îndelungată și asta datorită „tinereții” însăși a ramurii dreptului din care face parte, dreptul mediului fiind recunoscut ca ramură distinctă de drept abia cu circa patru decenii în urmă [64, p. 10], iar mai concret în anul 1980, odată cu adoptarea Strategiei Mondiale a Conservării Naturii [143, p. 25]. Până la acel moment, nu s-a pus problema consacării și definirii noțiunii de „prejudiciu ecologic”, deoarece la începuturi, dar și în prezent, ori de câte ori se aducea un prejudiciu mediului, iar prin urmare și bunurilor persoanei, în vederea reparării acestuia se aplicau normele răspunderii civile delictuale. După cum se afirmă în literatura de specialitate [21, p. 191], în raporturile de dreptul mediului, pentru cauzarea de daune de mediu, măsurile de recuperare a prejudiciului cauzat erau guvernate de principiile dreptului civil. Acest fapt se datorează construcției juridice a mecanismului responsabilizării în sens reparatoriu, mecanism ce aparține instituției răspunderii civile delictuale, iar prejudiciul, după cum se menționează [60, p.165], este cel mai important element al răspunderii civile. Acesta din urmă reprezintă o condiție necesară și esențială a angajării răspunderii reparatorii, deoarece atâta timp cât o persoană nu a fost prejudiciată, ea nu are dreptul de a pretinde nici o reparație, pentru că nu poate face dovada unui interes. Cu toate acestea, apelul la normele răspunderii civile în scopul reparării unui prejudiciu adus mediului multă vreme a constituit și mai constituie și în prezent o alternativă și nu o soluție reală. Prin urmare, ținând cont de faptul că noțiunea de prejudiciu din perspectiva reparatorie aparține ramurii dreptului civil, considerăm necesar să ne

axăm anume pe interpretarea acesteia, urmărind atent procesul preluării ei de către ramura dreptului mediului. Anume contextul dat solicită oportunitatea examinării mai înainte de toate a noțiunii de „prejudiciu civil” care, de fapt, cunoaște o existență mai îndelungată și care a constituit baza formulării ulterioare a noțiunii de „prejudiciu ecologic”.

Încă prin anii 1960, perioadă care coincide cu începutul afirmării ramurii dreptului mediului cu pretenția de a fi una distinctă, în dreptul civil, prejudiciul era definit ca rezultat al atingerii aduse drepturilor patrimoniale și drepturilor personal nepatrimoniale aparținând subiectelor de drept [55, p. 183]. Potrivit unor opinii, prin prejudiciu se înțelege acea consecință negativă suferită de o persoană ca urmare a faptei ilicite săvârșite de o altă persoană [27, p. 137]. După cum se observă din conținutul noțiunii de „prejudiciu” definit în sensul legislației civile, acesta reflectă atingerea sau lezarea unui drept patrimonial sau personal nepatrimonial ce aparține persoanei și care generează unele consecințe negative față de aceasta. Totuși noțiunile la care ne referim nu reflectă toate caracterele unui prejudiciu definit și consacrat de legislația civilă actuală, deoarece nu iau în considerare celelalte atingeri negative ce pot fi înțelese ca simple „tulburări” (piedici) în exercitarea unor drepturi care sunt specifice raporturilor de vecinătate, privite ca atingeri inadmisibile (daune) care încă nu au adus un prejudiciu cert sau sunt insuficiente pentru a considera existența unui prejudiciu. Astăzi, în dreptul civil, aceste atingeri sunt calificate ca influență vecină inadmisibilă (tulburări anormale sau inconveniente de vecinătate) prin care proprietarul în baza unei acțiuni negatorii (în temeiul art. 376 coroborat cu art. 378 Cod civil) poate cere autorului încetarea încălcării, iar după caz, despăgubiri pentru prejudiciul cauzat.

În materie de mediu, inițial, în lipsa unor reglementări speciale, proprii domeniului său de reglementare, s-a apelat la această teorie, numită „teoria inconvenientelor de vecinătate”, dar care în sensul poluării cuprindea nu numai vecinătatea geografică, dar și cea socială, considerându-se că daunele ecologice includ atât pagubele suferite prin poluare de mediul natural, cât și cele suportate de om și bunuri prin intermediul mediului poluat sau deteriorat [61, p. 88]. Deci, revenind la doctrina civilă de până la anii 1960 care mai păstrează unele particularități și astăzi, pentru ca prejudiciul să fie considerat și prin urmare să deschidă dreptul la reparație nu este suficientă simpla leziune, ci trebuie să existe o vătămare pentru a cărei remediere se cere a suporta unele cheltuieli [35]. Cu toate acestea, astăzi, analizând cu atenție conținutul unor norme civile (art. 376, 378 CC), altele decât cele ce definesc prejudiciul, cu ușurință se poate observa că răspunderea civilă, printre altele, cunoaște două instituții clasice și, anume [114, p. 307]: normele ce sancționează crearea unor inconveniente la exercitarea drepturilor în cadrul raporturilor de vecinătate și normele ce reglementează răspunderea civilă

reparatorie. În domeniul protecției mediului, aceste două instituții și-au găsit o aplicabilitate extinsă în materia prevenirii și reparării prejudiciului ecologic. Din acest motiv, dar și din cel al sesizării unor similitudini între prejudiciul civil și cel adus patrimoniului natural, care pe cale de consecință afectează și patrimoniul constituit din bunurile ce aparțin persoanei, s-a considerat că noțiunea de prejudiciu civil poate fi atribuită și prejudiciului ecologic, astfel, acestea au fost echivalate prin conferirea aceleiași regim juridic. Numai că la acel moment nu s-a ținut cont și de alte trăsături specifice elementelor de mediu, cum ar fi, spre exemplu: rolul factorilor de mediu în raport cu interesul public, regimul proprietății, căile de manifestare a prejudiciului, specificul refacerii componentelor de mediu afectate, ceea ce a generat ulterior ideea delimitării între prejudiciul civil și prejudiciul ecologic. După cum se afirmă în literatura de specialitate [20, p. 233], ținând cont de realitățile timpului în care trăim, de diversele și multiplele atingeri aduse mediului și prejudicii cauzate omului și mediului au determinat doctrina să caracterizeze și să consacre noțiunea de prejudiciu ecologic distinctă de prejudiciul ordinar (obișnuit). Potrivit acestora, prejudiciul ecologic depășește cadrul unei atingeri aduse bunurilor și persoanelor luate individual. De aceea se consideră că în prezent pare a fi triumfat concepția care detașează dauna ecologică, construindu-i o anumită autonomie, în raport cu alte categorii de daune. În acest sens, încă în anul 1980 o lege americană (*Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act-ERCLA*) statua că sunt supuse reparației daunele care constau în degradarea sau distrugerea resurselor naturale prin substanțe periculoase [143, p. 105]. De-a lungul timpului, și dauna ecologică a cunoscut o tendință spre divizare în partea ce reflectă consecințele asupra mediului și cele ce se răsfrâng asupra persoanei și bunurile sale. Din această idee s-a născut ulterior necesitatea delimitării la nivel doctrinar, dar și legislativ a daunei asupra mediului de prejudiciul ecologic individual caracterizat de trăsăturile sale specifice, atât sub aspectul manifestării spațio-temporare, cât și sub cel al reparării, înlăturării consecințelor și protejării intereselor la care atentează.

2.1.2. Conceptul delimitării daunei de mediu de prejudiciul ecologic

Pentru calitatea și eficiența mecanismului ce va asigura repararea prejudiciului ecologic, în condițiile în care acesta se impune prin specificitatea și diversitatea căilor de manifestare, actualmente se cere un efort deosebit din partea doctrinei, considerată a fi generatorul ideilor și mecanismelor destinate implementării, evident, ulterior oficializării juridice.

O asemenea necesitate se face observată și în planul expunerii asupra unor noțiuni ale domeniului la care ne referim, conferind acestora un conținut clar și inconfundabil, capabil de a reprima orice încercare de a fi interpretat în interes meschin și în defavoarea a tot ce se numește

„valori de mediu”. Aceasta se impune odată ce dificultatea formulării juridice a unei definiții exacte a noțiunii de „prejudiciu ecologic” persistă din cauza faptului că suferințele persoanei se pot combina cu elementele constitutive ale prejudiciului cauzat naturii [1, p. 126].

Reieșind din aceste constatări, credem de cuviință că pentru clarificarea și înlăturarea definitivă a controverselor apărute de fiecare dată la definirea noțiunii de „prejudiciu ecologic”, astăzi se cere un nou gen de abordare a problemei, iar ca rezultat conferirea unei noi concepții, alta decât cea expusă în doctrina și legislația de până acum. Anume, noțiunea de prejudiciu ecologic trebuie privită distinct de cea a daunei asupra mediului (dauna ecologică), de pe poziții diferite, adică în primul caz de pe poziția persoanei ca victimă, iar în cel de al doilea, a mediului ca victimă. Ajungem la această concluzie nu din întâmplare sau o ușuratică și simplistă abordare a problemei, ci din raționamente pe care doctrina încearcă a le scoate la rampă de aproape un deceniu. Încă prin anul 1996 autorul român Mircea Duțu afirma că *modificarea unui echilibru nu este în mod necesar o sursă de prejudiciu: poate fi vorba de o situație tranzitorie, prealabilă formării unui nou echilibru. Prejudiciul ecologic presupune o atingere care lasă sechele de durată, permanente chiar* [62, p. 120]. Într-adevăr, vătămarea unei componente a mediului are ca efect o schimbare negativă, un dezechilibru al întregului ecosistem din care face parte, dar care se poate restabili, reechilibra într-o perioadă scurtă de timp, fără intervenția omului chiar. Uneori, acesta nici nu poate fi observat, iar și dacă este sesizat nu se poate stabili întinderea și gradul de influență asupra omului. Anume această situație doctrina încearcă a o califica drept **daună de mediu** ce constă din atingerile aduse mediului și care deschide dreptul la acțiune în justiție, chiar și în plan reparatoriu, până ca aceasta să se transforme în consecințe de durată sau permanente, care de obicei sunt consecințe resimțite de om ca ființă ce interacționează direct cu bunurile de mediu afectate. Aceste din urmă consecințe ale daunei de mediu repercutate în direcția omului și bunurilor sale sunt calificate drept „prejudiciu ecologic”, atâta timp cât ele constituie efectul cuantificabil în cost al daunei de mediu, așa cum, de fapt, este și definit prejudiciul ecologic în legislația României.

Mai recent în literatura română de specialitate [69, p. 18] se afirmă că inițiativa delimitării între daună și prejudiciu se întemeiază pe o moștenire a dreptului roman în care se întâlnește termenul de *damnum*, ce însemna simpla leziune și care dădea dreptul la repararea consecințelor pecuniare ale atingerii fără ca aceasta să fie încă desemnată prin *praejudicium*.

Cu toate că istoria dreptului cunoaște de mult despre o asemenea delimitare, în materie de mediu, observăm că doctrina relativ recent încearcă a distinge între dauna ecologică și prejudiciul ecologic după modelul respectiv. Actualmente în literatura juridică de specialitate [67, p. 85], din ce în ce mai insistent se afirmă că definiția *daunei ecologice* nu trebuie să fie

confundată cu cea a *prejudiciului ecologic*, chiar dacă noțiunile sunt foarte apropiate. Prima este un fapt obiectiv, în timp ce secundul, invers, presupune o subiectivizare a daunei; este dauna astfel suportată de un subiect de drept care cere repararea atingerii care i-a fost adusă. Autorul ce susține această idee consideră că o atare dimensiune subiectivă trebuie inclusă în definiția sa și va fi, fără îndoială, mult mai ușor reparabilă din perspectiva prejudiciului moral legat de prejudiciul ecologic. Cu alte cuvinte, dacă în cazul daunei asupra mediului, nefiind identificat un subiect sau grup de subiecți ce au avut nemijlocit de suferit, aceasta mai fiind numită și „daună colectivă”, autoritățile de mediu din oficiu sau la sesizarea și insistența oricărei persoane în limitele art. 37 din Constituție și art. 30 lit. g) din Legea 1515/1993, vor sista activitatea generatoare de daune și, după caz, vor cere înlăturarea consecințelor dăunătoare, care încă nu s-au transformat în prejudicii. Tot autoritățile de mediu vor cere repararea prejudiciului ecologic colectiv generat de dauna de mediu în temeiul legislației civile deopotrivă cu cea a legislației de mediu. În cazul în care dauna de mediu a generat consecințe la adresa persoanei (afectarea sănătății, infectarea solului, obiectivului acvatic amplasat pe terenul ei proprietate privată, ratarea venitului ca urmare a poluării etc.) aceasta va cere în justiție repararea prejudiciului ecologic suferit, prin urmare, fiind cuantificabile efectele daunei (prejudiciu ecologic), dar și subiectul ce le-a suportat. De altfel, se cere o delimitare și între poluare ce se echivalează cu un dezechilibru ecologic, daună de mediu și prejudiciu ecologic. Drept exemplu, vom prezenta o situație care va face clară, sperăm noi, consecutivitatea evenimentelor, faptelor și consecințelor ce urmează a fi calificate diferit. Aruncarea deșeurilor într-un iaz proprietate publică, acțiune în urma căreia se va modifica culoare, compoziția apei neesențial, fiind posibilă a fi utilizată fără a crea careva consecințe, se va considera *poluare* (dezechilibru ecologic). Aceasta fiind posibilă de remediere fără intervenția omului chiar, în mod natural, dar care deschide dreptul la acțiune contravențională sau penală față de cel ce a cauzat-o. În cazul în care poluarea respectivă nu poate fi remediată în mod natural și prezintă un risc iminent pentru alte ecosisteme naturale legate de cel acvatic, pentru viața și sănătatea organismelor vii, limitează posibilitatea exercitării folosinței componente în cauză, se consideră deja *daună de mediu*. Dacă din cauza poluării ce a generat în daună de mediu vor avea de suferit persoanele (se vor infecta în urma scăldatului de anumite maladii cutanate, digestive, le vor muri animalele domestice în urma adăpării din obiectivul acvatic poluat, vor suferi prin aceasta un prejudiciu moral, venit ratat, cheltuieli descrise de art. 14 alin. 2 CC ce definește noțiunea de prejudiciu), acestea vor avea dreptul la acțiune în repararea *prejudiciului ecologic* în temeiul art. 14 alin. 2, art. 1389 CC, invocând în acest sens lezarea unui interes personal. Dacă ca urmare a poluării, vor muri peștii sau animale sălbatice ce s-au alimentat din acel obiectiv acvatic, acesta va fi calificat drept *prejudiciu*

ecologic adus satului. Drept la acțiune în repararea prejudiciului ecologic în acest caz îl vor avea autoritățile statului.

Ideea că *dauna ecologică* este distinctă de *prejudiciul ecologic*, sub aspect conceptual, este desprinsă din definiția atribuită daunei ecologice și de alți autori români, încercând să evidențieze raportul gen-specie între noțiunea generală de „prejudiciu” și noțiunea – specie de *daună ecologică*. În acest sens, *dauna ecologică* reprezintă acea formă de *prejudiciu* cauzată prin fapte de orice fel, care lezează valori ale mediului, protejate ca atare prin normele de drept, ce statuează și obligația de reparare în sarcina persoanei răspunzătoare [143, p. 106]. Observăm aici că *dauna ecologică* vizează doar vătămările aduse direct factorilor de mediu. În același timp, în doctrina franceză se afirmă că *prejudiciul ecologic* este constituit din consecințele *asupra persoanelor* rezultate din atingerile prime ale mediului (daune ecologice), fiind percepute ca prejudicii derivate [195, p. 17]. Evident, atingerile prime avute în vedere vizează atât bunurile de mediu ale domeniului public, cât și componentele mediului aflate în gestiunea particularilor cu titlu de proprietate privată.

În opinia autorului M. Duțu, abordând aspectul cronologic al evenimentelor, se ajunge la concluzia că *dauna* precedă în mod necesar *prejudiciul*. Din acest context, desprindem ideea că *dauna* este condiția necesară declanșării unui *prejudiciu*. Într-adevăr, dacă e să privim realitatea cu care astăzi se confruntă mediul, atunci îl putem compara cu un „filtru” care nu mai funcționează, materia din care este alcătuit a devenit atât de ciuruită și transparentă încât nu mai este în stare să rețină nici cea mai mică impuritate, iar ținta spre care se îndreaptă efectele negative ale activității umane o constituie însuși omul. Anume acest considerent a determinat doctrina, iar ulterior cadrul juridic, să creeze un mecanism care ar permite repararea acestui „filtru” (mediul natural) încă în faza în care efectul vătămător are statut de *daună*, excluzând posibilitatea de a cauza mai departe un *prejudiciu* la adresa persoanei și bunurilor sale.

Actualmente, și în literatura civilă de specialitate se încearcă a pune bazele unei delimitări conceptuale la nivel doctrinar între noțiunile de „pagubă”, „daună” și „prejudiciu”.

Astfel, în doctrină [153, p. 1] se propune ca termenul de „pagubă”, respectiv, „daună” să fie folosit doar pentru consecințele civile negative, de natură materială, rezultate din fapte sau acte juridice de orice fel, care se vor repara în bani sau în natură după caz. Termenul de „prejudiciu” exprimă vătămări sau alte consecințe lezionare civile, de natură materială, morală sau mixtă atât în plan fizic, cât și psihic.

Aplicând această formulă pentru clasificarea vătămărilor de natură ecologică, am putea asimila *dauna adusă mediului* cu *dauna* definită în sens civil, desemnând astfel consecința negativă asupra mediului, de natură materială (componentele de mediu nu pot suferi moral), care

se va repara în bani sau în natură, după caz (în cazul în care acest lucru este posibil). La rândul său, termenul „prejudiciu ecologic” poate fi asimilat cu termenul „prejudiciu civil” și definit în sensul consecințelor lezionare de natură patrimonială sau morală *suportate de persoană în legătură cu un dezastru ecologic* ce afectează bunurile sale.

Între-adevăr, după cum s-a menționat la începutul lucrării, în materia răspunderii civile atingerile negative aduse componentelor de mediu pot fi înțelese ca simple „tulburări” (piedici) în exercitarea unor drepturi care sunt specifice raporturilor de vecinătate privite ca atingeri inadmisibile (daune) care încă nu au adus un prejudiciu cert sau sunt insuficiente pentru a considera existența unui prejudiciu. De altfel, pentru responsabilizarea autorului acestor atingeri (inconveniente) se recurge la aplicarea normelor după o formulă alta (acțiunea negatorie) decât cea a acțiunii în reparare la care se apelează, de obicei, în cazul existenței unui prejudiciu.

Ideea unei posibile delimitări între dauna și prejudiciului ecologic se face observată și în contextul unor clasificări ale prejudiciului ecologic în *prejudiciu de origine primară* – daunele cauzate valorilor materiale, respectiv îndreptate spre atingerea intereselor patrimoniale ale persoanelor, putând consta în pierderi în producție, moartea animalelor, distrugerea unor plantații și au un caracter real, și *prejudiciul de origine secundară* – provocat de paguba de origine primară, fiind rezultatul prejudiciului primar cauzat mediului înconjurător și poate apărea sub forma unor pierderi de natură fiziologică, genetică, morală etc. [1, p. 130], [158, p. 259]. Profesorul M. Duțu, atunci când caracterizează *dauna ecologică*, se referă la atingerea adusă unui patrimoniu colectiv (dauna ecologică colectivă), de interes public, deoarece aparține întregii colectivități fără a putea fi individualizată partea fiecărei persoane, respectiv nici partea din daună suportată de fiecare individ este imposibil de stabilit. Ipoteza în care dauna de mediu (dauna ecologică) apare ca o vătămare doar a factorilor de mediu se concretizează și în afirmațiile altor autori [1, p. 125] care consideră că dauna ecologică este îndeobște un prejudiciu colectiv, mai ales datorită cauzelor sale (pluralitate de autori, dezvoltare industrială, concentrare urbană) și efectelor acesteia (costurile sociale). Or, potrivit unei definiții larg acceptate de legislațiile naționale și reglementările internaționale, *dauna ecologică* reprezintă prejudiciul cauzat naturii sălbatice, neapropiabilă, *res nullius*, ori intereselor colectivității prin intermediul mediului receptor – aer, apă, sol, independent de lezarea directă a unui interes uman [64, p. 241].

Un alt autor [20, p. 236], mai utilizează noțiunea de daună ecologică și cu termenul „daună ecologică pură”, menționând că căutarea unei soluții mai adaptate pentru repararea daunei ecologice pure, *definită ca o atingere adusă elementelor componente ale mediului natural*, pornește de la insatisfacția formelor juridice clasice, care au fost concepute esențialmente pentru *repararea prejudiciului ecologic* suferit de om.

În ultimul timp și în literatura rusă de specialitate [166] se încearcă a explica delimitarea daunei de mediu de prejudiciul ecologic prin argumentarea poziției în care prima reprezintă schimbarea negativă a componentelor mediului sau a unui ecosistem natural care poate aduce după sine pierderea sau diminuarea calității unui element al mediului, efect care, de obicei, nu poate fi evaluat ca întindere. Acest fapt devine posibil în cazul individualizării vătămărilor, individualizare realizată în raport cu persoana (deținătoare a bunului de mediu afectat) ce a înregistrat pierderi cărora li se poate atribui o valoare de piață (*prejudiciu ecologic*). Prejudiciul în acest caz reprezintă o pierdere de natură materială suportată de o persoană concretă.

Potrivit noțiunii atribuite prejudiciului ecologic și de alți autori ruși [168, p. 14], prin acesta se înțelege *distrugerea sau deteriorarea patrimoniului individual, pierderi de profit, cheltuieli necesare restabilirii beneficiilor materiale și personal nemateriale victimei căreia i s-a adus o daună*.

O delimitare destul de originală a vătămărilor aduse mediului de cele aduse persoanei și bunurilor sale, care merită o atenție deosebită, se identifică și în literatura autohtonă de specialitate realizată de autorul I. Trofimov în teza de doctor [148, p. 47] cu titlul: „Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului”. În opinia sa, prin **dauna ecologică** s-ar putea înțelege acea daună cauzată mediului, exprimată prin poluare sau utilizare excesivă a factorilor de mediu – **dauna de mediu**, pasibilă de a aduce daună patrimoniului persoanei sau persoanei nemijlocit (sănătății sau vieții), precum și dauna care este cauzată omului sau patrimoniului său drept rezultat al daunei de mediu – **dauna civilă**. După o formulă asemănătoare, în contextul delimitării daunei de mediu de prejudiciul ecologic, considerăm că dauna de mediu apare ca o condiție a prejudiciului ecologic, iar prin urmare, un element al său. Deși raportată la dauna de mediu, dauna civilă nu este de sine stătătoare, totuși se observă că prima o condiționează pe ultima (dauna civilă), adică este o condiție a ei, devenind și un element esențial al prejudiciului ecologic, care alături de consecințele prejudiciabile ce afectează interesul particularului alcătuiesc structura prejudiciului ecologic. Așadar, în cazul prejudiciului ecologic văzut ca vătămare adusă persoanei și bunurilor sale drept efect al daunei de mediu, ultima constituie o condiție esențială a considerării prejudiciului drept unul ecologic, în caz contrar, acesta rămâne a fi un prejudiciu „pur” civil [5, p. 33], fapt ce ar pune păgubitul în dificultate atunci când va cere repararea acestuia, deoarece nu va putea invoca normele și regulile ce stau la baza reparării daunei de mediu. De fapt, nici nu ar fi corect să se procedeze astfel, or, poluarea unui teren proprietate privată și constituie dauna asupra mediului, care trebuie reparată concomitent cu prejudiciul civil adus sănătății persoanei, bunurilor sale ca urmare a poluării solului. Prejudiciul [16, p. 467] ecologic, în acest caz, se constituie dintr-un spectru mai larg de valori lezate

(interese lezate pe care le putem delimita în interese *economice* și *ecologice*) care le include prin coincidență și pe cele ale daunei de mediu, dar și pe cele ale prejudiciului patrimonial, parte a prejudiciului civil, însă fiecare dintre ele privite în mod separat se compun din elemente proprii, distincte după natura lor. Tocmai aici se cere a nu fi confundat prejudiciul *civil* cu cel *economic*, doar acesta din urmă poate fi considerat un element al prejudiciului, mai fiind numit „prejudiciu patrimonial”, parte a *prejudiciului civil*, iar prin urmare și a celui *ecologic*. Cu atât mai mult, raționamentul ce stă la baza tezei înaintate, reiese din însăși natura formării prejudiciului ecologic. Acesta reprezintă consecința afectării funcției ecologice a bunului de mediu ce aparține particularului, dar și sănătatea sa nemijlocit, odată ce se expune în primul rând el pericolului de a se îmbolnăvi (va inhala substanțele chimice din terenul unde își are amplasată locuința, va cultiva și consuma culturi agricole din solul infectat, etc.), dar și de a fi lipsit de unele avantaje ce puteau fi generate pe viitor de către bunul său de mediu afectat. Prin urmare, se constată că prejudiciul ecologic are în componența sa și o daună de mediu, odată ce se afectează funcția ecologică a bunului de mediu ce aparține particularului. Din aceste considerente, prejudiciul suferit nemijlocit de către persoană din cauza degradării calității bunului său de mediu (teren agricol, pădure, iaz) se califică drept unul ecologic. Drept argumentare a tezei susținute, spunem că pe lângă consecințele de ordin material (pierderea bonității solului, producției agricole, forestiere sau piscicole, venitul ratat, dauna asupra sănătății – elemente caracteristice prejudiciului civil, definit de legislația civilă în art. 14, 1389 CC) și moral, specifice prejudiciului civil, se mai adaugă și consecințele cu caracter ecologic. Prejudiciul în acest caz nu este unul pur civil, ordinar, ci unul ecologic, atâta timp cât implică și o consecință de ordin ecologic, de aceea trebuie de reparat prin aplicarea normelor ce aparțin răspunderii civile și celei de mediu în mod combinat în cadrul unui regim de răspundere specific. Adică, pentru repararea eficientă și deplină a prejudiciului ecologic trebuie să se aplice reguli și principii ale răspunderii de mediu, odată ce în componența acestuia se află și dauna asupra mediului (funcția ecologică a bunului afectat). În caz contrar, prejudiciul respectiv, nefiind considerat unul ecologic, va fi lipsit de șansa de a fi reparat pe deplin și eficient, deoarece nu va exista temei în aplicarea unor principii ale răspunderii de mediu, cum ar fi: principiul „poluatorul plătește”, principiul precauției, principiul răspunderii fără vinovăție.

Din această perspectivă urmează să se contureze prejudiciul ecologic ca o vătămare adusă persoanei și bunurilor sale de către mediul degradat și dauna de mediu caracterizată prin atingerile aduse direct mediului, privite ca fapte obiective. Este și evident că, odată cu delimitarea operată între noțiunile de daună de mediu și prejudiciu ecologic, se va pune capăt discuțiilor interminabile în jurul termenului care urmează să fie utilizat la definirea efectului

vătămător ce se răsfrânge atât asupra factorilor de mediu, cât și asupra persoanei, acestea două fiind utilizate separat și nu în calitate de sinonime așa cum se făcea până acum. Printre altele, fără a merge prea departe, la nivel de reglementare, chiar în conținutul Legii Republicii Moldova nr. 1515/1993, în art. 91 sintagmele „daună” și „prejudiciu” sunt utilizate separat. Prin urmare, norma în cauză menționează că *persoanele fizice și juridice sunt obligate a recupera daunele și prejudiciile produse prin încălcarea prezentei legi în modul și mărimile stabilite de legislația în vigoare*. Tot astfel este intitulat și art. 16 din Legea cu privire la apa potabilă: „Repararea prejudiciilor și a daunelor”, unde prin conținutul alin. 1 se angajează răspunderea pentru *prejudiciul adus sănătății ca urmare a consumului de apă din sistemele de alimentare cu apă potabilă*, iar în alin. 2 este încriminată fapta pentru *dauna cauzată sistemelor de alimentare cu apă potabilă*. De asemenea, în art. 30 lit. g) din Legea 1515/1993, se garantează dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru a solicita acțiunile care aduc **daune mediului**, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudiciați în mod direct, iar potrivit lit. h) a aceleiași norme se garantează dreptul la despăgubire pentru **prejudiciul** suferit ca urmare a poluării sau a altor acțiuni de afectare a mediului, precum și pentru prejudiciul adus sănătății oamenilor.

De fapt, ideea delimitării între prejudiciul ecologic și dauna adusă mediului sub aspect de reglementare, dar și terminologic a fost sesizată și în conținutul legislației comunitare, care conferea procedurii de reparare a daunei aduse mediului un regim aparte, distinct de regimul răspunderii civile pentru daune ecologice aplicat până atunci. La aceste concluzii s-a ajuns încă în anul 2000, când Comisia Europeană a adoptat „Cartea albă privind responsabilitatea de mediu” care a urmat cu adoptarea la 24 aprilie a Directivei 2004/35/CE asupra responsabilității de mediu privind prevenirea și repararea *daunelor* aduse mediului [56, p. 56-75]. Aceasta din urmă constituie un document important ce urma să recomande tuturor statelor membre ale Uniunii Europene armonizarea legislațiilor naționale în materia prevenirii și reparării daunelor aduse mediului.

Cu un an mai târziu, legislația de mediu a României, prin adoptarea Ordonanței de urgență nr. 195/2005 începe să pună bazele dezvoltării unui nou concept ce avea să constituie mai târziu fundamentul elaborării unor reglementări cu caracter special menite să confere un regim juridic specific prevenirii și reparării daunelor aduse mediului. Potrivit acestui act [128], **prejudiciul** înseamnă efectul cuantificabil în cost al **daunelor** asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, provocat prin poluanți, activități dăunătoare ori dezastre.

În anul 2007, legislația românească, odată cu elaborarea și adoptarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 68 [129] care transpune Directiva 2004/35/CE cu privire la răspunderea de mediu cu referire la prevenirea și repararea prejudiciului adus mediului, a pus capăt unor discuții interminabile în privința regimului juridic aplicabil în materia răspunderii pentru categoria de daune vizate. Cu toate acestea, discuțiile nu au încetat în privința terminologiei utilizate la intitularea noțiunilor ce aveau să fie plasate în capul a două regimuri diferite de reglementare delimitate odată cu adoptarea actului în cauză. Această constatare vine din titlul Ordonanței de urgență care se referă la repararea **prejudiciului** adus mediului și nu a **daunei** aduse mediului așa cum este intitulată Directiva 2004/35/CE asupra responsabilității de mediu. De fapt, această observație este raportată și în literatura română de specialitate [70, p. 186] unde se menționează că în timp ce versiunea oficială, în limba română, a textului Directivei nr. 2004/35/CE folosește exclusiv sintagma „daună adusă mediului”, actul normativ intern de transpunere a sa, respectiv. OUG nr. 68/2007 optează pentru expresia „prejudiciul asupra mediului”, deși înțelesurile acordate rămân identice. Diferența este datorată, mai degrabă, traducerii și limbii textului de referință (franceză sau engleză) avut în vedere. Dincolo de aceste neclarități, noua reglementare definește prejudiciul adus mediului deja ca o *schimbare negativă măsurabilă a unei resurse naturale sau o deteriorare măsurabilă a unui serviciu legat de resursele naturale, care pot surveni direct sau indirect*. Deci se observă că textul acestei norme pare a defini mai mult o **daună** adusă nemijlocit factorilor de mediu fără a menționa și despre repercusiunile sale ulterioare asupra persoanei și bunurilor așa cum este definit prejudiciul în sensul Ordonanței de urgență nr. 195/2005. Astfel fiind definit prejudiciul adus mediului ca o atingere nemijlocită adusă factorilor de mediu (mai fiind numit în doctrină și „prejudiciul ecologic pur”), lasă să se înțeleagă că prejudiciul adus ulterior persoanelor urmează a fi reparat cu aplicarea altor norme, și anume cele ale răspunderii civile delictuale.

În această ordine a expunerii, urmărind evoluția mai departe în definire a noțiunii de prejudiciu ecologic, cu toate criticile care i-au fost aduse până în anul 2004, observăm că odată cu clarificarea categoriilor de subiecte cu statut de victime ale prejudiciului, situația nu a devenit atât de clară și în plan terminologic. Ne referim aici la faptul că și în prezent, atunci când se vorbește despre vătămările aduse mediului, persoanelor și bunurilor acestora, continuă a se utiliza termenul „daună ecologică” în același context cu termenul „prejudiciu ecologic”, fiind astfel considerate drept sinonime. Evident că soluționarea acestei divergențe a fost pusă pe seama doctrinei care de ceva timp străduiește să demonstreze că termenele „daună” și „prejudiciu” în materie de mediu desemnează noțiuni diferite, prin urmare acestea două stau în capul a două regimuri diferite de reglementare a normelor ce asigură repararea lor. După cum se

afirmă pe bună dreptate în doctrina românească [65, p. 241], categoriile clasice ale răspunderii și reparării daunelor nu pot lua în calcul prejudiciile de mediu, prin natura lor individuale și colective, subiective și obiective, actuale ori viitoare, temporare sau durabile, unele încă nenumite din punct de vedere juridic ori dificil măsurabile. De aceea configurarea și consacarea unei categorii specifice și speciale de *daună* și *prejudiciu ecologic* se impuneau cu acuitate.

În contextul celor analizate mai sus, insistăm în a dezvolta ideea delimitării sub aspect conceptual între noțiunea de „prejudiciul ecologic” utilizată până în prezent ca sinonim cu cea de „daună ecologică”, în *daună de mediu*, privită ca o *vătămare directă a factorilor de mediu (biotici, abiotici) ce influențează negativ asupra echilibrului ecologic independent de repercusiunile asupra persoanei privită individual și prejudiciu ecologic*, ca *consecință a daunei de mediu îndreptată asupra sănătății persoanei și bunurilor sale (inclusiv a bunurilor de mediu) ce acționează prin intermediul mediului degradat*.

Plecând de pe această poziție, venim și cu o concretizare prin care avem a menționa că dauna adusă mediului sau unui ecosistem natural poate genera consecințe negative (prejudicii) doar asupra persoanei, văzute sub forma unor pierderi, suferințe pe care le poate percepe doar ființa umană. Prin urmare, dauna de mediu nu generează un prejudiciu tot asupra mediului, atâta timp cât efectul negativ deja este consumat și deschide dreptul la aplicarea măsurilor de responsabilizare a autorului, inclusiv în plan reparatoriu, în scopul garantării dreptului cetățenilor la un mediu sănătos. Pe de altă parte, efectele daunei aduse mediului, de obicei, își continuă direcția de acțiune direct către persoană sau prin intermediul bunurilor sale de mediu ce au proprietatea de a conduce efectele negative către acesta.

Prin urmare, deși actualmente în plan general această formulă încă nu se pretinde a fi una desăvârșită, urmând a fi supusă unor cercetări constante la nivel doctrinar, pe domenii în parte [186, p. 89-111], cel puțin în materie de mediu, sub aspect conceptual își găsește raționamentul și logica dictată de contextul derulării firești a unor procese naturale în care dauna adusă unui element natural, în mod inevitabil va genera consecințe negative la adresa persoanei și a bunurilor sale sub forma unor „prejudicii ordinare (civile)”, dar fiind denumite „prejudicii ecologice” pentru că implică și o suferință de ordin ecologic cu toată specificitatea sa, inclusiv în materia evaluării și măsurilor de refacere a funcționalității ecologice a bunului de mediu prejudiciat.

În opinia autorilor care împărtășesc aceeași poziție, noțiunea (conceptul) de prejudiciu ecologic este legată de proprietate, a cărei valoare economică este determinată [1, p. 12].

Având în vedere că dauna adusă mediului reprezintă leziunea primară a unui factor de mediu (ce aparține colectivității) prin care se afectează, de regulă, un interes public, aceasta nu

este identică cu noțiunea de prejudiciu, ceea ce în raport cu leziunea primară adusă mediului (dauna de mediu) reprezintă consecința acesteia și, de obicei, este resimțit de persoană ca ființă care în mod necesar interacționează cu mediul ei de existență. Prin urmare, dauna este cauza prejudiciului ce constă în lezarea unui interes privat, este definit de legislația civilă (art. 14 alin. 2) și urmează a fi reparat prin aplicarea unor norme specifice legislației civile în planul reparării (art. 1398 CC).

Într-adevăr, cu noțiunea de „prejudiciu” operează și legislația civilă actuală a Republicii Moldova care prin regimul răspunderii civile reparatorii vine să asigure remedierea unui interes privat rezultat din atingerea adusă nemijlocit persoanei și bunurilor sale fără a ține cont de sursa (mediul degradat) sau persoana făptuitorului.

Astfel, în art. 14 alin. 2 al Codului civil, se menționează că *prejudiciul constituie cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale, precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului*. După cum se observă, argumentul respectivei delimitări rezultă din însăși noțiunea actuală a prejudiciului definit de legislația civilă în sensul atingerii aduse unui particular (interes privat), dar și a faptului că dauna nu se confundă cu prejudiciul, atâta timp cât prima este cauza secundului. După cum afirmă autorul M. Duțu [69, p. 18], nu poate exista prejudiciu fără daună, dar în sens invers e posibil. De aceea se cere instituirea unui regim de răspundere pentru dauna adusă mediului, deoarece de multe ori ea poate și să nu producă un prejudiciu la adresa persoanei, în sensul că nu poate fi sesizat pentru moment, din cauza particularităților sale de acțiune.

Încercând să comparăm pe rând noțiunea de “daună de mediu”, iar ulterior pe cea de „prejudiciu ecologic” cu noțiunea de „prejudiciu civil” expusă în legislația civilă, am constatat că prima (dauna de mediu) nu coincide nici din punct de vedere semantic și nici din punctul de vedere al caracterelor sale cu noțiunea de prejudiciu, cel puțin din trei considerente:

1. dauna de mediu (dauna adusă mediului) nu poate fi restabilită în natură în forma și în conținutul avut până la degradare ca în cazul prejudiciului civil (spre exemplu, deteriorarea unui automobil), aceasta poate doar să fie compensată pecuniar;

2. sintagma „pierderea sau deteriorarea bunurilor **sale**” nu poate fi atribuită și noțiunii „daună de mediu”, deoarece mediul ca victimă constituie patrimoniul comun al umanității, prin urmare, unele bunurile de mediu (ce aparțin colectivității: aerul atmosferic, resursele subsolului, apa din pânza freatică, apa râurilor, izvoarelor etc.) nu pot fi individualizate și în consecință nu aparțin particularilor. În acest context, factorii de mediu nu constituie bunurile sale;

3. restabilirea beneficiului (în sensul venitului ratat) neobținut nu este caracteristică sub nici o formă daunei de mediu, deoarece funcția principală a componentelor mediului nu constă în generarea unor beneficii materiale (venituri) în favoarea persoanei, ci în menținerea unui echilibru ecologic necesar existenței sale.

Prin urmare, reieșind din comparația realizată, considerăm că noțiunea de „prejudiciu” definită de legislația civilă nu poate fi asimilată cu noțiunea de „daună de mediu”, prin urmare, acestea două nu au o structură identică.

Pe de altă parte, afirmăm că noțiunii de prejudiciu ecologic îi pot fi atribuite cu succes toate elementele caracteristice noțiunii de „prejudiciu civil”. Ne referim aici la cheltuielile suportate sau cele ce urmează a fi suportate de victimă în legătură cu restabilirea bunului de mediu afectat, venitul nerealizat din cauza afectării funcțiilor economice ale bunului de mediu, pierderea sau deteriorarea bunului, fapte care indică asupra lezării unui interes privat.

Evident că în urma exercițiului de asimilare a noțiunii de „prejudiciu ecologic” cu cea de „prejudiciu civil” se creează impresia că acestea sunt absolut identice, prin urmare subordonate aceluiași regim de reglementare, inclusiv în vederea reparării. În această ordine de idei, în scopul evitării unor confuzii, nu întârziem să venim cu argumente în favoarea faptului că între aceste două noțiuni există o deosebire esențială. Anume, prejudiciul ecologic, spre deosebire de prejudiciul ordinar (civil), este cauzat persoanei și bunurilor sale de către mediul afectat, iar într-o altă ipostază poate apărea ca rezultat al acțiunii directe asupra bunurilor de mediu ce aparțin particularului și care generează față de acesta consecințe negative asupra sănătății și bunăstării sale, precum și pierderi de ordin patrimonial (neproductivitatea solului poluat, diminuarea valorii economice sau afectarea funcțiilor ecologice). Drept remarcă, în privința bunurilor particularilor afectate de mediul poluat, insistăm să ne oprim cu unele precizări mai detaliate, având în vedere faptul că o parte din ele îndeplinesc funcții economice pentru proprietar, dar în același timp și funcții ecologice. Cu titlu de exemplu, vom încadra juridic situația în care un camion ce transportă substanțe chimice periculoase s-a răsturnat în grădina unei persoane, respectiv acestea s-au deversat pe terenul ce-i aparține cu drept de proprietate, cauzându-i un prejudiciu material considerabil. Dacă acest prejudiciu va fi calificat drept unul patrimonial de natura prejudiciului civil, atunci prin aplicarea normelor răspunderii civile delictuale, persoanei va trebui să i se repare prejudiciul material alcătuit din prejudiciul efectiv (costul producției agricole de pe terenul afectat) și un venit ratat în cazul în care acesta devine neproductiv. Însă, aici se cere a se ține cont și de prejudiciul adus sănătății proprietarului care a inhalat aceste substanțe și pot cauza consecințe pentru viitor, precum și de costurile necesare refacerii funcțiilor ecologice afectate. Aici constatăm că la prejudiciului civil suferit se mai adaugă și o vătămare de natură ecologică,

iar ecuația prin care la prejudiciul civil se adună și suferința de ordin ecologic este egală cu prejudiciul ecologic. Amintim că acesta este un *prejudiciu ecologic* și nu o *daună de mediu*, deoarece atingerea este adusă unui bun ce aparține persoanei, bun care pe lângă funcția sa economică (în calitate de teren), datorită calităților sale constituie un receptor și emițător al efectului atingerii negative care i s-a adus, astfel îndeplinind în același timp și o funcție ecologică (în calitate de sol). Evident, din punct de vedere juridic, între sol și teren există o deosebire întrucât în regimurile juridice diferite de reglementare, însă calitatea sa de element al naturii nu implică și o diferență în planul funcțiilor pe care le îndeplinesc ambele în cadrul ecosistemului natural în care își are existența și omul. Opinia noastră este confirmată și de unii autori atunci când se expun asupra particularității prejudiciului ecologic din perspectiva direcției duble de acțiune pe care o manifestă: economică și ecologică [157, p. 200], [28, p. 128], [158, p. 255]. Din aceste constatări desprindem ideea că prejudiciul ecologic comportă unele particularități și în materie de reparare, unde normele răspunderii civile delictuale nu sunt suficiente pentru a asigura o reparație adecvată și deplină a prejudiciului suportat în complexitatea sa. Pe lângă normele răspunderii civile se cere și aplicarea unor norme specifice dreptului mediului sub aspectul izolării, refacerii, compensării și readucerii bunului proprietarului la parametri funcționali de până la cauzarea daunei, iar în cazul dat funcția bunului afectat este dublă, cea economică și cea ecologică. Prin urmare, fapta descrisă în exemplul dat nu constituie un „prejudiciu pur civil”, ci un *prejudiciu ecologic*, cu toate că urmează a fi reparat prin aplicarea acelorași norme ale răspunderii civile delictuale, iar în unele cazuri particulare, pentru repararea eficientă a prejudiciului ecologic se poate apela și la unele norme specifice răspunderii de mediu.

Prin această analiză, intenționăm să arătăm consecutivitatea consecințelor între fapta omului și efectele negative aduse acestuia prin intermediul mediului, sau așa cum se exprima R. Drago, dauna cauzată persoanelor ori lucrurilor de mediu în care acestea trăiesc [182, p. 241]. Cu alte cuvinte, constituie *prejudiciu ecologic* cazul în care bunului persoanei i s-a adus un prejudiciu, iar acesta datorită funcțiilor sale „ecologice” (bun de mediu) generează consecințe negative asupra vieții și sănătății persoanei.

În lumina celor clarificate mai sus, considerăm necesară expunerea în continuare asupra delimitării între noțiunile de „prejudiciul ecologic” și „dauna de mediu” mai fiind denumită în literatura de specialitate „dauna ecologică pură”. Fundamentarea acestei delimitări pornește de la ideea că *prejudiciul ecologic* constituie o vătămare adusă indirect persoanei și bunurilor sale prin intermediul mediului poluat, iar *dauna de mediu* reprezintă o vătămare directă a factorilor de mediu independent de repercusiunile asupra persoanei și bunurilor sale.

Totodată, anterior expunerii asupra reperelor delimitatorii între dauna de mediu și prejudiciul ecologic, este necesar să arătăm și asemănările între aceste două, care sunt destul de numeroase, iar în același timp, tot atât de insuficiente pentru a se opune unei delimitări clare.

Deci în literatura de specialitate [149, p. 97-105], prin caracterizarea paralelă a daunei de mediu și a daunei civile rezultate din dauna de mediu (prejudiciul ecologic), sesizăm un șir de trăsături comune ce leagă aceste noțiuni, cum ar fi: actul poluator în calitate de cauză a daunei de mediu, iar pe cale de consecință și a prejudiciului ecologic, modalități de manifestare în timp, posibilitatea previziunii, natura faptelor și actelor săvârșite, precum și modul de răspândire.

În privința naturii faptelor și actelor prin care se cauzează un prejudiciu ecologic și o daună de mediu, considerăm necesar a menționa că aceasta reprezintă principala asemănare între categoriile vătămarilor vizate. Astfel spus, căile prin care de la faptă se ajunge la efectul vătămător sunt aceleași. Dacă prejudiciul ecologic poate fi adus persoanei atât pe cale directă (infectarea solului prin deversarea directă pe acesta a apelor reziduale), cât și pe cale indirectă (introducerea îngrășămintelor chimice cu încălcarea normelor pe un teren superior care în urma precipitațiilor va afecta terenul inferior) atunci și dauna poate fi adusă mediului pe aceleași căi. Introducerea în exces a unor substanțe pe terenul ce-ți aparține cu drept de proprietate (abuzul de drept), de asemenea poate aduce o daună pe cale indirectă bunurilor de mediu ce aparțin întregii colectivități. Drept exemplu, în urma precipitațiilor prin infiltrarea substanțelor chimice în sol acestea vor ajunge în pânza freatică, care ulterior se vor acumula în izvoarele, fântânile din care se alimentează un grup de persoane, iar apa respectivă constituie un bun de mediu (bun al domeniului public). Aici suntem în prezența unei daune aduse mediului care se poate repercuta asupra sănătății persoanei (prin alimentarea cu apa infectată), generând astfel un prejudiciu ecologic individual. Relevantă în acest sens este încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al CSJ [29] prin care se consideră inadmisibil recursul declarat de S.R.L. „Buseli-M”, fiind menținută astfel hotărârea Judecătoriei Ciocana de a încasa de la pârât în beneficiul Inspectoratului Ecologic de Stat prejudiciul material cauzat mediului prin *stocarea pe teritoriul ce-i aparține cu drept de proprietate a deșeurilor de producție, menajare și de altă natură* (de construcție, roți de cauciuc, panouri vechi din lemn, materiale elastice, sticle, pietriș, nisip etc.).

Așadar, în această consecutivitate a expunerii, vom încerca să aducem unele dovezi și în argumentarea distincției în plan structural între *dauna de mediu* și *prejudiciul ecologic*, cu luarea în considerare a următoarelor criterii:

- *victima daunelor cauzate prin acte de poluare*

Reieșind din faptul că dauna de mediu reprezintă rezultatul unei vătămări aduse direct factorilor de mediu, spunem că în acest caz *mediul* este victima poluării, iar consecințele care se răsfrâng asupra *persoanei* și bunurilor sale o desemnează în calitate de victimă a prejudiciului ecologic cauzat astfel pe cale indirectă. Efectul negativ se transmite fie prin intermediul componentelor de mediu (patrimoniul colectiv) ce poate influența direct condițiile de existență umană, fie prin intermediul bunurilor ce aparțin persoanei, bunuri care pe lângă funcția economică îndeplinesc și o funcție ecologică de natură să conducă efectele negative ale degradării sale direct către proprietarul bunului afectat (bun de mediu). Evident, mediul aici nu are calitatea de victimă în sensul legislației procesuale, în caz contra ar apărea problema reprezentării elementelor naturale, cu toate că în dreptul pozitiv ale unor state s-a înregistrat o evoluție în acest sens. Se are în vedere aici conținutul art. 71 din Constituția Ecuadorului din 2008 care conferă naturii calitatea de subiect de drept [65, p. 242].

- *interesul lezat*

Privind factorii de mediu din poziția calității sale de patrimoniul comun al umanității, conferită prin destinația și valoarea sa, ori de câte ori i se aduce o atingere negativă de natură să pună în pericol viața și sănătatea populației, constatăm că se lezează un interes public. Prin urmare, amintind trăsăturile definiției ale daunei de mediu ca vătămare a factorilor de mediu fără repercusiuni asupra persoanei, afirmăm fără pic de îndoială că prin dauna adusă direct mediului se lezează un interes public. Pe de altă parte, considerăm că atâta timp cât prejudiciul ecologic vizează un bun de mediu individualizat în raport cu persoana concretă, se aduce atingere unui drept subiectiv, a avutului privat, iar prin urmare interesul lezat este unul privat care deschide dreptul la reparație doar subiectului prejudiciat.

- *daunele-interese ce urmează a fi considerate în procesul de evaluare*

La stabilirea cuantumului daunei de mediu urmează să fie luat în calcul un spectru mai îngust de costuri (interese lezate) decât în cazul prejudiciului ecologic. Și asta pentru că în situația unei daune aduse mediului pentru repararea acesteia se va oferi o indemnizare necesară doar remedierii factorilor de mediu afectați, fără a se ține cont și de interesele particularului, atâta timp cât dauna de mediu constă din vătămrile aduse patrimoniului comun. În cazul prejudiciului ecologic, pe lângă cheltuielile ce urmează a fi suportate de victimă în scopul readucerii bunului său de mediu la starea inițială, în cadrul evaluării vor fi considerate și alte interese sau lipsiri cu caracter patrimonial, cum ar fi: costurile necesare refacerii sănătății, venitul ratat, beneficiul de agrement sau chiar unele cheltuieli suportate în legătură cu preîntâmpinarea producerii unui prejudiciu (în cazul amenințării iminente cu un prejudiciu).

- *posibilitatea negocierii asupra cuantumului despăgubirii*

Orice atingere adusă factorilor de mediu indiferent de faptul dacă a adus după sine și un prejudiciu la adresa persoanei și bunurilor sale, fapta prin care s-a cauzat această daună urmează a fi sancționată în mod obligatoriu de către autoritățile competente, precum și reparată integral de către persoana vinovată fără ca aceasta să poată negocia asupra cuantumului daunei aduse mediului. Deci, dacă în cazul reparării prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale, ținându-se cont de faptul că acest exercițiu poate avea loc cu aplicarea normelor răspunderii civile delictuale care vine să apere interesele private ale particularilor, păgubitul poate renunța la pretenția sa cu privire la despăgubire sau poate negocia asupra mărimii acesteia. Aici ne referim la negocierea consecințelor de ordin civil (prejudiciul efectiv, venitul ratat, cheltuielile necesare refacerii sănătății etc.), fiind exclusă posibilitatea negocierii asupra daunei aduse componentei de mediu ce aparține cu drept de proprietate, deoarece nerepararea acesteia poate genera consecințe negative asupra mediului, patrimoniului comun.

Tot astfel, în cazul daunei aduse mediului opțiunea de exonerare de răspundere, ca și negocierea cuantumului despăgubirii este exclusă [149, p. 23], atâta timp cât autoritățile de mediu nu sunt investite cu acest drept.

- *condiția manifestării în raport cu prejudiciul civil*

Sub aspectul manifestării unui act poluator în raport cu rezultatul negativ până la care se poate ajunge și care în consecință deschide dreptul la reparație sub imperiul a două regimuri juridice diferite (regimul unei răspunderi de mediu specifice și regimul răspunderii civile delictuale) constituie un al reper de delimitare între dauna de mediu și prejudiciul ecologic.

În planul caracterizării daunei de mediu sub o asemenea optică, trebuie să clarificăm împrejurările în care dauna de mediu necesită a fi însoțită sau nu de un prejudiciu civil pentru a deschide dreptul la reparație. Revenind la discuțiile anterioare în care punctam că dauna este condiția necesară prejudiciului, sau, cu alte cuvinte, dauna precedă prejudiciul, considerăm că în acest plan vătămarea adusă mediului este suficientă pentru a deschide dreptul la reparație chiar dacă nu a adus cu sine și un prejudiciu civil, evident în temeiul unui regim juridic specific, altul decât cel al răspunderii civile privit separat. În această ordine de idei, subliniem că dauna de mediu pentru a fi considerată nu necesită neapărat apariția unui daune civile, deoarece deja prezintă importanță în plan de lezare de interese, chiar și la existența ei separată de dauna civilă [149, p. 97]. În cazul prejudiciului ecologic, pentru ca acesta să genereze dreptul la acțiune, pe lângă elementul daunei de mediu trebuie să conțină și elementul prejudiciului civil (daunei civile) susceptibil de reparare cu aplicarea normelor răspunderii civile completate uneori de unele norme specifice dreptului mediului.

- *conținutul patrimonial*

Este de remarcat faptul că atunci când se aduce o vătămare componentelor mediului natural, interesul lezat, dar și întinderea prejudiciului suportat se limitează doar la caracterul patrimonial. Deși aspectul unui mediu degradat poate constitui și sursa unor suferințe de ordin moral aduse persoanei, chiar fiind admisă ipoteza în care această degradare o afectează direct, considerăm că suntem în prezența unui prejudiciu ecologic și nu a unei daune de mediu, deoarece, așa cum am mai menționat, primul reprezintă consecința daunei de mediu asupra persoanei. Pentru concretizare, amintim că elementele naturale nu suferă din punct de vedere moral. În sens opus, afirmăm că în funcție de conținutul său economic, prejudiciul ecologic are atât un caracter patrimonial, deoarece vizează bunurile sale, cât și un caracter personal nepatrimonial din punctul de vedere al atingerilor de natură afectivă (prejudiciu moral). Cu atât mai mult, prejudiciul ecologic sub aspect patrimonial poate fi alcătuit din prejudiciul efectiv și venitul ratat, ceea ce nu este specific și daunei de mediu.

- *subiectul titular al dreptului patrimonial de mediu*

Dauna de mediu se delimitează de prejudiciul ecologic și atunci când se pune în discuție subiectul titular al „dreptului patrimonial de mediu”. Astfel, ținând cont de faptul că dauna de mediu constituie rezultatul atingerilor aduse direct factorilor naturali ce formează patrimoniul colectiv, doar statul ca titular al acestui drept poate impune o anumită conduită, sancționa sau cere repararea daunei aduse mediului. În cazul prejudiciului ecologic, titularul dreptului patrimonial de mediu este persoana privată individual ca titular de drepturi și obligații. Beneficiind de acest drept, particularul poate să-și exercite prerogativele dreptului de proprietate asupra acestor bunuri în mod exclusiv în limitele stabilite de lege, precum și dreptul de creanță asupra lor. În cazul în care i s-a adus o atingere acestor categorii de bunuri care comportă o consecință ulterioară asupra sănătății proprietarului, doar acesta poate să-și exercite dreptul la acțiune reparatorie în baza dreptului său de creanță. Evident, și atunci când persoana privată individual nu este proprietarul bunului de mediu, dar este ținta efectului negativ al daunei de mediu emis din direcția bunului de mediu ce aparține statului, de asemenea are drept la acțiune, dar fără îndoială obiectul acesteia este prejudiciul ecologic și nu dauna de mediu, fiindcă doar persoana este victima unei daune de mediu individuale (prejudiciul ecologic).

- *momentul constatării*

După particularitățile pe care le comportă dauna de mediu în raport cu prejudiciul ecologic, momentul constatării efectului negativ este diferit. După cum am menționat anterior, dauna de mediu precede prejudiciul ecologic, prima este o condiție necesară secundului. Din acest considerent și momentul constatării este diferit, urmând o consecutivitate firească.

Abordând problema sub un alt aspect, anume cel al perioadei ce se impune între faptă și rezultatul vătămător, de asemenea sesizăm o diferență. Având în vedere că prejudiciul ecologic reprezintă rezultatul atingerii aduse factorilor de mediu, în calitate de intermediari ai acestor efecte, iar persoana are contact direct cu bunurile sale de mediu, respectiv și perioada dintre declanșarea actului poluator și efectul resimțit este mult mai mică în comparație cu perioada dintre lezarea mediului și efectele resimțite de colectivitate, care ar sugera autorităților de mediu să întreprindă măsuri de constatare a daunei de mediu.

· *regimul juridic aplicabil în materie de reparare*

În condițiile în care dauna de mediu și prejudiciul ecologic cunosc particularități diferite de constatare, manifestare, direcții de acțiune, interese lezate, astăzi se impune și o construcție diferențiată a regimurilor juridice aplicabile în materia răspunderii reparatorii. Totodată, pornind de la similitudinile identificate între prejudiciul „civil” și prejudiciul ecologic în planul intereselor la care atentează, dar și a conținutului lor, normele ce necesită a fi aplicate în vederea garantării victimei unei reparări eficiente și repunerii în situația anterioară survenirii prejudiciului sunt comune, aparținând răspunderii civile, adaptate și coroborate în anumite împrejurări specifice cu unele norme ce aparțin ramurii dreptului mediului.

În ce privește dauna de mediu, regimul juridic aplicabil în materie de reparare necesită o cu totul altă construcție, ținând-se cont de interesul apărut, obiectul de atentare, subiecții cu drept de acțiune, posibilitățile de recuperare. Prin urmare, în contextul acestor realități se impune o revizuire a cadrului normativ în vederea reconsiderării direcțiilor de reglementare în favoarea elaborării unei legi speciale care să reglementeze pe lângă modul de reparare a prejudiciului ecologic și modul de reparare a daunei aduse mediului (un regim de răspundere alcătuit prin combinarea normelor civile cu cele administrative).

În concluzie, din punct de vedere conceptual, noțiunile de „daună de mediu” și cea de „prejudicial ecologic” în condițiile actuale necesită o delimitare clară, iar prin urmare și o abordare distinctă în procesul încorporării acestora în regimuri diferite ale răspunderii care se vor susține reciproc în calea îndeplinirii măreței misiunii de a garanta repararea daunelor aduse direct mediului, iar prin ricoșeu, a prejudiciului adus persoanei și bunurilor sale.

Astfel, evaluând cele analizate mai sus, definim **dauna de mediu**, ca *vătămare directă a factorilor de mediu (biotici, abiotici), independent de repercusiunile asupra patrimoniului și sănătății persoanei privită individual și prejudiciu ecologic, drept consecință a daunei de mediu îndreptată asupra sănătății persoanei și bunurilor sale ce se concretizează în diminuarea valorii patrimoniale, estetice și de agrement a bunului de mediu afectat direct sau prin intermediul mediului degradat.*

2.2. Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității ce le caracterizează

În circumstanțele avântului economic înregistrat în ultimele decenii, datorat activităților industriale de amploare ce au exploatat la maximum potențialul inovațional, s-a înregistrat în ultimul timp și o diversificare a manifestărilor negative ce atentează direct la factorii de mediu, riscând să pună în pericol șansa omului de a beneficia de un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. Daunele de mediu, transformate adesea în prejudicii ecologice ce se răsfrâng asupra omului și bunurilor sale, au generat în ultimii ani „mutații” ce tind să se imunizeze în fața oricăror remedii și mecanisme de combatere cunoscute omului până acum. Oricât de dificilă ar fi sarcina identificării unui „antidot”, sarcină ce revine în mare parte doctrinei, studiul ramificărilor pe care și le-a adaptat prejudiciul ecologic de-a lungul existenței sale constituie prima și cea mai importantă etapă a procesului de perfecționare a cadrului normativ în domeniu.

În cele ce urmează, insistăm să venim cu un studiu detaliat în ce privește clasificarea prejudiciului ecologic, mergând până la subclasificarea sa, care în condițiile avansării tehnicilor de reglementare tinde și chiar necesită a fi divizat și transpus sub forma unor categorii de prejudicii autonome foarte dificile în evaluare și reparare. Evident, configurarea noilor tipuri de prejudicii doar la nivel doctrinar rămâne lipsită de eficiență, ipotetică, în cazul evitării unei ulterioare consacrări legislative ce ține de legalitatea invocării lor în sensul reparării pe calea acțiunii în justiție.

De fapt, sesizarea în ultimii ani a unor noi tipuri de prejudicii se datorează în mare parte avansării nivelului de cercetare, impusă de necesitățile identificării mecanismelor eficiente de reprimare a eventualelor prejudicii aduse mediului și persoanei, dar și a considerării specificității prejudiciului ecologic, fapt ce nu se lasă trecut cu vederea în cadrul studiului de față.

Una din cele mai deosebite particularități ale prejudiciului ecologic o constituie caracterul difuz al acestuia, fiind determinat de structura funcțională a componentelor de mediu care nu permit fixarea și izolarea efectelor în locul în care s-a produs acțiunea de poluare. Se consideră că caracterul difuz al prejudiciului ecologic este generat de manifestările lui (aer, radioactivitate, poluarea apelor) ceea ce face ca legătura cauzală între faptă și prejudiciu să fie mult mai laxă [20, p. 239].

În aceste împrejurări, constatarea întinderii și prin urmare a mărimii prejudiciului ecologic devine o povară pentru autoritățile responsabile în acest sens, dar și pentru subiecții prejudiciați în cazul exercitării dreptului la reparație. După cum afirmă unii autori [64, p. 241], repararea prejudiciului ecologic nu este asigurată decât în mod imperfect, fie pentru că acesta nu este

reparabil în natură (atingerile ireversibile ale echilibrului natural), fie că este diluat astfel încât nici o reparație nu este posibilă și că sursa de poluare este prea imprecisă pentru a identifica autorul. Imprevizibilitatea prejudiciului ecologic dictează esența particularității cu care acesta se manifestă, reieșind din confuzia cunoașterii subiecților în direcția cărora se îndreaptă, a utilităților (comodităților firești) de care aceștia vor fi lipsiți, momentului producerii, dar și cel al încetării efectelor negative, a măsurilor de izolare și readucere a componentelor de mediu afectate la starea anterioară producerii prejudiciului [11, p. 40]. Oricât de eficiente ar fi măsurile de refacere a elementelor naturii afectate, funcția lor ecologică nu poate fi remediată sub nici o formă.

În contextul dat, particularitățile prejudiciului ecologic au dus la considerarea și afirmarea de noi tipuri de pagube și la recunoașterea unor moduri de reparare originale [63, p. 513].

Așadar, în această ordine de idei vom clasifica prejudiciile ecologice în grupuri ce se identifică după modul lor de producere, manifestare, previzibilitate, precum și interese la care acestea atentează. Prin urmare clasificăm prejudiciul ecologic după următoarele criterii:

1. *În funcție de natura vătămărilor aduse sănătății, deosebim **prejudicii aduse sănătății fizice (corporale [180]) și prejudicii aduse sănătății psihice***

Prejudiciul adus sănătății fizice (corporale) sunt acele leziuni aduse integrității fizice, chiar vieții unui individ de către mediul degradat. După cum menționează autorul rus V, Rešetnikov, prejudiciul ecologic este dauna adusă vieții și sănătății omului, concretizând că dauna adusă sănătății prin acțiunile vătămătoare se reflectă în pierderea totală sau parțială a funcțiilor vitale și biologice ale corpului uman [171, p. 80]. Este adevărat că prin poluarea mediului se pot aduce atingeri grave sănătății corporale ale omului manifestate prin anumite maladii cardio-respiratorii, olfactive sau locomotorii, iar în unele cazuri mai grave pot conduce la deces. Menționăm aici efectul catastrofelor nucleare cunoscute istoriei omenirii. În acest context, urmează să amintim că prejudiciul ecologic, spre deosebire de dauna de mediu, manifestă un caracter individual asupra persoanei, fiind cuantificabil în cost, iar prin urmare deschide dreptul la reparație prin invocarea normelor răspunderii civile delictuale cu unele particularități specifice de aplicare și a legislației de mediu.

Prejudiciul adus sănătății psihice (mentale) constă în efectele negative ale mediului degradat asupra sănătății mentale a persoanei. Cu alte cuvinte, reprezintă dereglările psihice de care suferă victima ca urmare a unui dezastru ecologic, care a afectat grav integritatea sa fizică sau bunurile ce-i aparțin de drept. Acest tip de prejudiciu manifestă o legătură cauzală mai specifică în raport cu celelalte categorii, deoarece constituie în principiu rezultatul unui prejudiciu ecologic corporal sau patrimonial și nu consecința directă a daunei de mediu, așa cum

este caracteristic prejudiciului ecologic. Cu toate că de multe ori dauna adusă mediului afectează direct sănătatea mintală a unui particular fără a implica și un prejudiciu asupra bunurilor sale, acestea rămâne în limitele prejudiciului ecologic, deoarece are la bază aceeași cauză, mediul poluat. Delimitarea în cauză se impune în condițiile în care căile și metodele de refacere în cazul sănătății mentale sunt diferite de cele ale sănătății fizice (corporale). Din acest considerent, la evaluarea și indemnizarea „prejudiciului adus sănătății psihice” trebuie să se țină cont de un spectru mai larg de consecințe, ceea ce impune și o metodologie mai deosebită de măsurare. Unii autori [23, p. 70], atunci când se referă la suferința psihică, menționează că aceasta include șocul nervos și toate consecințele de ordin psihic care apar în legătură cu cauzarea prejudiciului din imprudență, iar compensația trebuie acordată atât pentru trecut, cât și pentru viitor. Deși foarte apropiat de prejudiciul moral, prejudiciul adus sănătății psihice urmează a nu fi confundat cu acesta, deoarece nu se confundă nici tulburările psihice cu suferințele afective care au o cu totul altă natură (de exemplu, nu afectează capacitatea de muncă a victimei). Or, prejudiciile morale au o cu totul altă semnificație atunci când se caracterizează prin atingerile afective sau sociale aduse persoanei cum ar fi moartea unei rude apropiate, vieții private sau intime, demnității și cinstei victimei [33].

2. În funcție de conținutul economic, deosebim:

Prejudiciul patrimonial sunt consecințele dăunătoare cu conținut economic care pot fi evaluate pecuniar. În materie de mediu, prejudiciul patrimonial constituie rezultatul negativ al acțiunii mediului degradat asupra bunurilor persoanei. În sens strict economic, prejudiciul patrimonial înseamnă o deteriorare a bunurilor persoanei prin care se diminuează valoarea lor materială sau lipsirea de aceste bunuri, fapt ce dă de înțeles că prejudiciul patrimonial constă în diminuarea valorii sau lipsirea de bunuri. În materie de mediu, s-ar cere și o concretizare asupra căilor de acțiune ce au ca rezultat diminuarea valorii patrimoniale a bunului de mediu, fapt ce ține de esența prejudiciului ecologic. Pe de o parte, aceste acțiuni se pot realiza doar direct prin fapta omului, iar prin urmare, s-ar presupune că prejudiciul adus prin coliziunea a două bunuri nu dă dreptul la reparație. Menționăm în acest sens că ideea respectivă, este una inacceptabilă, mai ales în materie de mediu. Opinia noastră își găsește sprijin în textul noțiunii date prejudiciului de autorii [18, p. 160] care consideră că acesta constă din rezultatul efectiv negativ suferit de o anumită persoană ca urmare a faptei ilicite săvârșite de o altă *persoană* ori ca urmare a „faptei” unui animal sau lucru. Pe de altă parte, definirea prejudiciului cu luarea în considerare doar a laturii economice ar face să se înțeleagă că prejudiciul ecologic cu caracter patrimonial constă din atingerile cu conținut economic rezultate din influența negativă a patrimoniul natural asupra

„patrimoniul civil” propriu-zis, un considerent tot atât de insuficient în materie de mediu ca și cel ce se referă doar la acțiunile prejudiciabile ale persoanei.

În acest context, considerăm oportun să venim cu unele precizări în vederea argumentării esenței atingerii aduse dreptului patrimonial al persoanei privit ca o stare juridică, drept subiectiv și nu doar din perspectiva avantajelor economice. Argumentul nostru în acest sens este confirmat și de opiniile care susțin că prejudiciul, fie și numai într-o accepțiune strict patrimonială, nu este rezultatul unei articulări de capacități patrimoniale, nici al unei „coleziuni patrimoniale”. El exprimă afectarea, lezarea unui subiect de drept în drepturi ori interesele sale, tradusă prin distrugerea sau degradarea valorii ce le constituie suportul [121, p. 36-37].

Tot aici trebuie să atragem atenția că specific prejudiciului ecologic patrimonial este situația în care unele bunuri afectate printr-o vătămare din partea mediului degradat ce aparțin particularului îndeplinește concomitent cu funcțiile sale economice și unele funcții ecologice. Spre exemplu, atunci când un teren ce aparține persoanei a fost inundat de apele unui râu ce erau infectate cu reziduuri și substanțe toxice deversate de o întreprindere din apropiere, prejudiciul patrimonial adus persoanei va rezulta din afectarea funcțiilor economice ale terenului (distrugerea producției, scăderea bonității solului, iar prin urmare și diminuarea valorii materiale), dar și a celei ecologice. Același exemplu este valabil și în cazul unei păduri, ape ce aparțin titularilor cu drept de proprietate.

Prejudiciul moral (extrapatrimonial) reprezintă suferințele psihice (afective) ale persoanei cauzate odată cu distrugerea bunurilor de mediu și care nu au valoare economică, dar pot fi evaluate și compensate sub formă pecuniară. Cu toate că la prima vedere prejudiciul ecologic nu ar fi decât doar unul patrimonial, însă, ținându-se cont și de faptul că acesta constă din vătămarea atât a bunurilor, cât și persoanei, diminuarea valorii pe care o are mediul pentru om, în mod firesc îl va afecta negativ și pe plan emoțional (afectiv). Prejudiciul în acest sens nu constă doar în diminuarea sau pierderea unei valori cu conținut economic, ci și a oricărei alte valori care se bucură de protecție juridică.

Potrivit unor autori [19, p. 376], efectul faptelor ilicite poate consta fie într-o pierdere patrimonială, caz în care prejudiciul se poate exprima în bani, fie într-o atingere adusă unor valori apărute de drept, atingere ce nu se materializează, ea afectând persoana umană în atributele sale personal nepatrimoniale sau creând doar stări de pericol care afectează echilibrul social. În literatura de specialitate, prejudiciul extrapatrimonial reprezintă acele atingeri legate de toate dezagrementele pe care le poate suporta o persoană, toate emoțiile ori senzațiile negative care pot lovi o ființă sensibilă, ca de exemplu *tristetea* (prejudiciul de afectare), *teama* (prejudiciul de anxietate), *durerea* (*pretium doloris*) ori simplul disconfort (prejudiciul de agrement în sens larg) [69,

p. 18]. Din enumerarea elementelor ce stau la baza prejudiciului ecologic extrapatrimonial, putem indica unele subclasificări care în parte pot deschide dreptul la reparație cu aplicarea normelor răspunderii civile fără particularități.

Actualmente s-a ajuns la ideea că în materie de mediu, prejudiciul moral poate fi suportat și de persoanele juridice. În acest sens, recent doctrina distinge [69, p. 19], [176, p. 912] trei categorii de prejudicii morale aduse persoanelor juridice:

a) prejudiciu de folosință – constă în dauna ce rezultă din privarea de posibilitatea folosirii fructelor naturii de care beneficiau unele asociații de vânători și pescari până la producerea prejudiciului;

b) prejudiciul de imagine – este atunci când o asociație sau o autoritate publică se bucură de o anumită reputație, marcă turistică;

c) prejudiciul de conservare – constă în nerealizarea scopurilor de conservare a mediului care revin persoanei juridice în baza statutelor, în acest sens atingerea adusă mediului vine să contrazică eforturile depuse de către aceasta.

Sub aspect comparativ, în ce privește dauna de mediu, se consideră că aceasta nu poate fi extrapatrimonială atâta timp cât componentele mediului în calitate de victimă nu suferă din punct de vedere moral.

3. În funcție de previzibilitatea consecințelor, distingem între:

Prejudiciile previzibile sunt acele daune care puteau fi prevăzute de făptuitor în cadrul unei activități ilicite sau chiar al unei activități industriale licite care au adus o daună factorilor de mediu, iar pe cale de consecință și un prejudiciu persoanei și bunurilor sale. Spre exemplu, o întreprindere a deversat reziduuri în mod fraudulos toxice într-un lac, drept urmare, prin infectarea apei au avut de suferit speciile faunistice care populau acest obiectiv acvatic. Prin exemplul dat suntem în prezența unui prejudiciu previzibil, deoarece făptuitorul era obligat și putea să prevadă consecințele negative ale acestei activități. Dispariția unor resurse naturale este previzibilă, deci certă, chiar dacă prejudiciul nu va fi efectiv decât la epuizarea acestei resurse [1, p. 132].

Prejudiciile imprevizibile sunt acele consecințe negative care nu puteau fi prevăzute de către om în cadrul activității economice pe care o gestionează. Pentru exemplificare, ne vom referi la cazul expus și în literatura de specialitate asupra hotărârii date de Curtea de Apel a SUA prin care s-a dispus ca firma Procter & Gamble, companie care produce detergenți, să plătească o indemnizare de 500 000 dolari - prejudiciul pentru trecut (motivându-se că detergenții cu fosfați contribuie la alterarea apei în râuri), iar pentru viitor, a interzis acesteia vinderea produselor respective în zona orașului Chicago [1, p. 134]. Deci sancțiunea s-a aplicat cu toate că efectul

negativ al acestor substanțe nu a putut fi prevăzut, odată ce fosfații prin natura lor nu sunt dăunători pentru oameni, dar care au produs daune apei ca o componentă a mediului.

Astfel, se observă că în materie de mediu, urmează a fi susceptibile de reparare atât prejudiciile previzibile, cât și cele imprevizibile, fiindcă activitățile cu impact negativ asupra mediului se caracterizează prin manifestare în timp, iar pragul de la care acestea se transformă în daune este dificil de stabilit. Într-adevăr, natura proceselor din mediu nu ne permite să spunem cu siguranță care va fi efectul actului poluator, fiindcă, deși deținem informația asupra regulilor de manifestare a majorității fenomenelor, totuși există o mulțime de fenomene necunoscute omului, cu atât mai mult sunt o mulțime de modalități noi de manifestare a fenomenelor deja cunoscute [149, p. 97].

4. În raport cu modul de producere, cunoaștem:

Prejudicii instantanee sunt acele prejudicii care se produc fie de o dată, fie într-o perioadă scurtă de timp, cum ar fi: deteriorarea calității apei prin deversarea într-un râu a unor substanțe poluante, distrugerea recoltei de pe o suprafață de teren agricol, prin deversarea unei cantități de țigări dintr-o conductă magistrală avariata etc. [1, p. 135]. Prejudiciile instantanee sunt de multe ori de origine accidentală, dar nu este exclus faptul că pot avea ca origine și acțiunile conștiente ale omului care, cu toate că nu a luat în calcul eventualele efecte negative, trebuia și era obligat să le prevadă. Cu alte cuvinte, este instantaneu prejudiciul alcătuit din efectul negativ al daunei de mediu care devine sesizabil imediat sau cel puțin într-o perioadă scurtă de timp de la producere, nu se completează în timp cu alte „părți din prejudiciu”, iar repararea lui se face printr-o despăgubire globală.

Prejudicii succesive se produc într-o perioadă îndelungată de timp având la bază aceeași sursă, iar întinderea sa nu poate fi cunoscută cu precizie din cauza necunoașterii momentului încetării de a mai produce efecte negative asupra sănătății omului. Un exemplu elocvent servește catastrofa de la Cernobîl din 1986, precum și cel de la Hiroshima și Nagasaki din 1945, efectele cărora și până astăzi se fac resimțite, poate sub un aspect derivat, dar cauza este aceeași. Evident, cele mai dese prejudicii ecologice au un caracter succesiv, deoarece atât existența, cât și declanșarea fenomenelor în natură presupun o strictă interdependență. Orice modificare presupune o serie de modificări ulterioare care se produc în lanț și succesiv, iar sfârșitul acestora nu poate fi cunoscut [149, p. 98].

5. În funcție de raportul din care rezultă, distingem:

Prejudicii de natură extra-contractuală

Categoria prejudiciilor de natură extra-contractuală reprezintă în esență acele prejudicii cauzate prin săvârșirea unor delictive ce presupun fapte ilicite extra-contractuale. Prin faptă ilicită

extra-contractuală înțelegem acea conduită prin care se încalcă obligația generală prevăzută de lege de a nu aduce atingere drepturilor și intereselor legitime ale celorlalte persoane [110, p. 61]. În materie de mediu, de multe ori delictul este marcat de o inacțiune a persoanei care conform legii urma să o realizeze în scopul neadmiterii unui prejudiciu. Cu atât mai mult, în cazul prejudiciului ecologic nu contează caracterul faptei săvârșite, persoana fiind desemnată responsabilă de reparare, indiferent dacă fapta sa este una licită sau ilicită. Specifică prejudiciilor de natură delictuală este și situația în care acestea au fost cauzate de animale sau de lucruri, afirmându-se [25, p. 67] că răspunderea delictuală a paznicului juridic poate fi antrenată pentru toate situațiile în care prejudiciul a fost cauzat de animale.

Prejudicii de natură contractuală

Unii autori consideră că deși de regulă majoritatea raporturilor de răspundere de mediu sunt de natură delictuală, în doctrină sunt acceptate și raporturile de natură contractuală. Aici se are în vedere categoria contractelor care au ca obiect folosirea și protecția mediului. Cu titlu de exemplu, se aduce executarea necorespunzătoare a prevederilor contractului de concesiune a obiectelor naturii sau contractele de locațiune care au ca obiect îmbunătățirea sau menținerea calității obiectivului natural transmis în folosință [123, p. 45]. O viziune aparte asupra existenței și modalității de reparare a prejudiciilor de natură contractuală este formulată de către autorul E. Lupan [103, p. 463], considerând că nu se poate pune problema antrenării, în acest caz, a răspunderii civile contractuale, chiar dacă între daunele provocate mediului și executarea obligațiilor contractuale există un raport de cauzalitate directă. Autorul apreciază că domeniul răspunderii civile contractuale se limitează la prejudiciile provocate cocontractantului. Evident, susținem această poziție a autorului doar în partea ce se referă la forma răspunderii civile aplicabile pentru prejudiciul rezultat din neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligației contractuale odată ce acesta este un prejudiciu civil, dar nu și în cazul prejudiciului ecologic ce derivă din prejudiciul civil, deoarece la repararea acestuia pe lângă normele răspunderii civile se mai adaugă și norme proprii legislației de mediu care prin conexiune trebuie să formeze un regim specific de răspundere cu toate particularitățile sale.

6. În funcție de momentul producerii, deosebim:

Prejudiciul actual constă din efectele negative ale unor acte de poluare săvârșite în trecut sau care continuă să se producă în momentul constatării. Astăzi, în literatura de specialitate este unanim admisă ideea precum că prejudiciul actual este în același timp și un prejudiciu cert. Totuși, în acest context, urmează să precizăm că o astfel de echivalare nu este admisibilă și în sens invers. Adică, prejudiciul cert nu tot timpul este actual, certe sunt și prejudiciile viitoare și sigure. Remarca în cauză se impune în condițiile în care doctrina juridică a ultimelor decenii

acceptă formula potrivit căreia prejudiciul viitor, de asemenea, este considerat ca fiind cert dacă există o certitudine evidentă și în planul producerii pe viitor, prin urmare acesta nu este actual, dar este cert. Aici trebuie să recunoaștem că doctrina, dar și jurisprudența agreează o asemenea formulă doar din perspectiva justificării unei condamnări actuale, în rest prejudiciul în materialitatea sa abia urmează să se producă. Din această deducție reiese că prejudiciul actual nu este echivalentul prejudiciului cert, ci doar un element care îl caracterizează, iar în lipsa lui continuă a fi considerat cert odată ce este substituit de un altul, adică de prejudiciul viitor, ce oferă acestuia posibilitatea unei evaluări „ipotetice” și dă dreptul la acțiune reparatorie.

Deci actualitatea și certitudinea prejudiciului ecologic se poziționează într-un raport de gen-specie în care prejudiciul cert este genul, iar prejudiciul actual, specia. Prin urmare, se concretizează regula potrivit căreia prejudiciul actual este unul cert, iar prejudiciul cert nu tot timpul este și unul actual. O altă distincție realizată între prejudiciul actual și prejudiciul cert pornește de la ideea că primul survine ca rezultat al unor acțiuni din trecut, pe când ultimul poate fi considerat și după declanșarea unei acțiuni dăunătoare de natură să aducă un prejudiciu în viitor.

Unul din elementele prejudiciului actual care, de fapt, este specific și prejudiciului ecologic se consideră a fi prejudiciul efectiv, reglementat în mare parte de legislația civilă.

Prejudiciul efectiv (*damnum emergens*) este definit în conținutul art. 14 alin. 2 al Codului civil, potrivit căreia reprezintă cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale. Într-adevăr, cheltuielile ce urmează să le suporte victima în scopul remedierii sau înlocuirii bunurilor deteriorate sau de care a fost lipsită în urma unui act prejudiciabil, precum și costurile suportate deja în acest scop, fără îndoială constituie un prejudiciu efectiv, mai fiind numit și „prejudiciul real”. În materie de mediu, acesta se manifestă prin deteriorarea bunurilor de mediu ce aparțin persoanei prin afectarea funcțiilor sale economice, precum și a celor ecologice (poluarea solului, defrișarea unui sector forestier, infectarea apelor etc.). Prejudiciul efectiv, de obicei, poate genera și un prejudiciu ce constă din venitul ratat sau, cum mai este numit, „beneficiul nerealizat”.

Beneficiul nerealizat (*lucrum cessans*) poate fi corelat cu câștigul pe care urma să-l realizeze victima în cazul în care a fost lipsită sau limitată în folosirea bunului de mediu deteriorat ca urmare a efectelor daunei aduse mediului. Deși, dintr-un punct de vedere, venitul ratat ar putea fi considerat drept un prejudiciu viitor, odată ce persoana a fost privată de un drept de care urma să se bucure în viitor, cu toate că de multe ori acest venit urma să fie realizat în momentul deteriorării bunului (ex: a fost distrusă cultura agricolă în ziua în care urma să fie

recoltată), în materie de mediu acesta trebuie privit din optica unui prejudiciu actual, numai că la evaluarea lui trebuie să se țină cont de alți parametri, cum ar fi: veninul pe o perioadă mai îndelungată de timp (pentru că nu se cunoaște perioada în care solul poluat va fi neproductiv), evoluția prețurilor pe piață, beneficiile sociale, de sănătate și agrement (ex: *dacă a fost deteriorată o grădină plantată de proprietar în scopul purificării aerului necesar sănătății sale care urma să o scutească de anumite cheltuieli anuale necesare vizitării unor instituții sanatoriale, atunci în cuantumul venitului ratat pot fi incluse și economiile de care putea beneficia victima în cazul în care nu era lipsită de acest bun al său*). Din considerentul de față, ar fi binevenită utilizarea sintagmei „beneficii nerealizate” în loc de „venit ratat”, deoarece elementele naturii au destinația de a genera beneficiile sociale, de sănătate și agrement, *beneficii* ce nu se confundă cu *venitul* care este o noțiune improprie materiei de mediu și mai degrabă specifică altor domenii (domeniul dreptului civil, fiscal, financiar, comercial).

Prejudiciul de salvare reprezintă cheltuielile suportate de persoană în vederea prevenirii și înlăturării pericolului unui eventual prejudiciu ecologic. Temeiurile consacării unui astfel de prejudiciu ecologic vin din conținutul noțiunii lansate prin Convenția de la Bruxelles din 29 noiembrie 1969 privind responsabilitatea civilă pentru pagube datorate poluării prin hidrocarburi și se referă la obligația de indemnizare a colaboratorilor ocazionali ai unei operațiuni de luptă contra poluării, dacă aceștia au intervenit în mod util [64, p. 242]. Colaboratorul ocazional și spontan al unei acțiuni de luptă contra poluării, în cazul de față persoana ale cărei bunuri sunt amenințate cu un prejudiciu, poate fi indemnizată de autorul daunei, dacă acesta a intervenit în mod util, chiar dacă poluarea presupusă nu s-a materializat, pentru că „o amenințare gravă și iminentă de poluare” echivalează cu poluarea însăși [124, p. 38]. Într-adevăr, acțiunile întreprinse de persoana care conștientizează iminența unui prejudiciu la adresa ei, de multe ori solicită cheltuieli care urmează a fi puse pe seama celui care prin activitatea sa creează un risc iminent de poluare, sub forma prejudiciului patrimonial. Or, în cazul în care persoana ce desfășoară o activitate cu impact asupra mediului, prin urmare creează un risc pentru ceilalți, devine responsabilă de a întreprinde anumite măsuri de izolare, preîntâmpinare a eventualelor daune ce vor afecta mediul, iar prin urmare persoanele și bunurile acestora prin activitatea sa. În cazul în care acesta nu întreprinde măsurile ce se cuvin în acest sens, subiectul care se consideră amenințat de eventualitatea suportării unor consecințe are tot dreptul să întreprindă din contul său anumite lucrări de prevenire în locul persoanei ce avea această obligație odată cu inițierea activității generatoare de risc. Ulterior, cheltuielile suportate în acest scop sunt încorporate în structura unui prejudiciu (*prejudiciu de salvare*) care deschide dreptul la reparație, iar în lipsa unor reglementări exprese, făcând uz de normele Codului civil (art. 620,) poate fi introdusă o

acțiune civilă în acest sens. Potrivit normei menționate, în cazul neexecutării de către debitor a obligației de a face, creditorul este în drept să o execute el însuși ori să încredințeze unui terț executarea, cheltuielile urmând să fie puse în sarcina debitorului sau acestuia să i se ceară despăgubiri dacă din lege, contract sau natura obligației nu rezultă altfel. Evident, pentru a se bucura de aplicabilitate în materia reparării prejudiciului de salvare, norma în cauză trebuie să decurgă dintr-o altă normă cu caracter general ce ar urma să fie consfințită în legislația de mediu sau chiar în Codul civil. Mărimea unui astfel de prejudiciu depinde de volumul activităților realizate în scopul prevenirii și nu de intensitatea riscului creat. Potrivit unor opinii [124, p. 38] antreprenorul care utilizează personalul său pentru a repune în stare de funcționare locurile poluate poate fi despăgubit în funcție de salariul relativ sau de timpul petrecut cu această sarcină.

Prejudiciile viitoare reprezintă o categorie aparte de prejudicii ce constau în efectul viitor al atingerilor aduse mediului prin acte de poluare. Multă vreme doctrina, dar deopotrivă și jurisprudența față de această categorie de prejudicii, pentru a fi considerate și pentru a deschide ulterior dreptul la indemnizare, au impus drept condiție certitudinea producerii pe viitor. Actualmente, odată cu consacrarea principiului precauției la nivel european, în materie de mediu, doctrina își redirecționează cercetările în vederea considerării și reparării prejudiciilor viitoare chiar și în prezența unor incertitudini ce privesc producerea și evaluarea lor ulterioară. Sub acest aspect, tot mai insistent se impune conturarea unui nou tip de prejudiciu ecologic, specific prin efectele sale viitoare, denumit „prejudiciu de dezvoltare”.

Pierderea unei șanse. Potrivit dicționarului explicativ al limbii române, prin *șansă* se înțelege o împrejurare favorabilă, posibilitate de reușită, de succes. Pornind de la această definiție, pierderea șansei ca element al prejudiciului reprezintă o lipsire a persoanei de posibilitatea de a beneficia de realizarea unui eveniment favorabil obținerii unui avantaj. În doctrina franceză, prin analiza deciziilor Curții de Casație, pierderea șansei este privită ca element al prejudiciului pasibil de indemnizare ori de câte ori se constată dispariția posibilității de realizare a unor evenimente favorabile, cu toate că realizarea șansei niciodată nu este certă [178, p. 113].

Fără îndoială, odată cu vătămările aduse factorilor de mediu prin distrugere, impurificare sau poluare, în mod firesc, efectul prejudiciabil al acestor vătămări vizează și lipsirea persoanei de șansa de a beneficia de un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. Cu atât mai mult, contrar unor opinii ce se rotesc în jurul ideii că avantajul eventual nu este considerat unul cert [154, p. 153], lipsirea persoanei de anumite bunuri, dar și de șansa obținerii unor avantaje de natură economică și ecologică (șansa de a inspira aer curat, de a pescui, de a cultiva anumite specii de plante) în cazul în care dauna nu se producea, urmează a fi inclusă în

cuantumul prejudiciului ecologic în scopul unei indemnizări adecvate și echitabile, chiar dacă acest beneficiu este unul eventual și incert. Evident, această formulă urmează a fi aplicată doar la cazul în care bunul de mediu afectat aparține unui particular, în caz contrar va deveni inadmisibilă considerarea unui asemenea prejudiciu, având în vedere că la un moment sau altul ar putea fi invocat de întreaga societate sau colectivitatea ce coabitează în zona respectivă. Or, nimeni nu poate invoca un prejudiciu personal atunci când acesta vizează întreaga colectivitate. În condițiile în care prejudiciul ecologic comportă anumite specificități de manifestare, detectare și evaluare, pentru garantarea unei reparări adecvate și echitabile, astăzi nu mai este nevoie de certitudine, intervenția se impune chiar din momentul sesizării primelor „simptome”.

Cu toate că între prejudiciul ce constă în pierderea șanse și venitul ratat ar exista unele trăsături comune, totuși aceste două forme de prejudicii nu se confundă din mai multe considerente. În primul rând, pierderea unei șanse presupune nerealizarea unui obiectiv aleatoriu ce urmează a fi atins, având în vedere că viitorul este afectat tot timpul de un *alea*. Astfel, dacă venitul ratat de victimă este sigur și calculat în raport cu venitul obținut până la realizarea faptei dăunătoare, atunci prejudiciul ce constă în pierderea unei șanse reprezintă o probabilitate care urmează a fi calculat tot în raport cu probabilitatea obținerii unui avantaj [36]. De aici s-ar presupune că pierderea șansei reprezintă un prejudiciu ipotetic, dar totodată unul inițial în raport cu prejudiciul final suferit odată cu neproducerea evenimentului de care putea să profite victima în cazul producerii daunei.

În materie de mediu, sub aspect distinctiv, venitul ratat este caracterizat de o dimensiune materială (economică), pe când pierderea șansei se referă mai mult la limitarea posibilității de a obține un avantaj nematerial (agrement, plăcerea de a pescui, de a trăi în condiții salubre etc.).

În opinia unor autori, abordând problema pierderii șansei din optica legislației civile, se consideră că pierderea unei șanse are relevanță juridică numai atunci când se produce ca urmare a unei conduite culpabile a altei persoane, prin care se intervine asupra cursului normal al evenimentelor și astfel duce la dispariția posibilității producerii unui eveniment favorabil așteptat de victimă, concretizat, fie într-un câștig, fie în evitarea unei pierderi [73]. Totuși, ținând cont și de specificul prejudiciului ecologic, dar și de importanța proclamării caracterului obiectiv al răspunderii de mediu, considerăm că ar avea relevanță juridică și fapta săvârșită în lipsă de vinovăție. Contrar afirmațiilor ce se opun consacării unui nou tip de prejudiciu, a celui ce rezultă din pierderea șansei, considerăm că acesta are dreptul la viață (prin reglementare juridică), indemnizarea sa fiind justificată de specificul raportului de cauzalitate și certitudinea producerii în viitor. Or, luarea în considerare a unui astfel de prejudiciu *sui generis* este în plus un beneficiu pentru victimele care astfel pot beneficia de despăgubiri pentru o parte din pierderea

suferită [73], o afirmație destul de actuală și valabilă în materie de mediu. De aceeași părere sunt și autorii [69, p. 26] care susțin că admiterea și promovarea acestei teorii în materia răspunderii privind dauna ecologică ar profita mai ales victimei unei vătămări corporale de mediu, cauzată, de exemplu, de inhalarea sau de ingestia unei substanțe toxice produse de unități industriale, precum azbestul sau dioxina. Nu se va mai vorbi în aceste cazuri „de pierderea unei șanse de vindecare ori supraviețuire”, ci de „pierderea unei șanse de a nu se îmbolnăvi”.

Prejudiciul de dezvoltare, potrivit literaturii de specialitate [64, p. 242], apare ca o aplicare a principiului precauției, răspunde obligației de securitate subsecventă răspunderii obiective și justifică răspunderea civilă bazată pe risc. Este vorba despre o pagubă încă indecelabilă, dar apreciabilă de către tribunale sub unghiul dreptului contractual și al răspunderii delictuale.

Unii autori [124, p. 39] consideră că responsabilitatea sistemului trebuie să fie suportată de cei a căror activitate generează riscurile. Orice persoană care participă la crearea unui risc trebuie să-și asume consecințele. Prin urmare, chiar dacă în momentul desfășurării unor activități cu impact asupra mediului nu va fi detectat un prejudiciu ecologic, cel care beneficiază de pe urma acestor activități va fi ținut la plata unor despăgubiri pentru riscul la care sunt expuși subiecții care nu desfășoară asemenea activități (responsabilitate obiectivă), dar în anumite împrejurări neimputabile lor suportă consecințele ulterioare (prejudicii) ale unei eventuale daune aduse mediului. O atare jurisprudență ar putea pregăti promovarea unei răspunderi pentru punerea în pericol a altuia, prin crearea unui risc nou, gestionat pe care unii îl prezintă ca un nou fapt generator [70, p. 433]. Se mai consideră în acest sens că pentru deschiderea dreptului la despăgubire este suficient ca paguba să rezulte materialmente din aceste acte, deoarece cel care exercită o anumită activitate trebuie să-și asume riscurile, și acestea cu atât mai mult, cu cât activitatea desfășurată este pentru el o sursă de profit. Câștigul și riscul trebuie să fie reunite în același patrimoniu [150, p. 39]. Evident, pentru a fi considerat un asemenea prejudiciu, riscul sau amenințarea cu un prejudiciu trebuie să fie iminentă. Potrivit unor accepțiuni [105, p. 243], prin amenințarea iminentă cu un prejudiciu se înțelege o probabilitate suficientă de producere a unui prejudiciu asupra mediului în viitorul apropiat.

Totodată, riscul ce rezultă dintr-o amenințare iminentă privind producerea prejudiciului în viitor nu trebuie confundat cu riscul producerii unui prejudiciu printr-o faptă viitoare. Această constatare rezultă din tendința actuală exprimată în literatura de specialitate în vederea consacării unei răspunderi pentru fapta viitoare conform căreia persoana suportă măsuri de răspundere pentru fapta viitoare în virtutea activității bazate pe riscul cauzării de daune, precum și probabilitatea certă de a fi cauzate [148, p. 12].

Deși răspunderea bazată pe fapta viitoare ar avea multe în comun cu răspunderea pentru prejudiciul viitor inclusiv în ce privește sancțiunea văzută ca o plată cu anticipație pentru prejudiciul care urmează să se producă, totuși acestea rămân a fi distincte după momentul realizării faptei dăunătoare. Astfel, prima urmează să constituie temeiul unei răspunderi pozitive, deoarece se aplică pentru acțiuni ce urmează a fi realizate în viitor (fapta viitoare), iar ultima comportă un caracter negativ – o răspundere pentru fapta săvârșită în trecut, însă efectele negative urmează a fi resimțite pe viitor (prejudiciu viitor).

Având în vedere cele expuse mai sus, considerăm că odată cu identificarea și consacarea juridică a unor noi tipuri de prejudicii ecologice, dar și studierea în detaliu a celor existente, vor găsi soluție un șir de probleme, cum ar fi: stabilirea pragului de la care urmează a fi considerat și indemnizat prejudiciul, instituirea unor mecanisme eficiente de evaluare, precum și a unor noi metode de reparare.

2.3. Particularitățile evaluării prejudiciului ecologic

Constatarea realizată în ce privește cauzele și condițiile care au determinat starea mediului în care ne-am pomenit în ultimii ani, dar și a noilor tipuri și forme de manifestare a prejudiciului ecologic ne face să credem că structura actuală a întregului sistem de evaluare și reparare a acestor categorii de prejudicii a intrat într-o „comă profundă”, și aceasta se întâmplă în condițiile în care progresul științific în domeniul industrializării generează efecte secundare ieșite de sub control din cauza neglijenței umane. Astăzi nu ne rămâne decât să „reanimăm” acest sistem, care și așa era relativ funcțional, intervenind prin a-l completa cu unele norme mai eficiente în materia evaluării și reparării prejudiciilor admise, reflectate adesea sub forma unor daune aduse mediului, iar prin ricoșeu persoanelor și bunurilor ce le aparțin de drept. Evaluarea adecvată a mărimii prejudiciului ecologic este strâns legată de determinarea reparației care, de fapt, exprimă noțiuni diferite, cu elemente proprii și distincte, dar care identifică o legătură datorită consecutivității lor aplicative. Astfel, în literatura de specialitate [51, p. 63], *evaluarea prejudiciului* este definită ca *activitate de stabilire a naturii, a particularității și a întinderii urmărilor vătămătoare directe ale unei fapt dăunător, care antrenează răspunderea civilă, precum și evaluarea în bani a acestora și este distinctă și anterioară determinării reparației*, iar aceasta din urmă reprezintă *activitatea prin care, în funcție de natura, particularitățile și valoarea prejudiciului, se stabilește quantumul și forma despăgubirilor la care este îndreptățită persoana păgubită*. Tot în acest context, considerăm necesar a clarifica și alte aspecte de acest gen, cum ar fi faptul că în doctrină se mai încearcă a face distincția între *evaluarea despăgubirii* și *determinarea întinderii reparației*, ținându-se a afirma că ultima sintagmă este mai corectă,

deoarece ea cuprinde pierderea suferită de cel prejudiciat, câștigul pe care în condiții obișnuite el ar fi putut să-l realizeze, precum și cheltuielile pe care le-a făcut pentru evitarea și limitarea prejudiciului [132, p. 563]. Până la urmă, considerăm că în plan juridic aceste delimitări nu au o importanță relevantă în materia evaluării prejudiciului sub aspectul determinării mărimii despăgubirii (reparației), atâta timp cât însuși prejudiciul este măsura reparației [151, p. 273] pe care o datorează făptuitorul victimei și care va include într-un final toate costurile indiferent de faptul cum sunt intitulate (despăgubire sau reparație). Prin considerarea unei asemenea formule, avem să menționăm încă de la început că, atunci când se determină întinderea reparației (ce exprimă echivalentul cuantumului prejudiciului) la care poate pretinde victima *prejudiciului ecologic*, procedura în cauză va începe de la includerea în cuantumul total al despăgubirii suma ce rezultă din dauna asupra factorului de mediu afectat ce aparține de drept particularului, fiind urmată ulterior de includerea și altor daune-interese ce vizează nemijlocit persoana. Observăm astfel că întinderea prejudiciului ecologic este, de obicei, mai impunătoare ca volum, incluzând-o și pe cea a daunei aduse mediului, precum și alte valori patrimoniale și extrapatrimoniale lezate, fapt care determină și particularitatea evaluării prejudiciului ecologic individual.

Cauze ce determină particularitatea și deficiențele sistemului de evaluare a prejudiciului ecologic. După cum se afirmă în literatura de specialitate [143, p. 138], în cadrul evaluării prejudiciului ecologic apare un număr mare de necunoscute, dat fiind că adesea elementelor de mediu nu li se pot atribui valori economice. Autorul I. Trofimov, în lucrarea sa de doctorat [148, p. 46-47] face referire la un șir de cauze ce determină complexitatea prejudiciului ecologic, cum ar fi:

- Ø în majoritatea cazurilor prejudiciul rezultat din poluare constă din câștig nerealizat;
- Ø de multe ori prejudiciile nu ies la iveală imediat, majoritatea lor sunt potențiale;
- Ø „lanțul” efectelor nocive este condiționat de legătura de interdependență a proceselor în cadrul complexului natural;
- Ø marea majoritate a prejudiciilor constă în cheltuielile suportate la restabilirea și îmbunătățirea obiectelor poluate, dar care nu au adus efectul dorit.

Prin urmare, problema evaluării corecte și depline a cuantumului prejudiciului ecologic are la bază un șir de cauze, dictate în mare parte de specificitatea sa, de imprevizibilitatea, întinderea și efectele în timp la care se mai adaugă și imperfecțiunea cadrului juridic actual. Spunem aceasta, deoarece procesul de evaluare a prejudiciului, constituind veriga principală a întregului mecanism ce asigură o despăgubire echitabilă victimei, trebuie să aibă la bază un cadru juridic consecvent care să prevadă o formulă clară după care urmează a fi evaluate orice tipuri de prejudicii ecologice în toată complexitatea lor. Accentul trebuie pus în acest caz pe determinarea

cu precizie a cuantumului prejudiciului, precum și a efectelor ulterioare ce derivă din acesta, procesul respectiv constituind o condiție necesară pentru angajarea răspunderii [8, p. 46]. Potrivit unor opinii [103, p. 460], pentru a putea antrena răspunderea, prejudiciul trebuie determinat ca întindere. Prejudiciul reprezintă, de altfel, atât o condiție necesară pentru declanșarea răspunderii, cât și măsurarea întinderii acesteia. Din păcate, după cum s-a constatat și în capitolul anterior, metodicele actuale cu privire la evaluarea prejudiciului ecologic raportează un șir de defecte, prin urmare sunt cu mult depășite de realitățile și necesitățile timpului. Acestea din urmă manifestă un caracter de patrimonializare a prejudiciului, cu atât mai mult, nici una din instrucțiunile în domeniu nu include în formula de calcul al cuantumului prejudiciului cheltuielile necesare izolării și stopării efectelor ulterioare, neproductivității, precum și a celor necesare refacerii factorilor de mediu afectați. Drept exemplu putem menționa Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor de sol [87] care în punctul 8 stabilește modul de calcul al prejudiciului cauzat solului prin arderea miriștii și altor rămășițe de plante în baza ecuației:

$$P = 0,1 \times S \times 2500$$

unde:

P - prejudiciului cauzat solului prin arderea miriștii și altor rămășițe de plante;

0,1 - cantitatea normativă de humus, pierdută în urma arderii unei tone de rămășițe organice;

S - suprafața pe care au fost arse rămășițele de plante, ha;

2500 – costul normativ al unei tone de humus, lei.

După cum se observă, formula în cauză include doar costurile ce urmează a fi suportate în legătură cu repararea *daunei aduse mediului*. Dintr-un anumit unghi de vedere, acest lucru e și firesc, deoarece *prejudiciul ecologic* urmează a fi evaluat conform legislației civile, la stabilirea cuantumului căruia, pe lângă cheltuielile necesare refacerii bunului de mediu afectat, vor fi luate în considerare și alte costuri-interese ce vizează nemijlocit particularul care, de fapt, sunt specifice și evaluării prejudiciului civil propriu-zis. Dar nu asta e problema principală, formula de calcul al cuantumului daunei aduse mediului (în cazul de față, a daunei aduse solului), nu permite o cuantificare completă din cauza caracterului limitativ al valorilor de referință de care se ține cont în cadrul evaluării. În acest caz, pe lângă costul normativ al cantității de humus afectat ar fi binevenită includerea în mărimea daunei și a cheltuielilor necesare restabilirii productivității solului afectat sau chiar și a cheltuielilor suportate în legătură cu înlocuirea humusului degradat. O problemă mult mai gravă, după părerea noastră, o constituie cea a

evaluării daunei aduse regnului animal, având în vedere lipsa cu desăvârșire a unei metodici eficiente de evaluare.

Din analiza conținutului anexei la Legea regnului animal, care stabilește modul de evaluare a daunei aduse componentelor pe care le protejează, constatăm că aceasta se rezumă doar la instituirea unor taxe (baremuri) fixe ce sunt echivalente, oricât ar fi de paradoxal, cu quantumul despăgubirii ce urmează a fi încasată din contul persoanelor fizice și juridice responsabile de nimicirea acestora prin activități ilicite. În această ordine de idei, se impune necesitatea elaborării unor instrucțiuni care să prevadă modul de evaluare a daunei aduse resurselor regnului animal, unde ecuația de calcul să includă: *valoarea normativă a componentei biotice nimicite, a cheltuielilor de înlocuire a speciei (exemplarului) nimicite, precum și a cheltuielilor necesare adaptării speciei reintroduse în mediul natural, regenerării și nu numai, aici s-ar impune luarea în calcul și a rolului pe care îl îndeplinesc exemplarele nimicite, capacitatea de răspândire și regenerare, precum și raritatea lor în cadrul ecosistemului natural din care au fost extrase prin fapta prejudiciabilă.*

Deși obiectul de studiu al lucrării noastre îl constituie evaluarea și repararea prejudiciului ecologic, în subiectul de față ne-am referit succint și la modul de evaluare a daunei aduse componentelor mediului, deoarece însăși procedura de evaluare a prejudiciului ecologic, mai ales în cazul afectării bunului de mediu ce aparține persoanei, trebuie să înceapă de la cuantificarea propriu-zisă a daunei, iar mai apoi să se includă în quantumul total și alte daune-interese patrimoniale sau extrapatrimoniale ale persoanei prejudiciate în particular. De aceea, deși constituie o misiune extrem de dificilă, în textul ce urmează ne vom referi nemijlocit la modul de evaluare a prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale din perspectiva identificării unor soluții cât se poate de optime și inspirate în acest sens. Realitatea de la care pornim pare a fi confirmată și de autorii [21, p. 192] care consideră că evaluarea daunei ecologice practic este imposibilă, din simplul motiv, că o asemenea evaluare realmente reiese din logica patrimonializării, iar natura și fenomenele naturale nu se supun regulilor de apreciere a valorilor umane, astfel, vorbind despre faptul că doar o singură categorie de daune poate ușor să fie evaluată în expresie bănească – cele cauzate integrității persoanei, patrimoniului acesteia și activității comerciale.

Daune-interese ce urmează a fi considerate la evaluarea prejudiciului ecologic din perspectiva determinării întinderii reparației. Este evident faptul că anterior declanșării mecanismului destinat asigurării unei reparații eficiente, capabile să readucă victima în situația anterioară producerii prejudiciului, se cere și o evaluare adecvată și deplină a mărimii valorilor patrimoniale și extrapatrimoniale de care aceasta a fost lipsită.

Cu toate că evaluarea exactă a prejudiciului ecologic nu întotdeauna este posibilă, de parametrii care vor fi incluși în formula de calcul al acestuia depinde în mare parte și decizia instanței. Astfel, pentru considerarea categoriilor valorilor afectate ce li se cuvine o indemnizare, în afara unui sistem de drept jurisprudențial, instanțele vor avea la baza stabilirii mărimii prejudiciului doar rezultatul expertizei asupra gradului de afectare a factorilor de mediu și unele norme ale Codului civil, după caz (art. 14 alin.2 - venitul ratat). În rest, alte costuri care urmează a fi luate în considerare la restabilirea dreptului încălcat prin includerea lor în cuantumul prejudiciului ecologic individual, cum ar fi: cheltuielile necesare readucerii factorului de mediu afectat la starea inițială, cheltuielile suportate de victimă anterior producerii prejudiciului în scopul evitării lui (*prejudiciul de salvare*), avantajele extrapatrimoniale de care va fi lipsită victima pe viitor (*pierderea șansei*) din păcate nu sunt prevăzute expres de legislația Republicii Moldova. Mai mult, în cazul unor catastrofe de proporții generate de activități industriale, prima și cea mai importantă acțiune ce urmează a fi întreprinsă ar fi considerată limitarea prejudiciului, adică prevenirea extinderii sale, precum și strămutarea internă a persoanelor care în caz contrar se expun riscului de a suporta un prejudiciu adus sănătății. Problema la care ne referim, adică cea a strămutării interne, nu-și găsește, din păcate, o reglementare în legislația Republicii Moldova, nemaivorbind de faptul că ia în general nu există, nici în cazul strămutării persoanelor în timpul conflictelor armate așa cum prevede legislația altor state (Columbia, Serbia, Georgia, Bosnia și Herțegovina etc.) [31, p. 16-22]. Totuși, în pofida lacunelor identificate, nimeni nu poate interzice persoanei ce coabitează în zona prejudiciului sau eventualului prejudiciu ecologic să părăsească locuința, iar cu această ocazie cheltuielile suportate în legătură cu dislocarea sa (cheltuielile pentru locațiune) să fie puse în sarcina celui responsabil de repararea prejudiciului. În acest din urmă caz, instanța trebuie să țină cont la evaluarea prejudiciului ecologic și de asemenea categorii de cheltuieli ce urmează a le încadra în cuantumul general al prejudiciului suferit de victimă, precum și alte categorii de cheltuieli apreciate în fiecare caz aparte de judecător. Ținând cont de faptul că prejudiciul ecologic de multe ori nu poate fi evaluat cu precizie, iar legile nu tot timpul sunt oportune, o soluție mai optimă în acest caz ar fi ca prin legea cadru să se admită o apreciere arbitrară a mărimii prejudiciului pentru fiecare caz în parte.

Constatăm cu regret aceste deficiențe, având în vedere că legislația altor state cunoaște asemenea reglementări încă din anii 1980. Din analiza comparativă realizată în acest sens de unii autori [143, p. 130-131], aflăm că potrivit legii italiene a protecției mediului din 1986, care apreciază că este imposibil de evaluat cu precizie dauna ecologică, judecătorul va trebui să se pronunțe, ținând cont atât de gravitatea prejudiciului, cât și de costurile repunerii în starea inițială și de cele ale beneficiilor nerealizate. Legea protecției mediului înconjurător a României din

1995 în art. 79 obliga persoanele fizice și juridice să suporte costul reparării prejudiciilor și să înlăture urmele produse de acestea restabilind condițiile anterioare producerii prejudiciului (adică reconstrucția ecologică, dacă este posibilă). Mai nou, drept soluție a evaluării cât mai precise a întinderii prejudiciului, Codul civil al României, nu de mult, prin art. 1385 a consacrat unele elemente noi ale prejudiciului ce urmează a fi incluse în cuantumul despăgubirii, cum ar fi: cheltuielile pe care le-a făcut victima pentru evitarea sau limitarea prejudiciului și pierderea șansei de a obține un avantaj sau de a evita o pagubă, acestea din urmă constituind reperele ce stau la baza stabilirii întinderii reparației prejudiciului.

Aceste elemente le putem numi categorii (tipuri) de prejudicii, deoarece se pot contura ca niște categorii aparte doar în cazul în care se produc în mod unitar (izolat), spre exemplu: în cazul în care persoana a construit un dig în scopul evitării pătrunderii în grădina sa a apelor reziduale deversate de uzina aflată în apropiere, cheltuielile suportate în acest sens constituie *un prejudiciu de salvare*, cu elementele sale proprii: cheltuielile de construcție, costul terenului pe care a fost construit acest baraj, cheltuielile de întreținere a acestuia etc.

Deci, reieșind din specificitatea ce caracterizează prejudiciul ecologic, în condițiile actuale se impune cu acuitate identificarea unor noi mecanisme de evaluare a acestora cu includerea nu numai a valorilor de care a fost lipsită victima, dar și celor de care urmează a fi lipsită în viitor, riscurile la care este expusă, cheltuielile suportate în legătură cu prevenirea unui prejudiciu, cheltuielile ce urmează a fi suportate în legătură cu refacerea componentei afectate, suferințele de ordin extrapatrimonial, precum și șansa de a obține un avantaj de orice natură în cazul în care nu se producea prejudiciul. De altfel, cum se va vedea despăgubită persoana care în cazul afectării terenului său pe care își are amplasată locuința va primi un echivalent bănesc în acest sens, mărime a cărei a fost calculată în funcție de suferințele fizice și psihice ale victimei suportate prin inhalarea substanțelor infiltrate în acest teren, fără a se ține cont și de costurile necesare restabilirii terenului degradat (restabilirea productivității, cantității de humus, venit ratat etc.) și invers.

De aceea, în consecutivitatea ideilor expuse în textul de mai sus, considerăm că pentru o evaluare pe cât posibil adecvată și echitabilă în cuantumul prejudiciului ecologic urmează a fi inclus un spectru mult mai larg de elemente, valori de referință care să ia în calcul atât componentele de mediu afectate, cât și interesele particularului lezate prin răspândirea efectelor negative ale mediului astfel degradat. În acest sens avem în vedere următoarele costuri pe care le-a suportat victima sau urmează să le suporte în legătură cu restabilirea dreptului încălcat:

- Ø costul bunurilor de care a fost lipsit cel prejudiciat (prejudiciul efectiv);
- Ø beneficiul neobținut (venitul ratat);

- Ø cheltuielile suportate în legătură cu evitarea prejudiciului (prejudiciul de salvare);
- Ø cheltuielile suportate în legătură cu limitarea (izolarea) prejudiciului;
- Ø cheltuielile legate de strămutarea internă a victimelor prejudiciului ecologic;
- Ø costurile de refacere a componentelor de mediu afectate;
- Ø cheltuielile necesare restabilirii sănătății fizice sau psihice la stabilirea mărimii cărora se va ține cont de gradul pierderii capacității de muncă, cheltuieli pentru îngrijirea persoanei, cheltuieli în legătură cu schimbarea locului de trai etc. [159, p. 123-124];

Ø echivalentul bănesc necesar consolării persoanei în cazul pierderii șansei de a obține un avantaj.

Este evident faptul că lista elementelor ce caracterizează valorile lezate ce urmează a fi considerate la stabilirea cuantumului prejudiciului ecologic nu este una exhaustivă, ea urmează a fi completată și cu alte categorii de costuri necesare restabilirii dreptului încălcat, iar aceasta depinde de fiecare caz apreciat în mod particular de către instanțele de judecată. Spre exemplu, se consideră că la evaluarea prejudiciului ce constă în pierderea unei șanse judecătorul trebuie să facă o comparație între, pe de o parte, avantajele la care persoana prejudiciată ar fi putut spera, dacă șansa s-ar fi realizat, iar pe de altă parte, probabilitatea de realizare [69, p. 26].

Astfel, într-o ulterioară formulă, mai nouă și mai originală de elaborare a metodicilor de calcul al prejudiciului ecologic urmează ca valorile umane să fie plasate în centrul tuturor intereselor lezate, deoarece omul este considerat o unitate de măsură a tot ce este util sau dăunător existenței sale. În acest context, reiterăm că evaluarea prejudiciului adus persoanei și bunurilor sale trebuie să înceapă de la cuantificarea daunei aduse componentelor mediului (atunci când s-a adus un prejudiciu bunurilor de mediu ce aparțin persoanei) ca mai apoi să fie incluse și celelalte valori lezate de natură patrimonială sau extrapatrimonială ce pot aparține doar persoanei în mod individual.

Metode de evaluare a prejudiciului ecologic. Succesul unei evaluări adecvate a prejudiciului ecologic depinde în mare parte de metoda aplicată în acest sens pentru determinarea concretă a mărimii prejudiciului, respectiv a indemnizației acceptabile din partea victimei necesare refacerii elementelor de mediu afectate, dar și a altor interese și beneficii de care a fost lipsită în urma producerii acestuia. De-a lungul istoriei dezvoltării normelor ce prescriu modul de evaluare a prejudiciului ecologic, diversitatea metodelor aplicate în acest scop nu întotdeauna a generat rezultate așteptate, fiind criticate și chiar ineficiente în anumite împrejurări. Aici menționăm critica adusă de autorul M. Duțu asupra metodei de evaluare forfetară a prejudiciului enunțând că această metodă, pe lângă avantajele sale, de altfel, recunoscute și de alți autori [164, p. 75], introduce o rigiditate, greutăți tehnice în elaborarea baremurilor [62, p. 142].

Cu toate acestea, o relevanță deosebită în materie de mediu ca și în cazul altor domenii o are *metoda evaluării convenționale (negociate)*, unde se dă posibilitatea subiecților să convină asupra cuantumului prejudiciului ecologic (amintim că în cazul daunei aduse mediului negocierea asupra mărimii acesteia nu este posibilă), de multe ori metoda respectivă nu este capabilă să soluționeze toate contradicțiile apărute în acest sens, urmând a fi înlăturate prin intervenția instanțelor (*evaluarea judiciară*), iar pentru aceasta este nevoie de unele reglementări care să prevadă o metodologie clară de evaluare (*evaluarea legală*).

Deci observăm că ori de câte ori se cere o evaluare a prejudiciului ecologic se va apela la normele legale ce prescriu modalitatea (metoda) de calcul al cuantumului plății ce urmează a fi achitate victimei pentru a o repune în situația anterioară cauzării prejudiciului.

Constatând acestea, considerăm necesară orientarea studiului de față în direcția identificării unor soluții ce vor spori calitatea metodelor de evaluare a daunei de mediu care să poată fi aplicate eficient și în procesul evaluării prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale cu luarea în considerare a particularităților tuturor tipurilor de prejudicii caracterizate în subiectul anterior.

Având la bază cele menționate anterior, în continuare ne vom referi nemijlocit la diferitele metode de evaluare a prejudiciului ecologic cu accentuarea avantajelor, eficienței, gradului de aplicabilitate, dar și a deficiențelor sesizate în procesul aplicării.

Metoda evaluării integrale devine aplicabilă în cazul cuantificării prejudiciului ecologic adus persoanelor și bunurilor sale și se bazează pe integrarea în mărimea prejudiciului a costurilor pe care le-a suportat victima sau urmează să le suporte în legătură cu restabilirea valorii economice și ecologice a bunurilor de mediu afectate, care îi aparțin de drept, precum și a intereselor patrimoniale și celor extrapatrimoniale de care putea beneficia în cazul în care nu se producea prejudiciul. După cum se expun unii autori [63, p. 514] asupra caracterului integral al întinderii reparației, aceasta se referă atât la pagubele suferite de victimă, cât și la degradările produse mediului, precum și la costul măsurilor de depoluare, de readucere în starea anterioară.

Metoda evaluării monetare constituie modalitatea cea mai optimă de măsurare a cuantumului despăgubirilor necesare și suficiente readucerii persoanei pe cât e posibil în situația anterioară producerii prejudiciului. O astfel de evaluare ar fi mult mai ușoară atât în plan cuantificabil, cât și în plan reparatoriu, având în vedere că pot fi compensate printr-un echivalent bănesc de natură să acopere orice cheltuieli, pierderi sau suferințe pe care le suportă omul ca urmare a efectelor mediului degradat. Opinia noastră este confirmată și de autorii [62, p. 142] care consideră că o singură categorie de pagube ecologice poate relativ ușor să cunoască o evaluare monetară: *cele cauzate integrității persoanelor, bunurilor private ori activităților*

comerciale. Această opinie a autorului, de altfel, vine din analiza jurisprudenței străine în care se arată că acestea sunt singurele pagube efectiv reparate. Deși în cazul daunei de mediu accentul este pus pe repararea în natură (cu toate că și pentru aceasta se cer anumite cheltuieli), de multe ori, ținându-se cont de imposibilitatea readucerii componentelor mediului la starea și funcționalitatea de până la producerea daunei, în tot cazul se recurge la o evaluare monetară.

Metoda evaluării economice apare ca rezultat al intenției și eforturilor de a crea o unitate economică (piață) distinctă după structura și funcționalitatea sa în care factorii de mediu să-și găsească un echivalent pecuniar pentru ca mai apoi să devină ușor evaluabili în cazul prejudicierii lor. De altfel, exprimându-se printr-o alterare a resurselor din afara pieței, dauna ecologică a întâmpinat dificultăți majore în evaluare și prin aceasta, chiar în repararea sa pe această cale. Pentru depășirea acestui impas, știința economică a propus recurgerea la ficțiunea unei piețe specifice și metode adecvate care să permită evaluarea prejudiciului adus mediului [70, p. 121].

Într-adevăr, factorilor de mediu niciodată nu li s-a atribuit o valoare de piață, în primul rând, pentru că după natura lor nu pot fi estimați sub aspect economic, atâta timp cât prin destinația lor nu fac obiectul activității de comerț, iar în al doilea rând, nimeni niciodată nu și-a pus problema evaluării costului resurselor naturale la care omul are acces nelimitat și gratuit.

În cadrul acestui sistem de evaluare își au existența și funcționalitatea alte două metode de evaluare a daunei de mediu, cum ar fi:

Metoda evaluării contingente bazată pe realizarea unei anchete publice în cursul căreia se caută a determina cuantumul pe care fiecare ar fi dispus să-l plătească, ceea ce se denumește consimțământul de plătit pentru prezervarea ori restaurarea unui bun de mediu [70, p. 122]. Inspirată din legislația străină și constând în evaluarea „prețului” bunului de mediu și a serviciului oferit de acesta prin funcționalitatea sa, metoda evaluării contingente prezintă un șir de avantaje, dar și unele dezavantaje considerându-se a fi una ipotetică și nerealistă.

Metoda prețurilor hedoniste constă în implicarea beneficiilor de mediu la determinarea valorii unui bun, de obicei, a unui bun imobil amplasat în preajma unei resurse naturale. Adică, se încearcă a lega de elementul natural prejudiciat diminuarea valorii bunului material, a conținutului lui economic. Pe această cale, diferența de valoare dintre costul bunului evaluat în condiții de mediu favorabile și cel al evaluării ulterior producerii daunei este echivalată cu mărimea prejudiciului ecologic astfel cauzat.

Metoda evaluării negociate (convenționale) constituie una din cele mai agreate și prioritare metode de evaluare a prejudiciilor, datorită flexibilității sale caracterizată de posibilitatea subiecților vizați (victima și persoana responsabilă de reparare) de a conveni asupra

cuantumului despăgubirilor. După cum se mai afirmă în literatura de specialitate [141, p. 157], nimeni nu împiedică victima și pe autorul prejudiciului să convină, prin buna învoială, asupra întinderii despăgubirilor și modalităților de reparare a prejudiciului. Drept remarcă, negocierea în cauză neconfirmată printr-un proces judiciar va fi lipsită de posibilitatea executării pe viitor (executare silită), în sensul că devine eficientă doar după declanșarea unei acțiuni reparatorii, cu toate că cuantumul despăgubirilor poate fi modificat în orice moment de către partea cointereseată până la finalizarea examinării pricinii în fond. La metoda în cauză se recurge, de obicei, atunci când obiectul evaluării îl formează prejudiciile dificile în materie cuantificabilă (prejudiciile ecologice, morale), dar nu numai, adesea ea se aplică și la evaluarea prejudiciilor cauzate între state. Metoda convențională poate consta și în evaluarea proprie a prejudiciului, constatare dedusă din conținutul Ordonanței de urgență a României nr. 68/2007 care în art. 7 alin. 1 lit. c) se menționează că agenția județeană pentru protecția mediului poate *să solicite operatorului în cauză realizarea unei evaluări proprii și furnizarea oricăror informații și date necesare în situația producerii unui prejudiciu*. Evaluarea convențională, după părerea unor autori [62, p. 143], reprezintă o abordare care se reflectă tot mai evident în dreptul pozitiv ce constă în favorizarea evaluării negociate a pagubei. După cum se afirmă, pe bună dreptate, dreptul este chemat, în acest sens, să aplice proceduri care să faciliteze întâlnirea tuturor factorilor sociali reprezentând interesele în cauză.

Metoda evaluării judiciare constituie o prerogativă a instanțelor judecătorești ce conferă posibilitatea aprecierii cuantumului prejudiciului cauzat persoanei și bunurilor sale ținând cont de particularitatea fiecărui caz în parte. Dacă pentru stabilirea mărimii despăgubirilor ce urmează a fi atribuite pentru refacerea componentelor de mediu afectate (în cazul daunei de mediu) vor fi suficiente rezultatele expertizei efectuate de organele competente în concordanță cu instrucțiunile aprobate în acest sens, stabilirea indemnizației ce urmează a fi acordate pentru repararea prejudiciului ecologic individual generează un șir de probleme și particularități, a căror soluționare este pusă în sarcina instanțelor de judecată. De aceea evaluarea judiciară a prejudiciului ecologic, de obicei, este dificil de realizat, din cauza unor obstacole, precum: mărturii și expertize contradictorii, faptul că, de obicei, judecătorul este puțin familiarizat cu problematica mediului, caracterul laconic al textelor legale, care nu oferă sisteme de referință [143, p.133]. Din acest ultim considerent, se impune ca în conținutul unor legi să fie încorporate norme care să consacre caracterul legal al unor noi tipuri de prejudicii care să constituie elemente de referință pentru evaluarea și stabilirea întinderii reparației ce se cuvine persoanei prejudiciate.

Metoda evaluării forfetare reprezintă un sistem de cuantificare, de obicei, a daunelor aduse mediului care constă în considerarea unor baremuri (taxe fixe) ce înlocuiesc valoarea

economică a componentei de mediu distruse în *totalitate* (defrișare arborilor, nimicirea unui animal sălbatic, dispariția anumitor specii de pești în urma poluării unui ecosistem acvatic). După câte se observă, ne referim la distrugerea în totalitate a unor componente, deoarece taxele (baremurile) stabilite sunt echivalente cu costul bunului de mediu nimicit și nu cu suma necesară remedierii, deoarece acest lucru nu este posibil. Tocmai din această cauză, metoda evaluării forfetare este aplicabilă în materia cuantificării prejudiciilor aduse mediului care odată distruse nu mai pot fi remediate, ne referim în special la resursele forestiere (taxele fiind stabilite în anexa la Codul silvic) și la resursele regnului animal (anexa la Legea regnului animal).

Totuși, în pofida rigidității caracteristice metodei în cauză, având în vedere că stabilește un quantum fix (fapt prin care se exclude posibilitatea considerării și a altor costuri, cum ar fi cele necesare adaptării speciei înlocuite) și sunt aplicabile doar evaluării daunei de mediu (vătămările aduse regnului animal nu pot fi privite ca un prejudiciu ecologic adus persoanelor și bunurilor sale atâta timp cât animalele sălbatice sunt proprietatea exclusivă a statului), aceasta constituie un punct de pornire (reper) în cadrul inițierii procesului de evaluare a prejudiciului ecologic, deoarece indică mărimea pierderilor propriu-zise la care mai pot fi adăugate și alte costuri necesare readucerii victimei la situația anterioară cauzării unui prejudiciu.

2.4. Concluzii la capitolul 2

Obiectivul pe care ni l-am propus în capitolul anterior în ce privește identificarea unor soluții viabile care ar aduce claritate sub aspect terminologic, dar și semantic asupra textului ce definește noțiunea de „prejudiciu ecologic” în contextul în care acesta mai este utilizat ca sinonim cu termenul „daună ecologică” constă în operarea unei delimitări între acești doi termeni. Distanța la care ne referim rezidă în necesitatea adaptării unei noțiuni ce va intitula ulterior fenomenul ce pretinde să devină o condiție a angajării răspunderii de mediu care să delimiteze daunele aduse mediului de cele aduse persoanei și bunurilor sale prin intermediul mediului astfel degradat.

Deși examinată doar sub aspect teoretic, ideea delimitării *daunei de mediu* de *prejudiciul ecologic* își găsește argumentele în afirmațiile și constatările marilor doctrinari ai domeniului, în textul lucrărilor științifice, în conținutul legislației comunitare, care a luat amploare în ultimii ani și urmează a fi examinată cu minuțiozitate din perspectiva adaptării și pregătirii ulterioare către o consacrare legislativă la nivel național.

Concluzia ce rezultă din argumentarea necesităților de consacrare și instituționalizare a unor noi tipuri de prejudicii ecologice urmează să constituie un temei în plus al declanșării procedurii de legiferare, definire și respectiv considerare în procesul de evaluare a quantumului

prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale. Prin urmare, fracționarea prejudiciului ecologic în elemente aparte prin clasificare și subclasificare (cu intenția de a se desprinde și deveni noi tipuri de prejudicii) prezintă interes în plan de identificare și evaluare eficientă și complexă a întinderii suferințelor suportate de victima consecințelor daunei aduse mediului.

Reieșind din specificitatea prejudiciului ecologic, diferitele categorii de interese lezate determină și necesitatea impunerii prin separarea acestuia în subcategorii distincte, fapt care va da posibilitatea inițierii unei acțiuni preventiv-reparatorii din momentul sesizării celui mai vag indiciu al eventualelor manifestări, întinderi și consecințe asupra mediului și persoanei. Spre exemplu, odată cu consacarea și oficializarea juridică a prejudiciului de dezvoltare, operatorul care desfășoară activități cu impact asupra mediului va deveni mai precaut în desfășurarea activității sale, dat fiind faptul că acesta conștientizează responsabilitatea sa în momentul în care repară prejudiciul ce rezultă din crearea unui risc nou, a unei amenințări iminente cu un prejudiciu, precum și a unui prejudiciu de salvare, iar prin aceasta, posibilitatea producerii în viitor a prejudiciului ecologic cu toate elementele sale (prejudiciu efectiv, venit ratat, pierderea șansei) va fi reprimată de timpuriu. Din perspectiva unei evaluări, pe cât posibil adecvate, consfințirea unor categorii noi de prejudicii (privite ca elemente ce marchează întinderea reparației) în conținutul Codului civil, ar face mai ușoară această misiune pentru instanțele de judecată care vor avea un sistem de referință consacrat legal.

Studiul inițiat în direcția estimării funcționalității mecanismului de evaluare a prejudiciului ecologic începe cu identificarea principalelor cauze și condiții ce determină ineficiența acestuia și continuă cu analiza unor eventuale soluții și metode mult mai consecvente și inspirate în materia evaluării acestor categorii de prejudicii. În ordinea respectivă, se propune ca pe lângă taxele stabilite în vederea cuantificării prejudiciului adus resurselor regnului animal să fie elaborate unele metodici distincte care pornind de la sistemul forfetar de evaluare, să includă și alte costuri specifice și necesare reintroducerii în mediul natural a speciilor dispărute sau chiar alte costuri pe care urmează să le suporte autoritățile în anumite cazuri particulare (construcția unui ecosistem artificial, abținerea de la recoltarea anumitor produse ale pădurii).

3. PROBLEMA IDENTIFICĂRII AUTORULUI ȘI DESEMNĂRII RESPONSABILULUI PENTRU REPARAREA PREJUDICIULUI ECOLOGIC

3.1. Proba în procesul identificării responsabilului pentru repararea prejudiciilor ecologice anonime

Complexitatea procesului judiciar prin care se cere asigurarea unei reparări depline și în condiții echitabile a prejudiciului ecologic adesea este determinată de specificitatea acestuia, care implică o dimensiune dublă în cazul prejudiciilor anonime, având în vedere că ecuația care stă în fața organelor competente are două necunoscute: cuantumul (întinderea) prejudiciului și persoana responsabilă de reparare.

Dacă la capitolul evaluării prejudiciului ecologic ne-am expus în subiectul anterior prin identificarea unor soluții, după părerea noastră destul de viabile și consecvente, în studiul ce urmează se cere a fi pus accentul pe consolidarea și perfecționarea tehnicilor juridice ce stau la baza identificării persoanei vinovate de cauzarea unui prejudiciu ecologic. În această ordine de idei, considerăm că și în lipsa unor mari descoperiri ar fi realizabilă această misiune dacă i s-ar da o atenție cuvenită probatoriului în materie de mediu. Potrivit unor reguli, nu e ținut ca adevărat decât ceea ce este probat, iar în plan judiciar o atare afirmație cunoaște contururi specifice. Proba în acest domeniu dobândește un interes deosebit, cu atât mai mult cu cât ea cunoaște aici o serie de particularități generate de specificul ecologic [69, p. 26]. Cu toate că în materia răspunderii de mediu prin obiectivizarea acesteia dispar un șir de probleme apărute în legătură cu responsabilizarea subiectului (în baza unei prezumții de cauzalitate), totuși există situații diverse când se cere probarea vinovăției, mai corect spus, probarea faptei ce aparține subiectului chemat în justiție. După cum se afirmă în literatura de specialitate, reclamantul-victimă este ținut să probeze „imputația psihologică”, subiectivă, vinovăția, în sensul de a stabili că poluarea aflată la originea prejudiciului său poate fi imputată anume persoanei pe care o acționează în justiție. Imputarea personală a daunei, denumită și „cauzalitate specifică”, ridică probleme în două situații: *în cazul atingerilor anonime ale mediului (atunci când nu poate fi identificată nici o persoană răspunzătoare, făptuitorul acționând fără ca de acțiunea sa să afle cineva, precum depozitarea nocturnă de deșeuri în câmp, deversarea marină voluntară etc.) și, respectiv în cel al poluării multiple (care vizează poluarea cauzată de mai mulți autori, fără a fi posibil de determinat care dintre aceștia a cauzat în mod real paguba)* [69, p. 27]. Observăm aici că în pofida priorității răspunderi obiective, în materie de mediu adesea se cere stabilirea cu precizie a autorului, iar desemnarea ei în urma acestui exercițiu determină, fără îndoială, o subiectivizare a răspunderii.

În mod normal, responsabilitatea privind depistarea, calificarea, documentarea și sancționarea acestor activități revine autorităților, însă pentru a spori eficiența acestor acțiuni, implicarea și colaborarea fiecărui individ în parte cu autoritățile competente în domeniu este pur și simplu indispensabilă. Aceștia constituie componenta de bază a probatoriului în materie de mediu, instituție care a fost ignorată în mod nejustificat în contextul obiectivizării răspunderii de mediu, dar care poate contribui esențial la determinarea responsabilului în cazul necunoașterii sursei de poluare ori în cazul unei diversități de surse, iar normele răspunderii solidare sau comune nu pot fi aplicate din anumite considerente: deținătorul unei surse demonstrează nevinovăția sau nu se cunoaște cine în mod real a cauzat un prejudiciu. Spre exemplu, dacă în cazul poluării acvatice se demonstrează vinovăția unei uzine care este amplasată în apropierea obiectivului acvatic alături de o altă uzină, ultima nu va fi desemnată ca responsabilă de repararea prejudiciului pe principii obiective sau de solidaritate.

În acest context, încercăm să argumentăm eficiența instituției martorului din perspectiva specificității prejudiciului ecologic, unde omul constituie cea mai eficientă și sigură sursă de constatare, fixare, informare și confirmare a realizării unor fapte prejudiciabile, cu atât mai mult cu cât orice activitate industrială cu impact asupra mediului solicită în mod inevitabil și implicația omului. După cum se afirmă, declarația martorului este cel mai vechi și mai cunoscut mijloc de probă de care s-au folosit instanțele, de când acestea funcționează cât de cât organizat. Faptul că proba testimonială s-a perpetuat, pe toate meridianele, până astăzi îi dovedesc importanța și eficiența [139, p. 109]. Dovada cu martori este cea mai răspândită probă în procesul civil, pentru că raportul juridic, expresie a relațiilor sociale, se naște, se dezvoltă și se stinge în ochii oamenilor, în a căror conștiință lasă, în mod firesc, urme [137, p. 184]. Eficiența probei cu martori în procesul identificării autorului faptelor cauzatoare de prejudicii ecologice este sesizată cu atât mai mult cu cât specificitatea acestor categorii de prejudicii constă în manifestările difuze și cu capacitate sporită de dispersie, iar în aceste împrejurări doar ființa umană ca unitate de măsură a tot ce este dăunător pentru ea, respectiv pentru mediu, este înzestrată cu aptitudini destinate sesizării, fixării și raportării unor fapte sau efecte dăunătoare existenței sale.

Oricare ar fi mărimea prejudiciului cauzat, atât pentru victimă, cât și pentru justiție este importantă constatarea cu precizie a responsabilului de producerea acestuia din mai multe considerente. În primul rând, va fi posibilă sistarea imediată a activității de poluare, precum și luarea unor măsuri precoce de înlăturare a efectelor imediat următoare, iar în al doilea rând, va fi posibilă aplicarea unei sancțiuni din contul căreia va fi posibilă refacerea factorilor de mediu afectați, precum și repararea prejudiciului cauzat victimei în mod indirect. Având la bază ideea

că principalul obiectiv al instituției răspunderii, aplicabile raporturilor de dreptul mediului, constă în prevenirea și repararea prejudiciului, iar stabilirea și desemnarea responsabilului este destul de dificilă, astăzi se impune necesitatea elaborării unor metodici specifice de investigare pe lângă cele existente care vor favoriza aplicarea corectă a formelor răspunderii juridice. Conform opiniei unor autori [64, p.243], oricare ar fi regimul juridic sub care se plasează pentru a fi despăgubită, victima trebuie să probeze că daunele rezultă dintr-un act al părții chemate în justiție. Deci sarcina probațiunii în asemenea acțiuni îi revine victimei, care trebuie să aducă dovezi pertinente în scopul conferirii unui cadru legal pentru incriminarea faptei autorului, dar care poate fi mai ușor de realizat odată cu implicarea organelor de drept, având la dispoziție un spectru larg de metodici și tehnici de investigare specifice activității pe care o desfășoară. Pentru aceasta, o importanță deosebită întru realizarea obiectivelor în cauză, adică a implicării organelor competente (poliție, procuratură) în procesul de identificare a autorului prejudiciului o constituie selectarea potrivită a formei de răspundere care urmează a fi aplicată în scopul obținerii unei reparări adecvate, dar și din considerentul reglementărilor ce admit recurgerea la normele răspunderii respective. Spre exemplu, acțiunea în reparare prejudiciului constituie o acțiune civilă ce urmează a fi examinată de către instanțele de judecată pe baza probelor prezentate de către reclamant, dar care nu implică și responsabilitatea unor organe de drept de a acumula anumite probe ce ar incrimina fapta pârâtului, așa cum se face în cadrul documentării contravențiilor sau infracțiunilor ecologice. Or, reieșind din prevederile art. 91 al Legii cu privire la protecția mediului înconjurător nr. 1515-XII, persoanele fizice sau juridice sunt obligate a recupera daunele și prejudiciile produse pentru încălcarea mediului înconjurător, indiferent de faptul dacă au fost trase la răspundere penală sau contravențională. Fără îndoială că răspunderea civilă este în mod evident mai eficace în domeniu, având în vedere că victimele poluării nu renunță la despăgubirile ce i se cuvin, chiar dacă sub aspect penal sau contravențional fapta ecologică nu a fost sancționată [74, p. 90].

Alta este situația când la normele răspunderii civile se recurge în cazul în care s-a comis o faptă prevăzută de legea penală sau cea contravențională ce atentează la factorii de mediu și care a adus cu sine un prejudiciu individual de mediu. Însă, din păcate, o situație inversă nu este agreată în legislația națională și nici în doctrină, în sensul că nu toate faptele ce atentează la factorii de mediu paralel cu cauzarea unui prejudiciu direct persoanei sunt calificate drept infracțiuni sau contravenții ecologice. Aceasta se întâmplă din cauza faptului că prejudiciul ecologic poate fi cauzat atât prin fapte ilicite, cât și prin fapte licite [146, p. 8-9]. Totodată, se consideră că răspunderea juridică diferă în funcție de gradul prejudiciabil al faptei, aceasta din urmă putând constitui contravenție sau infracțiune, rezultând două forme posibile ale

răspunderii: contravențională și penală. În cazul în care fapta nu se încadrează în nici una din aceste categorii, dar a adus un *prejudiciu patrimonial*, acesta va fi reparat prin intermediul răspunderii civile [170, p. 307], [112, p. 4].

Astfel, în scopul argumentării opiniei respective, menționăm că în materie de mediu, atunci când este prejudiciat direct un bun de mediu ce aparține persoanei (iaz, teren agricol, pădure), în mod inevitabil sau indirect, este prejudiciat și mediul, iar în acest caz, fapta săvârșită ar fi corect să cadă și sub incidența legii penale sau contravenționale, după caz.

Deci această situație, de fapt, poate fi privită sub aspect corelativ. Dacă fapta comisă este calificată drept infracțiune ecologică, iar prejudiciul cauzat prin această faptă poate fi reparat prin invocarea concomitentă a normelor răspunderii civile privind repararea prejudiciului în temeiul art.1398 CC, atunci s-ar admite și viceversa. Astfel, în cazul înaintării unei acțiuni civile privind repararea prejudiciu ecologic, aceasta trebuie să constituie un temei de sesizare a organelor competente în vederea intentării unei cauze penale sau contravenționale, după caz. Avem în vedere că în situația în care prin poluarea terenului unui particular vor fi poluate și apele [91] subterane, fapta care a generat acest rezultat poate fi calificată drept contravenție sau infracțiune de poluare a apei. În această ordine de idei, constatăm că ambele forme de răspundere se vor susține reciproc la sesizarea și probarea existenței prejudiciului, uneori și a făptuitorului. De altfel, determinarea responsabilului pentru daunele ecologice care nu se califică drept infracțiuni devine destul de dificilă odată ce această activitate este lăsată pe seama victimei, deoarece în lipsa componenței de infracțiune nu vor fi antrenate organele de investigare în identificarea făptuitorului, fapt ce rezultă din limitele competențelor ce le revin în acest sens. Prin urmare, victima este pusă în imposibilitatea înaintării unei acțiuni civile în repararea prejudiciului, fiindcă nu-i este cunoscută persoana ce urmează a fi chemată în justiție. Or, reieșind din conținutul art. 272 alin. 4 CC, în acțiunile privind răspunderea delictuală persoana vătămată poate depune cerere din momentul în care îi este cunoscut subiectul răspunzător de cauzarea prejudiciului. Situația se schimbă radical în cazul în care aceeași acțiune (civilă) este intentată în cadrul unei cauze penale în examinare, unde este cunoscut făptuitorul (inițial cu statut de bănuțit) sau în cazul existenței unei sentințe definitive de condamnare. Această combinație juridică, de fapt, ne insuflă ideea că odată ce fapta cu caracter ecologic lezează direct persoana și mediul, constituind temei al angajării răspunderii penale, sporirea șanselor de identificare a responsabilului sunt determinate de complexitatea procedurilor și metodelor de investigare, precum și de numărul subiecților implicați în acest proces. Vorbim în acest caz de subdiviziunile de investigare a infracțiunilor din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, organul de urmărire penală, procuratură etc.

De aceeași părere sunt și autorii [145, p. 4] care consideră că la determinarea făptuitorului în cazul răspunderii pentru fapta cauzatoare de daune prezintă interes atât știința procesuală, cât și cea criminalistică, iar modalitățile și subiectele de discuție și cercetare științifică sunt destul de diverse. Dintr-un oarecare punct de vedere suntem de acord cu autorul acestei afirmații, mai ales în ce privește faptul că metodele criminalistice clasice utilizate la identificarea făptuitorului unei daune ecologice nu sunt întotdeauna în stare să răspundă la întrebarea cine a săvârșit sau a contribuit la săvârșirea faptei. Tocmai din acest considerent, în lucrarea de față încercăm să scoatem în evidență importanța recomandărilor oferite de știința procesual-penală ce urmează a fi utilizată la maximum în procesul determinării autorului faptei, aceasta alcătuind prima și cea mai importantă fază a identificării responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic. Spunem aceasta, deoarece în cazul în care nu s-a reușit acest fapt cu implicarea unui grup de subiecți cu abilități specifice de investigare având la bază anumite metode criminalistice, acțiuni procesuale și alte pârghii, șansele identificării acestuia pe alte căi se reduc esențial. În acest context, mergând și mai departe, considerăm necesar ca în cadrul structurilor polițienești să fie create unele formațiuni specializate investite cu atribuții în vederea constatării și documentării faptelor ce atentează la factorii de mediu. Având la bază și experiența statelor Uniunii Europene, cum ar fi România, unde la nivelul Inspectoratului General al Poliției au fost desemnați ofițeri specializați în instrumentarea faptelor de acest gen [74, p. 285], spunem că crearea unor asemenea formațiuni în cadrul Ministerului Afacerilor interne al Republicii Moldova este extrem de necesară.

Însă chiar și în acest caz, considerăm că o deosebită importanță, în procesul identificării responsabilului pentru daune de mediu pe cale criminalistică sau procesual-penală, dar și civilă, o constituie instituția martorului, fiind considerat cel mai eficient și sigur mijloc de probă. Cu toate că procesul tehnologic actual cunoaște și alte tehnici ce sunt pe larg utilizate în procesul determinării responsabilului pentru cauzarea unui prejudiciu, totuși cel mai argumentat și echitabil temei de incriminare, în viziunea noastră, îl constituie proba cu martorul, fapt pe care îl considerăm valabil și în materie de mediu.

Totuși, în pofida faptului că proba cu martori este pe larg reglementată atât de legislația procesual-penală, cât și de cea procesual-civilă, aceasta este mai mult specifică și frecvent utilizată în cadrul procesului penal, deoarece, conform practicii, cauzele penale pe marginea acestor categorii de infracțiuni sunt intentate mai frecvent atunci când nu este cunoscut făptuitorul. Or, din conținutul art. 166 alin. 1 lit. (c), CPC, unde se menționează că în cererea de chemare în judecată se indică „*numele sau denumirea pârâtului, domiciliul ori sediul lui*” [41],

rezultă că acțiunea civilă în reparare urmează a fi înaintată doar în cazul în care este cunoscută persoana făptuitorului numit „pârât”.

Astfel, în cazul în care victima (reclamantul) cunoaște cu certitudine făptuitorul pe care l-a identificat odată cu sesizarea prejudiciului sau ulterior, aceasta va înainta o acțiune civilă, fiind interesată de compensarea prejudiciului cauzat și uneori devine indiferentă față de faptul că făptuitorul (pârâtul) poate fi tras și la răspundere penală.

Totuși în încercarea de a stabili identitatea persoanei ce se face vinovată de cauzarea unui prejudiciu ecologic, instituția martorului constituie, în viziunea noastră, cea mai eficientă și oportună modalitate de desemnare a responsabilului de reparare ce cunoaște o aplicabilitate mai amplă și consolidată din partea unor organe de drept competente în desfășurarea procesului penal pentru stabilirea adevărului.

După cum s-a menționat anterior, prezența omului în mijlocul oricărei activități este evidentă, respectiv posibilitatea controlului și monitorizării exploatarei în mod rațional a factorilor de mediu va spori chiar și în vederea identificării autorilor prejudiciului cauzat.

În acest context, calitatea procesului de incriminare a responsabilității privind repararea prejudiciului ecologic va fi determinată de martorii prezenți la desfășurarea evenimentelor, faptelor, împrejurărilor despre care sunt chemați să comunice și de unde se pot obține cele mai complete și veridice informații [6, p. 232]. În cazul utilizării eficiente a acestui mijloc de probă, decade imediat necesitatea utilizării altor metode de identificare a responsabilului, cum ar fi metoda canalizării vinovăției, metoda prezumției probabilității de cauzalitate și alte metode expuse în doctrina ecologică (sistemul echivalenței condițiilor, sistemul cauzei proxime, sistemul cauzei adecvate etc.), care sunt dificile în aplicare în cazul în care nu există un subiect identificat, cu atât mai mult riscă a fi combătute în lipsa unor reglementări concrete ce le-ar conferi temei juridic.

Totuși, spre marele nostru regret, constatând eficiența instituției martorului în determinarea responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic, sesizăm în paralel și ignoranța omului în ce privește implicarea acestuia în procesul de stabilire a persoanei vinovate, unde în calitatea sa de martor poate oferi informații destul de valoroase care pot înlocui multe presupuneri, dar și resurse materiale necesare a fi utilizate în acest scop. Cauzele acestei probleme sunt determinate de un șir de factori, cum ar fi: indiferența omului față de mediu, față de viitorul generațiilor în creștere, egoismul și toleranța ce prevalează asupra oricăror valori, iar mai grav este faptul că activitățile cu caracter distructiv sunt percepute drept activități obișnuite și legale din cauza nivelului insuficient de educație ecologică și pregătire a populației în acest domeniu. Uneori indivizii, cunoscând anumite fapte ce atentează la factorii de mediu, evită să le comunice

conștientizând că va fi ulterior recunoscut în calitate de martor, fapt ce presupune irosire de timp, bani și alte resurse ce urmează a fi suportate din cont propriu, precum și ratarea unor venituri, iar uneori frica de a fi obligat să se prezinte în fața instanței și ulterior suportarea consecințelor neprezentării.

Într-adevăr, unele din cauzele expuse se datorează lacunelor din legislația națională în ce privește obligațiile martorului în proces, care afectează într-un mod sau altul și procesul determinării persoanelor cărora li se va recunoaște calitatea de martor, și asta din cauza rigidității unor norme ce reglementează acest domeniu. Spre exemplu, Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în art. 136. alin.1 prevede că *„persoana citată în calitate de martor este obligată să se prezinte în fața instanței judecătorești la data și la ora stabilită și să depună mărturii veridice”*, iar potrivit alineatului 3 al aceleiași norme *“martorului care nu se prezintă în ședință de judecată din motive pe care instanța le consideră ne întemeiate i se aplică o amendă de până la 5 unități convenționale. Dacă nu se prezintă nici după cea de a doua citare, instanța are dreptul să dispună aducerea lui forțată în judecată și aplicarea unei amenzi repetate de până la 10 unități convenționale”*. Cu unele reglementări asemănătoare vine în acest sens și Codul de procedură penală, unde în art. 90 alin.7 pct.1 menționează expres că *martorul este obligat să se prezinte la citarea organului de urmărire penală sau a instanței pentru a face declarații și a participa la acțiuni procesuale*, iar potrivit pct.10 *„martorul care refuză sau se eschivează de a face declarații poartă răspundere conform art. 313 din Codul penal”*[39].

Deci, în viziunea noastră, aceste reglementări sunt de prisos, atât în legislația procesual-civilă, cât și în cea procesual-penală, din simplul considerent că sancțiunile prevăzute de acestea nu încurajează deloc persoana în a oferi unele declarații care sunt indispensabile incriminării faptei cu caracter ecologic, ci dimpotrivă, din cauza obligativității și sancțiunilor existente, va ascunde unele informații despre făptuitor doar din cauza evitării unor obligații impuse de calitatea pe care o va dobândi, adică cea de martor.

În acest context, considerăm oportună revizuirea legislației naționale la capitolul vizat, prin operarea unor modificări în sensul excluderii sancțiunii pentru neprezentarea în fața instanței a persoanei ce deține calitatea de martor, cel puțin în cazul neprezentării pentru prima dată din motive neîntemeiate, cu impunerea unor sancțiuni doar în partea ce ține de veridicitatea declarațiilor făcute de acesta, în caz contrar, va fi afectată calitatea incriminării. Totuși pentru asigurarea calității și examinării în termeni rezonabili a unei cauze sunt necesare unele pârghii de responsabilizare a participanților la proces, însă nu este obligatoriu ca aceste pârghii să fie văzute sub formă de sancțiune. În acest sens, există și alte alternative de responsabilizare a martorului, una dintre acestea ar fi acordarea dreptului la acțiune persoanei prejudiciate, în limitele cadrului

juridic existent, împotriva martorului, dacă acesta se face vinovat de prejudiciul (cauzat prin tergiversare) cauzat în urma neprezentării în fața instanței.

Așadar, în opinia noastră, excluderea responsabilizării martorului în cazul neprezentării în fața instanței după prima citare din motive neîntemeiate, sau stabilirea unor măsuri alternative de responsabilizare care de fapt țin de competența specialiștilor în domeniul vizat, va favoriza dezvoltarea procesului de denunțare și demascare a făptuitorului din inițiativă proprie, dar și din motivul preîntâmpinării comiterii pe viitor a altor fapte ce vor prejudicia însuși martorul.

O altă dificultate ce zădărnicește inițiativa persoanelor de a conlucra cu organele de urmărire penală se identifică în conținutul reglementărilor ce privesc modul de calcul [80] și compensare a cheltuielilor suportate de martor în legătură cu prezentarea la proces (prevăzute de art. 228 CPP), precum și recompensa pentru sustragere de la ocupația lor (art. 91 alin. 2 CPC) care este una necorespunzătoare realităților actuale.

Este mai convenabil să deții calitate de martor decât calitate de victimă ca rezultat al pasivității admise din partea acestuia.

Astfel, suntem fermi în expunerea acestei poziții, din perspectiva faptului că în cazul impunerii prezenței martorului în fața instanței îl va face mai înduplecat în ce privește oferirea declarațiilor, acesta va descrie unele împrejurări ce vor reda informații incomplete, vagi care vor periclita și mai mult calitatea procesului.

O altă problemă ce caracterizează lipsa inițiativei de colaborare între cetățeni și organele responsabile de înlăptuire a justiției în Republica Moldova este generată și de lipsa potențialului de asigurare a cadrului normativ, dar și material la capitolul protecției martorului împotriva unor atentate ce amenință viața, sănătatea, integritatea corporală, bunurile sau activitățile personale.

În cazul persoanelor care dețin calitate de martor într-un proces civil sau penal, problema siguranței necesită o abordare sporită, mai cu seamă în cauzele penale unde se examinează infracțiuni de rezonanță, situație valabilă și în cazul infracțiunilor ecologice. Din acest considerent, actualmente se cere și o intervenție în vederea revizuirii și perfecționării cadrului normativ în sensul identificării unor metodologii eficiente de protecție a martorului indiferent de subiectul care va suporta povara cheltuielilor solicitate în acest scop, având în vedere că acestea uneori nu costă nimic în comparație cu viața și integritatea corporală a martorului aflat în pericol. Este firesc faptul că pentru a eficientiza aplicabilitatea instituției privind protecția martorului este necesară și existența unui cadru juridic consolidat care să poată răspunde tuturor solicitărilor în condițiile în care statul nostru întreprinde pași concreți în procesul adaptării legislației naționale la standardele legislației europene în domeniu.

Deci actualmente legislația națională reglementează instituția protecției martorului prin intermediul Legii nr. 105 din 16.05.2008 care pune bazele unui regim special în materie, ținând cont de faptul că și Codul de procedură penală al Republicii Moldova la art. 215 prevede expres: *„Dacă există temeiuri suficiente de a considera că partea vătămată, martorul sau alte persoane participante la proces, precum și membrii familiei acestora ori rudele apropiate pot fi sau sunt amenințate cu moartea, cu aplicarea violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor ori cu alte acte ilegale, organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să ia măsurile prevăzute de legislație pentru ocrotirea vieții, sănătății, onoarei, demnității și bunurilor acestor persoane, precum și pentru identificarea vinovaților și tragerea lor la răspundere”*. Cu toate acestea, din conținutul normei analizate constatăm și o imperfecțiune ce determină și mai mult subiectul de a se abține de la declarațiile care ulterior pot pune în pericol propria persoană. Acest fapt se datorează conținutului normei citate care prezintă un caracter general și îndoielnic, deoarece din expresia *„dacă există temeiuri suficiente...”*, poate fi dedus faptul că nu în toate cazurile martorului îi va fi asigurată protecția, cu atât mai mult cu cât, sintagma *„temei suficient”* lasă loc de interpretare, ca rezultat această normă nu este deloc convingătoare în ce privește garantarea protecției depline a martorului.

În acest context, considerăm oportună modificarea conținutului art. 215 CPP, având ca model CPP al României unde în art. 125 se stipulează expres că *„În cazul în care există o suspiciune rezonabilă că viața, integritatea corporală, libertatea, bunurile sau activitatea profesională a martorului ori a unui membru de familie al acestuia ar putea fi puse în pericol ca urmare a datelor pe care le furnizează organelor judiciare sau a declarațiilor sale, organul judiciar competent acordă acestuia statutul de martor amenințat și dispune una ori mai multe dintre măsurile de protecție prevăzute la art. 126 sau 127, după caz.”* [40].

Deci analizând norma în cauză, constatăm că legiuitorul român reglementează posibilitatea instituirii măsurilor de protecție dintr-un moment mai precoce, adică din momentul nașterii unei *suspiciuni rezonabile* care este o situație premergătoare apariției *temeiurilor* ce dau de bănuț că martorul sau o rudă apropiată *poate fi sau este amenințată* cu moartea. Acest fapt, în opinia noastră ar putea zădărnici sau face ineficiente măsurile de protecție și respectiv scade garanția eventualului martor, de declarațiile căruia poate să depindă întreg procesul, mai cu seamă la stabilirea autorului prejudiciului ecologic. De asemenea, în materie procesuală, prevederea care ar descuraja intenția persoanei ce urmează a fi investită cu calitatea de martor o constituie și obligarea acestuia de a face declarații, deoarece în cazul în care viața lui este pusă în pericol, refuzul de a face declarație și posibilitatea retragerii din proces pot fi calificate drept măsură de *„autoprotecție”*, totodată un motiv de încetare a amenințării. Evident, martorul în

acest caz va trebui să argumenteze necesitatea retragerii din proces (măsurile insuficiente de protecție, amenințări, atentarea la viața sau sănătatea rudelor etc.).

Situația dată ar fi posibilă dacă nu ar exista impedimentele stabilite la art. 313 CP, care stipulează că *„Refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații în cadrul urmăririi penale sau al cercetării judecătorești se pedepsește cu amendă în mărime de până la 300 unități convenționale ”* [38].

Așadar, constatăm că rigiditatea și imperfecțiunea normelor ce determină obligațiile martorului în proces reprezintă cauza principală a reticenței în colaborarea cu organele responsabile de identificarea subiectului ce a cauzat un prejudiciu ecologic.

În contextul dat, pentru a face mai flexibilă norma vizată, propunem ca art. 21 al CPP să fie completat cu un nou alineat, care să prevadă admisibilitatea refuzului martorului de a face declarații în cazurile în care instanța de judecată consideră posibil acest fapt în urma evaluării împrejurărilor ce au determinat martorul să renunțe la mărturie și dacă examinarea cauzei este posibilă fără participarea acestuia.

Șirul rezervelor în activitatea de protecție a martorului continuă și în textul legii cu privire la protecția martorului și a altor participanți la procesul penal, ce conține unele reglementări de prisos care implică cheltuieli suplimentare, dar și situații ce ar determina persoana să evite conlucrarea cu organul de urmărire penală.

Această concluzie poate fi desprinsă chiar din conținutul art. 13 a Legii nr. 105/2008 care stabilește măsurile de urgență întreprinse în vederea protecției martorului, iar după părerea noastră sunt mai puțin importante și pot crea incomodități de natură să determine persoana în a se eschiva de la primirea statutului de martor. Drept exemplu servește alin. 3 lit. (b) care se referă la *„interceptarea comunicărilor ei (persoanei protejate) în condițiile Codului de procedură penală”* [95].

Deci, având în vedere faptul că confidențialitatea persoanei uneori este mai presus decât orice valoare, martorul va fi incomodat de această intervenție sau cel puțin nu va înțelege corect menirea ei.

În concluzie, considerăm că reglementările actuale ce vizează obligațiile și măsurile de protecție a martorului aparent nu creează un disconfort esențial persoanei ce deține această calitate, însă fiind analizate sub toate aspectele, pot genera o stare de panică în rândul subiecților ce dețin informații importante despre autorul faptei, din cauza responsabilității pe care o va avea în cadrul procesului, dar și lipsa protecției adecvate din partea organelor responsabile.

Astfel, în opinia noastră, excluderea unor obligații pe care urmează a și le asuma persoana în urma recunoașterii calității sale de martor, dar și a calității de persoană protejată va

avea un efect pozitiv sub aspectul determinării subiecților ce vor colabora cu organele de drept în scopul identificării autorului faptei, compartiment care deține un rol aparte, actualmente pe nedrept ignorat și puțin considerat în materie de mediu.

3.2. Desemnarea responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic după principiul obiectiv

Oricât de performante ar fi metodele de identificare a făptuitorului în cazul prejudiciului ecologic, până la urmă acestea nu sunt destul de suficiente pentru a arăta vinovăția celui care în condițiile dezvoltării industriale desfășoară zilnic, alături de majoritatea semenilor săi, activități cu impact asupra mediului, multe din ele chiar fiind autorizate. În aceste împrejurări, observăm că de complexitatea identificării și responsabilizării subiectului ține și particularitatea formei mixte [167, p. 92] a faptei prejudiciabile ce se realizează prin acțiunea sau abstențiunea celor care se obligă la anumite măsuri cu caracter preventiv, odată ce desfășoară activități cu risc sporit de potențiale și ireversibile daune. Pe lângă toate acestea, aici se cere a fi luată în calcul și specificitatea prejudiciului ecologic care este unul difuz și diluat încât favorizează dispersarea efectelor negative într-un timp foarte scurt, fapt ce determină imposibilitatea fixării și ridicării anumitor probe ori stabilirea unei legături de cauzalitate etc.

De altfel, s-a constatat că este foarte dificil de stabilit și de dovedit vinovăția autorului prejudiciului de mediu, întrucât activitatea desfășurată de acesta este, de regulă, o activitate legală și utilă societății [105, p. 525]. Tocmai din acest considerent, în dreptul civil, dar și în materie de mediu nu de mult s-a trecut de la un regim de răspundere subiectivă în care se cere demonstrarea vinovăției persoanei, la un regim de răspundere obiectivă, independentă de culpă, fundamentată pe ideea de risc și garanție [114, p. 346].

La început, unii autori susțineau că prejudiciile cauzate în raporturile de dreptul mediului pot fi reparate potrivit regulilor răspunderii civile delictuale, considerând că fundamentul răspunderii civile este unul exclusiv subiectiv [102, p. 24-28]. Cu toate acestea, doctrina de după anul 1989 a optat în favoarea fundamentării răspunderii pentru daunele de mediu pe principiul obiectiv [105, p. 531], menționând că acest fapt constituie o ameliorare a situației juridice pentru prevenirea și repararea prejudiciului cauzat mediului, scop care nu poate fi deplin îndeplinit decât acceptând teza răspunderii obiective pentru repararea prejudiciului ecologic. De aceeași părere este și autorul M. Eliescu care susține că răspunderea fără culpă urmărește să determine o conduită diligentă având drept scop căutarea mijloacelor științifice și tehnice pentru prevenirea cauzării unei pagube asemănătoare în viitor [72, p. 372]. În literatura de specialitate s-a exprimat

un punct de vedere, foarte interesant, de altfel, în cuprinsul căruia se explică faptul că nu este corect să ne referim la o răspundere pentru prejudiciul cauzat mediului prin poluare. Pur și simplu, este vorba despre un drept pe care îl are victima poluării, respectiv, de obligație corelativă de a plăti indemnizația, concepută în afara ideii de răspundere și independentă de culpă [74, p. 62]. În ce privește dezinteresarea față de culpă în cadrul angajării responsabilității pentru repararea prejudiciului ecologic, suntem într-un acord, însă, în legătură cu substituirea răspunderii cu obligația corelativă de a plăti indemnizația, rămânem rezervați. În primul rând, obligația în cadrul răspunderii civile delictuale nu este una corelativă, în sensul că ea nu privește o obligație corelativă a victimei, ca și în cazul raporturilor contractuale. În al doilea rând, obligația de a repara un prejudiciu ecologic izvorâtă dintr-un delict nu echivalează cu răspunderea, ultima presupune o combinație a diferitor măsuri de constrângere în scopul asigurării executării obligației de a repara, pusă în sarcina autorului prejudiciului.

Potrivit unor autori [69, p. 28], în condițiile apariției și înmulțirii cazurilor de daune accidentale, independente de orice comportament condamnabil, instituția răspunderii civile a cunoscut o mișcare din ce în ce mai evidentă de obiectivizare, în sensul unei diminuări a exigenței culpei. Această tendință se exprimă printr-o trecere de la răspundere bazată pe vinovăție (culpă) la una fără culpă ori pentru o vinovăție prezumată, care vizează favorizarea reparării prejudiciului.

Totuși ținem să precizăm că răspunderea subiectivă în acest caz nu trebuie neglijată sub nici o formă, atâta timp cât practica arată că majoritatea faptelor săvârșite sunt anonime, iar în cazul identificării autorului, în mod normal, se va produce o subiectivizare a răspunderii (vinovăție prezumată), fapt ce implică adesea obligația de reparare a prejudiciului. Doar ca măsură extremă în cazul în care nu se va putea imputa vinovăția se va recurge la o responsabilizare pe cale obiectivă, iar acest fapt se poate realiza tot datorită cunoașterii identității autorului fără a mai fi necesară și demonstrarea vinovăției sale.

Până la urmă, indiferent de regimul juridic al răspunderii ce urmează a fi aplicat pentru asigurarea reparării prejudiciului ecologic, fie unul bazat pe principii subiective sau obiective, în toate cazurile trebuie demonstrat că paguba este rezultatul unei acțiuni (uneori activități desfășurate în temei legal) din partea subiectului chemat în justiție.

Actualmente, marea majoritate a faptelor cauzatoare de daune la adresa factorilor de mediu sunt independente de culpă, considerându-se astfel, că orice activitate a omului este dăunătoare mediului [54, p. 95], chiar și dacă această activitate este conformă exigențelor pretinse de lege. În această situație devine preferabilă desemnare responsabilului și angajarea răspunderii după principii obiective. Evident, până a se bucura de o confirmare legislativă, la nivel doctrinar,

instituția juridică a răspunderii obiective a constituit subiectul unor îndelungate discuții ce se axau pe întrebarea dacă nu cumva aceasta atentează la principiile de echitate. Cu toate acestea, astăzi în unanimitate este acceptată teoria răspunderii obiective cu precizarea că nu contravine nici pe departe principiului echității, iar după cum susțin unii autori [122, p. 48-50], orientarea către un fundament obiectiv este impusă de necesitatea despăgubirii victimei în fața pericolului suportării, în mod injust, a unui prejudiciu, în cazul în care nu poate fi dovedită culpabilitatea autorului faptei ilicite. Adepții aceleiași viziuni [26, p. 130] consideră că riscul unei conduite anormale în temeiul căreia cel ce răspunde este desemnat să suporte sarcina indemnizării victimei își are fundamentul tot în echitate, ca imperativ metajuridic, aflat în afara dreptului.

Din aceste discuții, nu ne rămâne decât să constatăm că principalele idei pe care se fondează răspunderea obiectivă o constituie cea a riscului ce se deduce din acceptarea conștientă a posibilității survenirii urmărilor cu caracter nociv [147, p. 44] și a garanției că orice activitate cu impact negativ poate deveni condamnată.

În acest sens se consideră că cel care desfășoară o anumită activitate trebuie să garanteze împotriva urmărilor păgubitoare ale acesteia; repararea daunelor pe care le cauzează are la bază ideea de garanție privind riscul de activitate, fiindcă paguba a fost cauzată prin extinderea propriei activități [1, p. 122]. În doctrină se mai consideră că ecuația fundamentului obiectiv al răspunderii pentru daunele ecologice pure (acestea fiind valabile și pentru prejudiciile ecologice privite ca consecințe asupra persoanei și bunurile sale) cuprinde trei elemente: *riscul* – ca factor generator, *hazardul* – constantă variabilă și *garanția* – rezultanta acestora. Din această ecuație, înainte de toate, trebuie avut în vedere elementul risc, generat de pericolul pe care îl prezintă desfășurarea unor activități așa-zise profesionale, mai ales economice, pentru echilibrul ecologic, în condițiile existenței numeroaselor incertitudini științifice, tehnice și tehnologice.

În al doilea rând, se consideră că în domeniul protecției mediului, riscul cuprinde sau presupune și cel de al doilea element al ecuației, element aleatoriu care este hazardul, ceea ce înseamnă incertitudinea efectelor poluante, alterabile sau distrugătoare ale unei activități umane asupra mediului [132, p. 545]. Odată cu consacrarea legislativă a răspunderii obiective mai întâi în dreptul civil, iar ulterior și în dreptul mediului, și-au găsit soluția un șir de probleme atât în domeniul angajării răspunderii (*ne referim aici la admisibilitatea aplicării pe larg a unor sisteme ce permit argumentarea raportului de cauzalitate între faptă și prejudiciu, cum ar fi: sistemul echivalenței condițiilor, sistemul cauzei proxime, sistemul cauzei adecvate și sistemul unității indivizibile dintre cauză și condiție*) [133, p. 233-235], cât și în materia desemnării responsabilului de reparare a prejudiciului ecologic chiar în faza în care acesta prin activitatea sa a creat un risc iminent de poluare, constituind astfel baza reglementării unui nou model de

responsabilitate – răspunderea pentru viitor. Totuși, după cum se consideră în literatura de specialitate [64, p. 245], în domeniul mediului, stabilirea unei legături de cauzalitate este dificilă mai ales din cauza caracterului difuz al daunelor. Ca urmare a acestui lucru, într-un număr mare de cazuri, reglementările juridice au construit un responsabil, determinabil în mod prealabil realizării pagubei. De asemenea, pe această cale s-au creat condiții și temeuri pentru desemnarea „cu anticipație” a responsabilului de reparare a prejudiciului odată cu asigurarea riscului de mediu, precum și cel al constituirii unui fond de indemnizare format din cotizațiile poluatorilor privit ca un fond de garanție cu caracter special.

Din această perspectivă, studiul ce urmează a fi realizat are ca obiectiv principal identificarea și oficializarea juridică a unor noi mecanisme de desemnare a responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic în faza anterioară producerii lui, bazându-ne pe teoria obiectivizării răspunderii și ținând cont de următoarea consecutivitate a compartimentelor analizate:

3.2.1. Desemnarea responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic odată cu crearea unui risc iminent de poluare

Se consideră [57, p. 7] că teoria riscului, întrebuintată pentru explicarea răspunderii obiective, fără culpă, mai întâi pentru formele prevăzute de legea civilă (cum ar fi răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri) și apoi pentru a susține necesitatea răspunderii obiective pentru daune aduse mediului, este fundamentată pe ideea că cel care beneficiază de avantajele unei activități trebuie să suporte și riscurile acestei activități – *ubi emolumentum, ibi onus*.

Pornind de la constatarea că orice activitate a omului într-o măsură oarecare manifestă un impact negativ asupra factorilor de mediu, precum și de la premisa în care ritmul industrializării calcă peste tot ce se numește valori de mediu creând condiții favorabile diversificării căilor de manifestare a prejudiciului ecologic, astăzi se cere cu pregnanță „remodelarea” mecanismelor juridice existente prin adaptarea și sporirea capacităților de luptă împotriva noilor provocări, noilor tipuri de prejudicii ce periclitează vădit existența omului pe pământ.

Actualmente, cu această ocazie a apărut și se află în curs de exprimare juridică ideea unei răspunderi pentru riscurile și daunele care ar putea surveni în viitor, printr-o considerare a dimensiunii spațio-temporale de cuprindere, cu implicații majore de ordin conceptual și procedural substanțial [71, p. 18].

Necesitatea desemnării responsabilului care va fi ținut să repare prejudiciul ecologic se întemeiază pe ideea ireversibilității riscului, în sensul că odată sesizat nu mai poate fi oprit, fixat sau evitat un prejudiciu. După cum afirmă autorul M. Duțu, și pe bună dreptate, un risc de mediu

este un eveniment viitor incert prejudiciabil pentru mediu, ceea ce înseamnă deja o potențialitate, așa cum în caracterul prejudiciabil al riscului există mai multe niveluri printre care și cel al ireversibilității, care rămâne aici o potențialitate [71, p. 20]. De aceea astăzi în materie de mediu, cel puțin la nivel doctrinar, se acceptă și posibilitatea declanșării unei acțiuni în justiție chiar din momentul sesizării unui risc de prejudicii viitoare, iminente și potențiale, dar incerte în sensul producerii și cuantificării.

În jurisprudența franceză pentru a substitui proba legăturii de cauzalitate între faptă și prejudiciu, care este una destul de anevoioasă, s-a apelat la o tactică destul de ingenioasă și promițătoare prin avansarea ideii de „creare a unui risc” care în contextul unei activități periculoase este capabilă să explice producerea prejudiciului [194, p. 286].

Într-o altă perspectivă, cu toate că riscul nu prezintă în sine un prejudiciu propriu-zis, acesta devine o condiție esențială a presupunerii și determinării unui particular de a întreprinde anumite măsuri de autoprotecție, iar în acest caz deja avem de-a face cu un *prejudiciu de salvare* ce constă din cheltuieli suportate în legătură cu realizarea acestor măsuri și care nu demult a fost consacrat legislativ (în Codul civil al României art. 1385 alin. 3).

Tot în acest context nici nu se pune în discuție existența *prejudiciului de dezvoltare* care recent a prins contur în eventuala posibilitate a oficializării juridice și după cum s-a afirmat mai sus, reprezentând o aplicare a principiului precauției, răspunde obligației de securitate subsecventă răspunderii obiective și justifică răspunderea civilă bazată pe risc. Cu această ocazie, în condițiile în care prejudiciul ecologic încearcă să descopere noi căi și modalități de manifestare, se impune cu acuitate promovarea unor noi mecanisme de reprimare ce ar admite o intervenție anticipată, iar ca rezultat ar descuraja sau cel puțin ar determina subiecții la acțiuni mai precaute din partea lor odată ce vor fi desemnați responsabili de repararea eventualelor efecte negative admise chiar independent de vinovăție, vinovăție văzută din optica reglementărilor tradiționale. Dacă punerea problemei desemnării responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic anterior producerii sale cu câteva decenii în urmă ar fi fost considerată o absurditate, astăzi odată cu consacrarea legislativă a unor noi tipuri de prejudicii (prejudiciul de salvare, pierderea șansei de a obține un avantaj) mecanismul responsabilizării urmează doar să fie pus în „funcțiune” după „reutilizarea cu noi componente” mai performante și mai eficiente. De altfel, posibilitatea cunoașterii (desemnării) responsabilului de reparare a unui eventual prejudiciu este evidentă în toate cazurile în care urmează a fi aplicată răspunderea civilă pe principii obiective. Or, în cazul reparării prejudiciului cauzat de un izvor de pericol sport, responsabilul este cunoscut din momentul în care a devenit proprietarul sau posesorul bunului ce reprezintă sursa pericolului, iar punerea în funcțiune a acesteia creează un risc pentru cei din jur.

Deci, cu toate că prejudiciul încă nu a survenit, ipotetic, responsabilul poate fi desemnat (cunoscut) din timp în persoana deținătorului (posesorului) izvorului de pericol sporit, având în vedere că potrivit art. 1410 alin. 2 Cod civil, obligația de reparare a prejudiciului revine persoanei care posedă izvorul de pericol sporit în baza dreptului de proprietate ori în alt temei legal sau persoanei care și-a asumat paza izvorului de pericol sporit. Pe aceleași coordonate se construiește și responsabilitatea pentru risc, numai că aceasta din urmă cunoaște o particularitate ce constă în posibilitatea desemnării responsabilului deja în plan juridic chiar dacă prejudiciul nu a survenit. Ne referim aici la impunerea la unele plăți care ar presupune un fel de reparare cu anticipație, dar care au drept temei unele acțiuni prejudiciabile în desfășurare (cu impact asupra mediului) care luate toate împreună ar forma un prejudiciu și care se impun prin imprevizibilitatea și incertitudinea de a fi sesizate ca prejudicii de sine stătătoare.

În caz contrar, după cum susțin și unii autori [57, p. 8], nici nu putem vorbi despre risc atâta vreme încât de la începutul activității, sau chiar înainte ca aceasta să debuteze, se știe că prejudiciul va exista cu siguranță, el nu va fi nici eventual, nici probabil. Raportat la fapte, industriașul care instalează o uzină nu își asumă un risc eventual de a-și incomoda vecinii, ci știe cu siguranță că acesta se va produce. Această particularitate, de fapt, face să se deosebească răspunderea pentru *fapta viitoare* (răspunderea pozitivă) de răspunderea pentru *prejudiciul viitor* care rezultă dintr-o faptă în curs de desfășurare (cum ar fi în dreptul penal infracțiunile continue), dar care încă nu a generat un prejudiciu cert din cauza unor condiții naturale ce caracterizează specificitatea prejudiciului ecologic [15, p. 76]. Deci, în plan cronologic, răspunderea pentru prejudiciul viitor s-ar afla undeva între răspunderea pozitivă, deoarece fapta prejudiciabilă deja s-a declanșat și se află în curs de „săvârșire”, și răspunderea negativă, având în vedere că aceasta încă nu a încetat în acțiune, iar sub aspect spațio-temporal are calificativul „prezent”.

De fapt, această constatare ne face să fim mai optimiști în a crede că eventuala instituție a răspunderii pentru prejudiciul viitor în materie de mediu va facilita și mai mult procesul de identificare și desemnare a responsabilului chiar în faza anterioară survenirii efectelor negative, în condițiile în care astăzi se încearcă a se merge mult mai de parte prin argumentarea necesității de oficializare a unei răspunderi pentru fapta viitoare. De aceeași părere sunt și autorii [148, p. 12] care aderă la ideea despre posibilitatea recunoașterii unei răspunderi pentru fapta viitoare (răspundere pozitivă), având ca punct de referință legislația statelor în care persoanele suportă măsuri de răspundere pentru fapta viitoare în virtutea activității bazate pe riscul cauzării de daune, precum și pe probabilitatea certă de a fi cauzate. Un asemenea regim de răspundere astăzi se identifică prin reglementările referitoare la acordarea diferitor autorizații în schimbul perceperii unor plăți pentru poluare în temeiul Legii nr. 1540/1998 privind plata pentru poluarea

mediului, care se achită cu anticipație în cazul emisiilor de poluanți de la surse mobile (art. 7 alin. 2), pentru deversarea de poluanți cu ape reziduale (art. 9), depozitarea deșeurilor de producție (art.10), precum și în cazul plății pentru mărfurile plasate în regim vamal de import care în procesul utilizării cauzează poluarea mediului (art.11).

Revenind la discuția axată pe posibilitatea desemnării responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic anterior producerii lui, în literatura de specialitate găsim argumente convingătoare în acest sens, în contextul în care se vorbește despre măsurile de sancționare a faptelor care au adus un prejudiciu ecologic deopotrivă cu cele ce prezintă o amenințare eminentă cu un astfel de prejudiciu (manifestate inițial sub forma unor inconveniente de vecinătate), cele din urmă desemnând o probabilitate suficientă de producere a unui prejudiciu asupra mediului în viitorul apropiat [105, p. 243]. În doctrina și jurisprudența occidentală s-a admis, încă din secolul al XIX-lea, că tulburările anormale de vecinătate pot constitui un fundament al angajării răspunderii civile și al obligației aferente de reparare a prejudiciului ecologic [69, p. 31]. Se mai consideră că construcția juridică a inconvenientelor (tulburărilor) de vecinătate concepută și fundamentată pe ideea luptei împotriva poluării, astăzi constituie un regim juridic preferențial pentru repararea prejudiciilor consecutive unei atingeri aduse mediului, cu consecințe asupra intereselor umane [188, p. 165].

Deși actualmente operațiunea juridică privind desemnarea responsabilului anterior producerii unui prejudiciu vizează mai mult precauția și preîntâmpinarea unei *daune de mediu*, ținând cont de proprietățile sale în materia „conductibilității” efectelor asupra persoanei și bunurilor ce aparțin de drept, în condițiile descrise aceasta devine un „scut protector” în calea survenirii *prejudiciului ecologic* format din două „straturi”. Primul constă în responsabilizarea în faza anterioară cauzării unei daune de mediu (pentru o amenințare iminentă, crearea unor incomodități inadmisibile sau, mai bine zis, punerea în pericol a altuia), iar cel de-al doilea se impune prin efectul responsabilizării pentru dauna deja admisă asupra factorilor de mediu, dar care totodată permite desemnarea anticipată a celui care va fi obligat la măsuri destinate preîntâmpinării prejudiciului ce urmează a se răsfrânge asupra persoanei și bunurilor sale sau reparării lui dacă acesta totuși s-a produs. Eficiența unei asemenea „combinații juridice” a fost sesizată de fapt, după instituirea unui regim specific de prevenire și reparare a daunei aduse mediului caracteristic statelor europene, inclusiv și statului român după anii 2007 prin care a fost intensificată implicația autorităților de mediu în procesul de constatare, evaluare și asigurare a reparării daunei aduse factorilor de mediu în faza în care acestea încă nu s-au transformat în prejudicii asupra persoanelor și bunurilor sale.

Din această perspectivă, observăm că instituția responsabilizării capătă amploare în condițiile în care persoana ce se consideră afectată sau amenințată cu suportarea unui eventual prejudiciu dispune de mai multe pârghii, dar și un cerc mai larg de subiecți care vor fi chemați să răspundă pentru prejudiciul cauzat sau admis. Aici ne referim la faptul că persoana prejudiciată va putea chema în judecată operatorul economic care a cauzat un prejudiciu ecologic, dar în același timp poate chema pe calea contenciosului administrativ și autoritatea de mediu care în pofida sesizării acesteia despre amenințarea iminentă cu un prejudiciu din partea deținătorului sursei de poluare nu a întreprins măsurile cerute de lege în acest sens, prin urmare se face vinovată de admiterea producerii unui prejudiciului ecologic. Or, potrivit art. 25 alin. 1 al O.U.G a României nr. 68/2007, *persoana care este afectată sau posibil a fi afectată de un prejudiciu asupra mediului se poate adresa instanței de contencios administrativ competente, pentru a ataca, din punct de vedere procedural sau substanțial, actele, deciziile sau omisiunile autorităților competente.* Pe această cale, persoana prejudiciată ar putea cere ca autoritatea competentă ce se face vinovată de admiterea unui prejudiciu să fie desemnată în calitate de subiect responsabil de repararea acestui prejudiciu, iar ulterior autoritatea respectivă să ceară de la operatorul economic în ordine de regres achitarea cheltuielilor ce rezultă din sancțiunea reparatorie suportată de autoritatea competentă.

Totuși, revenind la răspunderea de mediu fondată pe ideea de risc, impunerea deținătorului sursei ce generează riscuri la măsuri de preîntâmpinare a unui prejudiciu care de fapt constau și ele în anumite cheltuieli, pot fi echivalate cu acțiuni reparatorii inițiate anterior survenirii prejudiciului, iar prin urmare acesta fiind desemnat responsabil și pentru prejudiciul care se va produce în viitor.

În literatura de specialitate se afirmă în acest sens că elementele definiției, novatoare ale acțiunii de prevenire, considerată ca o formă a răspunderii pentru mediu, constă într-o daună constituită din „amenințarea iminentă de producere a unei daune”, de „repararea” sa prin „măsuri preventive”, întreprinse printr-un mecanism special, preponderent de natură administrativă, cu unele conexiuni în regimul tradițional al răspunderii civile delictuale [71, p. 25].

În fine, necesitatea desemnării responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic odată cu impunerea acestuia la măsuri cu caracter preventiv, dar care în același timp pot fi ușor convertite în măsuri cu caracter reparatoriu, rezultă din specificitatea și ireversibilitatea prejudiciului vizat, pentru eficiența reparării căruia se cere instituirea unor măsuri concrete din momentul ce a fost sesizat un risc (pericol iminent și ireversibil) probabil și incert în producerea daunei care urmează a fi reprimat din momentul în care se constată că daunele riscate vor fi considerabile și ireversibile [175, p. 245]. Mergând și mai departe, considerăm că pe baza acestei

idei ar fi posibilă și fundamentarea unei răspunderi penale care va avea să îndeplinească funcția de anticipare a consecințelor prejudiciabile a faptei ce atentează la integritatea factorilor de mediu, odată ce legea penală actualmente admite și incriminarea faptelor care încă nu au generat un prejudiciu (infracțiuni formale).

3.2.2. Desemnarea responsabilului de reparare a prejudiciului prin impunerea la asigurarea riscului de mediu

Conștientizarea pericolului, dar și a efectelor specifice pe care le manifestă dauna de mediu asupra vieții și sănătății persoanei, a patrimoniului și valorilor extrapatrimoniale, precum și a viului în general, determină știința juridică la realizarea unor cercetări ce ar constitui baza reglementărilor ulterioare în materia responsabilizării, bazate pe principii ce depășesc limitele tradiționalismului și care vor avea ca punct de pornire ideea ireversibilității valorilor de mediu afectate. De aceea actualmente se cere o concentrare a reglementărilor în jurul ideii de potențialitate și ireversibilitate a riscului însuși de daună asupra mediului, permițând astfel o canalizare a responsabilității în ipostaza în care prejudiciul ecologic este departe de a se produce.

În acest sens, se consideră că aplicarea acestui mecanism presupune desemnarea, înainte de survenirea prejudiciului, a persoanei care va suporta povara răspunderii și care pentru aceasta va trebui să subscrie o garanție [64, p. 245]. Același autor într-o altă lucrare [63, p. 442] afirmă că asigurările joacă un rol din ce în ce mai important mai ales pe tărâmul *reparării pagubelor* produse mediului prin activități economice și sociale cu risc ecologic major.

Într-adevăr, asigurarea riscului de producere a unor daune devine o condiție indispensabilă și uneori obligatorie în materie de mediu care se impune odată cu crearea unui risc nou la care sunt expuși membrii societății. M. Rene susține dezvoltarea răspunderii fundamentate pe risc în paralel cu o instituție aflată, la rândul ei, în plină dezvoltare-asigurarea.

Dacă în cazul răspunderii întemeiate pe culpă cel constrâns să încheie o asigurare este de cele mai multe ori potențiala victimă, răspunderea obiectivă pentru fapta lucrului îl determină pe paznicul juridic să încheie o asigurare de răspundere. La baza acestei teorii este împrejurarea că cel care antrenează activități apte de a deveni cauzatoare de prejudicii trebuie să suporte riscurile, adică să repare direct sau printr-o asigurare, paguba care rezultă din acea activitate [1, p. 12].

După cum se afirmă, există o serie de fenomene viitoare, incerte și imprevizibile, unele necontrolate de om, producerea cărora poate periclita viața, sănătatea ori bunurile persoanei [24, p. 191]. Din această relatare putem desprinde două idei ce vor ghida evoluția reglementărilor ulterioare la capitolul asigurării daunelor de mediu și care vor avea un impact pozitiv cu caracter de prevenție a potențialelor prejudicii ecologice la adresa persoanei, precum și asupra noilor

modalități de desemnare a responsabilului pentru repararea prejudiciului prin constituirea unor garanții financiare anterior survenirii consecințelor prejudiciabile. Prin urmare, prima idee la care ținem să ne referim rezultă din necesitatea delimitării categoriilor de daune ecologice cu impact asupra omului care sunt de proveniență umană și care urmează a fi asigurate și discutate în contextul regimului de răspundere reparatorie, de daunele ce au o proveniență naturală. Aici se cere a menționa că asigurarea riscurilor generate de fenomenele viitoare și anume cele ce nu pot fi controlate de om (inundațiile, alunecările de teren, incendiile), deși au multe în comun cu cele generate prin activități umane, mai ales în planul efectelor, în același timp se deosebesc esențial după genază, dar și după regimul juridic cărora se supun. Adică în cazul fenomenelor naturale asigurarea va fi solicitată de subiectul ce riscă a suporta anumite prejudicii în condiții de imprevizibilitate, iar în cazul desfășurării unei activități cu impact asupra mediului, contractul de asigurare va fi încheiat la inițiativa celui ce se face responsabil de crearea unui risc de daune, prin urmare, situația primului cade sub incidența unui regim de asigurare benevolă, pe când cea a secundului sub incidența unui regim de asigurare obligatorie. Totodată, în circumstanțele în care inițiatorul unei activități cu eventual impact asupra mediului își vede amenințate bunurile sale inclusiv cele de mediu de un risc generat prin propria activitate, de asemenea poate recurge la o asigurare benevolă. Prin urmare, această categorie de asigurare este condiționată de împrejurările în care paguba poate să provină de la o poluare cauzată prin acte deliberate, pentru că omisiunea de asigurare din partea eventualei victime face ca aceasta să nu se poată bucura de nici o reparare [63, p. 443] chiar și în cazul când deține o poliță de asigurare pentru răspunderea de mediu obligatorie. Evident, în studiul de față vom aborda doar regimul asigurării riscurilor de mediu ce au o proveniență umană din perspectiva consolidării mecanismului desemnării responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic anterior survenirii, sprijinindu-ne pe ideea de risc potențial și garanție financiară.

Cea de a doua idee, pe care am avut-o în vedere mai sus, arată la caracterele riscului care se cer a fi întrunite pentru a putea fi asigurat, și anume: viitor, incert, imprevizibil și independent de voința asiguratului. Din această perspectivă, *alea*, care caracterizează incertitudinea, constituie elementul fundamental al oricărui risc asigurabil și prezintă o serie de particularități în materie de mediu [68, p. 82-83]. O altă particularitate a riscului ecologic rezidă în faptul că poluarea nu constituie, de regulă, un eveniment brusc, ci este rezultatul acumulării latente a unor efecte negative care, necontrolate și neremediate la momentul oportun, ating, în timp, anumite limite care depășesc pragurile naturale de echilibru producând consecințe deosebit de periculoase [84, p. 238]. Tocmai din acest considerent și regimul juridic al asigurării riscului de mediu trebuie să fie unul deosebit cu particularități care îl face distinct în fața tuturor categoriilor de

asigurări, desemnat ca asigurări de răspundere de mediu, inspirat și desprins din regimul juridic al asigurărilor de răspundere civilă. În practica occidentală prin asigurarea contra daune de mediu (asigurarea ecologică) se subînțelege în primul rând asigurarea de răspundere civilă a proprietarilor de întreprinderi cu un înalt grad de risc în vederea reparării prejudiciului cauzat terței persoane, care a fost condiționat de o avarie tehnologică sau catastrofă. În acest caz se asigură obligația asiguratului de a compensa dauna produsă persoanei fizice sau juridice în urma poluării componentelor mediului, ori daunele produse patrimoniului acestor persoane [136, p. 90].

Deci combinația juridică prin care va deveni admisibilă desemnarea responsabilului pentru repararea prejudiciului odată cu condiționarea constituirii unor garanții financiare sub forma asigurării de mediu operează ca măsură preventivă și reparatorie anticipată, atât a eventualelor daune aduse mediului, cât și a prejudiciului ecologic ce amenință sănătatea, integritatea corporală și patrimoniul persoanei.

Revenind la particularitatea asigurării riscului de mediu, considerăm că aceasta din urmă poate fi și cauza principală a reticenței în reglementare, reieșind din specificitatea manifestării în timp și spațiu însuși a prejudiciului ecologic. Chiar în plan doctrinar încă mai există controversa între categoriile de riscuri ce ar putea constitui obiectul asigurării, având în vedere că riscurile pot fi, atât accidentale, cât și graduale (cronice). În acest context, se mai afirmă că tehnica asigurării este, cel puțin parțial, neadaptată reparării daunelor ecologice, fiindcă asigurarea presupune un fapt generator fortuit, întrucât nu există asigurarea fără *alea*. Or, dacă o poluare accidentală prezintă în mod indubitabil caracterul fortuit cerut, nu este și cazul poluării cronice care, chiar și atunci când contribuie în mod important la degradarea mediului, nu pot să facă obiectul unei asigurări întrucât nu au nimic aleatoriu [68, p. 88]. Riscul unei poluări graduale determină, de fapt, și abținerea asigurătorilor de a încheia asemenea contracte, atâta timp cât acestea pot masca sau include și riscurile de poluare istorică, adică cea care provine din activitățile din trecut și care prin acumulare treptată în decursul unei perioade îndelungate de timp la un moment dat pot cauza daune disproporționale sumei asigurate, cu atât mai mult cu cât și întinderea riscului la care se obligă asigurătorul să-l suporte este greu de evaluat. De aceea riscul de poluare cronică (istorică) nu poate constitui obiectul unei asigurări, deoarece la momentul contractării riscul este deja cunoscut, fiind produs în trecut, pe când riscul accidental poate fi asigurat, fiindcă însăși noțiunea de „accident” este definită ca un fapt brusc, fortuit și independent de voința asiguratului [183, p. 40], ceea ce este comun și noțiunii de „risc” ca fiind un eveniment viitor și imprevizibil atunci când este determinat de situații fortuite și dacă elementele de probabilitate a riscului au o pondere mai ridicată [140, p. 44]. Cu toate acestea,

paradoxul constă în faptul că cele mai complexe și periculoase daune greu de constatat și evaluat, care necesită mecanisme specifice de reprimare, de desemnare a responsabilului pentru reparare, inclusiv prin impunerea unor măsuri de asigurare, sunt cele ce rezultă dintr-o poluare latentă (graduală) care nu pot fi supuse unui regim juridic de asigurare obligatorie, deoarece nu întrunesc toate elementele unui risc și plus la aceasta riscăm să nu identificăm nici un subiect predispus să asigure asemenea riscuri. În pofida acestei dificultăți, totuși în ultima perioadă se înregistrează tendința formării companiilor de asigurare de „pool”-uri specializate, care acceptă asigurarea de noi riscuri de poluare relativ necunoscute, sub controlul legislației privind protecția mediului. Totodată, pe această cale se admite din ce în ce mai frecvent extinderea asigurării și asupra riscului de asigurare graduală [63, p. 443].

Cu toate acestea, asigurarea riscului de mediu din perspectiva responsabilizării subiectului în faza anterioară producerii evenimentului prejudiciabil constituie la momentul de față o șansă în plus pentru soluționarea problemei privind prevenirea și repararea prejudiciului ecologic, chiar cu prețul elaborării normelor ce vor institui un regim al răspunderii obligatorii pentru riscurile de mediu, încorporate în conținutul unei legii speciale privind asigurarea de răspundere pentru daune de mediu și care să fie în concordanță cu normele din viitoarea lege cu privire la repararea prejudiciului ecologic. În acest caz, ținând cont de faptul că repararea prejudiciului ecologic se cere a fi promptă, adică imediat după sesizare, pentru a nu genera în consecințe adverse, existența unei asigurări de mediu ar face posibil acest fapt din contul companiei de asigurări în limita sumei asigurate. Astfel, de la sine vor dispărea un șir de probleme, cum ar fi: timpul procesului privind incriminarea responsabilității, care poate avea o durată destul de mare, problema solvabilității debitorului, iar prin urmare și alte probleme legate de executarea obligației de reparare a prejudiciului ecologic. Or, activitățile industriale cu impact asupra mediului nu se deosebesc prin nimic de alte izvoare de pericol sporit, pentru utilizarea cărora actualmente se impune asigurarea obligatorie de răspundere civilă, ne referim aici la RCA.

De fapt, o tentativă de adoptare a unei legi cu privire la asigurarea ecologică a fost înregistrată încă în anul 1999, atunci când a fost elaborat proiectul Legii cu privire la asigurarea ecologică, proiect care avea drept obiect răspunderea civilă pentru pagubele cauzate vieții, sănătății unor terțe persoane fizice și juridice și bunurile acestora, precum și pentru prejudiciul cauzat mediului [136, p. 93].

Sub aspect comparativ, înscrierea garanției ca regulă a regimului special de răspundere, repararea prejudiciului ecologic s-au făcut în dreptul român prin Legea nr137/1995 privind protecția mediului, unde în art. 80 alin. 2 se stipula, pe lângă caracterul obiectiv, independent de culpă, obligativitatea asigurării pentru daune „în cazul activităților generatoare de risc major”.

Ulterior prin modificarea normei vizate în 2003, obligativitatea a fost restrânsă la limita activităților desfășurate în zonele de risc înalt de poluare, fără ca aceasta să cunoască o aplicabilitate largă, ajungând până la urmă ca această normă să nu se mai regăsească în OUG 195/2005 [68, p. 93].

Totuși, în condițiile în care misiunea garantării unei reparații eficiente a prejudiciului ecologic cunoaște dificultăți din cauza specificității sale, optăm pentru instituirea unui regim de asigurare obligatorie a riscului de mediu din perspectiva faptului că aceasta va permite desemnarea cu anticipație a responsabilului pentru reparare, odată ce riscul devine asigurabil tot în faza anterioară producerii efectelor prejudiciabile.

3.2.3. Responsabilizarea prin constituirea unui fond de indemnizare format din cotizațiile poluatorilor

Încă prin anul 1984, autorul francez M. Hertzog în lucrarea sa „*La fiscalité de l'environnement*” propune o tehnică destul de ingenioasă de desemnare a responsabililor ce rezidă în constituirea unui fond de indemnizare alimentat prin cotizațiile poluatorilor [64, p. 245]. Cu toate că ulterior această tehnică nu prea a fost luată în serios și la nivel legislativ, totuși credem că în condițiile de trecere bruscă în era riscurilor, urmează să trecem și la o reconsiderare a unor mecanisme de protecție și responsabilizare care nu demult păreau absurde și dăunătoare creșterii economice și bunăstării omenirii. Astăzi însă necesitatea impunerii unor măsuri incomode celor care intenționează să profite de pe urma activităților cu impact asupra mediului este direct proporțională cu obligația de protecție și conservare a calității mediului pentru prezent, dar și pentru generațiilor viitoare. Din acest punct de vedere, constituirea unui fond de indemnizare destinat finanțării măsurilor de prevenție sau reparare a eventualelor prejudicii ecologice reprezintă nu altceva decât o garanție a faptului că prejudiciul va fi reparat chiar dacă la momentul producerii nu se cunoaște cu certitudine făptuitorul, fiind o măsură întemeiată pe principiul obiectiv și conexă asigurării de riscuri. Anume că fondul constituit din indemnizațiile poluatorilor este destinat în exclusivitate lichidării efectelor cauzate de poluarea graduală în care nu se cunoaște cu certitudine momentul când acestea vor genera în prejudicii. Prin urmare, constituirea unui fond de indemnizare reprezintă o măsură de responsabilizare anticipată și cu caracter reparatoriu ce urmează a fi pusă în sarcina deținătorilor surselor de poluare (pentru poluarea graduală), pe lângă obligativitatea încheierii unor contracte de asigurare (pentru o eventuală poluare accidentală) și care se încadrează perfect în limitele principiului „poluatorul plătește”. Orientativ, crearea unui asemenea fond de indemnizare poate apărea sub forma asigurărilor mutuale care, de obicei, este facultativă și constă în faptul că persoanele ce sunt

supuse riscurilor similare pot să se asocieze benevol în asociații mutuale, obligându-se la plata unei cotizații pentru constituirea unui fond comun din care, la producerea cazului asigurat, vor fi plătite indemnizațiile de asigurare [32, p. 450]. O variantă, pe care o considerăm mai eficientă și, de ce nu, reală, este ca sursele financiare acumulate din cotizațiile poluatorilor să fie vărsate direct în Fondul Ecologic de Stat, iar acestea să fie destinate acoperirii așa-ziselor „daune colective” provenite de la poluatori multipli care contribuie la suplinirea acestui fond. Spunem că acest procedeu juridic este real reieșind din prevederile art. 84 din Legea 1515/1993 care menționează că sursele de formare a fondurilor ecologice sunt: plățile pentru poluarea mediului, amenziile pentru încălcarea legislației cu privire la protecția mediului, mijloacele parvenite de la repararea prejudiciilor aduse mediului, de la comercializarea producției confiscate ce a fost obținută prin exploatarea ilicită a florei și faunei, donațiile și *depunerile benevole*. În contextul dat, la categoria surse de constituire a Fondului Ecologic de Stat se propune includerea și sumelor ce provin din cotizațiile poluatorilor.

3.3. Unele particularități ale desemnării responsabilului pentru prejudiciul ecologic produs în circumstanțe specifice

3.3.1. Angajarea responsabilității părinților pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minori

Având în vedere specificitatea prejudiciului ecologic în materie de constatare, estimare și reparare, acesta devine și mai specific în cazul imposibilității incriminării responsabilității subiectului iresponsabil datorită vârstei sale, care are la bază un mecanism nu tocmai perfect. Potrivit regulilor generale, în cazul comiterii unei fapte ilicite, cu caracter prejudiciabil, în prezența vinovăției, subiectul va suporta consecințele răspunderii contravenționale sau penale după caz, însoțite de cele ale răspunderii civile delictuale [12, p. 24]. Aceasta din urmă poate fi aplicată și în cazul lipsei caracterului ilicit al faptei sau vinovăției în anumite cazuri concrete [44, p. 1075], însă cu condiția să existe un prejudiciu. Finalitatea aplicării răspunderii civile delictuale o constituie repararea prejudiciului cauzat și repunerea victimei în situația anterioară, constituind astfel o formă a sancțiunii aplicată față de făptuitor.

Însă dificultatea aplicării răspunderii civile delictuale devine sesizabilă atunci când fapta prejudiciabilă este săvârșită de subiectul care datorită vârstei sale de până la 14 ani nu poate fi tras nici la una din formele răspunderii juridice, deoarece se consideră că nu dispunea de discernământ în momentul comiterii faptei. Cu atât mai mult, în cadrul răspunderii civile delictuale unde principala sancțiune o constituie repararea prejudiciului, aplicarea acesteia nu ar avea nici un efect atâta timp cât minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu dispune de

venituri. În acest caz, legiuitorul pentru asigurarea exercitării dreptului de creanță a victimei față de făptuitor, care este debitorul obligației de reparare, a instituit mecanismul aplicării răspunderii față de un subiect, altul decât cel ce a cauzat dauna, formula respectivă fiind valabilă și în materia reparării prejudiciilor ecologice.

Așadar, având în vedere genericul subiectului investigat, în compartimentul de față ne vom referi nemijlocit la specificul aplicării răspunderii civile delictuale față de subiecții responsabili pentru faptele minorilor, în vederea stabilirii unor circumstanțe caracteristice și reguli aplicabile desemnării responsabilului pentru repararea acestor categorii de prejudicii. Or, potrivit unor opinii [144, p. 51], aplicarea normelor dreptului civil în materia răspunderii pentru prejudicii aduse mediului se face prin adaptarea lor la particularitățile raporturilor juridice de drept al mediului.

După cum am menționat mai sus, potrivit regulii generale, pentru angajarea răspunderii delictuale este necesară vinovăția autorului faptei ilicite. Însă nu întotdeauna aceeași persoană întrunește calitatea de autor al faptei ilicite și cea de debitor în obligația delictuală. Din acest considerent, în cazul în care paguba materială a fost pricinuită de către un minor căruia nu i se poate incrimina vinovăția datorită lipsei discernământului, aceasta urmează a fi reparată de părinți (adoptatori), tutori, instituțiile de învățământ, de educație, curative sub a căror supraveghere se află minorul, dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor (art. 1406 Cod civil). Analizând în detaliu conținutul normei respective, constatăm că în situația în care de cauzarea unui prejudiciu ecologic se face vinovat subiectul ce nu a împlinit vârsta de 14 ani, prejudiciul va fi reparat de părinții acestuia, tutori sau instituțiile de învățământ, de educație, curative sau persoanele obligate să-l supravegheze în bază de contract dacă nu demonstrează nevinovăția lor în exercitarea obligațiilor de supraveghere și educație. Aparent, soluția ar fi clară, însă dacă ne aprofundăm în complexitatea situațiilor imprevizibile care își pot face apariția în cursul aplicării normei în cauză, constatăm necesitatea revizuirii cadrului normativ în domeniu, poate chiar riscând să nu identificăm soluții total perfecte de apărare a titularilor dreptului la repararea prejudiciului ecologic, din cauza specificului acestuia. În viziunea unor autori [64. p. 241.], repararea prejudiciului ecologic nu este asigurată decât în mod imperfect, fie pentru că acesta nu este reparabil în natură, fie că este diluat încât nici o reparație nu este posibilă. Pe lângă aceasta, una din situațiile neprevăzute ce pot fi sesizate în cursul examinării litigiilor ce au ca obiect repararea prejudiciului de către părinții minorului culpabil de fapt, dar nu și de drept, ar fi cazul în care nu se demonstrează vinovăția lor sau invers, aceștia demonstrează nevinovăția.

Așadar, din conținutul ultimei expresii, cu toate că vedem clară reglementarea ce se referă la sarcina probării lipsei vinovăției rezultată din supravegherea necorespunzătoare, care în mod evident revine părinților minorului, totuși aici identificăm și unele situații critice ce ar genera multe semne de întrebare, cum ar fi: care sunt parametrii ce atestă îndeplinirea corespunzătoare sau neîndeplinirea obligațiilor de educație a minorului, iar mai cu seamă cele de supraveghere?; cine repară prejudiciul în lipsa vinovăției părinților?. Ne punem aceste întrebări, având în vedere că nu există o unitate de măsură a educației pentru a incrimina vinovăția părinților. Unele prejudicii pot fi aduse mediului și de copii cu un nivel înalt de educație, iar comiterea faptei prejudiciabile prezumă contrariul, adică lipsa de educație. Cu atât mai mult, potrivit art. 60 alin 1 din Codul familiei, „Părinții au dreptul și **sunt obligați să-și educe copiii conform propriilor convingeri, indiferent de faptul dacă locuiesc împreună sau separat**”. De aici conchidem că nivelul de educație a copiilor este direct proporțional cu nivelul de educației a părinților, ceea ce face dovada capacității convingerilor exprimate de ei la educarea acestora. Prin urmare, având în vedere că nivelul de pregătire a părinților este diferit, și nivelul de educație a copiilor lor nu poate fi evaluat după aceeași parametri. Într-un final, soluționarea dilemei în cauză ar fi posibilă prin instituirea unei prezumții de răspundere în sarcina părinților pentru faptele ilicite ale copiilor minori, în sensul că lipsa unei educații corespunzătoare trebuie să fie dedusă întotdeauna din chiar faptul antisocial prejudiciabil săvârșit de minor [16, p. 455].

În principiu, problema ce implică cele mai multe discuții și cercetări constă în identificarea soluției în cazul în care minorul a cauzat un prejudiciu ecologic, în lipsa supravegherii, spre exemplu, în timp ce se deplasa de la instituția de învățământ spre casă. Aici ne întrebăm, cui îi va fi incriminată vinovăția ce rezultă din neîndeplinirea obligațiilor de supraveghere. În acest sens, potrivit unor opinii [4, p. 1075], în scopul sporirii garanțiilor creditorilor dreptului de creanță ce rezultă din repararea prejudiciului, s-ar admite posibilitatea angajării răspunderii comune pe cote-părți ale părinților (tutorilor) și ale instituțiilor de învățământ, de educație sau curative când fapta prejudiciabilă se comite ca urmare a exercitării supravegherii neadecvate de către instituțiile respective și educării necorespunzătoare de către părinți sau tutori. Ar fi posibilă o asemenea soluție, numai că va fi dificilă demonstrarea gradului de vinovăție a fiecărui subiect în parte, respectiv cota-parte din răspundere.

De fapt, revenind la dispozițiile art. 60 alin. 1 din Codul familiei, constatăm că contradicțiile alimentate de o parte din prevederile conținute în această normă pe segmentul responsabilității în educarea copiilor devine aproape neobservată în spatele marilor controverse suscitade în literatura de specialitate pe marginea coabitării copiilor împreună cu părinții lor – „condiție esențială (considerată de unii)” în angajarea răspunderii în culpa nesupravegherii și

educării corespunzătoare. Discuțiile par a deveni mai aprinse atunci când unul din părinții minorului ce a cauzat un prejudiciu este îngrădit în exercitarea atribuțiilor de educare a copilului, mai mult sau mai puțin, independent de voința lui. Aici avem în vedere cazul părinților divorțați, moment în care minorul aflat în grija unuia din părinți a cauzat un prejudiciu. În situația de față, prin invocarea unor motive temeinice cum ar fi cele ale lipșirii printr-o hotărâre de judecată a unuia din soț de posibilitatea de a se îngriji de minor, s-ar putea admite exonerarea acestuia de răspundere, responsabilitatea fiind pusă în acest caz pe seama celuilalt soț. Din punctul nostru de vedere, acest fapt constituie o inechitate, atâta timp cât legislația familiei instituie obligația de educare a minorilor în sarcina ambilor soți, indiferent dacă aceștia locuiesc împreună sau separat. Opinia noastră este împărtășită și de autorii [26, p. 144] care susțin că fundamentul răspunderii civile delictuale trebuie să fie unic pentru ambii părinți, comunitatea de locuință nefiind de natură să creeze situații diferențiate între aceștia. Coabitarea părinților și a minorilor se consideră ca lipsită de importanță atâta timp cât răspunderea părinților poate fi angajată chiar și atunci când nu au o locuință comună.

O dificultate similară, ce suscită discuții interminabile în literatura de specialitate se atestă și în cazul în care unul din părinți este înlăturat de la exercitarea supravegherii minorului din cauza decăderii lui din drepturile părintești. Deși sunt bine venite reglementările actuale care străduiesc să confere un regim de răspundere solidară a părinților, indiferent dacă sunt căsătoriți, divorțați sau dacă copilul este născut în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat, totuși în jurisprudență mai persistă și astăzi unele discuții interminabile în jurul întrebării cum va opera răspunderea față de părintele care a fost decăzut din drepturile părintești, iar urmare a acestui fapt, i-a fost îngrădit accesul la îndeplinirea obligației de supraveghere. Evident, un considerent destul de vag ce ar indica temeiurile de încriminare a vinovăției și responsabilizării „cu orice preț” a părintelui decăzut din drepturi, poate fi desprins din obligațiile acestora expuse la art. 58 alin. 1 al Codului familiei. Potrivit acestei norme, *„Părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sunt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat”*. Însă ulterior analizei detaliate a întregului context, ne dăm seama că prevederile în cauză sunt insuficiente pentru a responsabiliza părintele care nu coabitează împreună cu minorul din cauza decăderii din drepturi, deoarece obligațiile prevăzute de această normă se constituie față de copii în sensul întreținerii, dar nu și față de terți în materie de răspundere pentru faptele acestora. În această ordine de idei, ar prinde viață ideea admiterii situației în care părinții decăzuți din drepturile părintești să fie exonerati de răspundere în temeiul lipsei de vinovăție pentru nesupraveghere.

De fapt, o aluzie la teza ce privește admiterea posibilității de exonerare de răspundere a părintelui care trăiește separat de copii este sesizată și în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție [83, p. 98], numai că aceasta se referă la cazurile în care el a fost lipsit de posibilitatea de a participa la *educarea* copilului din vina altui părinte. Aici trebuie să concretizăm că norma la care ne referim nu va avea aplicabilitate în cazul responsabilizării pentru neexecutarea obligațiilor de educare, deoarece în cazul decăderii din drepturile părintești a unui părinte, vina lipirii de posibilitatea de a participa la educarea copilului aparține tot acestuia și nu părintelui care a înaintat acțiunea de decădere din drepturi. În cazul în care aceasta s-ar putea bucura de aplicabilitate în vederea exonerării de răspundere datorită invocării lipsei de vinovăție pentru educarea necorespunzătoare din cauza îngrădirii accesului la executarea obligației date, în materie de mediu această reglementare ar avea un impact dezastruos. De fapt, spre marele nostru regret, în unele împrejurări specifice, părinții ar putea fi exonați de răspundere pentru prejudiciile cauzate de minori în virtutea faptului că legislația civilă la capitolul răspunderii minorului, dar și cea a familiei consacră acestui tip de răspundere un caracter subiectiv. În pofida faptului că prejudiciul cauzat de minori este reparat de persoana alta decât cea care a săvârșit fapta, ne referim aici la părinți, observăm că răspunderea aplicată față de aceștia nu este una obiectivă, ci dimpotrivă, o răspundere subiectivă bazată pe culpa părinților rezultată din neîndeplinirea obligațiilor de supraveghere și educare.

În pofida acestui fapt, soluția unică și eficientă, credem noi, care ar înlătura toate semnele de întrebare apărute în cursul aplicării normelor la angajarea responsabilității pentru repararea prejudiciului cauzat de minor, ar consta în consacrarea caracterului obiectiv și solidar al răspunderii părinților, însă înainte de toate urmează să analizăm minuțios și celelalte reglementări și împrejurări tipice acestui segment de abordare.

Deci din conținutul reglementărilor actuale se face vizibilă ideea ce a stat la baza fundamentării răspunderii părinților pentru fapta minorului care, în mod evident, este una subiectivă. Cu toate acestea, la polul opus al acestei idei, se află autorii care pledează pentru o răspundere obiectivă a părinților pentru fapta minorului. Tot în acest context se consideră că lipsa de supraveghere și educație a copilului minor, a devenit nesemnificativă, dat fiind faptul că, independent de culpa părinților, răspunderea acestora poate fi angajată [26, p.134]. Având la bază cea din urmă idee și ținând cont de specificitatea prejudiciului ecologic în materie de reparare, considerăm oportună și binevenită fundamentarea răspunderii părinților pentru fapta minorului pe principiul obiectiv, cu atât mai mult cu cât și legislația de mediu la capitolul răspunderii plasează accentul pe caracterul ei obiectiv din perspectiva garantării unei reparări

integrale și eficiente a prejudiciului ecologic, precum și a desemnării responsabilului în acest sens.

Astfel, în accepțiunea legislației civile actuale, coroborată cu unele norme din domeniul dreptului familiei, ar fi posibilă exonerarea de răspundere a părintelui care a fost înlăturat de la exercitarea supravegherii minorului prin decăderea din drepturile părintești, însă ținând cont de specificitatea prejudiciului ecologic, precum și de prioritatea dreptului la repararea oricărei vătămări aduse persoanelor și bunurilor sale, această exonerare devine inadmisibilă și irațională. Totuși, ținând cont de reglementările actuale în domeniu, ne vedem responsabili să interpretăm cu mare atenție normele existente în favoarea asigurării pe cât posibil a unei reparații eficiente a prejudiciului ecologic cauzat de minori. Deci, revenind la situația responsabilizării părintelui decăzut din drepturile părintești, considerăm posibilă exonerarea de răspundere a părintelui care a fost înlăturat de la exercitarea supravegherii minorului doar din cauze independente de voința lui (necomunicarea domiciliului sau reședinței minorului), decăderea din drepturile părintești nefiind considerată condiție a exonerării, deoarece vina acestui fapt o poartă însuși părintele decăzut. Până la urmă, conchidem că și în cazul în care părinții vor demonstra nevinovăția lor, prejudiciul va fi reparat tot de către aceștia ca și în cazul minorilor în vârstă de 14 și 18 ani care dispun de discernământ și răspund personal potrivit regulilor generale, însă nu dispun de venituri, iar prejudiciul în tot cazul trebuie reparat integral. Mai complicată devine situația când părinții necăsătoriți ai minorului sunt și ei minori, dar se fac vinovați de neexecutarea obligației de supraveghere și de educație a minorului, problema în cauză riscând să nu găsească o soluție, deoarece e absurd și total inadmisibil ca bunei să răspundă pentru fapta nepoților. Ca soluție alternativă, prin interpretarea normei de la art. 1406 alin. 3 CC, ar fi posibilă impunerea părinților minori la plata despăgubirii doar atunci când vor ajunge la majorat. Totuși această formulă necesită un studiu aprofundat și fundamentat, riscând a fi contrazisă prin motivația că norma de mai sus se referă expres la atingerea majoratului de către minorul cu vârstă de până la 14 ani care a cauzat nemijlocit un prejudiciu, iar pentru cazul nostru, în primul rând, părinții minorilor vizați se încadrează de obicei în vârsta de după 14 ani, iar în al doilea rând ei poartă răspundere nu pentru că a cauzat direct prejudiciul, ci pentru neexecutarea obligației de educație și supraveghere. Din cele expuse mai sus, observăm că în materia răspunderii delictuale a părinților pentru fapta minorului, cu toate că aceasta se întemeiază pe principiul subiectiv, în unele împrejurări tipice, prejudiciul va fi reparat tot de către părinții făptuitorului minor, indiferent dacă a împlinit sau nu vârsta de 14 ani. Totuși, dacă despăgubirea achitată de părinți pentru fapta minorului în vârstă de până la 14 ani are loc din cauza iresponsabilității acestuia datorată lipsei discernământului, atunci în cazul minorului ce a împlinit această vârstă părinții

achită despăgubirea nu din cauza faptului că acesta nu are capacitate delictuală, ci pentru că nu dispune de venituri suficiente. Aparent această despăgubire manifestă un caracter obiectiv, însă ținând cont de faptul că art. 1407 alin. 2 se referă expres la vinovăția părinților, prezumată odată cu imposibilitatea demonstrării că prejudiciul s-a produs nu din cauza lor, constatăm că suntem în prezența răspunderii subiective.

Așadar, în pofida obstacolelor impuse de art. 1415 alin. 3 al Codului civil privind posibilitatea exercitării dreptului de regres împotriva acestor minori, considerăm necesară revizuirea acestei norme în sensul excluderii barierei din calea exercitării dreptului de regres la atingerea majoratului doar împotriva minorilor ce la data comiterii prejudiciului ecologic erau în prezența discernământului (minorii în vârstă de la 14 la 18 ani). Potrivit opiniilor [132, p. 476] care confirmă poziția noastră, soluția este diferită în ipoteza în care reparația a fost acordată victimei de către persoana răspunzătoare pentru prejudiciul cauzat de un minor care la momentul săvârșirii faptei ilicite avea vârsta de 14 ani. Astfel, din textul art. 1366 alin. 2 al Codului civil al României, care este aproape identic cu textul art. 1407 alin. 1 a CC al RM, deducem o prezumție legală relativă, în sensul că minorul care a împlinit vârsta de 14 ani are discernământ în plan delictual; așadar, dacă se dovedește vinovăția lui, el va răspunde de prejudiciul cauzat. Aceasta înseamnă că dacă persoana răspunzătoare a acordat victimei reparația, ea se va putea întoarce cu acțiune în regres împotriva minorului. Tot autorul în cauză menționează că nu trebuie neglijat faptul că prezumția legală de discernământ este relativă și poate fi înlăturată prin proba contrarie; prin urmare, acțiunea în regres va fi respinsă dacă minorul va dovedi că la momentul săvârșirii faptei prejudiciabile a fost lipsit de discernământ. Deci, în contextul de mai sus, va spori responsabilitatea minorilor în cauză și respectiv eficiența răspunderii delictuale.

Un alt aspect important ce urmează a fi luat în considerare la formularea acțiunii în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minor (în vederea desemnării responsabilului) rezultă din specificitatea în materie de constatare a momentului săvârșirii faptei și respectiv începutul producerii efectelor negative. În materie de mediu, sunt cunoscute fapte ilicite¹ care își produc efectul dăunător, adică devin prejudiciabile după un interval mare de timp de la comitere. În acest caz, este important ca instanța să stabilească cine se face responsabil de repararea

¹ Sunt cunoscute efectele pe care le pot produce substanțele numite freon-11 și freon-12 aflate în stare gazoasă, care se găsesc în cantități mari în lichidele pentru răcire și în flacoanele aerosol. Fiind emise în atmosferă, ele nu cauzează efecte negative imediate. Dar după o perioadă lungă de timp ele ajung în stratosferă, unde, sub influența razelor ultraviolete, se descompun și eliberează atomi de clor. Acestea intră în reacție cu moleculele de ozon din atmosferă, pe care le descompun în simple molecule de oxigen. Efectul atomilor de clorură se produce sub formă de reacție în lanț. Astfel, o singură moleculă de clor poate distruge mai multe sute de molecule de ozon, formând așa numitele fișii de ozon. Gazele de freon ajung în stratosferă timp de 10-15 ani, iar reacțiile se produc într-o perioadă de timp dublă, deci consecințele vor fi sesizate doar peste 50-100 ani. (Pentru detalii, a se vedea Igor Trofimov, Dreptul mediului, Chișinău, 2002, p. 10.)

prejudiciului, dacă acesta a fost sesizat când făptuitorul a atins majoratul, însă s-a constatat că în momentul săvârșirii faptei cauzatoare de daune subiectul era minor. De fapt, dilema apare în cazul în care nu se poate stabili cu certitudine momentul săvârșirii faptei care pune instanța în imposibilitatea de a incrimina responsabilitatea reparării prejudiciului, în rest, atunci când la data comiterii faptei minorul nu avea 14 ani, potrivit art. 1406 alin. 3 al CC, obligația părinților (adoptatorilor) de a repara prejudiciul cauzat de acest minor nu încetează odată cu atingerea majoratului acestuia sau odată cu dobândirea unor bunuri suficiente pentru repararea prejudiciului, iar în cazul în care acesta avea 14 ani, potrivit art. 1407 alin. 3 CC, obligația părinților (adoptatorilor) sau curatorului de a repara prejudiciul cauzat de minor încetează în cazul în care autorul prejudiciului a atins majoratul. Deci în acest caz soluția este evidentă, numai dacă nu ar fi pusă problema incertitudinii stabilirii momentului exact al comiterii faptei, cu toate că în materie de mediu este destul de frecvent întâlnit acest fenomen. Alta e problema atunci când se constată că fapta a fost comisă de către făptuitor cu 50 de ani în urmă, atunci când avea vârsta de 12 ani, cunoscând că potrivit art. 1406 alin. 3 CC obligația părinților nu se stinge odată cu atingerea majoratului de către făptuitorul minor. În acest caz, vor repara prejudiciul părinții care sunt în vârstă de 80 de ani?, care de fapt nu mai au nici o obligație față de copii, ci invers, copii sunt obligați la întreținerea părinților inapți de muncă în conformitate cu dispozițiile Codului familiei²[37, art. 80].

Astfel, observăm că norma respectivă nu va avea aplicabilitate din cauza unor împrejurări *de fapt și de drept* ce fac imposibilă executarea acestor categorii de obligații. În situația similară, atunci când părinții responsabili de repararea prejudiciului cauzat de copilul lor în momentul când acesta era minor sunt decedați la momentul constatării prejudiciului ecologic, considerăm că titularii dreptului de creanță asupra reparării prejudiciului ecologic vor avea drept de acțiune împotriva însăși a făptuitorului, iar acesta nu va executa obligația în nume propriu, ci în numele părinților, dar pe contul său odată ce a acceptat moștenirea, datorită caracterului ei universal.

În final, reieșind din acest concurs de împrejurări, aparent dispăre caracterul obiectiv al răspunderii dacă considerăm că făptuitorul a plătit pentru fapta proprie. Însă în realitate, aici caracterul obiectiv al răspunderii persistă, deoarece obligația de reparare a prejudiciului este executată din contul făptuitorului, dar în numele părinților, din simplul considerent al faptului că aceștia sunt obligați să răspundă pentru fapta minorului chiar dacă el a ajuns la majorat, iar

² Potrivit art. 80 alin. 1 al Codului familiei al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1316 din 26.10.2000 „Copiii majori apți de muncă sunt obligați să-și întrețină și să-și îngrijească părinții inapți de muncă care necesită sprijin material”.

această despăgubire părinții o datorează din propria vină ce constă în nesupravegherea și educarea corespunzătoare a minorului. Aici observăm că minorul nu răspunde pentru fapta sa, deoarece în momentul săvârșirii ei nu dispunea de discernământ, ci pentru fapta părinților rezultată din neîndeplinirea corespunzătoare a obligațiilor de educare și supraveghere ce le reveneau. Astfel, minorul absolvit cândva de răspundere datorită lipsei discernământului, s-a pomenit în situația în care tot el repară prejudiciul ecologic, dar în alt temei, independent de culpa sa în baza unei răspunderi obiective. Deși paradoxal, dar ținând cont de specificitatea prejudiciului ecologic, ipotetic această situație este posibilă.

În consecutivitatea acestei expunerii, concluzionăm că în materie de mediu, în scopul protejării eficiente a victimei prejudiciului ecologic cauzat de minori, astăzi se cere abandonarea principiului subiectiv al răspunderii părinților în favoarea fundamentării acesteia pe principiul obiectiv. În contextul dat, doctrina de specialitate propune fundamentarea răspunderii părinților pentru prejudiciile cauzate de copiii lor minori pe ideea de garanție, însoțită de un sistem de asigurări de răspundere civilă pentru prejudiciile astfel cauzate, deoarece, în realitate, părinții nu pot înlătura prezumția de răspundere instituită în sarcina lor, decât în foarte puține cazuri [51, p. 172], [134, p. 45-49]. Actualmente, în literatura de specialitate [26, p. 130] se susține ideea potrivit căreia noile reglementări bazate pe teoria obiectivă vor permite consacarea unei răspunderi directe, principale și independente a părinților, distinctă de cea a părintelui minor, victima având posibilitatea de a se îndrepta împotriva acestora pentru obținerea integrală a despăgubirilor, fără a fi nevoită să dovedească culpabilitatea lor, chiar și în acele împrejurări în care copilul a săvârșit fapta în lipsa discernământului. Poziția noastră în vederea obiectivizării răspunderii părinților pentru fapta minorilor este susținută în doctrină și de alți autori [142, p. 81], care fac referire la legătura naturală dintre părinți și copii, în ideea generoasă de solidaritate familială. Justificarea intenției și tendinței de conferire a caracterului obiectiv răspunderii pentru prejudiciul cauzat de minori rezultă din asimilarea acestor raporturi cu cele ce decurg din răspunderea pentru prejudiciul cauzat de lucruri, iar părinții în acest caz sunt asimilați cu responsabilii de paza juridică a acestora. Totuși considerăm că natura obiectivă a răspunderii pentru fapta minorului urmează să opereze doar față de părinți, iar cealaltă categorie a subiecților (tutorii, curatorii, instituțiile de învățământ) în grija cărora a fost încredințat minorul vor răspunde doar în prezența vinovăției, deoarece supravegherea asumată de aceștia are o cu totul altă natură.

3.3.2. Problema desemnării responsabilului de reparare a prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat pretensei jurisdicții transnistrene

Misiunea elaborării unor tehnici de desemnare a responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic, în condiții de specificitate sporită, trebuie să pornească de la considerarea complexității manifestărilor dăunătoare în raport cu efectele prejudiciabile, cum ar fi: diversitatea surselor de poluare, intervalul de timp dintre faptă și efect, imposibilitatea localizării sursei de poluare, precum și alți factori ce determină complexitatea procesului de reglementare în domeniu. Pe lângă toate aceste divergențe întâlnite de legiuitor în cursul elaborării și adoptării unor reglementări specifice și eficiente, care de fapt sunt caracteristice tuturor statelor lumii, pentru unele state recunoscute a fi independente, se mai adaugă, din păcate, și alte dificultăți dictate de factorul politic care nu are capacitatea de a controla, din anumite considerente, funcționalitatea principiului integrității teritoriale. Această problemă este caracteristică unor state ex-sovietice care nici până în prezent nu se pot impune asupra asigurării integrității teritoriale a statului declarat independent. Cu alte cuvinte, luând în considerare faptul că orice daună de mediu se poate răsfrânge pe teritorii întinse și că poluarea nu are granițe, iar stabilirea intervalului de timp între comiterea faptei și apariția efectului negativ este destul de dificilă, problemele de dezbinare teritorială a unui stat complică și mai mult procesul de constatare, evaluare, documentare și identificare a responsabilului de cauzarea unui prejudiciu ecologic.

În acest context, procesul asigurării unei reparări depline a daunei ecologice poate fi pus la îndoială din cauze independente de voința omului (ireversibilitatea prejudiciului), dar și din cauze ce determină imposibilitatea accesului pe teritoriul unde este amplasată sursa de poluare, acces care este extrem de necesar pentru izolarea acesteia, documentarea și sancționarea responsabililor ce au admis cauzarea unor daune de mediu cu potențiale și ireversibile efecte asupra persoanei și bunurilor sale. Studiul în cauză este dedicat în mare parte abordării problematicii privind responsabilizarea subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic ce are ca geneză o cauză specifică în contextul celorlalte existente, și anume problema de integritate teritorială a Republicii Moldova generată de tendințele de separare teritorială și jurisdicțională manifestate de autoritățile regiunii transnistrene.

Așadar, actualmente este destul de cunoscută și mediatizată problema transnistreană atât la nivel național, cât și internațional în ce privește cauzele, influențele și efectele negative ale acestei destrămări teritoriale asupra economiei, relațiilor sociale, politice și diplomatice. Pe lângă toate aceste probleme se mai adaugă și cea a imposibilității statului în exercitarea controlului asupra modului de folosire și exploatare a factorilor de mediu din stânga Nistrului, ceea ce constituie un impediment serios în realizarea obligațiilor din partea statului privind garantarea dreptului la un mediu sănătos, precum și pe plan internațional în vederea respectării drepturilor

tuturor statelor vecine, dar și ale statelor lumii în fața cărora Republica Moldova este responsabilă potrivit convențiilor, tratatelor și acordurilor internaționale la care este parte [46], [47], [48], [49].

În prima fază a studiului ne vom referi la problematica responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea unui prejudiciu ecologic în circumstanțele în care acesta (persoană fizică sau juridică indiferent de statutul juridic sau forma de organizare) se subordonează pretensei jurisdicției transnistrene, din perspectiva garantării drepturilor cetățenilor Republicii Moldova la repararea prejudiciului suportat. Dacă în anumite situații concrete repararea prejudiciului ecologic devine imposibilă din cauza specificității sale, dar și a unor deficiențe ale cadrului aplicativ, în situația de față procesul respectiv devine și mai dificil din cauza lipsei în totalitate a unor acorduri cu autoritățile transnistrene privind facilitarea accesului reciproc în scopul identificării sursei de poluare, responsabilului ce gestionează această sursă și tragerii acestuia la răspundere conform legislației Republicii Moldova. Oricât ar fi de banal, atunci când într-o țară există „două Constituții”, în cazul de față cea a Republicii Moldova și a așa-zisei Constituții a autoproclamatei Republici Moldovenești Nistrene, cadrul legislativ aplicabil faptelor de poluare devine confuz și, de fapt, creează condiții favorabile instalării haosului și dezordinii. Situația devine mult mai complicată la nivel internațional atunci când Republica Moldova își asumă unele angajamente față de statele vecine ce se referă la întreprinderea măsurilor la nivel național privind neadmiterea poluării transfrontaliere. În cele ce urmează vom încerca să facem o descriere succintă a situației existente la nivel național în ce privește divergențele aplicării legislației de mediu atunci când sursa de poluare sau subiectul responsabil este localizat în stânga Nistrului.

Așadar, având în vedere faptul că orice activitate economică constituie un risc sporit de poluare, iar regiunea transnistreană găzduiește un număr mare de uzine concentrate în principalele orașe cum ar fi Tiraspol, Rîbnița și Bender, impactul acestora asupra mediului ar deveni devastator în lipsa unui control riguros din partea organelor competente în acest domeniu. În cazul în care starea mediului din zonele învecinate acestor orașe, ne referim aici la cele din dreapta Nistrului populate de cetățenii noștri, sau mai corect spus, cetățenii ce locuiesc în localitățile altele decât cele transnistrene, atestă o componentă sub nivelul normal prevăzut de legislația în vigoare, problema determinării subiectului ce urmează să examineze litigiile generate de situația descrisă mai sus devine destul de complicată. Potrivit unor relatări ale inspectorilor de mediu din orașul Rezina, există momente în care faptul poluării atmosferice sau a apei Nistrului este vizibil generată de o sursă amplasată în stânga Nistrului, însă din cauza problemelor de acces în această regiune, faptele respective rămân nesancționate.

În acest context, observăm că din cauza unor probleme de integritate teritorială, depistarea unor contravenții sau infracțiuni de mediu în faza de săvârșire, precum și documentarea eficientă a acestora este aproape imposibilă. Cu toate acestea, activitățile cu impact negativ generează în mod sistematic prejudicii la adresa factorilor de mediu, precum și persoanelor ce locuiesc în vecinătatea surselor de poluare, iar ghinionul constă în faptul că autorii acestor prejudicii pot fi trași la răspundere reparatorie de așa-zisele organe de drept ale Transnistriei odată ce sunt supuse supravegherii de către acestea, în timp ce victima poate cere apărarea drepturilor sale de la autoritățile din dreapta Nistrului, iar între acestea două nu există o colaborare. Adresarea cetățenilor prejudiciați la organele competente în soluționarea litigiilor ce rezultă din cauzarea unui prejudiciu ecologic constituie un drept prevăzut și apărut de legislația în vigoare, iar controlul în vederea neadmiterii unei poluări revine statului prin intermediul organelor subordonate reieșind din prevederile actelor legislative. Or, potrivit alin. 2 art. 30 din Legea nr. 1422/1997 privind protecția aerului atmosferic, controlul de stat în domeniul protecției aerului atmosferic este exercitat de către Inspectoratul Ecologic de Stat și serviciul sanitaro-epidemiologic, în modul stabilit de legislație.

Astfel, dacă e să analizăm prevederile legislației naționale ce reglementează modul de sesizare a organelor de drept prin înaintarea acțiunilor în apărarea unor drepturi, atunci constatăm că persoana prejudiciată prin anumite fapte de poluare ce atentează la valorile apărute de legea penală sau, după caz, cea contravențională, are dreptul la acțiune în justiție față de cel vinovat, chiar cu dreptul de a cere, în conformitate cu prevederile legislației civile, repararea prejudiciului material cauzat. Prin urmare, ulterior apariției dreptului la acțiune, urmează a fi sesizată instanța care odată cu intentarea și examinarea cauzei va desemna responsabilul pentru repararea prejudiciului ecologic. Enunțăm această remarcă cu intenția de a arăta că în anturajul particularităților pe care le examinăm, contează foarte mult principiul teritorialității în procesul desemnării instanței care va judeca (ulterior desemnării responsabilului) cauza civilă cu privire la repararea prejudiciului ecologic.

Orientarea studiului în direcția respectivă reiese din raționamentul și necesitatea investiției autorităților din dreapta Nistrului cu competențe în asigurarea reparării prejudiciului ecologic ce are ca geneză o sursă amplasată în regiunea transnistreană, făcând excepție de la principiul teritorialității, cel puțin în materia examinării cauzelor privind repararea prejudiciului ecologic, dar și a responsabilizării autorităților de mediu în cazul în care nu fac față solicitărilor privind realizarea unor măsuri de prevenire a prejudiciului adus persoanei și bunurilor sale, precum și statului în general pentru neîndeplinirea obligațiilor sale în asigurarea drepturilor cetățenilor, inclusiv dreptului la executarea hotărârilor privind repararea prejudiciului cauzat.

În acest sens, s-ar impune chiar elaborarea unor norme încorporate în conținutul unei eventuale legi (legea cu privire la repararea daunei aduse mediului) care să prevadă competențele autorităților de mediu în examinarea sesizărilor din partea persoanei ce se consideră amenințată cu un prejudiciu și impunerea în acest sens a unor măsuri de prevenție și lichidare a consecințelor poluării din contul deținătorilor surselor de poluare. În cazul în care nu va fi identificat responsabilul de realizare a măsurilor de prevenire și reparare a daunei aduse mediului aceste măsuri urmează a fi realizate din contul autorității de mediu sesizate, iar acestea la rândul lor vor recupera cheltuielile de la subiectul responsabil de repararea prejudiciului ulterior identificării lui. În acest fel, problema prevenirii și reparării daunelor aduse mediului de către subiecții din stânga Nistrului va deveni o problemă a autorităților de mediu și nu a persoanelor care riscă să suporte consecințele acestor daune. O soluție destul de originală în acest sens se identifică actualmente în legislația României (OUG 68/2007) unde potrivit art. 12 alin. 2 lit. b) conducătorul agenției județene pentru protecția mediului poate lua măsurile preventive necesare în situația în care operatorul nu poate fi identificat. Ulterior, în temeiul art. 29 alin. 1, agenția județeană pentru protecția mediului recuperează costurile acțiunilor preventive și reparatorii realizate de la operatorul care a cauzat prejudiciul sau amenințarea iminentă cu prejudiciul.

Deci, revenind la aspectele ce țin de competența teritorială, constatăm că potrivit legislației procesual penale, [40. art. 40 alin.1] cauza penală se judecă de instanța în raza teritorială a căreia a fost săvârșită infracțiunea, iar conform legislației procesual-civile referitoare la competența teritorială [41. art.38], acțiunea se intentează în instanța de la domiciliul pârâtului, respectiv acțiunea împotriva unei organizații se intentează în instanța de la sediul ei sau al organului ei de administrație. Din acest context observăm că în toate cazurile în care o persoană a fost prejudiciată din punct de vedere ecologic, aceasta va depune o petiție la organul sau instanța din raza teritorială unde își are domiciliu pârâtul sau organizația ce se face vinovată de poluare, iar în cazul în care aceștia se află pe teritoriul autoproclamatei Republici Moldovenești Nistrene posibilitatea intentării unei acțiuni în instanțele ce înfăptuiesc justiția în acest teritoriu se reduce la „zero”. Prevederile legislației procesuale ce se referă la competența teritorială devin, în acest caz, inaplicabile. Această problemă, din păcate, datează încă din anii 1992, când autoritățile din stânga Nistrului prin violență și rezistență militară s-au separat teritorial, creând un cadru administrativ, juridic, precum și justiție proprie, nefiind recunoscută nici până în prezent de Guvernul de la Chișinău și respectiv de nici un alt sat.

În consecință, observăm că așa-zisa putere judecătorească din stânga Nistrului nu se subordonează Ministerului Justiției Republicii Moldova, cu toate că în mod implicit din prevederile Legii nr. 514 [101] unde se menționează la art. 21 alin. 2 că „*numărul total al*

posturilor de judecător include și numărul posturilor de judecător pentru instanțele judecătorești amplasate în stânga Nistrului”, rezultă că instanțele judecătorești din stânga Nistrului se subordonează din punct de vedere organizatoric Ministerului Justiției al Republicii Moldova.

Deci, întru soluționarea problemei în materie de competență considerăm necesar a fi operate unele modificări în legislația procesuală, aici ne referim la prevederile art. 39 și art. 40 ale Codului de procedură civilă ce se referă la competența teritorială la examinarea de către instanțele de judecată a litigiilor ce rezultă din cauzarea de daune ecologice. Actualmente, în art. 40 alin. 2 se menționează că *„Acțiunea în reparație a prejudiciului cauzat mediului înconjurător se intentează împotriva proprietarilor (posesorilor) de utilaje în instanța de la locul instalării utilajului, cu excepția cazurilor când acesta este instalat în străinătate”*.

De fapt, suntem de acord cu logica și tactica elaborării normei în cauză sub aspect procesual, însă aceasta nu poate fi aplicată în teritoriul din stânga Nistrului, în special partea normei ce stabilește titlul de excepție referitoare la cazurile când sursa de poluare (instalația) este amplasată în străinătate, deoarece autoproclamata Republică Nistreană nu este recunoscută ca stat străin. Deci, dacă e să intrăm în esența problemei, atunci putem exemplifica o situație ce poate să rămână nesoluționată doar din cauza dezbinării teritoriale, fapt ce este specific și Republicii Moldova.

Astfel, în cazul în care persoanei i s-a adus un prejudiciu în urma săvârșirii unei infracțiuni ecologice, aceasta va depune o acțiune în depistarea și tragerea la răspundere a făptuitorului, precum și repararea prejudiciului material. Această acțiune poate fi depusă la Inspectoratul de Poliție din raza teritoriului în care victima își are domiciliul, având în vedere că nu este cunoscut făptuitorul și nici locul amplasării sursei de poluare, iar acesta va constata prejudiciul, va intenta o cauză contravențională, sau penală, după caz. Aceeași situație este valabilă și în cazul în care despre comiterea unei infracțiuni ecologice este sesizată Agenția Ecologică din teritoriul respectiv. Însă mai departe apare întrebarea, în care din instanțe, conform principiului teritorialității, va fi remisă cauza penală, dacă pe timpul urmăririi penale s-a stabilit că sursa de poluare este instalată în stânga Nistrului, iar potrivit legislației procesual-penale, cauza penală se judecă de instanța în raza teritorială unde este amplasată sursa de poluare, cu atât mai mult cu cât și legislația procesual-civilă stipulează că, *„acțiunea în reparație a prejudiciului cauzat mediului înconjurător se intentează împotriva proprietarilor (posesorilor) de utilaje în instanța de la locul instalării utilajului”*? În acest sens, propunem să fie revăzută legislația procesuală în materie de competență teritorială, atunci când litigiul este generat de cauzarea unei daune ecologice, în scopul admiterii soluționării acestor litigii la instanța de la locul sesizării daunei de mediu, cu

atât mai mult cu cât Codul de procedură civilă prin art. 39 alin. 9 admite o situație similară în cazul acțiunilor în reparație a daunei cauzate bunurilor unei persoane. Potrivit acestei norme ce reglementează competența la alegerea reclamantului, acțiunile în reparație a daunei cauzate bunurilor unei persoane fizice sau ale unei organizații pot fi intentate și în instanța de la locul daunei. Ca particularitate constatăm pe această cale că procesul desemnării responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic ce se răsfrânge asupra bunurilor persoanei nu întâlnește dificultăți similare daunei de mediu și a prejudiciului ecologic adus sănătății acesteia care potrivit competențelor de examinare a pricinii, intercalate cu unele conflicte de ordin jurisdicțional, creează situații greu de soluționat.

Deci, după cum se observă pentru soluționarea dilemei desemnării și responsabilizării subiectului care va fi ținut la plata despăgubirilor pentru prejudiciul ecologic cauzat în circumstanțele analizate, există două soluții, prima și cea mai prioritară s-ar referi la soluționarea conflictului transnistrean, iar cea de-a doua (alternativă) ar consta în revizuirea cadrului normativ în sensul atribuirii competențelor privind examinarea acestor categorii de litigii instanțelor din dreapta Nistrului, impunerea anumitor taxe agenților economici din regiunea transnistreană care să fie percepute la trecerea peste așa-zisa frontieră a mărfurilor potențial periculoase etc.

În contextul ultimei sugestii, facem referire la un aspect care nu poate fi trecut cu vederea, și care, de fapt, vine să confirme prioritatea dezvoltării economice, tehnologice și industriale în raport cu alte valori sociale. Acesta ține de acțiunile Guvernului Republicii Moldova care a votat la 20.03.2014 modificări la politica bugetar-fiscală prin care a scutit de achitarea plăților vamale și pentru poluarea mediului agenții economici din regiunea transnistreană. Aici observăm că pe lângă toate problemele create de dezbinarea teritorială cauzată de partea transnistreană, inclusiv la capitolul protecția mediului, statul prin politica sa admite unele greșeli, în cazul de față ne referim la scutirea de taxa de mediu în condițiile în care această taxă constituie o șansă în plus ce oferă posibilitatea suplinirii fondului ecologic de stat cu surse financiare indispensabile activităților de prevenire și regenerare a factorilor de mediu prejudiciați [13, p. 26].

Cât privește soluționarea conflictului transnistrean, Republica Moldova actualmente întreprinde toate măsurile posibile în vederea asigurării integrității teritoriale, respectării drepturilor și libertăților cetățenilor de pe ambele maluri ale Nistrului, în acest sens fiind adoptată de către Parlamentul Republicii Moldova Legea nr. 173/2005 [94] având ca obiectiv principal întărirea unității poporului, restabilirea integrității teritoriale a statului, crearea **spațiului juridic**, economic, de apărare, social, vamal, umanitar și a altor spații unice, precum și al asigurării păcii civice, încrederii, înțelegerii reciproce și concordiei în societate, stabilității, securității și dezvoltării democratice a statului. În același context, statul nostru urmează să

identifice unele soluții cu reflecție ulterioară în actele legislative ce ar asigura apărarea eficientă a drepturilor cetățenilor din dreapta Nistrului, dar și asigurarea unui control riguros al activităților cu impact asupra mediului desfășurate în stânga Nistrului în vederea realizării angajamentelor asumate față de statele vecine în urma semnării convențiilor și acordurilor de mediu. Totuși atâta timp cât va exista problema transnistreană vor persista și dificultățile în asigurarea exercitării dreptului la repararea prejudiciului ecologic cauzat de subiecții localizați în stânga Nistrului, prin urmare, această temă rămâne deschisă pentru discuție.

3.4. Concluzii la capitolul 3

Obiectivul principal al studiului realizat în capitolul de față vine din necesitatea analizei funcționalității și a modului de interacțiune a tuturor procedeelelor juridice ce stau la baza identificării subiectului ce urmează să suporte povara responsabilității pentru producerea prejudiciului ecologic. Aceasta se impune în condițiile în care se consideră că problema imputării responsabilității în materie de mediu și-a găsit soluția odată cu consacrarea legislativă a unui regim de răspundere obiectivă independentă de culpă. Însă, după cum s-a arătat, există o diversitate de împrejurări în care se cere înainte de toate identificarea unui subiect ori a unui cerc de subiecți care vor fi ținuți să răspundă în funcție de vinovăția sau nevinovăția lor sau de gradul contribuției fiecăruia în procesul cauzării prejudiciului. Din acest considerent, procedeele juridice de identificare a făptuitorului utilizate pe larg în dreptul procesual-penal nu trebuie subestimate sub nici o formă în materia responsabilizării de mediu, ci dimpotrivă, necesită a fi perfecționate în mod continuu și adaptate specificului prejudiciului ecologic, a căror realizare cărora să impună atragerea competenței diferitor organe, subdiviziuni și subiecți specializați în domeniul investigării. În aceste împrejurări, urmează a se apela și la alte instituții importante care fac dovada eficienței în procesul de identificare și imputare a vinovăției, aici ne referim la instituția martorului care este persoana prezentă în centrul tuturor activităților cu impact asupra mediului. Constatarea ce se cere a fi considerată implică în mod necesar și necesitatea revizuirii cadrului normativ ce stabilește drepturile, obligațiile și măsurile de protecție a martorului în sensul creării unor condiții favorabile, de stimulare a persoanelor ce dețin informații importante despre identitatea și acțiunile persoanei ce a cauzat un prejudiciu ecologic.

Cu toate acestea, pe lângă măsurile și tehnicile juridice care ar trebui să fie combinate sub o logică deosebită și exploatate pe larg de către autoritățile responsabile de identificare și incriminare a responsabilității de mediu, astăzi se impune cu prioritate „inventarea” unor noi mecanisme mult mai performante, capabile să contracareze orice încercare de a prejudicia, chiar în faza în care au fost sesizate unele riscuri, considerate cauze potențiale și ireversibile ale daunei

de mediu, precum și a prejudiciilor la adresa persoanei și bunurilor sale. De aceea, pentru eficientizarea procesului de desemnare a responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic, se propune avansarea ideii de responsabilizare anticipată și concomitentă sesizării pericolului sau amenințării iminente cu un prejudiciu. Această din urmă operațiune intenționează a-și găsi fundamentul pe aceleași principii, cele ce stau la baza răspunderii obiective, adică își vede temeiul în ideea riscului și a garanției. Argumentul și flexibilitatea aplicativă a regulilor privind desemnarea anticipată a responsabilului bazată pe principii obiective aduce cu sine, pe lângă eficiența și garanția incriminării obligației de reparare, și temeiurile unei răspunderi pentru punerea în pericol a altuia odată cu generarea unui risc ce amenință cu cauzarea unui prejudiciu, răspundere care încă nu pretinde a fi instituționalizată din cauza necunoașterii pragului de la care pericolul poate deveni condamnat.

În pofida acestui fapt, astăzi cel puțin vedem posibilitatea desemnării responsabilului de reparare a prejudiciului ecologic anterior producerii și concomitent asigurării riscului de poluare având ca bază ideea ireversibilității și potențialității riscului de daune asupra mediului, persoanelor și bunurilor sale. Cu această ocazie, se cere și o revizuire a cadrului juridic în materia asigurărilor unde în noua sa formulă să-și găsească locul și asigurarea de răspundere pentru daune de mediu coordonată cu legislația de mediu și orientată spre caracterul obligatoriu.

Pe lângă impunerea asigurării riscului de daune sub aspectul desemnării cu anticipație a eventualului responsabil pentru repararea prejudiciului ecologic, urmează a fi reconsiderată și tehnica desemnării acestuia pe calea constituirii unui fond de indemnizare cu titlu de garanție financiară și ca măsură preventiv-reparatorie pusă în sarcina subiectului care prin activitatea sa generează riscuri iminente de poluare.

În ce privește specificitatea unor împrejurări ce determină complexitatea procesului de incriminare a responsabilității privind repararea prejudiciului ecologic, ne referim aici la prejudiciul cauzat de minori, simpla trecere de la regimul răspunderii subiective în prezența vinovăției părinților (pentru nesupraveghere și educare), la un regim de răspundere fundamentat pe principii obiective, ar constitui cea mai bună și eficientă soluție în acest sens, iar prin urmare va prinde viață și noua „formulă” aplicată în procesul desemnării responsabilului pentru repararea prejudiciului cauzat de minori. Evident, obiectivizarea răspunderii trebuie să opereze doar față de părinți, nu și de instituțiile de învățământ sau alți subiecți responsabili de educarea și supravegherea minorilor. Spunem aceasta având în vedere că ultimii, de obicei, beneficiază de o asemenea supraveghere în momentul când au o vârstă în care educația de bază se datorează părinților săi, iar în cazul în care aceștia au săvârșit o faptă antisocială vinovăția pentru needucare poate fi imputată pe temei obiectiv doar părinților responsabili de educare.

Tot în acest context, pentru a se face resimțit efectul funcției educativ-preventive a răspunderii delictuale, considerăm oportună admiterea acțiunii de regres a părinților răspunzători împotriva minorului care a cauzat un prejudiciu având vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani la atingerea majoratului, cu condiția că în momentul săvârșirii faptei acesta dispunea de discernământ.

Actualmente, o ajustare a mecanismului privind desemnarea responsabilului de reparare a prejudiciului ecologic se cere a fi operată și în condițiile unor situații nestandarde cum ar fi în cazul Republicii Moldova dezbinarea teritorială și jurisdicțională, unde devine foarte dificilă misiunea responsabilizării subiectului care prin activitatea sa generează un risc sau chiar un prejudiciu persoanei și bunurilor sale. În acest context, se cere revizuirea cadrului normativ în materie de competență teritorială la capitolul examinării cazurilor de poluare, acestea urmând a fi examinate la locul daunei, dar și a competențelor ce le revin autorităților de mediu în supravegherea, prevenirea, izolarea și asigurarea reparării daunei de către subiecții ce desfășoară activități cu impact asupra mediului.

4. REPARAREA PREJUDICIULUI ECOLOGIC PRIN APLICAREA NORMELOR ÎN CADRUL UNUI REGIM DE RĂSPUNDERE SPECIFIC

4.1. Regimul specific al reparării prejudiciului ecologic

Indiferent de regimul răspunderii juridice care guvernează regulile și modul de reparare a prejudiciului ecologic (prejudiciului adus mediului sau cel cauzat persoanei și bunurilor sale), considerăm necesară și prioritară definirea înainte de toate a noțiunii de „repararea prejudiciului”. Determinați de lipsa unor reglementări exprese care ar oferi o noțiune clară în acest sens, ne-am propus în cele ce urmează să formulăm la nivel doctrinar o noțiune cât se poate de originală și relevantă a „acțiunii” de reparare a prejudiciului cu luarea în considerare și a noțiunilor existente în literatura de specialitate. În lucrarea sa de doctorat [148, p. 61], autorul I. Trofimov menționează că în plan doctrinar termenul de „reparare” desemnează o acțiune sau un complex de acțiuni prin care se înlătură consecințele de ordin dăunător ale faptei cauzatoare de daune. Un alt autor [33] se expune asupra noțiunii de reparare a prejudiciului menționând că acesta *„constă în repunerea celui păgubit în situația patrimonială anterioară păgubirii și reîntregirea patrimoniului acestuia...astfel încât elementele sale active să atingă valoarea pe care ar fi avut-o dacă fapta ilicită nu ar fi fost săvârșită”*. Această din urmă noțiune pare a fi mai relevantă și mult mai adecvată domeniului pe care îl definește, cu toate că se rezumă doar la restabilirea valorii patrimoniale de care a fost lipsită victima.

Deci, pornind de la sensul noțiunii de „reparare” explicat de dicționarul limbii române, prin care se scoate în evidență acțiunea de *a face propriu pentru folosire, a reface, a readuce în stare bună, a repune în stare de funcționare*, sub aspect juridic definim **„reparare a prejudiciului ecologic”** în sensul *acțiunii ce are ca finalitate repunerea celui păgubit în situația care ar fi avut-o dacă nu se afecta bunul de mediu ce aparține de drept și cu care interacționează datorită funcțiilor sale ecologice*.

Respectiva noțiune vine să definească acțiunea de reparare a prejudiciului sub imperiul regimului răspunderii civile clasice, dar care poate fi atribuită și altor regimuri specifice de răspundere, în cazul de față răspunderii pentru cauzarea prejudiciului ecologic. Spunem aceasta, deoarece de-a lungul anilor, până a se afirma ramura dreptului mediului, dar și după, mai concret, până la adoptarea la nivel european a Directivei 2004/35/CE care avea să consacre un regim de răspundere destinat în exclusivitate reparării daunelor aduse mediului, repararea prejudiciului ecologic fără a face diferențiere între prejudiciul adus mediului și cel adus persoanei era deopotrivă asigurat, deși imperfect, prin aplicarea normelor răspunderii civile delictuale. Până la acel moment, multă vreme răspunderea de mediu în plan reparatoriu a

reprezentat pentru ramura dreptului civil, după cum se exprimă autorul E. Lupan, un „copil orfan” care a trebuit să existe și să funcționeze în lipsa unor reglementări proprii și specifice intereselor pe care urma să le apere.

Din acest considerent, problema răspunderii juridice în raporturile de dreptul mediului este abordată tot mai frecvent în ultimul timp. Acest lucru se datorează viziunilor noi în doctrină asupra unor elemente ale răspunderii juridice în cadrul raporturilor de dreptul mediului, la care se adaugă și constatările jurisprudenței și statisticii judiciare care ne demonstrează în anumite circumstanțe ineficacitatea normelor și metodelor existente în prezent. Uneori, tradiționalismul cedează totuși puțin câte puțin și avem prilejul de a ne bucura de unele reglementări „netradiționale”, dar care în scurt timp își afirmă superioritatea. Astăzi suntem doar la început de drum în crearea și afirmarea unui cadru legislativ corect și efectiv în vederea soluționării problemei ecologice. Fasciculus de legi, existent astăzi, care formează o ramură distinctă – dreptul mediului – este caracterizat prin faptul că urmează a lua în considerare nu doar factorii sociali, ci și pe cei naturali, care au o existență obiectivă și nu depind de voința umană. În asemenea împrejurări, suntem puși în situația de a folosi atât procedeele vechi de reglementare a raporturilor juridice, cât și de a inventa unele noi, care ar permite să se evite degradarea mediului și reanimarea stării lui atunci când acest lucru mai este posibil [149, p. 69-70].

Așadar, după îndelungate eforturi din partea doctrinei care a străduit să demonstreze că normele răspunderii civile clasice nu sunt în stare să asigure repararea eficientă și în deplinătatea cuvenită a prejudiciului ecologic care prin specificitatea sa pe lângă vătămările aduse persoanei (lezarea unui interes privat) conține și leziuni aduse mediului natural privit ca patrimoniu comun (lezare unui interes public), în cele din urmă, totuși s-a reușit identificarea unei soluții optime.

În acest sens, s-a considerat, pe bună dreptate, ca regimul răspunderii pentru prejudiciile aduse mediului să fie delimitat de regimul răspunderii civile delictuale și concretizat în conținutul unei legi specifice care să prevadă modul de reparare a daunei aduse exclusiv factorilor de mediu. Spre marele nostru regret, cadrul legislativ național în domeniu nu cunoaște o lege care să prevadă distinct de regimul răspunderii civile clasice modul de reparare a daunei aduse mediului, pe când statul vecin, România, încă în anul 2007 a consacrat, prin O.U.G nr. 68, modul de reparare a prejudiciului adus nemijlocit mediului indiferent de repercusiunile asupra persoanei și bunurilor sale. Prin această intervenție nu numai că tinde a se oficializa juridic o nouă formă a răspunderii, răspunderea de mediu, dar se face și o delimitare între dauna adusă mediului și prejudiciul ecologic individual ce formează elementele a două regimuri distincte de răspundere. Aici urmează a nu se confunda forma răspunderii juridice cu regimul răspunderii juridice care poate fi alcătuit din norme ce aparțin diferitor forme de răspundere. Astfel, s-a făcut

ca regimul răspunderii pentru daune aduse mediului în plan reparatoriu să constituie un regim de responsabilitate cu caracter public, specific, de natură preponderent administrativă [105, p. 563]. În acest sens, autorul E. Lupan în lucrarea sa [105, p. 563-564], menționând că instituția răspunderii de mediu, care este o răspundere mai mult administrativă decât civilă, oferă următoarea caracterizare, fapt care o distinge de răspunderea civilă pentru prejudiciile ecologice individuale care, de asemenea, formează un regim juridic specific, odată ce este adaptat la exigențele legislației de mediu.

Deci, regimul răspunderii pentru *daune aduse mediului* este caracterizat prin următoarele:

- este cu prioritate o răspundere obiectivă, independentă de culpă;
- ea se aplică daunelor de mediu și amenințărilor iminente cu un prejudiciu atunci când ele rezultă din activități profesionale enumerate de lege;
- ea intervine și în cazul oricărei amenințări cu un astfel de prejudiciu determinate de aceleași activități;
- se declară, în mod unilateral, de un organ al administrației publice de specialitate;
- activitatea de protecție a mediului este realizată de persoane și organe competente în vederea ocrotirii, mai ales, a unui interes public major, care determină caracterul imperativ al normelor juridice care fac parte din instituția răspunderii de mediu;
- persoanele fizice și persoanele juridice părți ale raportului juridic de protecție a mediului se află în raport de subordonare, subordonare care se deosebește de raporturile de drept administrativ, deoarece scopul fiecăreia are un caracter comun, urmărindu-se prevenirea și repararea prejudiciului de mediu.

Toate aceste caracteristici pe care le considerăm destul de relevante și specifice regimului răspunderii pentru daunele aduse nemijlocit mediului urmează a fi considerate în eventualul proces de elaborare a proiectului legii Republicii Moldova cu privire la repararea daunelor aduse mediului, caracteristici care se desprind și din conținutul legislației europene în domeniu, aplicabilitatea cărora și-a demonstrat de mult eficiența. Reticența legiuitorului nostru în a consacra legislativ un regim distinct și specific reparării daunei de mediu nu-și găsește nici până în prezent explicația, însă ezitarea de față nu are decât să genereze dificultăți și mai mari în planul reparării prejudiciului ecologic odată cu diversificarea surselor de poluare prin avansarea tehnologiilor din ce în ce mai amenințătoare.

Discutăm în acest interval al expunerii despre reticența autorităților competente în elaborarea și implementarea politicilor de mediu care au misiunea de a înainta legiuitorului spre adoptare un asemenea proiect de lege, deoarece doctrina și-a făcut datoria în acest sens încă în anul 2007 atunci când autorul I. Trofimov în teza sa de doctorat, în urma unor analize profunde,

a elaborat textul unui proiect de *lege ferenda* ce avea să pună bazele unui regim de răspundere pentru daunele ecologice. Evident, într-o formă mai generală, pe alocuri modestă, dar cu perspectivă inovatoare, destul de impunătoare și promițătoare la acel moment, o asemenea lege nu a fost adoptată.

În lucrarea de față, fără nici o ezitare vom insista pe ideea oficializării juridice la nivel național a regimului privind repararea daunei ecologice prin adoptarea unei legi în acest sens care să se preocupe în exclusivitate de repararea daunei aduse mediului, iar prejudiciul ca efect al acestor daune, ce afectează persoana și bunurile sale, să fie reparat sub imperiul unui alt regim juridic, distinct de cel sus-numit, acesta din urmă fiind unul specific format din norme ce aparțin preponderent răspunderii civile ajustate la exigențele și normativele de mediu. Or, după cum se mai afirmă [63, p. 514], regimul juridic al răspunderii civile pentru prejudiciul ecologic este caracterizat, în contextul unei tendințe de uniformizare, printr-o serie de reguli novatoare, derogatorii de la regimul clasic al răspunderii civile delictuale. În acest sens, se mai consideră că este nevoie să renunțăm la folosirea instituției răspunderii (civile sau ecologice) pentru repararea prejudiciilor cauzate prin poluare și să generalizăm, în acest domeniu, instituția dreptului legal la indemnizație al *deținătorului factorului de mediu poluat*, respectiv, a obligației legale a poluatorului de a dezdăuna [106, p. 69-80]. Tendințele respective se fac observate și în conținutul altor afirmații [116, p. 630] care insistă pe ideea că aplicarea normelor dreptului civil în materia răspunderii pentru prejudiciile aduse mediului se face prin adaptarea lor la particularitățile raporturilor juridice de drept al mediului. Pentru a fi mai expliciti și convingători, concretizăm că în practica europeană consecințele atingerilor negative aduse factorilor de mediu (dauna de mediu) și efectele acestor daune ce se răsfrâng asupra persoanei și bunurilor sale (prejudiciul ecologic individual) se repară în baza a două regimuri de răspundere distincte. Primul este un regim ce are la bază normele de drept administrativ (având în vedere că autoritățile publice au calitatea de subiecte cu drept de acțiune în repararea daunei, se apără un interes public, subiecții se află în raport de subordonare, dar și alte reguli cu caracter administrativ) și mai puțin normele răspunderii civile delictuale, iar cel de al doilea în mod preponderent se alcătuiește din normele răspunderii civile delictuale combinate cu cele ale răspunderii de mediu (are la bază și unele principii de mediu, caracter obiectiv, răspunderea este solidară, întinderea reparației are un caracter integral etc.).

În acest sens, considerăm necesar a face referire la regulile care în contextul reparării prejudiciului ecologic fac din răspunderea civilă una specifică, distinctă de cea clasică, adaptată la exigențele legislației de mediu care potrivit profesorului M. Duțu sunt următoarele [63, p. 514]:

- caracterul obiectiv, independent de culpă – această regulă are meritul de a stimula comportamentul preventiv al titularilor activităților economice și sociale cu risc ecologic, în scopul adoptării tuturor măsurilor necesare, specifice pentru evitarea producerii pagubelor de mediu. Excepțiile admise de la acest principiu (forța majoră, culpa victimei, fapta unui terț și prescripția) sunt limitate și strict reglementate, iar conformitatea cu reglementările în vigoare ori posedarea unei autorizații administrative nu exonerează de răspundere. Această regulă se completează cu regula canalizării răspunderii către exploatatorul activității periculoase, în contextul aceleiași preocupări de a asigura o reparare cât mai rapidă și mai completă a prejudiciului ecologic;

- regula răspunderii solidare, în situațiile în care sunt ținuți răspunzători pentru același prejudiciu mai mulți autori;

- în privința întinderii reparației, aceasta are un caracter integral, în sensul că se referă atât la pagubele suferite de victimă, cât și la degradările produse mediului, precum și la costul măsurilor de depoluare, de readucere în starea anterioară;

- la aceste reguli specifice răspunderii se adaugă o alta, care evidențiază caracterul preponderent de reparație a răspunderii pentru prejudiciul ecologic, respectiv obligația asigurării în cazul activităților cu risc major de poluare.

În concluzie, pentru a vedea aplicabilitatea regimului specific de răspundere pentru prejudiciile ecologice individuale la care ne referim, vom încerca să exemplificăm prin a încadra juridic o situație standard în care se aduce un prejudiciu bunului de mediu ce aparține particularului. Drept exemplu aici putem aduce situația de poluare a obiectivului acvatic ce aparține persoanei cu drept de proprietate, unde întinderea reparației va cuprinde atât costurile necesare depoluării în sensul readucerii bunului de mediu la starea anterioară producerii prejudiciului, cât și costurile necesare despăgubirii persoanei pentru suferințele cu caracter patrimonial (venitul nerealizat, pierderea șansei de a obține un avantaj, prejudiciul de agrement etc.), dar și cele extrapatrimoniale (suferințele psihice).

Pentru exercitarea dreptului la reparație în mod deplin, just și echitabil, victima își poate întemeia acțiunea pe normele răspunderii civile delictuale așa cum poate invoca în aceeași cerere și normele răspunderii de mediu conținute în legea privind răspunderea pentru daune de mediu (având în vedere că bunul afectat este un bun de mediu ce îndeplinește o funcție ecologică cu toate particularitățile sale). Astfel, suntem în prezența unui regim mixt, cu invocarea normelor preponderent ale răspunderii civile delictuale odată ce s-a lezat un interes privat, dar până la urmă acest regim rămâne distinct de cel al răspunderii civile clasice, precum și de cel al răspunderii de mediu. Anume, ținând cont de faptul că obiectul cercetării de față îl constituie

repararea prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale, în prezentul capitol ne vom referi în mod prioritar la regimul răspunderii civile delictuale. Astfel, racordat la normele ce prevăd răspunderea de mediu (principiile reparării, modalitățile de desemnare și reparare a acestor categorii de prejudicii specifice) odată ce bunul de mediu afectat ce aparține persoanei îndeplinește și funcția ecologică (este un bun de mediu), acesta devine un regim specific, derogator de la regimul răspunderii civile (pure) clasice. Deci în acest caz spunem că regimul răspunderii pentru repararea prejudiciului ecologic individual nu poate să rămână unul pur civil, deși preponderent civil, totuși este unul specific ce împrumută unele norme de la răspunderea de mediu.

Astfel, victima prejudiciului ecologic are posibilitatea și dreptul de a apela pentru a-și întemeia acțiunea în justiție la normele răspunderii civile delictuale completate în anumite privințe (modul de evaluare și de refacere a bunului de mediu degradat) cu cele ale răspunderii de mediu, ultima fiind, la rândul ei, tot una specifică cu norme preponderent administrative și destinată în mare parte modului de reparare a daunei aduse mediului. Pentru aceasta, eventuala lege cu privire la răspunderea pentru dauna de mediu ar trebui să conțină noțiuni generale, principii, tehnici de evaluare, desemnare a responsabilului, modalități de reparare care să se refere cu titlu general și la prejudiciul adus persoanei, făcând mai departe trimitere la normele răspunderii civile în scopul apărării și interesului privat al persoanei privite în mod individual. Evident că un asemenea regim de răspundere nu poate funcționa izolat, el urmează să-și găsească sprijinul și interacțiunea cu regimul răspunderii pentru daune de mediu atâta timp cât există legitatea coexistenței și influenței reciproce a acestor două categorii de prejudicii în cadrul raporturilor om-natură.

Într-un final, aceste raporturi juridice datorită specificității care le caracterizează se impun prin necesitatea identificării unor procedee noi în reglementarea juridică a protejării mediului și persoanei deopotrivă, iar consecințele rezidă în modificarea aspectului tradițional al multor instituții de drept. Nu mai puțin ar avea de „suferit” în acest sens și instituția răspunderii civile care trebuie să devină mai flexibilă. Cu această ocazie putem menționa că Codul civil al României în 2011 și-a schimbat înfățișarea prin consacrarea legislativă a unor noi tipuri de prejudicii care în mod evident lezează un drept subiectiv, un interes privat, dar totodată sunt caracteristice modului de manifestare a prejudiciului ecologic, ne referim aici la prejudiciul de salvare și prejudiciul ce constă în pierderea unei șanse (art. 1385 alin.3 din CC al României).

Anume această tactică de reglementare se cere a fi operată pentru a nu admite unele greșeli așa cum sunt raportate de unii specialiști români [65, p. 244] atunci când se expun asupra

regimului special instituit prin O.U.G nr.68/2007 aplicabil numai „prejudiciului adus mediului”, considerând că o astfel de abordare constituie un regres.

Perspectiva unui asemenea regim specific, alcătuit prin combinarea normelor răspunderii civile cu cele ale răspunderii de mediu care ia în calcul dimensiunea subiectivă, socială, plasând în centru persoana și bunurile sale, va facilita și mai mult procesul de constatare, evaluare și reparare a consecințelor negative aduse persoanei prin intermediul mediului degradat (elementul de mediu aparținând persoanei cu titlu individual).

Deci, urmând aceste constatări și raționamentul pe care ne sprijinim, în subiectele ce urmează ne vom expune detaliat asupra principiilor, condițiilor și modalităților de reparare a prejudiciului ecologic individual sub imperiul unui regim de răspundere civilă specific, adaptat la exigențele legislației de mediu, dar și la necesitățile garantării unei reparații pe cât posibil adecvate, juste și echitabile.

4.2. Interferența principiilor răspunderii pentru dauna de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale

Ca și oricare tip de reglementare, instituția răspunderii pentru prejudiciul ecologic solicită a fi fundamentată pe principii care, văzute sub forma unor directive, idei călăuzitoare și perpetuate în timp, urmăresc consolidarea unor mecanisme juridice cât se poate de perfecte și capabile să asigure o eficacitate maximă în soluționarea problemelor din domeniul la care se referă. Dincolo de aceste constatări, în condițiile în care specificitatea prejudiciului ecologic înregistrează noi tendințe în planul manifestărilor și mecanismelor de propagare, în privința prevenirii și reparării se cere deja concentrarea și combinarea tuturor normelor existente într-un „suprasistem” mult mai sofisticat și superior acestor categorii de manifestări negative. După cum ne-am expus în subiectul anterior, regimul răspunderii pentru prejudiciul ecologic adus persoanelor și bunurilor sale urmează a fi remodelat prin debarasarea de tradiționalismul actual și combinarea normelor răspunderii civile delictuale cu cele ale răspunderii pentru daunele aduse mediului. Rezultatul acestei „operațiuni delicate”, în mod inevitabil, va fi văzut în schimbarea aspectului răspunderii clasice, la început susceptibil poate de anumite critici, dar cu perspective promițătoare în “era” garanțiilor de condamnare a oricărei conduite reproșabile, în favoarea bunăstării de mediu pentru generațiile viitoare. Cu acest scop și principiile care stau la baza acestor două forme de răspundere urmează a se integra într-un sistem unic de principii care prin interacțiune și susținere reciprocă vor fundamenta regimul unei răspunderi specifice pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale. În contextual dat, se mai susține că sunt aplicabile principiile răspunderii civile reparatorii, care se adaptează la particularitățile

raporturilor juridice de dreptul mediului [110, p. 210]. Astfel, în cazul în care prin acte de poluare vor fi aduse prejudicii particularilor, alături de principiile reparării integrale și reparării în natură a prejudiciului care sunt specifice răspunderii civile, vor fi aplicate deopotrivă și principiul precauției, principiul „poluatorul plătește”, precum și principiul răspunderii fără culpă.

În cele ce urmează vom analiza esența și aplicabilitatea unor principii ale răspunderii de mediu și ale răspunderii civile delictuale în sensul racordării lor la regimul răspunderii specifice la care ne referim, în ordinea următoare:

Principiul precauției

Consacrat la început în scopul atenționării și impunerii la considerarea prudenței în luarea deciziilor cu impact negativ asupra mediului, principiul precauției s-a afirmat de-a lungul existenței sale, deși una relativ scurtă, prin configurarea și fundamentarea unor noi concepții în planul responsabilității de mediu. Inclus pentru prima dată sub numărul 15 în conținutul Declarației Conferinței ONU de la Rio de Janeiro din 1992, prin textul atribuit principiului precauției se afirmă că, în caz de risc de pagube grave ori inevitabile, absența certitudinii științifice absolute nu poate servi ca pretext pentru a amâna adoptarea de măsuri efective privind prevenirea degradării mediului. Printre altele, cu titlu de apreciere, putem menționa că principiul în discuție se regăsește și în conținutul legislației de mediu a Republicii Moldova, consacrat legislativ prin art. 6 lit. c) din Lega apelor care stipulează că în cazul în care există riscuri de prejudiciere gravă sau ireversibilă a resurselor de apă, lipsa certitudinii științifice totale nu poate fi folosită ca justificare a evitării luării de măsuri. Cu toate acestea, dezbaterile de până acum nu au reușit să stabilească un sens exact și unic al principiului, care poate fi interpretat fie ca o atitudine de prudență rezonabilă, care nu implică în mod necesar căutarea unei răspunderi, fie ca un nou fundament de răspundere în univers incert [64, p. 117]. De multe ori acest principiu este confundat cu principiul prevenirii, cu toate că acesta din urmă devine aplicabil riscurilor certe, iar principiul precauției are menirea de a impune la măsuri din momentul sesizării unor riscuri incerte de producere, dar care prin potențialitatea și ireversibilitatea lor pot genera anumite prejudicii mult mai specifice în constatare, evaluare și reparare din cauza necunoașterii chiar în plan științific. Principiul precauției, venit din spațiul juridic occidental și situat între principiul prevenirii și principiul reparării prejudiciului, după părerea noastră constituie o alternativă destul de favorabilă pentru cei care desfășoară activități economice cu impact asupra mediului, care în schimbul sistării acestor activități ar fi mai preferabil să suporte anumite costuri din contul cărora va fi posibilă gestionarea riscului de daune mai puțin cunoscut sau chiar repararea promptă a prejudiciului adus mediului cu potențiale repercusiuni asupra persoanei. În legislația Federației Ruse, în lipsa promovării unui asemenea principiu, potrivit principiului prevenirii

prejudiciului viitor, identificat în conținutul pct. 1 al art. 1065 Cod civil, se menționează că pericolul cauzării unui prejudiciu în viitor poate servi ca temei pentru intentarea unei acțiuni care să interzică activitatea care generează un asemenea pericol. În asemenea împrejurări, se menționează că sancțiunea cu caracter preventiv se aplică în cazul în care există un pericol de cauzare a prejudiciului în viitor, fără a avea vre-o legătură cu obligația delictuală [172, p. 638].

În pofida acestor controverse și discuții, fiind destinat în exclusivitate eficientizării măsurilor de protecție a mediului, în mod treptat, principiul precauției a fost adaptat și aplicat cu scopul consolidării cadrului juridic necesar procesului de prevenire a riscurilor viitoare, incerte, dar de o potențialitate plauzibilă, iar mai nou, doctrina încearcă să fundamenteze pe acest principiu regimul unei răspunderi aplicată cu anticipație pentru prejudiciile ce urmează să se producă în viitor. După cum se mai afirmă [120, p. 27-28], principiul precauției este unul de anticipație, prejudiciul nu s-a produs, iar eventualitatea producerii lui nu este demonstrată în mod incontestabil și nici demonstrabilă. Devenită o realitate juridică, deși încă contestată de unii, principiul precauției reprezintă o expresie a răspunderii întemeiate pe incertitudine, o răspundere fără obiect, dar care în mod paradoxal s-a impus nu numai în doctrină, dar și în dreptul pozitiv. Acest principiu vizează, de fapt, orice atitudine adoptată în vederea inițierii sau admiterii unei activități care implică posibilitatea presupunerii rezonabile că aceasta poate genera un pericol mediului sau sănătății omului. Prin urmare, element al respectivei răspunderi servește conduita autorităților publice care au autorizat o activitate cu impact negativ fără să țină cont de eventualele riscuri sau a persoanei care beneficiază de o asemenea autorizație, dar nu întreprinde măsuri adecvate preîntâmpinării producerii unui prejudiciu. Prin aplicarea răspunderii întemeiată pe considerentul precauției, persoana (titularul unei activități cu impact) va fi ținută să întreprindă măsuri pe cont propriu în scopul garantării siguranței celui pus în pericol, însă aceste cheltuieli nu se încadrează în limitele cheltuielilor investiționale (de producție) sau altor categorii de cheltuieli necesare desfășurării activității antreprenoriale, ci costul răspunderii suportate cu anticipație pentru lipsa de atitudine precaută față de activitatea desfășurată. Cu alte cuvinte, măsurile de responsabilizare pentru prejudiciul ecologic, prin aplicarea principiului precauției, urmează a fi strămutate din „spatele” momentului producerii prejudiciului în „fața” acestuia atunci când la orizont apar primele semne de pericol, fără a se lăsa așteptate și consecințele negative. Totuși, în eventualitatea încorporării, în primul și în primul rând, în conținutul legii-cadru (Legea 1515/1993), principiul precauției, înainte de toate trebuie să fie definit, apoi

încorporat și în conținutul legislației subsidiare în domeniu³, pentru aceasta vom încerca să facem referire la noțiunea consacrată la nivel doctrinar.

Așadar, autoarea D. Mîrzac în lucrarea sa [120, p. 29] definește principiul precauției ca principiu ce *devine obligatoriu în situațiile de existență a unui risc incert, cu posibilitatea producerii unui prejudiciu, ce trebuie evitat din cauza impactului negativ cu o derulare incertă sub aspect temporal și sub aspect al întinderii lui, certă fiind imensitatea acestei întinderi.*

Consacrarea principiului precauției pe lângă eficiența demonstrată în materia prevenirii prejudiciului prin impunerea unor măsuri specifice de prevenție din momentul sesizării riscului ar mai prezenta și unele avantaje și în planul evaluării și probării legăturii de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu [10, p. 43].

În primul caz, problema evaluării prejudiciului dispare odată ce se consideră că cuantificarea nu servește la nimic, întrucât nu este vorba de a indemniza o victimă, ci de a reglementa sau interzice o activitate sau o acțiune care prezintă un risc, a cărui realizare ar putea aduce daune incalculabile [120, p. 31]. Pe de altă parte, este mai ușor de evaluat prejudiciul rezultat din costurile ce le-a suportat victima în legătură cu întreprinderea măsurilor de autoprotecție atunci când sesizează un risc, chiar și incert, de producere a unor prejudicii pe care le va suporta în mod evident și inevitabil (construcția unui baraj, gard de protecție fonică, canal etc.). Este vorba aici de un prejudiciu de salvare, generat de pericolul văzut de fiecare individ în parte în lipsa unor standarde științifice imposibil de formulat din cauza specificului de personalitate.

În cel de al doilea caz, se consideră, pe bună dreptate, că întregul sens al procesului și al sarcinii probei va fi inversat: dacă astăzi revine celui care estimează că ar fi suferit un prejudiciu, în ipoteza în care această acțiune ar fi admisă va încuba actorului respectiv să demonstreze că nu există riscuri pentru viitor din faptul activității sale și care ar putea face obiectul unei urmăririi din punct de vedere legal [71, p. 24].

În ce privește familiarizarea și racordarea principiului precauției la regimul răspunderii specifice pentru prejudiciul ecologic care include și normele răspunderii civile, se va ține cont de incompatibilitatea sa, sesizată la prima vedere, cu normele acestei forme de răspundere care se declanșează, de obicei, ulterior cauzării unui prejudiciu persoanei și bunurilor sale, iar principiul în cauză este destinat să fundamenteze răspunderea pentru viitor având ca element riscul incert, dar potențial periculos și ireversibil. Pe de altă parte, pentru a fi indemnizat pe calea răspunderii civile delictuale, prejudiciul chiar și cel viitor trebuie să fie cert, incertitudinea este de

³ Precizăm necesitatea respectării consecutivității invocate în condițiile în care, actualmente, Legea apelor prevede un asemenea principiu fără a fi definit și prevăzut înainte de toate de Legea-cadru (Legea nr. 1515/1993).

neconceput în materia răspunderii civile. Această condiție a manifestat un caracter categoric până nu demult, mai exact până când doctrina a început să avanseze ideea răspunderii pentru prejudiciul viitor ce are la bază un risc incert și imprevizibil, afirmându-se mai ales în doctrina franceză că în condițiile actuale dreptul nu mai are nevoie de certitudine, ci urmează a se baza pe probabilitate. Se mai afirmă în acest sens că schimbările radicale pe care le trăim în materie de riscuri create de dezvoltarea științei și tehnicii ar trebui să ducă la o metamorfoză a structurii tradiționale a răspunderii civile, structură inaptă să facă față noii situații existente. În noile condiții, răspunderea civilă nu se mai poate limita la indemnizarea unor prejudicii realizate, ci trebuie să anticipeze și să elimine riscurile suspecte de a crea prejudicii [120, p. 32]. Un alt autor opinează în acest sens că dacă influența principiului precauției asupra cauzalității este deja concurată de soluțiile din dreptul pozitiv, pare posibil de a o transpune în domeniul riscurilor potențiale, dat fiind că acestea din urmă sunt, de asemenea, luate în considerare ca daune [143, p. 129].

În acest context, s-ar impune configurarea unui regim de răspundere pentru punerea în pericol sau crearea unui risc față de altul, autorul fiind sancționat, chiar și financiar, atunci când inițiază o activitate generatoare de riscuri. Evident, răspunderea patrimonială manifestând aici un dublu beneficiu atât în favoarea responsabilului care va suporta o pedeapsă mai blândă materializată în măsurile de prevenție care de multe ori sunt mai puțin costisitoare decât cele de lichidare a consecințelor, iar potențiala victimă va fi facilitată prin evitarea prejudiciului ecologic, de multe ori iremediabil.

În concluzie, deși principiul precauției se află încă în proces de cercetare, explicare și apreciere a esenței și finalității sale în aplicare, credem că merită a fi considerat în fundamentarea mai departe a regimului răspunderii pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale în măsura în care nu va aduce inechitate socială și va fi aplicat sub control juridic și jurisprudențial sporit. În acest sens, doctrina încă mai insistă asupra utilizării principiului precauției cu luarea în calcul următoarelor [105, p. 515]:

- implementarea principiului trebuie să se bazeze pe cea mai completă evaluare științifică posibilă și să se determine gradul de incertitudine științifică în fiecare stadiu;
- decizia ce se ia pentru a acționa sau a nu se acționa potrivit acestui principiu să fie precedată de o evaluare a riscului și a potențialelor consecințe;
- odată ce rezultatele evaluării științifice sunt disponibile, trebuie să li se ofere tuturor părților interesate posibilitatea de a studia diferitele opțiuni existente și să se asigure o transparență de nivel înalt.

Tot în sensul aplicabilității principiului precauției se mai afirmă că aceasta trebuie să fie subordonată unor constrângeri printre care: principiul proporționalității, exigența nediscriminării, examinarea avantajelor și sarcinilor rezultând din acțiune ori din absența acestuia, precum și examenul evoluției științifice [63, p. 254].

În concluzie, cu toate că legislația noastră consacră un asemenea principiu, pentru viitor se sugerează încorporarea lui în conținutul legii-cadru (Legea 1515/1993), cu perspectiva de a se configura și instaura la baza fundamentării unei răspunderi pentru viitor, având ca element riscul de a se produce un prejudiciu iremediabil în condiții de imprevizibilitate și incertitudine.

Principiul „poluatorul plătește”

Deși neconsacrat încă printr-o sintagmă expresă în Legea-cadru, fără îndoială, principiul „poluatorul plătește” este dedus din conținutul art. 3 lit. e) al aceleiași legi, care menționează despre *folosirea cu plată a solului, subsolului, apei, pădurilor în scopuri economice și social-umane conform legislației în vigoare; perceperea de taxe și aplicarea de amenzi pentru încălcarea legislației cu privire la protecția mediului* și care pare a fi considerat fundamentul și ideea ce a stat la baza elaborării Legii 1540/1998 privind plata pentru poluarea mediului. Pe lângă aceasta, Legea apelor nr. 272/2011 consacră principiul „poluatorul plătește”, potrivit căruia costurile prevenirii poluării sau depoluării resurselor de apă sunt suportate de către poluator. Legea nr. 1422/1997 cu privire la protecția aerului atmosferic, în art. 13 lit. f) face și ea referire la principiul în discuție prin a impune obligația beneficiarilor de a respecta principiul „cel care poluează - plătește” în limitele normelor stabilite, cu transferul taxelor respective pentru emisiile de poluanți către fondurile ecologice.

Sub aspect istoric, adoptat mai întâi de către OCDE în 1972, principiul semnifica, inițial, cerința imputării poluatorului a cheltuielilor privind măsurile adoptate de autoritățile publice pentru ca mediul să fie menținut într-o stare acceptabilă. El se inspiră din teoria economică, potrivit căreia costurile sociale externe, care însoțesc producția, trebuie să fie internalizate, adică să fie luate în calcul de toți agenții economici în costurile lor de producție [63, p. 242]. Prin aceasta s-ar înțelege că agenții economici care desfășoară activități cu impact asupra mediului trebuie să-și planifice cheltuielile investiționale în modul în care acestea să includă și costul realizării unor măsuri de prevenire a poluării (instalarea unor filtre, achiziționarea unor echipamente necesare izolării locului unde se va produce o eventuală catastrofă ecologică etc.), acordându-se astfel prioritate conservării factorilor de mediu în raport cu profitul realizat prin activități economice. Or, potrivit art. 3 lit. a) al Legii 1515/1993, se promovează cu titlu de principiu *prioritatea scopurilor și activității de protecție a mediului în cadrul realizării intereselor de ordin economic și social-uman ale populației pentru prezent și viitor.*

Cu toate că la nivel european principiul de față cunoaște aplicabilitate în timp, deja de câteva decenii, totuși conținutul și esența sa rămân încă neclarificate pe deplin și, credem noi, nevalorificat în deplinătatea conținutului la care se referă.

În argumentarea poziției noastre vin și opiniile unor autori care consideră că, în sens restrâns, principiul poluatorul plătește presupune obligarea poluatorilor la a suporta numai costul măsurilor antipoluante și de curățire. Într-o asemenea situație, este vorba numai de o internalizare parțială, care permite impunerea de taxe ori redevențe de către autoritățile publice [64, p. 119]. Într-o altă opinie [20, p. 232], susținută de fapt și de autorul citat anterior, în sens larg, principiul poluatorul plătește conduce la antrenarea unui mecanism de răspundere pentru prejudiciul ecologic care să acopere toate efectele negative ale poluării nu numai cât privește bunurile și persoanele, ci și mediul însuși, precum și pentru luarea măsurilor de prevenire a acestuia. Schimbul de opinii în acest sens continuă, astfel considerându-se că semnificația acestui principiu poate îmbrăca mai multe forme, precum: instituirea de norme antipoluare, utilizarea unei fiscalități incitative, definirea unui regim de răspundere obiectivă, independență de culpă pentru prejudiciul ecologic [63, p. 243].

Reieșind din aceste discuții, principiul poluatorul plătește întruchipează o semnificație dublă, pe de o parte se configurează ca fundament al reglementărilor cu caracter preventiv față de potențialele prejudicii prin impunerea unor taxe care să includă costul măsurilor antipoluare, iar pe de altă parte, formulează temeiul declanșării răspunderii în sensul reparării prejudiciului ecologic. În acest ultim context, principiul poluatorul plătește ar trebui, de asemenea, să se traducă juridic prin abolirea drepturilor câștigate în caz de poluare. Astfel, titularii unor autorizații administrative în materie de mediu au deseori tendința să considere că se află în posesia unui act administrativ individual creator de drept și deci intangibil [20, p. 132-133]. Însă depășirea normativelor date prin autorizație devin sancționabile și pasibile de răspundere reparatorie în cazul când se face resimțit efectul negativ al acestor depășiri, manifestându-se sub forma unor prejudicii aduse persoanei și bunurilor sale.

În ce privește încorporarea și aplicabilitatea principiului poluatorul plătește în materia răspunderii pentru prejudiciul ecologic, care, după cum am menționat, este una mai mult civilă decât de mediu, avem să menționăm că odată ce prejudiciul adus persoanei, provenit din consecințele daunei aduse nemijlocit mediului, pe această cale considerăm că va avea implicație în mod inevitabil și principiul de față. În acest sens, victima își va întemeia acțiunea prin invocarea principiului poluatorul plătește, pe lângă alte principii aplicabile răspunderii civile delictuale, și asta deoarece răspunderea de dreptul mediului presupune că la constatarea daunei de mediu, nefiind străină și proprietarului bunului de mediu afectat, regulile cu privire la

despăgubirea integrală sunt aplicate într-un fel deosebit. La acest capitol, principiul reparării integrale a daunei cauzate este aplicat în contextul principiului poluatorul plătește [149, p. 78].

Principiul răspunderii fără considerarea culpei

Ideea unei răspunderi obiective fără considerarea culpei datează cu începutul dezvoltării tehnologiei, așa-zisa perioadă a mașinismului, atunci când concepția răspunderii subiective nu mai putea da un răspuns afirmativ cerinței legitime ca prejudiciile produse în aceste circumstanțe să fie reparate. Dimpotrivă, ea se opunea reparării prejudiciilor a căror cauză nu putea fi stabilită [2, p. 185]. Potrivit unor relatări [34, p.151], pentru prima oară, teoria răspunderii obiective a fost creată și argumentată din punct de vedere juridic în doctrina germană, evidențiindu-se principiul cauzalității, principiul interesului activ și principiul interesului preponderent, precum și ideea de risc. Până a fi consacrat legislativ, principiul răspunderii obiective a fost supus multor critici, dar în același timp, s-a bucurat de numeroase aprecieri și atitudini îngăduitoare, suficiente pentru a facilita fundamentarea unei astfel de răspunderi care să înlăture toate dificultățile responsabilizării pentru prejudiciile foarte greu, iar uneori imposibil de imputat. Până la urmă, controversele care se lăsau așteptate în această privință a acreditat concepția răspunderii delictuale obiective deopotrivă în legislație, în jurisprudență și în doctrină: în legislație, prin edictarea unor acte normative, care scutesc victimele de dovada culpei celor care organizează activități ce constituie surse potențiale de prejudicii, în jurisprudență, prin limitarea probațiunii la dovada că prejudiciul rezultă din activitatea pârâtului, iar în doctrină, prin fundamentarea teoretică a răspunderii fără culpă [2, p. 186].

În contextul dat, la nivel legislativ, principiul răspunderii fără culpă poate fi dedus din conținutul art. 3 al Legii 1515/1993 care instituie în acest sens *responsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor lui din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și **inconștient** sau din neglijență) dauna*. Utilizarea termenului „inconștient” presupune nu doar o expresie declarativă, ci instituirea unei condiții specifice pentru repararea daunelor cauzate mediului, la consacrarea căruia s-a ținut cont atât de valorile ce trebuie protejate, cât și de metodele utilizate în vederea obținerii rezultatului optim [149, p. 80]. Dacă în raporturile de drept civil răspunderea obiectivă se aplică deopotrivă cu cea subiectivă, ultima fiind regula, iar prima excepția, în materie de mediu, principiul răspunderii fără culpă constituie cheia de boltă, șansa prioritara de a sancționa o conduită reprobabilă în universul unor pericole și efecte dăunătoare, dificil de incriminat. Pe lângă toate acestea, principiul răspunderii fără culpă întâmpină unele dificultăți în planul aplicabilității, atunci când este pus în fața principiului prezumției de nevinovăție care, în esență,

sunt două principii diametral opuse. În cazul de față, deținătorul sursei de la care emană prejudiciul nu poate invoca în apărarea sa principiul prezumției de nevinovăție, deoarece aici vinovăția nici nu condiționează declanșarea răspunderii obiective specifice raporturilor de mediu în care este prejudiciată persoana. De altfel, principiul enunțat este caracteristic ambelor forme de răspundere, civilă și cea de mediu care, combinate într-un regim specific va face dovada unei formule reușite și pline de eficacitate în asigurarea reparării prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale.

Principiul priorității reparării în natură a prejudiciului

Fiind în strânsă legătură și reieșind din obligația de a repune victima în situația anterioară producerii prejudiciului, principiul reparării în natură se impune în rândul principiilor răspunderii delictuale prin prioritatea și oportunitățile pe care le garantează în plan reparatoriu. Astăzi în unanimitate se consideră că principiul reparării în natură exprimă obligația ce se vede executată prin acțiunea de restabilire a situației anterioare, de până la cauzarea daunei [131, p. 137], [23, p. 118]. Unele opinii [34, p. 145] pledează că principiul în discuție reprezintă o operațiune materială sau o activitate care își găsește finalitatea fie în restituirea bunurilor însușite [172, p. 652] pe nedrept, fie în remedierea prejudiciilor sau defectelor produse unui lucru.

În plan legislativ, principiul reparării în natură a prejudiciului, aparent, pare a fi transpus prin conținutul art. 1416 al Codului civil care reflectă în acest sens o expresie nu prea reușită din punctul de vedere al clarității și definirii sale atunci când se menționează că „...*autorul prejudiciului este obligat să pună la dispoziție un bun de același gen și de aceeași calitate...*”, generând astfel o confuzie în contextul în care *compensarea prejudiciului* ar presupune, de asemenea, o acțiune de punere la dispoziție a unui alt bun *de același gen și de aceeași calitate* atunci când bunul ce a constituit obiectul atentării nu mai este în natură sau nu mai poate fi recuperat. Or, cu toate că *restitutio in integrum* constituie modul de reparațiune privilegiat, în măsura în care circumstanțele nu permit aplicarea lui, în practică, plata unei despăgubiri cu titlu de compensare reprezintă modalitatea de reparare cel mai frecvent utilizată [22, p. 1459].

O descriere mult mai clară, după părerea noastră, a obligației de a repara în natură se identifică în conținutul art. 607 CC, care menționează că *cel obligat la repararea prejudiciului trebuie să restabilească situația care ar fi existat în cazul în care împrejurarea cauzatoare de prejudiciu nu survenea*. De aceeași părere sunt și autorii care susțin că principiul care domină, fără să fie exclusiv, în materie este repararea prejudiciului în natură, *prin restabilirea situației anterioare săvârșirii faptei ilicite* [110, p. 247].

Totuși, chiar și în circumstanțele unei exprimări mai relevante și adecvate din punct de vedere semantic, principiul reparării în natură rămâne a fi unul destul de specific și dificil în

aplicare, mai ales în materie de mediu. Cât de aplicabil va fi oare acest principiu și cum va opera în cazul reparării prejudiciului ce constă în defrișarea unui arbore sau nimicirea unui animal?, în cât timp vor fi restabilite funcțiile acestor componente în volumul pe care l-a îndeplinit până la nimicire?, rămân necunoscutele unei ecuații imposibil de rezolvat, odată ce marea majoritate a elementelor de mediu sunt ireversibile chiar dacă unele din ele sunt regenerabile. Cu atât mai mult, prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale include și o afecțiune morală care alături de daunele aduse factorilor de mediu face ca principiul reparării în natură, sub aspect aplicativ, să exprime un caracter aproximativ [23, p. 79], raportat la prejudicii care prin definiție nu au conținut economic (în cazul defrișării unui arbore, funcția de purificare, asanare sau cea estetică nu poate fi tradusă în conținut economic) și, în consecință, nici un echivalent bănesc. Alți autori susțin că în acest domeniu, reparația în natură nu este, în principiu, posibilă. În fapt, nu urmează a se restabili o situație anterioară (restitutio in statum ante) printr-o deplasare de elemente naturale (de la autorul responsabil la victima care încearcă prejudiciul), ci se stabilește o obligație cu privire la plata unei sume de bani, ce acoperă doar uneori integralitatea cheltuielilor ce trebuie făcute pentru refacerea echilibrului ecologic sau a factorilor de mediu lezați [116, p. 637].

În ce privește compatibilitatea principiului în raport cu regimul răspunderii specifice pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale, deși acesta este mai mult caracteristic răspunderii civile delictuale, nu întâlnește dificultăți în aplicare nici în raporturile de mediu, atâta timp cât prin actul poluator se aduce o vătămare unui interes privat (pe baza principiului particularul poate cere curățirea iazului poluat sau înlocuirea stratului de humus în cazul poluării solului etc.). Problema, de fapt, nu constă în aplicabilitatea principiului, ci mai mult în efectul așteptat de victimă care nu întotdeauna coincide cu cel preconizat în momentul aplicării.

Principiul reparării prompte a prejudiciului

Promptitudinea reparării prejudiciului ecologic condiționează în mare parte rezultatul și eficiența pretinsă de victimă, dar și aspectul integral al reparației obținute. După cum se punctează în literatura de specialitate, repararea promptă a prejudiciului are o importanță deosebit de mare în realizarea răspunderii civile, dar putem afirma cu certitudine că aceasta prezintă interes și în materia răspunderii de mediu. Repararea promptă a prejudiciului apare ca o modalitate de realizare a unei reparări cu adevărat integrale, deoarece pe această cale se împiedică creșterea prejudiciului inițial, pe de o parte, iar pe de altă parte, cu cât ea se face mai repede, cu atât există șansa mai mare ca prejudiciul să fie înlăturat integral [23, p.118]. Se mai consideră că repararea promptă a prejudiciului duce la realizarea răspunderii civile, deoarece se evită astfel producerea de noi urmări dăunătoare, în lanț, în patrimoniul persoanei lezate, în

intervalul cuprins între data cauzării prejudiciului inițial și începerea reparării lui [51, p. 24]. De pe această poziție insistăm ca pe viitor principiul reparării prompte a prejudiciului să se regăsească în conținutul legislației de mediu la capitolul răspunderii pentru daune aduse mediului, precum și în conținutul legislației civile în compartimentul „modul de reparare a prejudiciului” actualmente cu sediul juridic în art. 1416 Cod civil. În contextul specificității pe care o reclamă prejudiciul ecologic, avansarea principiului de față la rang legislativ va spori în mod sigur eficiența exercițiului de repunere a victimei în situația preexistentă producerii prejudiciului, dar și va fixa limita prejudiciului la cuantumul înregistrat la momentul declanșării.

Principiul reparării integrale a prejudiciului

Pentru ca reparația să fie integrală este necesar să fie înlăturate toate consecințele dăunătoare ale faptei ilicite și împrejurării care le-a generat, în scopul repunerii victimei în situația anterioară (*restitutio in integrum*) [132, p. 562], [160, p. 448]. Dacă în materia răspunderii civile principiul reparării integrale a prejudiciului deține un loc destul de important, atunci în materie de mediu acesta prezintă o semnificație dublă și extrem de necesară în a fi considerat la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic individual. Anume principiul de față ar urmări ca la evaluarea prejudiciului ecologic adus persoanei să fie incluse în cuantumul lui toate costurile, interesele și beneficiile de care a fost lipsită victima începând de la costurile necesare refacerii factorului de mediu afectat și terminând cu cele necesare remedierii valorilor patrimoniale și personal nepatrimoniale de care s-a bucurat până la producerea prejudiciului și de care urma să se bucure dacă acesta nu s-ar fi produs (beneficiul nerealizat). Repararea integrală a prejudiciului ecologic ar echivala în acest caz cu o satisfacție echitabilă (termen definit de art. 41 din CEDO [46]) ce începe a fi considerată din momentul încetării încălcării, precum și prin indemnizarea pentru consecințele negative ale acesteia [22, p. 1458].

Toate aceste particularități indică ideea că în domeniul reparării prejudiciului ecologic încă mai rămâne a fi indispensabil „împrumutul” de norme și tehnici de reglementare specifice dreptului civil, însă acest proces trebuie să se desfășoare în cadrul unui regim specific de răspundere care nu urmează a fi concretizat printr-o lege specifică, ci pur și simplu să asigure combinarea de norme ce urmează a fi considerate de instanțe în cadrul procesului civil ce are ca litigiu prejudiciul ecologic individual. De altfel, regimul discutat ar putea prinde conținut în textul actualei Hotărâri a CSJ nr. 3 din 24.12.2019 cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile.

4.3. Condițiile prejudiciului ecologic susceptibil de reparare

Orice consecință negativă a acțiunilor și activităților desfășurate de unii care în mod indubitabil afectează interesele legitime, integritatea corporală și bunurile altor persoane, pentru a deveni sancționabile în sens reparatoriu, se cere întrunirea anumitor condiții, în lipsa cărora acțiunea în justiție nu va avea suport juridic. După cum se mai afirmă [132, p. 415], existența unui prejudiciu este o condiție necesară, dar insuficientă pentru nașterea obligației de reparare. În acest scop, prejudiciul, la rândul său, este necesar să întrunească anumite condiții cu valoare de caractere proprii. În ce privește specificul prejudiciului ecologic, dar și a tendințelor tot mai accentuate ale detașării de la tradiționalismul în reglementarea modului de reparare a categoriilor de prejudicii vizate, ne determină să orientăm studiul de față pe calea cercetării și reconsiderării condițiilor cerute a fi identificate în conținutul prejudiciului pentru ca acesta să devină susceptibil de reparare.

Deci, în conținutul expunerii ce urmează, optăm pentru o flexibilizare a condițiilor „impuse” prejudiciului pentru a deschide dreptul la reparație, chiar în sensul excluderii unora din ele prin substituirea cu altele noi, destul de relevante și suficiente în considerarea existenței prejudiciului și a dreptului la reparație.

Certitudinea prejudiciului ce se cere a fi reparat

Până nu de mult, doctrina, dar deopotrivă și jurisprudența au statuat că doar prejudiciul cert constituie temei pentru declanșarea acțiunii în reparare, insistând în acest fel pe ideea excluderii oricăror prejudicii presupuse sau pretinse în circumstanțe nesigure de producere și evaluare în viitor. În acest context, prejudiciul se consideră cert dacă existența lui este sigură, neîndoielnică, iar întinderea sa este susceptibilă de evaluare în prezent. Ulterior s-a considerat că sunt în prezența certitudinii toate prejudiciile actuale și viitoare, cu condiția ca acestea din urmă să fie sigure. Spre deosebire de prejudiciile actuale, care s-au produs până la momentul constatării și înaintării acțiunii în reparare, prejudiciile viitoare [23, p. 123] sunt certe doar acelea care, deși nu s-au produs imediat, este sigur că se vor produce, putând fi evaluate în prezent pe bază de elemente suficiente. Trecerea de la actualitatea prejudiciului la probabilitatea producerii sale în viitor ca element nou ce duce la considerarea întrunirii condiției certitudinii, a constituit un pas destul de important în materia răspunderii civile. În materie de mediu, condiția în cauză își găsește o aplicabilitate largă și destul de eficientă în condițiile în care majoritatea acțiunilor cauzatoare de daune mediului nu presupun prezența imediată a daunei sau posibilitatea determinării mărimii integrale a acesteia [149, p. 99]. Această nouă abordare, de fapt, răstoarnă poziția doctrinei mai vechi care susținea că pentru daunele necerte și eventuale, adică acelea care se pot produce în viitor nu se poate cere despăgubire. După cum observăm însă, actualmente

doctrina a devenit mai flexibilă, apreciind că un prejudiciu care nu s-a realizat poate justifica condamnarea actuală dacă realizarea lui în viitor este certă [73].

Având în vedere condiția certitudinii prejudiciului cerută pentru angajarea răspunderii civile clasice, raportând-o la materia de mediu, în condițiile actuale putem afirma că aceasta tinde să traseze o linie de demarcare între dauna de mediu și prejudiciul ecologic. În aparență, concluzia de față ar avea o justificare, având în vedere că prejudiciul reprezintă dauna cuantificabilă în cost care marchează efectul final al oricăror încălcări, iar pentru ca aceasta să deschidă dreptul la reparație, potrivit reglementărilor actuale, trebuie să-și facă vizibilă existența sa actuală sau viitoare, precum și posibilitățile de evaluare chiar dacă se produce ulterior.

Însă, ținând cont de relația și legătura cauzală în planul consecințelor dintre dauna de mediu și prejudiciul ecologic individual, considerăm că pragul de la care poate interveni răspunderea reparatorie necesită o altfel de abordare, bazată pe repararea daunei aduse mediului în faza în care nu a generat un prejudiciu ecologic, acesta din urmă nu există la moment, iar în vederea probabilității producerii în viitor nu există certitudine. Deci, mergând ceva mai departe, potrivit unor studii recente asupra riscurilor de daune viitoare, s-a ajuns la concluzia posibilității admiterii ca fundament al unei acțiuni, riscurile plauzibile ori incerte de daune viitoare grave ori ireversibile, care nu ar fi, ori foarte dificil reparabile [71, p. 22]. Urmând această constatare, putem insista asupra aplicării normelor răspunderii reparatorii în faza în care s-a adus o atingere factorilor de mediu, iar dauna încă nu este certă, cu atât mai mult prejudiciul ecologic individual, dar în eventualitate ar putea să se producă în viitor cu toate că în acest sens nu pot fi aduse probe pertinente.

Discutând în continuare despre condiția certitudinii, necesară a fi identificată în conținutul prejudiciului pentru ca acesta să deschidă dreptul la reparație și relevând câteva cazuri practice în care se văd vizate categoriile de prejudicii ecologice, ne dăm seama, oricât ar fi de paradoxal, că multe din ele nu vor deschide dreptul la acțiune în justiție, atâta timp cât după specificitatea lor sunt difuze și diluate, extinse și extrem de greu de exprimat în planul parametrilor spațio-temporali. Amintim aici particularitatea manifestărilor negative în materia consecințelor aduse mediului, iar prin ricoșeu persoanelor și bunurilor lor care de multe ori nu se concretizează în parametri măsurabili, iar certitudinea producerii în viitor nu poate fi demonstrată nici în plan științific, dar care rămâne o potențialitate plauzibilă și cu efecte ireversibile ce merită a fi considerate sub aspect juridic. Evident, în condițiile în care se susține unanim că nu poate fi reparat un prejudiciu ipotetic, tendințele de a depăși acest stereotip în favoarea asigurării unei reparații chiar și în condiții de incertitudine a producerii diferitor prejudicii în era riscurilor în care trăim, astăzi mai întâmpină serioase obstacole și dificultăți de afirmare. Cu toate acestea,

exprimându-ne la începutul subiectului cu sintagma „până nu de mult...”, am ținut să scoatem în evidență faptul că, în pofida tradiționalismului cu care a fost abordată până acum condiția certitudinii prejudiciului pentru a fi reparat, astăzi s-a izbutit consacrarea legislativă a unor categorii noi de prejudicii viitoare care pot fi reparate chiar dacă nu sunt certe în realizare, vorbim aici despre prejudiciul ce constă în „*pierderea unei șanse*”. Fac parte din această categorie prejudiciile care sunt urmarea pierderii de către o persoană a posibilității de a realiza un câștig sau de a evita o pagubă. Problema reparării unor asemenea prejudicii a constituit obiectul unor preocupări constante, de pildă în Franța, generând o bogată jurisprudență și discuții doctrinare deosebit de aprinse și interesante. Deși tema este încă destul de controversată, jurisprudența franceză a statuat constant că pierderea unei șanse poate prezenta prin ea însăși un *caracter direct și cert* în toate cazurile în care se constată dispariția posibilității reale ca un eveniment favorabil, prin definiție, să ducă la realizarea acelei șanse [132, p. 416-417].

Deși acest tip de prejudiciu a fost conceput și s-a dezvoltat în materia dreptului civil, totuși, ținând cont de faptul că și prejudiciul ecologic individual constituie consecința lezării unui interes privat, putem atribui acest tip de prejudiciu și la cele ecologice care adesea se materializează ca prejudicii indirecte aduse persoanei concomitent cu degradarea bunului de mediu ce-i aparține de drept (pierderea șansei de a pescui, de a presta servicii de agrement sau de a economisi prin a nu apela la serviciile unei instituții sanatoriale etc.). Aceste categorii de prejudicii, dar și altele în materie de mediu, cum ar fi: poluarea cu substanțe Freon 11 și 12, poluarea unui teren adiacent terenului particularului, defrișarea unui sector forestier în zone cu risc de alunecări de teren amplasate în apropierea imobilelor, iar mai nou instalarea antenelor GSM etc., sunt prejudicii incerte. Însă, toate aceste acțiuni sunt considerate a fi cu efect eventual și ireversibil, adică întrunesc toate condițiile necesare pentru a se realiza, dar totodată sunt nesigure și insuficient argumentate că se vor produce în viitor, atâta timp cât factorii de mediu au și capacitatea de a se regenera. După cum se afirmă în acest sens [70, p. 188], problema certitudinii daunei ecologice trebuie să fie examinată și sub unghiul aptitudinii naturii de a se regenera, fenomen care ar putea șterge, într-o oarecare măsură, urmele poluării. De aceea, în doctrina de specialitate se mai argumentează că dauna rezultând din pierderea șansei se încadrează în categoria prejudiciului virtual, fiind situat la jumătatea drumului între prejudiciul pur eventual și prejudiciul cert. Tocmai de aceea se apreciază că natura ambiguă a acestuia face ca indemnizarea lui să fie mult mai delicată [73].

Totuși, în contextul năzuințelor de a oferi prejudiciului un caracter cert, cu toate că după natura sa rămâne unul incert, iar prin urmare trebuie să devină obiectul acțiunii în reparare,

acesta urmează să întrunească anumite condiții suplimentare și de concretizare a potențialității sale.

O prezentare destul de relevantă, după părerea noastră, a condițiilor discutate o întâlnim în literatura română de specialitate [132, p 416-417] în care se menționează că pentru ca un prejudiciu rezultat din pierderea unei șanse să aibă caracter cert și reparabil trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- șansa să fie reală și serioasă;
- pierderea șansei să fie consecința directă a faptei ilicite sau a altei împrejurări pentru care se angajează răspunderea delictuală;
- la stabilirea reparației să se țină cont în mod obligatoriu de marja de incertitudine sau de faptul *alea* care afectează posibilitatea realizării șansei de câștig sau evitării riscului de pierdere.

În aceste împrejurări, se mai adaugă și condiția în care pentru a obține despăgubiri într-o astfel de situație, victima va trebui să probeze că a ratat obținerea unui avantaj sau o anumită favoare, care era, pentru ea, aproape o certitudine, dacă nu ar fi intervenit fapta ilicită a autorului [33].

În fine, problema prejudiciului ecologic individual și obstacolul creat de certitudinea necesară pentru a deschide dreptul la reparație în condițiile răspunderii civile delictuale astăzi necesită o abordare cu totul deosebită ce impune a se căuta răspunsuri potrivite la întrebările pe care le ridică aceste categorii de prejudicii. Un răspuns adecvat presupune să se plece de la constatarea că preocuparea de protecție și de indemnizare a victimelor (care se află în centrul răspunderii civile) ar trebui în mod necesar să conducă, *în amonte*, la cunoașterea mijloacelor de natură a evita dauna. Astfel, răspunderea civilă nu poate deci să se dezintereseze total de risc [70, p. 429].

În acest sens, doctrina franceză optează spre a adapta răspunderea civilă la noile cerințe de securitate prin lărgirea conținutului noțiunii de *daună certă*, încât răspunderea ar putea fi declanșată doar în condiția unei simple amenințări sau a unui risc de daună. În acest fel, cerința tradițională a unei daune certe și actuale ar fi puternic diluată [174, p. 414]. Ca rezultat, o astfel de adecvare poate presupune urmarea a două căi, ambele permițând identificarea unui prejudiciu cert, reparabil în prezența unui simplu risc de daună. Prima constă în a estima că exigența unui risc de daună poate, ea însăși, angaja prejudicii actuale și certe. Cea de-a doua cale o prezintă considerarea că riscul de daună constituie, în sine, un prejudiciu cert și actual [70, p. 430]. Or, simpla expunere la un risc poate fi cauza unui prejudiciu moral (prejudiciul de anxietate) sau a

unui prejudiciu patrimonial (prejudiciul de salvare, diminuarea valorii imobilului situat în zona riscului, pierderea unei șanse,) prejudicii reparabile, unele din ele fiind deja oficializate juridic.

Condiția previzibilității prejudiciului

De obicei, în materia răspunderii civile delictuale, nemaivorbind de răspunderea penală, posibilitatea angajării răspunderii pentru prejudiciile produse în condiții imprevizibile este dezaprobată pe criteriul imposibilității firești de a prevedea și gestiona efectele unor fenomene care se produc independent de voința omului. Se consideră în acest sens că anumite fapte și împrejurări pot exclude existența raportului de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu și, respectiv, se va exclude răspunderea civilă. Este problema înlăturării vinovăției din cauza unor împrejurări mai mult sau mai puțin exterioare subiectului, care se intersectează cu activitatea acestuia, influențând sau chiar determinând această activitate, fiind vorba aici despre problema forței majore și a cazului fortuit [17, p. 434]. Deci, pe lângă faptul că după natura lor daunele aduse mediului, iar prin ricoșeu, persoanelor și bunurilor lor sunt, de regulă, imprevizibile, la specificitatea de față se mai adaugă și aceste din urmă cauze ce afectează și mai mult previzibilitatea producerii prejudiciului ecologic. Anume considerentul de față ne impune să examinăm cu mare atenție statutul juridic și corectitudinea aplicării normelor ce prevăd forța majoră (art. 606 CC) și cazul fortuit ca temei al exonerării de răspundere în raporturile de mediu, care determină și se află în strânsă corelație cu imprevizibilitatea.

Așadar, în dreptul penal, dar și în doctrina civilă mai veche, forța majoră și cazul fortuit conceptual nu se delimitează, ambele având aceleași consecințe [51, p. 295,] adică înlătură răspunderea. Ulterior, acestea două au fost delimitate conceptual cu implicația teoriei obiective și subiective. În baza primei se consideră că forța majoră se deosebește de cazul fortuit prin caracterul absolut imprevizibil și inevitabil, care nu poate fi evitat chiar cu cea mai mare diligență și prudență [17, p. 434], pe când cel din urmă (cazul fortuit) constituie o împrejurare internă care își are originea în câmpul de activitate a celui chemat să răspundă sau într-o împrejurare externă care nu are caracter extraordinar și poate fi prevăzută și evitată cu diligența și prudența de care este în stare omul cel mai capabil [110, p. 376]. La prima vedere, în această optică a definiției, s-ar desprinde constatarea ce indică faptul că doar forța majoră ca fenomen obiectiv, independent de voința și capacitatea omului de a o controla, poate servi temei al exonerării de răspundere. Examinată în materie de mediu (forța majoră), la aceeași concluzie au ajuns și autorii care consideră că drept condiție ce exclude răspunderea civilă pentru daunele ecologice poate fi doar forța majoră, fiind exclus în acest context cazul fortuit [59, p. 363-364], deoarece acesta poate fi prevăzut și evitat de subiectul care desfășoară activități economice, potențial periculoase. Spre exemplu, dacă în urma exploziei unui recipient în care sunt prelucrate

substanțe chimice acestea s-au deversat pe terenul ce aparține persoanei (caz fortuit), atunci cel care desfășoară activitatea respectivă, deși nu a prevăzut prejudiciul, dar putea și era obligat să-l prevadă, va repara prejudiciul astfel cauzat. Revenind la problema previzibilității ca o condiție a angajării răspunderii pentru prejudiciul ecologic, în cele ce urmează vom încerca să ne expunem prin a demonstra că prejudiciul ecologic urmează a fi reparat chiar și în cazul în care acesta s-a produs în împrejurări imprevizibile cu concursul forței majore. Deci, dacă în condiții de forță majoră (cutremure, alunecări de teren, inundații etc.) s-au adus prejudicii mediului, persoanei și bunurilor sale, persoana care beneficiază de pe urma activităților cu impact negativ asupra mediului va fi ținută la plata despăgubirilor, personal sau din contul companiei de asigurări cu care are încheiat un contract de asigurare. Aceeași opinie este împărtășită și de autorul I. Trofimov care susține că în cazul în care persoanele au avut de suferit un prejudiciu de pe urma unei daune ecologice rezultate din activitatea generatoare de risc major (activitate în domeniul nuclear, exploatare a subteranului etc.) se va răspunde în toate cazurile, inclusiv în caz de forță majoră și un caz fortuit [148, p. 89].

În concluzie, suntem de părerea că răspunderea pentru repararea prejudiciului produs în circumstanțe imprevizibile condiționate de forța majoră sau cazul fortuit se va angaja în tot cazul în care acesta provine de la activități economice cu risc sporit și ireversibil de care profită subiecții care le-au inițiat.

Caracterul direct al prejudiciului

Consacrată în legislația civilă română (art. 1533 Codul civil al României) care privește nemijlocit răspunderea contractuală, dar care este aplicabilă deopotrivă și răspunderii reparatorii, condiția ca prejudiciul să fie consecința directă a faptei ilicite urmărește stabilirea unei echități prin impunerea limitelor în executarea obligației de reparare a prejudiciului, precum și a dreptului din care rezultă respectiva obligație. În stabilirea caracterului direct al prejudiciului, se face de regulă referire la raportul de cauzalitate care trebuie să existe între faptă și întinderea pagubei, mai ales când înlănțuirea mai multor evenimente poate avea un rezultat final nu numai imprevizibil, dar care ar putea antrena o răspundere cvasi-nelimitată. Prin urmare, prejudiciul direct este legat de fapta (ilicită) printr-un raport de cauzalitate neîndoielnic, pe când dauna indirectă este cea cu privire la care nu se poate stabili un asemenea raport de cauzalitate și care, iese, astfel, din câmpul răspunderii [143, p. 90]. Totuși prejudiciile indirecte născute din numărul mare al consecințelor care se leagă de o cauză comună, chiar și în materie de mediu, nu se lasă a fi confundate cu prejudiciul ce constă din venitul ratat, care la prima vedere sunt destul de asemănătoare. Spre exemplu, atunci când prin poluarea solului persoanei i s-a adus un prejudiciu financiar ce constă în ratarea veniturii pe care îl putea obține dacă productivitatea nu se diminuea

în urma poluării, acesta constituie un *prejudiciu direct* (beneficiu nerealizat) care, fiind deja consumat, deschide dreptul la reparare. Însă atunci când din cauza nerealizării acestui venit persoana nu a putut procura semințele pentru anul viitor, iar prin urmare din cauza acestui fapt nu va putea executa obligația de restituire a unui împrumut...etc., ar putea pretinde că i s-a adus un „nou” prejudiciu care vine din aceeași cauză (*prejudiciu indirect*). Acesta din urmă însă nu deschide dreptul la reparație, deoarece cauza acestei consecințe urma să fie stopată odată cu repararea prejudiciului aflat în ipostaza de „venit ratat”. De altfel, concepția actuală despre noțiunea de prejudiciu indirect îi atribuie o conotație negativă, întrucât s-ar recunoaște instituirea unei răspunderi care poate fi angajată, în mod descendent, din treaptă în treaptă, într-o regresivitate quasi-infinită [143, p. 108].

Totodată este necesar a face distincția și între *prejudiciul direct cauzat în mod direct* și *prejudiciul direct cauzat în mod indirect*. Spre exemplu, în cazul deversării apelor ce conțin substanțe chimice în obiectivul acvatic ce constituie proprietatea unei persoane, în urma cărei acțiuni au murit toți peștii, acestea i se aduce un prejudiciu direct cauzat în mod direct, chiar și în privința venitului ratat. Însă banii care urmau să fie obținuți de victimă din vânzarea produselor piscicole pentru a achita contractul de studii copiilor minori, atunci pentru aceștia din urmă constituie un prejudiciu direct, dar cauzat în mod indirect, odată ce beneficiază de dreptul la întreținerea de care nu se vor mai bucura în urma acestui fapt. În acest sens, considerăm relevantă distincția realizată în dreptul civil [132, p. 418] în care se afirmă că caracterul direct al prejudiciului există atât în cazul prejudiciilor cauzate în mod direct (prejudiciul suferit de victima imediată), cât și în cazul prejudiciilor directe cauzate indirect (prejudiciile cauzate altor persoane, victime indirecte, datorită prejudiciului inițial cauzat în mod direct și nemijlocit victimei imediate). Dacă în cazul prejudiciului direct cauzat în mod direct nu apar dificultăți deosebite în aplicarea normelor răspunderii delictuale, atunci prejudiciul cauzat indirect, adică prin ricoșeu, poate ridica mari dificultăți în planul reparării. Anume prejudiciul ecologic individual de care ne preocupăm în lucrarea de față constituie un prejudiciu prin ricoșeu (prejudiciu direct cauzat în mod indirect), unde factorului de mediu i se aduce o daună directă în mod direct, iar persoanei și bunurilor sale, prin ricoșeu, de asemenea i se aduce un prejudiciu direct, dar cauzat în mod indirect care deschide dreptul la reparație.

Caracterul personal al prejudiciului

Caracterul personal al prejudiciului presupune că doar persoana care a suferit un prejudiciu are dreptul să ceară repararea pe calea acțiunii în justiție. Esența condiției de față nu trebuie însă înțeleasă ca o condiție ce conferă dreptul la acțiune în reparare doar unei singure persoane, privite individual. Dimpotrivă, în condițiile în care unele fapte afectează întregi grupuri,

colectivități de persoane, oricum față de acestea în calitate de membri ai colectivității date, prejudiciul este considerat a fi personal. Totuși, în circumstanțele descrise, condiția caracterului personal al prejudiciului trebuie examinată cu deosebită atenție atunci când o raportăm la prejudiciile aduse unor colectivități foarte mari, cum ar fi cazul daunei aduse mediului.

Astfel, dacă în cazul de față condiția se va considera întrunită, dreptul la acțiune va fi de partea unui număr impunător de subiecți care pretind că au un prejudiciu personal. În consecință, pe lângă „suprasolicitarea” instanțelor, gravitatea prejudiciului se va diminua într-atât încât efectul reparării prejudiciului resimțit de persoană va fi aproape insesizabil. Aducem în acest sens exemplul în care a fost poluată apa unui iaz cu substanțe chimice, iar ca urmare a făcut imposibil scăldatul în acest iaz. În acest caz, susținem că persoana nu va putea acționa în justiție autorul acestei daune, fiind pus în imposibilitatea invocării unui prejudiciu personal. Dacă s-ar admite acest lucru, atunci spunem că acest drept îl va avea întreaga colectivitate. Prin urmare, dacă cuantumul prejudiciului este de 3000 lei, iar numărul celor care vor invoca un prejudiciu este de 6000 mii de locuitori care aveau dreptul la scăldat, atunci spunem că fiecare din ei va primi despăgubirea în mărime de 50 de bani. Ce se va întâmpla în cazul în care acest prejudiciu va fi invocat de un număr mai mare de persoane, având în vedere că apa din acest iaz este un bun al domeniului public?

În acest context, se consideră că în cazul în care colectivitatea afectată se alcătuiește dintr-un număr impunător de membri, existența unui prejudiciu personal devine îndoielnică, confuză în ce privește direcția de acțiune, prin urmare, acesta poate deveni contestabil. De aceea, după cum este enunțat în doctrină, acestea sunt motivele, printre altele, pentru care în cazul prejudiciilor colective repararea lor se poate asigura și prin recunoașterea așa-numitelor acțiuni colective [132, p. 431]. În exercitarea respectivului drept, nimic nu oprește ca această colectivitate să fie reprezentată de un singur subiect, care poate fi o persoană fizică din rândul grupului prejudiciat, o persoană juridică (asociați, organizații nonguvernamentale) sau o autoritate publică (în cazul daunelor de mediu, autoritățile de mediu). Tocmai din acest considerent, în materie de mediu, atunci când se aduce o daună bunurilor de mediu (bunuri ce aparțin întregii colectivități odată ce acestea fac parte din domeniul public), cu toate că fiecare membru al colectivității a fost afectat într-o oarecare măsură în mod indirect (prin ricoșeu), aceștia nu vor avea dreptul la acțiune „directă” în condițiile răspunderii de mediu. Așadar, în măsura în care dauna adusă mediului nu afectează decât natura și, pe cale de consecință, din punct de vedere juridic *res communes* ori *res nullius*, care reprezintă lucruri neapropiabile, nici un subiect de drept nu poate, în principiu, să invoce un interes personal, fapt care să-i permită să pretindă un drept la reparare pentru atingerile aduse mediului, fără lezarea intereselor umane.

Nimeni nu este proprietarul naturii ori al mediului propriu-zis [70, p. 189]. În cazul de față, victimă se consideră însuși mediul ce reclamă protecție din partea autorităților, iar acestea o pot garanta doar pe calea răspunderii de mediu ce poate fi inițiată sub pretextul reparării daunei de mediu în faza anterioară repercutării efectelor asupra persoanei (transformării în prejudiciu ecologic ce are un caracter personal). În acest caz, subiecții care constată dauna adusă mediului și iminența transformării efectelor sale potențiale și ireversibile în prejudicii ecologice pe care le vor suporta în viitorul apropiat au dreptul să sesizeze autoritățile de mediu, iar acestea din urmă să întreprindă toate măsurile necesare confirmării și reparării daunei de mediu. Însă în cazul în care subiecții vizați întreprind măsuri de prevenire sau limitare a eventualului prejudiciu din cont propriu sau atunci când dauna adusă mediului s-a repercutat asupra sănătății și bunurilor, inclusiv cele de mediu pe care le au în proprietate, aceștia au dreptul la acțiune în reparare considerându-se astfel că întrunesc exigențele răspunderii civile delictuale, adică prejudiciul are un caracter personal. Pe lângă aceasta, și în plan procesual, este necesar să se demonstreze existența unui interes personal de a acționa, respectiv violarea unor interese proprii, ceea ce ar însemna în sens strict că răspunderea civilă clasică nu acoperă fenomenele vătămătoare mediului, decât numai prin intermediul repercusiunilor lor asupra persoanei [70, p. 190]. Din acest considerent, poate, așa cum menționează și autorul Pavel Zamfir [179, p. 797], majoritatea țărilor nu recunosc dreptul persoanei fizice sau juridice de a transmite în judecată dosarele, care nu-l vizează direct, în scopul prevenirii încălcării legislației cu privire la protecția mediului.

În aceste condiții, caracterul personal al prejudiciului urmează a fi considerat la stabilirea limitelor între dreptul de a acționa direct în scopul exercitării dreptului la repararea prejudiciului sau de a fi intermediat, în anumite condiții, în exercitarea aceluiași drept chiar cu riscul de a nu beneficia direct de pe urma acestei modalități specifice de reparare.

Astfel, se impune regula potrivit căreia *fiecare individ ce face parte dintr-o colectivitate are dreptul la acțiune în repararea prejudiciului suferit personal, dar nu are dreptul la acțiune în repararea prejudiciului cauzat întregii colectivități.*

În final, concluzia la care s-a ajuns în urma examinării subiectului vizat, comparată cu cea rezultată din analiza reglementărilor actuale în domeniu, ne determină să insistăm asupra unor modificări ce urmează a fi operate în Legea nr. 1515/1993, și anume la art. 30 lit. g) prin a exclude sintagma „dreptul de a se adresa direct”, deoarece, cum am mai spus, în cazul daunei aduse mediului nu se întrunește exigența impusă de normele răspunderii civile delictuale, precum și a celei cerute de legea procesual civilă, adică cea a interesului personal.

Astfel, norma în cauză ar fi reformulată în următorul conținut: Statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în care scop asigură, în conformitate cu legislația

în vigoare: g) „dreptul de a se adresa personal sau prin intermediul unor asociații, autorităților de mediu pentru a solicita acțiunile care aduc daune mediului sau care generează un pericol iminent de producere a unei asemenea daune și de a cere să fie informate despre măsurile întreprinse pentru evitarea și repararea ei”.

În acest nou context, s-ar sugera ca și textul de la lit. h) a aceluiași articol să-și modifice conținutul după cum urmează: „dreptul la despăgubire pentru prejudiciul adus sănătății și bunurilor persoanei ca urmare a poluării sau a altor acțiuni de afectare a mediului”.

Prejudiciul să nu fi fost reparat

Condiția prejudiciului nereparat pe care o avem în discuție vine din regula unanim recunoscută, potrivit căreia, victima este îndreptățită la o singură reparație integrală a prejudiciului suferit, ea neputând cumula mai multe despăgubiri pentru aceeași pagubă [51, p. 59]. În cazul prejudiciului ecologic, prin reparație integrală se înțelege remedierea atât a funcțiilor ecologice al bunului de mediu afectat, implicit și ale celor economice, cât și a prejudiciului adus sănătății și bunurilor persoanei. Aici se mai cere a fi menționat că dacă ulterior pronunțării hotărârii prin care se impune repararea prejudiciului efectele dăunătoare continuă, cererea de despăgubire va fi admisă cu invocarea întrunirii condiției de față, pe motivul că prejudiciul inițial a fost reparat doar în parte și nu integral, adică partea din prejudiciul produs după pronunțarea hotărârii va fi considerat nereparat. Or, potrivit art. 1416 alin. 3 din CC, instanța de judecată stabilește quantumul reparației prin echivalent bănesc în funcție de întinderea prejudiciului de la data pronunțării hotărârii. Persoana vătămată poate cere despăgubiri suplimentare pentru prejudiciul care a apărut după pronunțarea acestei hotărâri. De asemenea, este necesar de precizat că în cazul achitării despăgubirilor pentru prejudiciul care a fost anterior reparat de o altă persoană (poate avea loc în cazul reparării de către asigurător sau de o terță persoană cu titlul gratuit) aceasta din urmă poate cere restituirea despăgubirii acordate prin invocarea normei ce prevede îmbogățirea fără justă cauză [27, p. 313] (art. 1389 CC).

4.4. Subiecții cu drept la acțiune în repararea prejudiciului ecologic

În principiu, se consideră că acțiunea în daune având temeii delictual se naște în toate situațiile în care se cauzează un prejudiciu unei persoane prin încălcarea unei obligații legale, cu caracter general, ce revine tuturor [51, p. 241], iar repararea prejudiciului nu s-a făcut benevol de către autorul faptei [110, p. 237]. Anume în acest subiect vom discuta despre titularii dreptului la acțiune în repararea prejudiciului ecologic individual, reiterând că acesta este un prejudiciu adus persoanei și bunurilor sale indirect, prin intermediul factorilor de mediu degradați. Acestora din

urmă li s-a adus o daună în mod direct, repararea căreia urmează a fi cerută de altă categorie de subiecți, cei care sunt investiți cu competențe în apărarea intereselor colectivității.

Așadar, cunoașterea cercului de subiecți abilitați cu dreptul la acțiune în reparare, în anumite cazuri particulare prezintă un interes deosebit, mai ales în materie de mediu, acolo unde încă mai există controversa asupra recunoașterii victimei acestor categorii de prejudicii, astfel încât întrebarea dacă victimă este mediul sau persoana creează și mai multe dificultăți în acest sens. Dincolo de aceste preocupări, în tot cazul, persoana prejudiciată ocupă poziția subiectului activ în cadrul acțiunii în reparare sau, mai corect spus, subiectul care are calitate procesuală activă. Acest fapt se cere a fi precizat în condițiile existenței unor controverse dintre opinia în care se consideră că subiecți ai răspunderii sunt desemnate doar persoanele răspunzătoare [130, p. 80] și cea care susține că subiecți ai răspunderii sunt persoanele prejudiciate și persoanele răspunzătoare, ajungându-se la această părere prin asimilarea construcției răspunderii juridice cu cea a raportului juridic, iar subiecții acesteia ca și în cazul raportului juridic sunt titularii de drepturi (victima) și obligații (făptuitorul.)

După părerea noastră, o asemenea tactică de abordare urmează a fi aplicată în cazul desemnării subiecților acțiunii în justiție ce are drept obiect repararea prejudiciului ecologic, unde pe aceleași principii, adică ale raportului juridic, vor fi desemnați subiecții acțiunii, victima (subiect activ) și responsabilul (subiect pasiv). Astfel, considerăm că victima este subiect al acțiunii în repararea prejudiciului și nu subiect al răspunderii, această din urmă calitate fiindu-i specifică doar responsabilului care adesea are și calitatea de făptuitor. Unul din raționamentele pe care ne întemeiem poziția s-ar referi la faptul că raportul de răspundere nu ia și nici nu poate lua naștere pe aceleași principii cu ale raportului juridic în general și nici cu cel de dreptul mediului în special. Cu atât mai mult, părțile în cadrul raportului juridic sunt titulari atât de drepturi, cât și de obligații în mod corelativ, pe când în cadrul raportului de răspundere unii au doar drepturi, pe când alții doar obligații. Deci, având în vedere că despre persoanele care au calitate de subiecți pasivi ai raportului de răspundere s-a discutat în capitolul anterior, în cele ce urmează vom examina cercul subiecților cu calitate procesuală activă în cadrul raporturilor de răspundere pentru repararea prejudiciului ecologic. Înainte de toate, insistăm să reamintim că, deși Constituția garantează dreptul la un mediu sănătos prin prisma art. 37, legislația de mediu nu prevede expres dreptul persoanei de a se adresa în justiție pentru repararea unei daune aduse mediului, în sensul că nu poate arăta interesul personal lezat, acest fapt fiind impus autorităților publice competente. Cu toate acestea, în cazul în care s-a adus o daună componentelor de mediu aflate în preajma „habitatului” persoanei și bunurilor sale, inclusiv cele de mediu, care în mod firesc pot exercita o influență reciprocă, aceasta poate declanșa o acțiune în justiție invocând

existența unei amenințări iminente cu un prejudiciu, chiar o acțiune în reparare a prejudiciului de salvare, de dezvoltare, pierderea șansei de a obține un avantaj, prejudiciul de agrement, în temeiul normelor de drept comun ce apără dreptul de vecinătate, dreptul de proprietate. Or, art. 376 alin. 2 din Codul civil prevede că *dacă există temei de a presupune că se vor face încălcări ulterioare, proprietarul poate intenta o acțiune negatorie, iar potrivit alineatului 1, acesta poate cere, de asemenea, despăgubiri pentru prejudiciul cauzat.*

Prin urmare, fără unele particularități, ori de câte ori persoana a avut de suferit un prejudiciu ecologic fie printr-o faptă ilicită, fie de pe urma unei activități legale, aceasta își poate exercita dreptul la acțiune în reparare, personal sau prin intermediul unui reprezentant, convențional sau legal. La această din urmă formă de reprezentare se recurge, în cazul în care victima nu dispune de o asemenea capacitate, adică nu are capacitate deplină de exercițiu cerută de lege pentru a-și putea exercita personal drepturile, inclusiv cele procedurale civile în ordinea Codului de procedură civilă (art. 7 alin.2, art. 58 alin. 1,4,6 CPC). Astfel, dreptul la repararea prejudiciului ecologic cauzat minorilor de până la 14 ani, precum și adulților declarați incapabili în modul stabilit de lege, este exercitat în instanță de reprezentanții lor legali – părinți, înfietori, tutori, curatorii, de administrația instituțiilor de educare, a instituțiilor curative sau de protecție socială. Însă situația puțin diferă în cazul minorilor cu vârsta între 14 și 18 ani, precum și ale adulților limitați în capacitatea de exercițiu, unde același drept poate fi exercitat cu încuviințarea acestora, adică a părinților, înfietorilor sau curatorilor, instanța fiind obligată să introducă în astfel de pricini minorii sau adulții limitați în capacitatea de exercițiu. De asemenea, în cazul în care prejudiciul ecologic a fost suportat de o persoană juridică, cererea va fi introdusă de către persoana care reprezintă organul de administrare sau cel de reprezentare, cu toate că funcția de administrare și cea de reprezentare ar putea fi exercitată de unul și același organ [14, p. 73].

O particularitate deosebită a modului de exercitare a dreptului de acțiune în repararea prejudiciului ecologic, ce suscită o abordare aparte, o constituie cea a posibilității de exercitare a acestui drept prin a face uz de normele ce reglementează ordinea de introducere a acțiunii oblice (art. 599 CC). Potrivit interpretărilor date normei în cauză, acțiunea oblică este acea acțiune în justiție prin care creditorul exercită drepturile și acțiunile debitorului său atunci când acesta refuză sau omite să și le exercite. Această acțiune se mai numește „indirectă”, pentru faptul că este exercitată de către creditor în locul debitorului său, dar care are același rezultat ca și cum ar fi fost exercitată de debitor, fiind aplicabilă și în cazul reparării prejudiciului cauzat printr-o faptă ilicită [44, p. 123-124].

Deci considerăm că în materia reparării prejudiciului ecologic aplicabilitatea normei în cauză poate fi examinată din două poziții: prima se referă la acțiunea introdusă de către persoana

prejudiciată împotriva debitorilor făptuitorul, iar cea de a doua, la acțiunea înaintată de creditorul persoanei prejudiciate față de făptuitor. În primul caz credem că aplicarea normelor acțiunii oblice nu va întâlni mari dificultăți, atâta timp cât sunt respectate limitele acestei categorii de acțiuni, adică suma necesară reparării prejudiciului ecologic să se încadreze în limita obligației pe care o avea debitorul față de făptuitor și că această obligație să nu fie cu caracter personal în raport cu ultimul. În cel de-al doilea caz, însă, aplicarea normelor vizate ar părea mult mai dificilă, deoarece reparația pe care o datorează făptuitorul victimei prejudiciului ecologic este destinată aproape în totalitate refacerii funcțiilor componente de mediu afectate, sănătății fizice sau psihice, având mai mult un caracter compensator, dar mai fiind identificat și un raport personal. În situația în care creditorul victimei va încasa direct de la făptuitor suma care era destinată refacerii bunului de mediu afectat, acesta (mediul) poate să rămână nereparat, prin urmare, se va considera că creditorul și-a satisfăcut creanța din contul factorului de mediu anterior degradat printr-o faptă ilicită. Pe cale de consecință, combinația respectivă poate duce la efecte inițial neprevăzute, dar cu impact eventual asupra bunurilor altor persoane sau celor ce aparțin întregii colectivități, odată ce prejudiciul ecologic nereparat poate să producă efecte secundare. În rest, toate celelalte costuri (tipuri de prejudicii) care se înscriu în cuantumul prejudiciului ecologic: beneficiul nerealizat, suma ce urmează să acopere pierderea șansei de a obține un avantaj, precum și costurile suportate de victimă în legătură cu preîntâmpinarea și limitarea unui prejudiciu (prejudiciul de salvare) pot fi percepute direct de la debitorii victimei pentru stingerea obligației acesteia față de creditorul său.

Dreptul la acțiune în daune se transmite prin moștenire legală și testamentară. Potrivit normei aplicabile și în materie de mediu, succesorul universal sau cu titlu universal dobândește dreptul la acțiune în daune printre celelalte elemente active ale patrimoniului, care i se transmit în tot sau în parte [51, p. 244]. Astfel, victima poate înainta acțiune civilă și împotriva moștenitorilor defunctului, deoarece răspunderea civilă delictuală este o sancțiune civilă, cu caracter reparator, fără a fi în același timp o pedeapsă [141, p. 123].

Deci în caz de deces al persoanei responsabile de repararea prejudiciului ecologic, obligația de dezdăunare se va transmite moștenitorilor săi, odată ce au acceptat moștenirea, ceea ce demonstrează că răspunderea delictuală nu are caracterul unei pedepse [17, p. 414] aplicată pe principii de individualizare, deoarece se aplică nu în considerarea persoanei care a săvârșit fapta ilicită, ci în considerarea patrimoniului său.

În aceeași ordine de idei, admisibilitatea înlocuirii debitorului obligației de despăgubire prin intermediul instituției moștenirii este desprinsă și din prevederile art. 664 Cod civil, potrivit cărora obligația se stinge prin decesul debitorului, numai atunci când *executarea ei este*

imposibilă fără participarea personală a acestuia (pictarea unui portret de către un pictor renumit), lăsând, astfel, să se înțeleagă că în toate celelalte cazuri obligația nu se stinge, ea urmând a fi transmisă moștenitorilor pe cale succesorală.

Cu atât mai mult, în cazul în care prejudiciul ecologic este adus prin infracțiune, potrivit art. 219 CPP, în caz de deces al persoanei fizice care este în drept de a înainta o acțiune civilă în procesul penal, acest drept trece la succesorii ei, iar în caz de reorganizare a persoanei juridice – la succesorul ei de drept, aceasta din urmă fiind o succesiune în drepturi procedurale și nu se confundă cu dreptul la moștenire.

Totodată, urmează a mai fi precizat că dacă bunul de mediu prejudiciat se află în proprietate devălmășă, oricare dintre soți poate exercita singur dreptul la acțiune în repararea prejudiciului ecologic, în virtutea mandatului tacit și reciproc [110, p. 238].

4.5. Prescripția exercitării dreptului la repararea prejudiciului ecologic pe calea acțiunii în justiție

Un aspect destul de important în materia reparării prejudiciului ecologic care nu merită a fi trecut cu vederea este cel al prescripției dreptului la acțiune în justiție, în condițiile în care momentul constatării, perioada manifestării și succesivitatea producerii în timp impune reconsiderarea limitelor spațio-temporale acordate exercitării dreptului vizat.

Astfel, dacă în cazul prejudiciilor instantanee nu întâlnim dificultăți specifice la fixarea momentului de la care începe să curgă termenul în interiorul căruia victima poate apela la forța coercitivă a statului pentru a-i asigura repunerea în situația anterioară producerii prejudiciului, atunci altfel stau lucrurile în cazul prejudiciilor succesive. Ne-am referit aici la forța de constrângere a statului pentru a evidenția că împlinirea termenului de prescripție afectează doar dreptul la acțiune în sens material, adică posibilitatea de a obține ajutorul statului pentru constrângerea autorului faptei la executarea obligației de dezdăunare, iar nu dreptul la acțiune în sens procedural, adică dreptul de a sesiza organul de jurisdicție care este un drept imprescriptibil [110, p. 244], [109, p. 554].

De regulă, potrivit art. 272 alin. 4 CC, în acțiunile privind răspunderea delictuală, termenul de prescripție extinctivă începe să curgă de la data când păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască paguba și pe cel care răspunde de ea. Într-adevăr, după cum se mai afirmă [125, p. 527], dreptul subiectiv la reparațiune și dreptul la acțiune în răspundere civilă se nasc la data cauzării prejudiciului, dar exercițiul lor depinde de cunoașterea de către titular a unui minim de elemente pentru a putea acționa: pârâtul și obiectul (valoarea) litigiului. Aici se cere a fi precizat că în cazul răspunderii civile delictuale ce are ca temei prejudiciul, momentul nașterii dreptului

la reparare nu se confundă cu dreptul la acțiune în justiție. Deși în unele cazuri poate fi identic (când făptuitorul a fost surprins în momentul săvârșirii faptei), de multe ori se întâmplă ca momentul constatării prejudiciului (momentul nașterii dreptului la reparare) să nu coincidă cu momentul identificării persoanei răspunzătoare care, de fapt, marchează momentul deschiderii dreptului la acțiune în justiție, respectiv începutul curgerii termenului de prescripție extinctivă. Având în vedere că legislația de mediu nu stabilește un termen de prescripție pentru acțiunea în repararea prejudiciului ecologic, lăsând, în mod normal, spațiu pentru intervenția normelor Codului civil pe acest segment, respectiv în art. 267 alin. 1 se menționează că acest termen este de 3 ani. Revenind la specificitatea prescripției condiționate de caracterul preponderent succesiv al prejudiciului ecologic, considerăm că acest termen este insuficient pentru exercitarea dreptului la reparație. Or, în cazul daunei succesive, de regulă, cunoaștem momentul când începe să producă efecte și nicidecum nu putem cunoaște momentul încetării efectelor dăunătoare [148, p. 66]. După cum doctrina susține, aici se cere de reținut că, în cazul prejudiciilor succesive, adică atunci când fapta ilicită produce mai multe prejudicii succesive în timp, unele mai apropiate și altele mai îndepărtate de momentul săvârșirii faptei din care rezultă, să se distingă după cum pagubele viitoare sunt certe (sigure) sau eventuale (nesigure). Astfel pentru pagubele viitoare certe (ca și pentru cele actuale) curge o singură prescripție, de la același moment, iar pentru pagubele viitoare eventuale, adică nesigure în producerea lor, prescripția va începe să curgă numai în momentul în care victima a cunoscut efectiv sau trebuia să cunoască realizarea eventualității [125, p. 526-527].

Privită sub aspect comparat, problema prescripției extinctive în cazul prejudiciului ecologic pare să fi găsit soluția optimă prin includerea în categoria termenilor speciali de prescripție și termenul pentru repararea daunei aduse mediului care este de 10 ani (art. 2518 Cod civil al României), iar în literatura rusă de specialitate [169, p. 99], în genere, se menționează despre termenul de 20 de ani calculat din momentul producerii daunei. În opinia unor autori [70, p. 199], din formula textului rezultă că acesta nu privește decât acțiunile tinzând la o reparație pecuniară a prejudiciului ecologic „pur”, nu și pe cele vizând o reparație în natură a acestuia. În același timp, acțiunea în reparație în natură a daunei aduse mediului este imprescriptibilă.

Preluând această idee, considerăm necesară revizuirea legislației civile în compartimentul „prescripție extinctivă” anume prin introducerea în conținutul CC a unui nou articol, 269¹cu următorul text: „se prescriu în termen de 10 ani acțiunile privind repararea prejudiciului ecologic”.

Urmând această modificare, termenul de 10 ani va fi aplicabil și prejudiciilor ecologice aduse persoanei și bunurilor sale de mediu ținând cont de faptul că acestea din urmă îndeplinesc

funcții (ecologice) similare cu cele ce aparțin colectivității (în cazul daunei de mediu), prin urmare, manifestă aceleași particularități în plan de reparare. În ce privește acțiunea în repararea în natură a prejudiciului ecologic, aceasta urmează a fi una imprescriptibilă, având în vedere că capacitatea de regenerare a factorilor de mediu afectați necesită perioade mai îndelungate de timp.

4.6. Modalități de reparare a prejudiciului ecologic

Finalitatea exercițiului juridic ce ar profita victima unui prejudiciu rezidă în identificarea celei mai optime și eficiente modalități de reparare care ar face posibilă readucerea ei în situația patrimonială și extrapatrimonială de care a beneficiat până la producerea efectului vătămător.

Diferitele modalități de reparare a prejudiciului, cunoscute de multă vreme doctrinei, legislației, dar deopotrivă și jurisprudenței se dovedesc a fi eficiente prin aplicare adecvată în funcție de specificul prejudiciului ce se cere reparat, dar și de prioritățile pe care le invocă de fiecare dată victima. Deși abordată sub aspectul priorității sale în fața celorlalte modalități de reparare, repararea în natură a prejudiciului cauzat prin distrugerea unei resurse naturale neregenerabile ar fi absurdă și lipsită de orice logică. În această situație, apelul la alte mijloace prin care s-ar ajunge la o restabilire a situației anterioare constituie o alternativă reală și necesară a fi luată în considerație. Principiul „totul sau nimic” în aceste împrejurări ar ceda în fața principiului „scopul scuză mijloacele”.

Astfel, în cele ce urmează vom examina modalitățile de reparare a prejudiciului utilizate pe larg în materia răspunderii civile delictuale, în speranța că vom reuși să le adaptăm la materia răspunderii de mediu pentru repararea prejudiciului ecologic individual. Totuși, anterior inițierii studiului în această direcție, considerăm necesar a veni cu unele precizări pentru a evita confuzia principiilor reparării prejudiciului cu modalitățile de reparare, unde primele constituie idei călăuzitoare de care urmează a se ține cont la elaborarea și aplicarea modalităților de reparare. Prin urmare, principiul reparării integrale se aplică atât în cazul reparării în natură, cât și în cazul reparării prin echivalent bănesc a prejudiciului. Chiar și în cazul în care la examinarea principiilor se atinge aspectul reparării în natură, acesta se referă la principiul priorității reparării în natură și nu propriu-zis la repararea în natură care este o modalitate a reparării și nu un principiu. După cum menționează autoarea A. Corhan, repararea în natură a prejudiciului este un mijloc de realizare a principiului reparării integrale a acestuia.

Repararea prejudiciului în natură

După cum am menționat atunci când analizam principiile reparării prejudiciului ecologic, repararea în natură este o modalitate privilegiată în materie de mediu, dar nu numai. Repararea în

natură a prejudiciului înseamnă alegerea mijloacelor celor mai adecvate formei și gravității acestuia [51, p. 25], deși în cazul prejudiciului ecologic această modalitate pare a fi inaplicabilă din cauza iremediabilității sale ce se datorează caracteristicilor naturale ale mediului.

Dintr-o altă perspectivă, totuși repararea în natură este posibilă și în același timp recomandabilă, în primul rând, în cazul prejudiciilor materiale, adică patrimoniale cauzate direct bunurilor unei persoane, sau avutului său. De asemenea, mai este posibilă, cel puțin în parte, și în cazul prejudiciilor patrimoniale sau morale și constă într-un anumit act sau fapt, conduită sau atitudine de natură a restabili situația anterioară a drepturilor nepatrimoniale încălcate [132, p. 565]. Evident, odată ce direct sau indirect, prin intermediul componentelor de mediu degradate, se va aduce un prejudiciu bunurilor persoanei, altele decât cele de mediu, precum sănătății fizice sau psihice, acesta va fi reparat în natură prin aplicarea normei de la art. 607 alin.1 Cod civil.

Însă, după cum am mai spus, problema devine mai dificilă și pare să nu găsească o soluție în cazul în care este distrus în totalitate un bun de mediu. Oare ar fi posibilă repararea în natură a prejudiciului adus resurselor forestiere prin defrișare sau regnului animal prin nimicirea unor specii? Dacă vor fi sădiți în locul arborilor defrișați alții, vor fi aceștia în stare să îndeplinească funcțiile celor defrișați în același volum și intensitate?. Acestea sunt întrebările frecvente care în lipsa unor răspunsuri face să se treacă la aplicarea următoarei modalități de reparare a aceluiași tip de prejudiciu.

Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc

În ipoteza în care repararea în natură a prejudiciului nu este posibilă ori dacă victima nu este interesată să fie astfel reparat de persoana răspunzătoare, repararea aceluiași prejudiciu se face prin echivalent bănesc, adică prin plata unei despăgubiri, destinată să înlocuiască valoarea economică pierdută sau neobținută [132, p. 565].

Deși în materie de mediu suma ce se plătește pentru restabilirea factorilor de mediu afectați nu poate garanta efectul imediat, totuși ea este extrem de necesară și indispensabilă finanțării lucrărilor de restabilire a componentei afectate, dar în același timp, izolării și limitării extinderii efectelor ulterioare. Pentru repararea prin echivalent bănesc a prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale, suma acordată în acest scop trebuie să fie complementară la suma necesară restabilirii și nu trebuie să se suprapună sau să o echivaleze cu cea necesară repunerii persoanei în situația patrimonială și extrapatrimonială anterioară producerii prejudiciului.

Cu atât mai mult, echivalentul bănesc nu trebuie să se reducă la contravaloarea bunului de mediu afectat, ci trebuie să includă și cheltuielile necesare înlocuirii și integrării elementului de mediu scos altădată din acest mediu odată cu producerea faptei prejudiciabile (cheltuielile necesare adaptării unor specii în urma integrării în mediul lipsit cândva de aceste exemplare

faunistice prin nimicire). În literatura de specialitate [148, p. 62], cheltuielile ce se adaugă la echivalentul bănesc rezultă din integrarea în mediu a elementului sau a condiției dăunătoare, dar care este însoțită de scoaterea acestora din alte medii de existență (ex: plantarea arborilor aduși dintr-un alt masiv pe un teren defrișat) și achitarea unei sume bănești echivalente cu cheltuielile de reintegrare în mediu a elementului sau restabilirea condițiilor de mediu.

De asemenea, în funcție de împrejurări, persoana răspunzătoare pentru repararea prejudiciului poate fi obligată să plătească despăgubiri victimei, fie global, sub forma unei sume de bani totale sau forfetare care, de regulă, se achită integral și de îndată, fie sub forma unor sume ce se plătesc periodic, la anumite intervale de timp, cel mai adesea lunar [132, p. 565]. Ultima formă de plată se practică, de obicei, în cazul în care prejudiciul ecologic este unul succesiv, însoțit de un element aleatoriu, adică părțile nu pot să cunoască în momentul stabilirii despăgubirii mărimea sumei, precum și a perioadei de timp necesară regenerării elementului de mediu afectat. Temeiul juridic al aplicării modalității respective de plată a despăgubirilor este expus în art. 1416 alin. 4 CC care menționează în acest sens că repararea prejudiciului prin echivalent bănesc se face prin încasarea unei sume globale în folosul persoanei vătămate sau prin stabilirea unei redevențe. Cu toate acestea, chiar și în cazul în care pentru prejudiciile continue s-a acordat o despăgubire globală, daunele aduse după pronunțarea hotărârii și executarea ei urmează să fie achitate suplimentar. Or, potrivit art. 1416 alin.3 CC, persoana vătămată poate cere despăgubiri suplimentare pentru prejudiciul care a apărut după pronunțarea acestei hotărâri.

Repararea prejudiciului prin compensare

Deși compensarea prejudiciului adesea se confundă cu însăși repararea, această acțiune urmează a fi distinsă și examinată ca o modalitate a reparării prejudiciului ce constă în stingerea obligației de despăgubire prin alte mijloace atunci când repararea nu poate fi executată în natură. De obicei, prejudiciul adus factorilor de mediu poate fi reparat prin compensarea valorii materiale sau nemateriale de care a fost lipsită victima prin punerea la dispoziție a unui alt bun care exprimă o valoare asemănătoare (lot de teren, zonă forestieră, lac de acumulare etc.) de natură să compenseze pierderile astfel suferite. În literatura de specialitate [148, p. 63], [27, p. 313], se afirmă în acest sens că compensarea reprezintă o dezdăunare fără echivalent aplicată în cazul în care reparația este imposibilă, unde suma compensației poate fi mai mică decât valoarea reală a daunei (care, de altfel, uneori nu poate fi evaluată), dar poate fi și mai mare.

Sensul diferit al compensării față de repararea prejudiciului care, de fapt, constituie o cale de readucere a victimei în situația anterioară producerii acestuia, se desprinde și din conținutul anexei nr.2 la O.U.G a României nr. 68/2007 care în pct.1 lit. c) menționează că *reparare „compensatorie” înseamnă orice măsură întreprinsă pentru a compensa pierderile interimare*

de resurse naturale și/sau de servicii care au loc între data producerii prejudiciului și momentul în care repararea primară își produce pe deplin efectul. Evident, această modalitate de reparare a prejudiciului funcționează în contextul altor două modalități specifice care ar fi: **repararea primară** (înseamnă orice măsură de remediere care readuce resursele naturale prejudiciate și/sau serviciile afectate la starea inițială sau la o stare apropiată de aceasta) și **repararea complementară** (înseamnă orice măsură de remediere întreprinsă cu privire la resursele naturale și/sau serviciile pentru a compensa faptul că repararea primară nu a condus la refacerea completă a resurselor naturale și/sau a serviciilor prejudiciate) care eventual s-ar putea contura ca modalități distincte de reparare a prejudiciului ecologic individual.

4.7. Concluzii la capitolul 4

Recunoașterea prejudiciului ecologic, angajarea mecanismului răspunderii civile delictuale în repararea sa și mijloacele de înfăptuire a acestuia au generat preocupări și piste de reflecție noi asupra evoluțiilor astfel generate la nivelul dreptului civil [70, p. 146]. Într-adevăr, normele răspunderii civile delictuale sunt aplicabile reparării prejudiciului ecologic atâta timp cât prin acesta se aduce atingere unui interes privat, însă cu toate acestea trebuie ținut cont și de alte particularități ce aparțin deja elementului de mediu ce urmează a fi remediat prin aplicarea răspunderii în cauză și nu numai. Cu toate că s-a reușit, în urma unor îndelungate eforturi din partea doctrinei, să se contureze un regim aparte de răspundere destinat reparării daunei aduse exclusiv mediului, în același timp regimul răspunderii civile ce urmează a fi aplicat în continuare ori de câte ori se cere repararea prejudiciului adus persoanelor și bunurilor sale trebuie să deroge de la normele răspunderii civile clasice prin asimilarea celor ce aparțin răspunderii de mediu. Prin urmare, se configurează două regimuri de răspundere, unul aplicabil reparării daunei aduse mediului, iar cel de-al doilea, prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale. Ambele fiind caracterizate de aspectul juridic „netradițional” la fel cum și prejudiciul ecologic este caracterizat de multe „anormalități”, iar pentru eficacitate se cere ca acestea permanent să interacționeze și să funcționeze în cadrul unui „suprasistem” mecanismele cărui sunt mai puțin cunoscute și specifice altor forme de răspundere. Legătura dintre aceste două regimuri specifice de răspundere ar trebui să se facă printr-un „canal de conexiune” și comunicare continuă astfel încât să facă față oricăror situații în care a avut de suferit un element al mediului, de fapt, acesta din urmă și face legătura sau mai bine zis se află la intersecția dintre aceste două regimuri. Astfel, eventuala lege cu privire la repararea daunei aduse mediului ar trebui să conțină într-un capitol aparte unele norme generale care să stabilească modul de reparare a prejudiciului ecologic individual prin a face trimitere la normele răspunderii civile delictuale, precum și să

definească prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale. La rândul său, regimul răspunderii civile delictuale adaptat la exigențele legislației de mediu ar trebui să conțină unele norme care să surprindă specificul prejudiciului ecologic în materie de reparare (principii comune aplicabile reparării prejudiciului ecologic, condiții ale prejudiciului reparabil, prescripția dreptului la acțiune etc.).

În acest context, apelul la virtuțile răspunderii civile pentru repararea prejudiciului ecologic și, în plan mai larg, la protecția mediului este văzut deopotrivă ca o adaptare a dreptului civil la noile nevoi generate de evoluția societății și ca o manifestare a universalității răspunderii civile [192, p. 10], [70, p. 118]. Pornind de pe această poziție, considerăm că regimul răspunderii pentru prejudiciul ecologic individual trebuie să ia în considerare pe lângă normele răspunderii civile delictuale, și normele răspunderii de mediu, iar în consecință unele principii, condiții, modalități de reparare trebuie să fie adaptate și intercalate astfel încât să dea dovadă de eficiență atunci când vor fi invocate în acțiunea ce are ca obiect repararea prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale. Evident, aici vor predomina normele răspunderii civile, deoarece prin această categorie de prejudiciu se lezează un interes privat, al particularului, deținător al bunului de mediu degradat. Or, după cum se afirmă, dreptul răspunderii civile are un câmp de aplicare larg, fără a distinge între daune, ceea ce îl face astfel susceptibil să asimileze și domeniul ecologic. În acest context, se insistă pe ideea că principiile dreptului mediului și dreptul răspunderii civile coabitează, iar semnificațiile lor interferează, în unele privințe, în atingerea scopului comun: protejerea valorii sociale a unui mediu sănătos și echilibrat ecologic [70, p. 106].

Astfel, în cazul în care prin acte de poluare vor fi aduse prejudicii particularilor, alături de principiile reparării integrale și reparării în natură a prejudiciului care sunt specifice răspunderii civile, vor fi aplicate deopotrivă și principiul precauției, principiul „poluatorul plătește”, precum și principiul răspunderii fără culpă.

Specificul prejudiciului ecologic, dar și tendințele tot mai accentuate ale detașării de la tradiționalismul în reglementare a modului de reparare a categoriilor de prejudicii vizate, impune reconsiderarea condițiilor cerute a fi identificate în conținutul prejudiciului pentru ca acesta să devină susceptibil de reparare. Pe această cale, optăm pentru o flexibilizare a condițiilor „impuse” prejudiciului ecologic pentru a deschide dreptul la reparație, chiar în sensul dezicerii de unele din ele (condiția prejudiciului cert, prejudiciului actual), având în vedere că cele rămase (caracterul direct, personal al prejudiciului), în materie de mediu, sunt destul de relevante și suficiente în considerarea existenței prejudiciului și a dreptului la reparație.

În același context, cunoașterea cercului de subiecți abilitați cu dreptul la acțiune în reparare, în anumite cazuri particulare prezintă un interes deosebit, mai ales în materie de mediu, acolo unde încă mai există controversa asupra recunoașterii victimei acestor categorii de prejudicii, astfel încât întrebarea dacă victima este mediul sau persoana creează și mai multe dificultăți în acest sens. Totodată, ținând seama de specificul manifestărilor în timp a prejudiciului ecologic, actualmente se cere o extindere a termenului în interiorul căruia poate fi exercitat dreptul la reparare pe calea acțiunii în justiție cu respectarea regulilor ce stau la baza formării reglementărilor în materia prescripției extinctive.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Conștientizată fiind particularitatea prejudiciului ecologic, finalitatea studiului realizat în materia evaluării și reparării sale se impune prin a evidenția principalele concluzii și recomandări în consecutivitatea expunerii ce urmează:

1. Problema principală în materie de mediu a fost și rămâne a fi cea a reparării prejudiciului, care din considerente obiective comportă unele particularități greu de explicat, atât în privința producerii și manifestării în timp, cât și în planul constatării, identificării sursei, evaluării și reparării în natură.

2. Metodica evaluării prejudiciului ecologic manifestă un caracter de patrimonializare a daunei actuale, în sensul că formulează metodologia de calcul al cuantumului prejudiciului reieșind din componenta materială de care a fost lipsit mediul prin defrișare, dispariția unor specii, degradarea solului etc., și nu ține cont de eventualul impact al acestor lipsiri asupra sănătății omului. Cu atât mai mult, metodologia actuală de evaluare a prejudiciului nu ține cont și de efectul în timp al daunei aduse mediului care prin mecanismul ei specific de propagare poate afecta un patrimoniu individual, iar pe cale de consecință pune în pericol viața și sănătatea particularului, titular al dreptului de proprietate asupra bunului de mediu afectat.

3. Problema imputării responsabilității în materie de mediu, în special pentru prejudiciile anonime, nu și-a găsit soluția odată cu consacrarea legislativă a unui regim de răspundere obiectivă, independentă de orice formă a vinovăției.

4. Principiile, condițiile și particularitățile regimului răspunderii civile clasice nu sunt adaptate la exigențele de mediu astfel încât să asigure o reparație eficientă și deplină a prejudiciului ecologic individual.

Concluziile ce indică modul defectuos de abordare, legiferare și aplicare a normelor ce străduiesc a asigura evaluarea și repararea prejudiciului ecologic în volum deplin, just și echitabil au constituit temeiul căutării prin cercetare a unor noi soluții, adaptate necesităților actuale și concretizate în recomandările expuse în ordinea ce urmează:

§ *La nivel conceptual:*

1. Delimitarea între *dauna de mediu* și *prejudiciul ecologic*, fiecare din ele devenind obiectul unor reglementări distincte, respectiv urmează a fi definite separat, precum și reparate pe căi diferite cu aplicarea normelor unor regimuri specifice de răspundere. Prin urmare, se soluționează problema definirii noțiunilor vizate: *daună de mediu - vătămare directă a factorilor de mediu (biotici, abiotici) ce influențează negativ asupra echilibrului ecologic independent de repercusiunile asupra patrimoniului și sănătății persoanei privită individual, și*

prejudiciu ecologic - consecință a daunei de mediu îndreptată asupra sănătății persoanei și bunurilor sale ce se concretizează în diminuarea valorii patrimoniale, estetice și de agrement a bunului de mediu afectat direct sau prin intermediul mediului degradat [5].

2. Substituirea în expresie a sintagmei de „venit ratat” cu cea de „beneficiu nerealizat”, deoarece elementele naturii au destinația de a genera beneficiile sociale, de sănătate și agrement, *beneficii* ce nu se confundă cu *venitul* care este o noțiune improprie materiei de mediu și mai degrabă specifică altor domenii (domeniul dreptului civil, fiscal, financiar, comercial).

3. Fundamentarea și definirea unor noi tipuri de prejudicii ecologice: **prejudiciul de salvare** – constă din cheltuielile suportate de persoană în legătură cu prevenirea și evitarea unui eventual prejudiciu ecologic; **prejudiciul de dezvoltare** - exprimă consecințele punerii în pericol a altuia odată cu inițierea și desfășurarea activităților ce generează un risc sau o amenințare iminentă cu un prejudiciu; **pierderea unei șanse** - element al prejudiciului ce constă în lipsirea persoanei de posibilitatea de a beneficia de realizarea unui eveniment favorabil obținerii unui avantaj [11].

4. Orientarea cercetărilor în direcția configurării și afirmării unei metode de **evaluare economică** a prejudiciului ecologic, necunoscută încă sistemului nostru de evaluare și care constă în crearea unei unități economice (piață) distincte după structura și funcționalitatea sa în care factorii de mediu să-și găsească un echivalent pecuniar pentru ca mai apoi să devină ușor evaluabili în cazul prejudicierii lor. În cadrul acestui sistem de evaluare, urmează să-și găsească aplicabilitatea și alte două metode de evaluare a daunei de mediu, cum ar fi: **metoda evaluării contingente** și **metoda prețurilor hedoniste** [8].

5. În scopul eficientizării procesului de desemnare a responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic se propune avansarea ideii de responsabilizare anticipată și concomitentă sesizării pericolului sau amenințării iminente cu un prejudiciu. Această din urmă operațiune intenționează a-și găsi fundamentul pe aceleași principii, cele ce stau la baza răspunderii obiective, adică își vede temeiul în ideea riscului și a garanției. Argumentul și flexibilitatea aplicativă a regulilor privind desemnarea anticipată a responsabilului bazată pe principii obiective aduce cu sine, pe lângă eficiența și garanția incriminării obligației de reparare, și temeiurile unei răspunderi pentru punerea în pericol a altuia, odată cu generarea unui risc ce amenință cu cauzarea unui prejudiciu [15].

6. **Definirea noțiunii de „reparare a prejudiciului ecologic”** în sensul acțiunii ce are ca finalitate repunerea celui păgubit în situația care ar fi avut-o dacă nu se afecta bunul de mediu ce-i aparține de drept și cu care interacționează datorită funcțiilor sale ecologice [5].

7. Fundamentarea unui regim specific de răspundere pentru daunele aduse mediului distinct de regimul răspunderii civile delictuale care să fie de natură mai mult administrativă decât civilă (în sens clasic), concretizat ulterior în conținutul unei legi care să prevadă modul de reparare a daunei aduse factorilor de mediu. În contextul dat și regimul răspunderii pentru prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale trebuie să deroge de la normele răspunderii civile clasice prin asimilarea celor de mediu, fiind adaptat astfel la exigențele legislației de mediu. Pe această cale, în cadrul regimului de răspundere pentru prejudiciul ecologic individual, fiind unul specific, normele de mediu ar trebui să se combine prin aplicare deopotrivă cu cele ale răspunderii civile.

8. Flexibilizarea condițiilor impuse prejudiciului ecologic pentru a deschide dreptul la reparație, chiar în sensul renunțării la unele din ele (condiția prejudiciului cert, prejudiciului actual), având în vedere că cele rămase (caracterul direct, personal al prejudiciului), în materie de mediu, sunt destul de relevante și suficiente în considerarea existenței prejudiciului și a dreptului la reparație.

§ În plan legislativ se recomandă:

9. Consacrarea în conținutul eventualei Legi cu privire la răspunderea pentru daune asupra mediului a unor principii cu aplicabilitate largă care să cuprindă atât materia răspunderii pentru daunele aduse mediului, cât și cea a răspunderii civile pentru prejudiciul ecologic adus persoanei, cum ar fi: ***principiul precauției, principiul „poluatorul plătește”, principiul răspunderii fără culpă, principiul reparării prompte.*** Astfel, în cazul în care prin acte de poluare vor fi aduse prejudicii particularilor, pe lângă principiile reparării integrale și reparării în natură a prejudiciului care sunt specifice răspunderii civile, vor fi aplicate deopotrivă și principiul precauției, principiul „poluatorul plătește”, precum și principiul răspunderii fără culpă [10].

10. Elaborarea unei instrucțiuni care să prevadă modul de evaluare a daunei aduse resurselor regnului animal, unde ecuația de calcul să includă: valoarea normativă a componentei biotice nimicite, a cheltuielilor de înlocuire a speciei (exemplarului) nimicite, precum și a cheltuielilor necesare adaptării speciei reintroduse în mediul natural, regenerării și nu numai, aici s-ar impune luarea în calcul și a rolului pe care îl îndeplinesc exemplarele nimicite, capacitatea de răspândire și regenerare, precum și raritatea lor în cadrul ecosistemului natural din care au fost extrase prin fapta prejudiciabilă [8].

11. Elaborarea *Legii privind răspunderea pentru dauna adusă mediului* care să se preocupe de daunele asupra mediului independent de repercusiunile asupra persoanei și bunurilor sale, dar care să definească noțiuni (dauna de mediu și prejudiciul ecologic), principii și condiții comune, aplicabile și modului de reparare a prejudiciului ecologic (atunci când este afectat un

bun de mediu ce aparține particularului), să prevadă într-un capitol aparte modul de combinare a normelor răspunderii pentru dauna de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale în cadrul unui regim de răspundere specific. Noua lege va avea un caracter preponderent administrativ ce va presupune implicarea autorităților de mediu în: activitatea de constatare, evaluare și sesizare a instanțelor în vederea obținerii reparației pentru daunele aduse mediului; impunerea operatorilor economici la măsuri cu caracter preventiv; soluționarea sesizărilor venite din partea cetățenilor despre daunele aduse mediului sau amenințărilor iminente cu asemenea daune. Prin urmare, va întruchipa mecanismul prin care se va asigura exercitarea dreptului persoanei garantat de norma constituțională (art. 37 din Constituție).

12. Fiind consecutivă recomandării anterioare, invocând caracterul personal al prejudiciului ecologic în raport cu cel al daunei aduse mediului care vizează un pronunțat interes colectiv, precum și a regulilor în aplicare a legislației de mediu, propunem ca lit. g) și h) a art. 30 din Legea nr. 1515/1993 (care are statutul de Lege-cadru) să fi reformulate în următorul conținut: Statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în care scop asigură, în conformitate cu legislația în vigoare: g) *„dreptul de a se adresa personal sau prin intermediul unor asociații, autorităților de mediu pentru a solicita acțiunile care aduc daune mediului sau care generează un pericol iminent de producere a unei asemenea daune și de a cere să fie informate despre măsurile întreprinse pentru evitarea și repararea ei”*. În acest nou context, s-ar sugera ca și textul de la lit. h) a aceluiași articol să-și modifice conținutul după cum urmează: *„dreptul la despăgubire pentru prejudiciul adus sănătății și bunurilor persoanei ca urmare a poluării sau a altor acțiuni de afectare a mediului”*

13. Modificarea Legii nr. 1415/1993 prin completarea textului de la art. 84 cu sintagma *„cotizațiile poluatorilor”*. Prin urmare, acesta va avea următorul conținut: *„sursele de formare a fondurilor ecologice sunt: plățile pentru poluarea mediului, amenzile pentru încălcarea legislației cu privire la protecția mediului,, **cotizațiile poluatorilor**, donațiile și depunerile benevole”*.

14. Având la bază ideea ireversibilității și potențialității riscului de daune asupra mediului, persoanelor și bunurilor sale, propunem elaborarea *Legii cu privire la asigurarea obligatorie pentru răspundere de mediu*. Cu această ocazie, se cere și o revizuire a cadrului juridic în materia asigurărilor unde în noua sa formulă să-și găsească locul și asigurarea de răspundere pentru daune de mediu coordonată cu legislația de mediu și orientată spre caracterul obligatoriu.

15. În scopul consacării legislative a unor noi tipuri de prejudicii ce urmează a fi considerate la determinarea întinderii reparației, propunem ca art. 1416 din Codul civil să fie completat cu un nou alineat, plasat după alin. 2, care va avea următorul conținut: *„Întinderea*

reparației se va stabili în funcție de mărimea prejudiciului efectiv, venitului ce putea fi obținut în condiții obișnuite, precum și cheltuielile suportate în legătură cu evitarea prejudiciului (*prejudiciul de salvare*). Dacă prin aceeași faptă victima a pierdut șansa obținerii unui avantaj, reparația va fi proporțională cu probabilitatea obținerii avantajului în împrejurări ce descriu situația concretă a victimei (*pierderea unei șanse*)” [11].

16. În scopul obiectivizării răspunderii părinților pentru fapta minorului, propunem modificarea art. 1406 alin.1 CC prin conferirea conținutului ce urmează: *Părinții poartă răspundere în tot cazul pentru prejudiciile cauzate de copiii lor minori care nu au împlinit vârsta de 14 ani. Adoptatorul sau tutorele va repara prejudiciul cauzat de minorii în vârstă de până la 14 ani dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea minorului* [12].

17. Pentru a se face resimțit efectul funcției educativ-preventive a răspunderii civile delictuale, considerăm oportună admiterea acțiunii de regres a părinților răspunzători împotriva minorului ce a cauzat un prejudiciu la vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, atunci când va ajunge la majorat, cu condiția că în momentul săvârșirii faptei acesta dispunea de discernământ. În acest scop, propunem modificarea art. 1415 din CC prin introducerea unui alineat nou după alin. 2 cu următorul conținut: *Părinții, adoptatorii sau curatorii care au reparat prejudiciul cauzat de minori în condițiile art. 1407 alin. 2 CC au dreptul de regres împotriva acestora la atingerea majoratului. Respectiv alin. 3 va deveni alin. 4 cu următorul conținut: Părinții, adoptatorii, tutorii sau curatorii, precum și organizațiile prevăzute la art. 1406 și 1408 care au reparat prejudiciul cauzat de un minor sau de o persoană lipsită de capacitate de exercițiu, nu au drept de regres împotriva acestora* [12].

18. Cunoscut fiind specificul prejudiciului ecologic, inclusiv după manifestările sale în timp, actualmente se cere o extindere a termenului în interiorul căruia poate fi exercitat dreptul la reparare pe calea acțiunii în justiție. Cu această ocazie, propunem introducerea în Codul civil a unui nou articol, 269¹, intitulat „*Prescripția în cazul daunei aduse mediului*” cu următorul conținut: *se prescriu în termen de 10 ani acțiunile în repararea daunei aduse mediului.*

19. Modificarea legislației penale (art. 313), procesual-penale (art. 90 pct.1, 10, art. 21, 228), procesual-civile (art.136. alin.1, 91) și a Legii nr. 105/2008 (art. 215) în compartimentul ce stabilește drepturile, obligațiile și măsurile de protecție a martorului în sensul creării unor condiții mai favorabile, de stimulare a persoanelor ce dețin informații importante despre identitatea și acțiunile persoanei ce a cauzat un prejudiciu ecologic. Intervenția respectivă va avea un impact pozitiv asupra determinării subiecților la colaborare cu organele de drept în scopul identificării autorului faptei în cazul prejudiciilor anonime, instituție, actualmente pe nedrept ignorată sau puțin considerată în materie de mediu [6].

20. Completarea art. 39 al CPC cu alineatul 9¹ ce va avea următorul conținut: *Acțiunile în repararea prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale vor fi depuse în instanța de la domiciliul reclamantului.* Pentru acțiunea în repararea daunei aduse mediului propunem modificarea conținutului art. 40 alin. 2 din CPC în următoarea redacție: *acțiunea în reparație a daunei aduse mediului se intentează în instanța de la sediul reclamantului [13].*

§ La nivel aplicativ:

21. La acordarea despăgubirilor pentru prejudiciul ecologic cauzat persoanei și bunurilor sale instanța trebuie să țină cont de un spectru mai larg de elemente, valori de referință care se referă atât la componentele de mediu afectate, cât și la interesele particularului lezate prin suportarea consecințelor negative ale mediului astfel degradat. În acest sens, la determinarea întinderii reparației se va ține cont de următoarele costuri-interese: *costul bunurilor (inclusiv cele de mediu) de care a fost lipsit cel prejudiciat; beneficiul nerealizat; cheltuielile suportate în legătură cu evitarea prejudiciului; cheltuielile suportate în legătură cu limitarea (izolarea) prejudiciului; costurile de refacere a componentelor de mediu afectate; cheltuielile necesare restabilirii sănătății fizice sau psihice; echivalentul bănesc necesar consolării persoanei în cazul pierderii șansei de a obține un avantaj.*

22. Elaborarea de către Plenul CSJ a unei noi hotărâri explicative *cu privire la practica aplicării legislației în cazul reparării prejudiciului ecologic* care să țină cont de recomandările propuse în consolidarea și totodată distingerea între cele două regimuri specifice de răspundere ce vin să apere diferite categorii de interese: public (prin dauna adusă mediului) și privat (prejudiciul ecologic adus persoanei și bunurilor sale).

Avantajele și valoarea elaborărilor propuse se concretizează în perspectiva fiabilității mecanismului juridic ce se pretinde a fi unul consecvent și adaptat necesităților actuale în materia răspunderii pentru prejudiciul ecologic. Privit din optica unui regim specific de răspundere, distinct de cel aplicabil reparării daunei aduse mediului, construcția sa juridică în formula propusă permite combinarea și interacțiunea normelor răspunderii civile cu cele de mediu într-un cadru aplicativ consolidat, mult mai eficient și capabil de a repune persoana în situația anterioară cauzării prejudiciilor vizate. Oficializarea juridică a unor noi tipuri de prejudicii, dar și a unor modalități originale de evaluare va facilita misiunea determinării cu exactitate a întinderii reparației și a despăgubirii ce i se cuvine victimei prejudiciului ecologic.

Impactul în dezvoltarea științei își găsește reflecția în ideile ce stau la baza configurării unui nou gen de abordare a problemelor ce privesc evaluarea și repararea prejudiciului ecologic adus persoanei și bunurilor sale. Pe această cale, se identifică noi direcții de cercetare în plan

teoretic cu repercusiuni și posibile efecte asupra orientărilor de natură aplicativă ce vor contrazice tradiționalismul cu care a fost tratată până nu demult instituția răspunderii de mediu.

În condiții de maximă specificitate a manifestărilor caracteristice prejudiciului ecologic, ideile, argumentele și postulatele ce se concretizează în conținutul lucrării de față deschid calea unor eventuale și constante subiecte de discuție ce vor solicita în mod firesc implicația și altor cercetători preocupați de problema evaluării și reparării prejudiciului ecologic.

BIBLIOGRAFIE

1. Anghel D. Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului. Privire specială asupra răspunderii civile. București: Universul Juridic, 2010. 260 p.
2. Albu Ioan. Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor. Cluj-Napoca: Dacia, 1984. 277 p.
3. Ardelean G. Rolul autorităților publice în implementarea politicilor cu privire la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic. În: Caietul științific, nr. 6/2012, Chișinău: 2014. 610 p.
4. Ardelean G. Oportunitățile adaptării legislației naționale la standardele UE și CSI privind evaluarea și repararea prejudiciului ecologic. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale, Criminalitatea în spațiul UE și CSI: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere, 12-13 iunie, 2012. 400 p.
5. Ardelean G. Noțiunea daunei de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale. În: Legea și viața, nr. 12/2015. p. 29-35.
6. Ardelean G. Eficiența instituției martorului în determinarea responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale, Probleme actuale privind protecția și securitatea persoanelor implicate în procesul penal, 21 martie, 2013. 370 p.
7. Ardelean G. Aspecte teoretico-aplicative cu privire la eficiența reglementărilor în materia evaluării și reparării prejudiciului ecologic. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Ed. XIV-a, nr. 1, Chișinău: 2014. p. 68-73.
8. Ardelean G. Analiza particularităților evaluării prejudiciului ecologic adus persoanelor și bunurilor sale. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Ed. XV-a, nr. 1, Chișinău: 2015. p. 45-52.
9. Ardelean G. Studiu privind impactul politicilor de mediu asupra calității reglementărilor în domeniul reparării prejudiciului ecologic. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Ed. XV-a, nr. 2, Chișinău: 2015. p. 54-59.
10. Ardelean G., Interferența principiilor răspunderii pentru dauna de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Ed. XVI-a, nr. 1, Chișinău 2016. p. 41-48.
11. Ardelean G. Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității ce le caracterizează, În: Legea și viața, nr. 5/2016. p. 40-45.
12. Ardelean G. Particularități ale acțiunii în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minori. În: Legea și viața, nr. 11/ 2015. p. 24-28.
13. Ardelean G. Problema responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat jurisdicției transnistrene. În: Legea și viața, nr. 10/2015. p. 22-26.
14. Ardelean G. Drept comercial. Chișinău: Bons Offices, 2014. 307 p.
15. Ardelean G. O nouă modalitate de desemnare a responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic - perspectivă a responsabilizării pentru prejudiciul viitor”, În: Jurnal juridic național, nr. 5(21) 2016. p. 73-78.
16. Băieș S., ș.a. Drept civil, Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Cartier, 2015. 750 p.

17. Băieș S., ș.a. Drept civil. Drepturi reale. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Cartier, 2005. 516 p.
18. Barac L. Elemente de teoria dreptului. București : All Beck, 2001. 288 p.
19. Barac L. Răspunderea și sancțiunea juridică, București: Lumina Lex, 1997. 376 p.
20. Bădescu V.S. Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu. București: C.H. BECK, 2011. 414 p.
21. Belecciu Șt., Săndulescu I-I. Referințe asupra esenței raporturilor juridice de răspundere patrimonială pentru încălcarea legislației ecologice în legislația franceză. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel mare”, Seria Drept privat, nr. 5/2005. p. 191-194.
22. Bîrsan C. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole, Ed. 2. București: C.H Beck, 2010. 1887 p.
23. Bloșenco A. Răspunderea civilă delictuală. Chișinău: Arc, 2002. 307 p.
24. Bloșenco A. Drept civil. Partea specială. Note de curs. Chișinău: 2003. 280 p.
25. Boilă L.R. Răspunderea civilă delictuală pentru pagubele cauzate de lucruri și animale, potrivit Codului civil român. În: Dreptul, nr. 8/2014. p.53-69.
26. Boilă L.R. Paza juridică a minorului din perspectiva fundamentării obiective a răspunderii civile delictuale a celor care exercită supravegherea lui. În: Dreptul, nr. 6/2011, p. 130-154.
27. Boroi G., Stănciulescu L. Drept civil. Curs selectiv. Teste grilă. București: ALL BECK, 2003. 674 p.
28. Capcelea A. Dreptul ecologic. Chișinău: Știința, 2000. 269 p.
29. Cauza nr. 2rac-559/15 din 05.05.2015, Procuratura mun. Chișinău în interesul IES vs S.R.L. Buseli-M /Arhiva CSJ.
30. Cauza civilă nr. 2-279/07 examinată de Judecătoria or. Leova. (Întreprinderea pentru Silvicultură orășelului Iargara împotriva Bahcivanji Gh.).
31. Cârnaț M. Instrumente și mecanisme de protecție a persoanelor intern strămutate în unele țări. În: Legea și viața, nr. 4/2014, p. 16-22.
32. Chibac Gh., ș.a. Drept civil. Contracte speciale, vol. III. Chișinău: Cartier, 2005. 672 p.
33. Ciochină-Barbu I. O nouă viziune asupra prejudiciului ca element al răspunderii civile delictuale. <http://www.ugb.ro/Juridica/Issue12013/1> (vizitat 17.12.2015).
34. Ciutacu F., Jora C. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: Themis Cart, 2003. 589 p.
35. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
36. Codul civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: Monitorul oficial al României, 15.07.2011, nr. 505.
37. Codului familiei, adoptat prin Legea nr. 1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.04.2001, nr. 47-48.
38. Codul penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74.
39. Codul de procedură penală, aprobat prin Legea nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr. 104-110.

40. Codul de procedură penală al României din 01/07/2010. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 15.07.2010. nr. 486.
41. Codul de procedură civilă, aprobat prin Legea nr. 225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.06.2003. nr. 111-115.
42. Codul subsolului, adoptat prin Legea nr. 3 din 02.02.2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.04.2009, nr. 75-77.
43. Codul silvic, aprobat prin legea nr. 887 din 21.06.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.1997, nr. 4-5.
44. Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova, vol. II. Chișinău: ARC, 2006. 1355 p.
45. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
46. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Roma, 4.XI.1950. <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention> (vizitat 14.10.2015).
47. Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în context transfrontalier (Espoo, 25 februarie 1991), ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 1546-XII din 23 iunie 1993.
48. Convenția privind efectele transfrontaliere ale accidentelor industriale (Helsinki, 17 martie 1992), ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 1546-XII din 23 iunie 1993.
49. Convenția privind poluarea transfrontalieră a aerului la distanțe mari (Geneva, 13 noiembrie 1979), ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 399-XIII din 9 iulie 1995.
50. Convenția la justiție privind problemele de mediu (Aarhus, 29 iunie 1998), ratificată prin Hotărârea privind accesul la informație, participarea publicului la procesul adoptării deciziilor și accesul Parlamentului nr. 346-XIV din 7 aprilie 1999.
51. Corhan A. Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc. București: Lumina Lex, 1999. 335 p.
52. Costache Gh., Rotaru A., Funcția ecologică a statului-esență și forme de realizare. În: Legea și viața, nr. 5/2008, p. 4-8.
53. Crasnobaev A. Formele de realizare a funcției ecologice a statului. În: Caietul științific, nr. 6/2012, Chișinău: 2014. 610 p.
54. Crețu A., Ardelean G. Particularitățile răspunderii subiective și obiective în dreptul mediului. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” Ed. A XI-a, Chișinău: 2011, 217 p.
55. Deak Fr. Curs de drept civil. Dreptul obligațiilor. Teoria generală a obligațiilor. București: 1960. 525 p.
56. Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004, privind responsabilitatea de mediu în ceea ce privește prevenirea și repararea daunelor aduse mediului. Journal Officiel, no L. 143 du 4/30/2004, p. 56-75.
57. Durac Gh. Aspecte teoretice și practice privind natura și fundamentul răspunderii juridice pentru daune ecologice. În: Patruaterul facultăților de drept Iași-Chișinău-Bălți-Cahul, nr.1/2007. p. 1-9.
58. Durac Gh. Dreptul mediului. Iași: Suport curs, 2009, <https://ro.scribd.com/doc/124348490/Dreptul-Mediului-an-III-II-Gh-Durac> (vizitat 23.12.2015).

59. Durac Gh., Bouriaud L. Dreptul mediului. Răspunderea juridică pentru daunele ecologice; doctrină și legislație. Iași: Junimea, 2004. 391 p.
60. Dragomir M. Noțiuni generale privind răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale, edificii și lucruri. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Ediția a X-a. Chișinău: 2010. p. 144-151.
61. Duțu M. Dreptul mediului. București: Gamian, 1993. 404 p.
62. Duțu M. Dreptul mediului. București: Editura economică, 1996. 369 p.
63. Duțu M. Tratat de dreptul mediului. București: C.H. Beck, 2007. 1109 p.
64. Duțu M. Dreptul mediului, ediția a III-a. București: C.H. BECK, 2010. 495 p.
65. Duțu M. Considerații în legătură cu delimitarea și corelarea sistemelor (regimurilor) juridice de prevenire și reparare a daunelor ecologice în dreptul român. În: Dreptul, nr. 3/2013, p. 239-261.
66. Duțu M. În legătură cu răspunderea civilă pentru daunele ecologice. În: Dreptul, nr.10-11/1991, p. 24-32.
67. Duțu M. Introducere în dreptul penal al mediului. București: Hamangiu, 2013.
68. Duțu M. Probleme juridice ale asigurării riscului de mediu și reparării daunei ecologice. În: Pandectele române, nr. 2/2014. p. 81-94.
69. Duțu M. Repararea prejudiciului ecologic în condițiile Codului civil. În: Pandectele române, nr. 6/2014. p 16-36.
70. Duțu M., Duțu A., Răspunderea în dreptul mediului. București: Editura Academiei Române, 2015. 479 p.
71. Duțu M. Un nou model de responsabilitate: răspunderea pentru viitor. Perspectiva de mediu. În: Pandectele române, nr. 8/2014. p. 17-30.
72. Eliescu M. Răspunderea civilă delictuală. București: Editura Academiei, 1972. 515 p.
73. Glingan O. Pierderea unei șanse prin prisma condițiilor răspunderii civile. <https://dreptmd.wordpress.com> (vizitat 09.01.2016).
74. Gorunescu M. Infracțiuni contra mediului înconjurător. București: C.H. Beck, 2011. 295 p.
75. Hotărârea Parlamentului privind aprobarea Concepției politicii de mediu în Republica Moldova, nr. 605 din 02.11.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 15.01.2002, nr. 9-10 .
76. Hotărârea Parlamentului privind aderarea Republicii Moldova la Convenția de la Basel, nr.1599-XIII din 10 martie 1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.04.1998, nr. 28-29/214.
77. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Programului Național de asigurare a securității ecologice pentru anii 2007-2015, nr. 304 din 17.03.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 30.03.2007, nr. 43-46.
78. Hotărârea Guvernului nr. 471 din 28.06.2011 pentru aprobarea Planului național de acțiuni pentru implementarea în Republica Moldova a Convenției privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului (2011-2015).
79. Hotărârea Guvernului cu privire la regulile de elaborare și cerințele unificate față de documentele de politici, nr. 33 din 11.01.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.01.2007, nr. 006.

80. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea mărimilor sumelor bănești achitate persoanelor fizice citate de către instanța judecătorească, organele de urmărire penală, de examinare a materialelor administrative și cele de executare a documentelor executorii, nr. 270 din 15.03.2006 În: Monitorul Oficial, 24.03.2006, nr. 47-50.
81. Hotărîrea Guvernului privind organizarea activității de standardizare și metrologie, nr. 363 din 25.06.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 01.08.1996, nr. 51.
82. Hotărîrea Plenului CSJ cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile, nr. 3 din 224.12.2010.
83. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației ce reglementează repararea daunei cauzate sănătății” nr. 9 din 23.02.1998
84. Iancu Gh. Drepturile fundamentale și protecția mediului. București: 1998. 255 p.
85. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic în rezultatul poluării de către sursele staționare, aprobată de Ministerul Ecologiei și Resurselor naturale, nr. 381 din 16.08.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 15.10.2004, nr. 186.
86. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat mediului în rezultatul nerespectării legislației privind subsolul, aprobată de Ministerul ecologiei și resurselor naturale nr. 385 din 08.08.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.10.2004, nr. 189.
87. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor de sol, aprobată de Ministerul Ecologiei și Resurselor naturale nr. 383 din 08.08.2004 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.10.2004, nr. 189.
88. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor piscicole, aprobată prin Ordinul ministerului ecologiei construcțiilor și dezvoltării teritoriului, nr. 206 din 07.10.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.08.2004, nr. 150-155.
89. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic la gestionarea deșeurilor de producție și menajere, aprobată de Ministerul Ecologiei și Resurselor Naturale, nr. 384 din 08.08.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.10.2004, nr. 189.
90. Instrucțiunii privind cuantumul plății pentru prejudiciul cauzat spațiilor verzi ale localităților urbane și rurale, aprobată prin Ordinul Ministerului Ecologiei și Resurselor naturale, nr. 34 din 16.09.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.10.2008, nr. 186.
91. Legea apelor, nr. 272 din 23.12.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.04.2012, nr. 81.
92. Legea contenciosului administrativ, nr. 793 din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.05.2000, nr. 57-58.
93. Legea cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale, nr. 591-XIV din 23 septembrie 1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 02.12.1999, nr. 133-134.
94. Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria), nr. 173 din 22.07.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.07.2005. nr. 101-103.
95. Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal nr. 105 din 16.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.06.2008, nr. 112-11.
96. Legea privind protecția mediului înconjurător, nr. 1515 din 16.06.1993. În: Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 01.10.1993, nr. 10.

97. Legea privind plata pentru poluarea mediului, nr. 1540 din 25.02.1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.06.1998, nr. 54-55.
98. Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale, nr. 317 din 18.07.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.10.2003, nr. 208-210.
99. Legea regnului animal, nr. 439 din 27.04.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.11.1995, nr. 62-63.
100. Legea privind protecția aerului atmosferic, nr. 1422 din 17.12.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.05.1998, nr. 44-46.
101. Legea privind organizarea judecătorească nr. 514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.10.1995, nr. 58.
102. Lungu S. Răspunderea civilă în cazul poluării mediului înconjurător. În: Dreptul, București: nr 3/1978. p. 24-28.
103. Lupan E., Minea M. Șt., Marga A. Dreptul mediului. Partea specială. Tratat elementar. București: Lumina Lex, 1997. 527 p.
104. Lupan E. Consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru poluarea mediului. În: Analele Universității din Oradea, seria Dreptul, anul III. 1995. p. 82-92.
105. Lupan E. Tratat de dreptul protecției mediului. București: C.H. Beck, 2009, 693 p.
106. Lupan E. Dreptul la indemnizație al victimei poluării. În: Dreptul, nr.9/2002. p. 69-80.
107. Lupan E. Dicționar de protecția mediului. București: Lumina Lex, p.169. 231 p.
108. Lupan E. Cu privire la noțiunea juridică a prejudiciului ecologic. În: Dreptul, 3/2003. p. 77-89.
109. Lupan E., Pop I.S. Tratat de drept civil. Partea generală, vol. I. București: ALL BECK, 2006. 577 p.
110. Lupan E. Răspunderea civilă. Cluj-Napoca: Accent, 2003. 415p.
111. Magdalena N. M. Răspunderea juridică în dreptul mediului înconjurător. http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/reviste_drept/annales_10_2007/neagu_ro.pdf (vizitat 14.10.2015).
112. Manta C. Rezumatul tezei de doctor. Apărarea mediului prin mijloacele dreptului penal, București: 2009, www.univnt.ro/rezumat_e_dreptat/index.php (vizitat 14.12.2015)
113. Marinescu D. Dreptul mediului înconjurător. București: Șansa, 1993. 387 p.
114. Marinescu D. Dreptul mediului înconjurător. București: Șansa, 1996. 396 p.
115. Marinescu D. Tratat de dreptul mediului. București: Universul juridic, 2008. 772 p.
116. Marinescu D. Tratat de dreptul mediului, Ediția a IV-a. București: Univers juridic, 2010. 751 p.
117. Marinescu C.Gh. Ecologizarea conștiinței un imperativ al societății contemporane, Iași: Vasiliana, 2003. 304 p.
118. Mihăilescu C., ș.a. Ghidul cu privire la evaluarea prejudiciului cauzat mediului de la activitățile antropogene și mecanismele de compensare a lui. Chișinău: 2006. 216 p.
119. Minea E.M. Protecția mediului. Suport de curs. Cluj-Napoca: 2010. 121 p.
120. Mîrzac (Mititelu) D. Principiul precauției. În: Legea și viața, nr. 2/2010, p. 27-33.
121. Neculăescu S. Răspunderea civilă delictuală. Examen critic al condițiilor și fundamentării răspunderii civile delictuale în dreptul civil român. București: 1994. 166 p.

122. Neculăescu S. Răspunderea civilă delictuală în noul Cod civil – Privire critică. În: Dreptul, nr. 4/2010, p. 48-50.
123. Nicolau I. Delimitarea raporturilor juridice de dreptul mediului de alte raporturi de drept. În: Legea și viața, nr. 6/2008. p. 43-47.
124. Nicolau I. Aspecte privind responsabilitatea pentru daune ecologice în legislația franceză. În: Legea și viața, nr. 11/2010. p. 38-40.
125. Nicolae M. Tratat de prescripție extinctivă. București: Universul Juridic, 2010. 1253 p.
126. Nota informativă cu privire la evaluarea erorilor Instrucțiunii privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor piscicole din bazinele acvatice ale Republicii Moldova. http://particip.gov.md/public/documente/120/anexe/ro_115_nota-informativa.pdf (vizitat la 02.12.2015).
127. Ordinul Ministerului Ecologiei Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului, nr. 163 din 07.07.2003 cu privire la aprobarea Metodicii de evaluare a prejudiciului cauzat mediului înconjurător în rezultatul încălcării legislației apelor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.10.2003, nr. 208.
128. Ordonanța de urgență a României privind protecția mediului, nr. 195 din 22.12.2005 În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 30.11.2005, nr. 1.196.
129. Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 68/2007 privind răspunderea de mediu cu referire la prevenirea și repararea prejudiciului asupra mediului. În: Monitorul Oficial al României, 29.06.2007, nr. 446.
130. Orlov M. Răspunderea în dreptul administrativ. Aspect teoretic. Chișinău: 1997. 117 p.
131. Petrescu R. Drept civil. Teoria obligațiilor. Răspunderea delictuală. Oscar print, 1996. 237 p.
132. Pop L., Popa I-F., Vidu S-I. Tratat elementar de drept civil. Obligațiile. București: Univers Juridic, 2012. 563 p.
133. Pop L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, vol. I. Iași: Chemarea, 1992. 350 p.
134. Pop L., Hoffer G., Cu privire la fundamentarea răspunderii fără culpă a părinților pentru prejudiciile cauzate de copiii lor minori. În: Studia Jurisprudenția, Cluj-Napoca: nr.1/1982. P. 45-49.
135. Pop L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: Chemarea, 1998. 499 p.
136. Poleacov V. Asigurarea contra daune de mediu. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Seria drept privat, nr. 2/2003. p. 90-93.
137. Rauschi Șt. Drept civil. Iași: Chemarea, 1992. 448 p.
138. Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova. Chișinău: 2013. 189 p.
139. Sava Al. Aprecierea probelor în procesul penal. Iași: Junimea, 2002. 216 p.
140. Sferdian I. Riscul în contractul de asigurare. În: Dreptul, seria a III-a nr. 6/2002, p. 44.
141. Stătescu C., Bîrsan C. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, ediția a III-a, București: ALL Beck, 2000. 439 p.
142. Stătescu C. Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane. București: Hamangiu, 2009. 320 p.

143. Teodoroiu S.M. Răspunderea civilă pentru dauna ecologică. București: Lumina Lex, 2003. 425 p.
144. Trofimov I. Dreptul mediului. Chișinău: Elena- V.I, 2002. 203 p.
145. Trofimov I. Răspunderea pentru fapta viitoare și determinarea făptuitorului în raportul juridic de răspundere. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, seria Drept privat, nr.3/2003, Chișinău: 2003. p. 4-8.
146. Trofimov I. Implicații asupra formelor de răspundere în dreptul contemporan, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, seria Drept privat, Chișinău, 2003, p. 8-9.
147. Trofimov I. Vinovăția pentru cauzarea de daune civile prin poluare de mediu. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, seria Drept privat, nr. 4/2004. p. 41-48.
148. Trofimov I. Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului. Teza de doctor în drept. Chișinău: 2006. 143 p.
149. Trofimov I., Ardelean G., Crețu A. Dreptul mediului. Chișinău: Bons Offices, 2015. 320 p.
150. Țarcă Ș., Velișcu V. Prejudiciul ecologic provocat de impactul globalizării. În: Pro Patria Lex nr. 11.1/2013. p. 39-46.) <http://search.proquest.com/openview/>, (vizitat 02.12.2015)
151. Urs R., Angheni S. Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor. București: Oscar Print, 1998. 375 p.
152. Vlaicu V. Dreptul de a fi despăgubit pentru dauna ecologică. În: Legea și viața, nr. 9/2006. p.29-31
153. Vințanu G. Prejudiciul. Element al răspunderii civile în dreptul român și comparat, Rezumatul tezei de doctor, p. 1, <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2012Ianuarie/CasemindraGabriela> (vizitat 16.10.2015).
154. Vrabie G., Popescu S., Teoria generală a dreptului. Iași: Ștefan Procopiu, 1993. 197 p.
155. Zamfir P., Trofimov I. Dreptul mediului. Partea generală. Chișinău: 1998. 176 p.
156. Zamfir P., Doagă V. Ghidul judecătorului pentru cauze civile ediția a II-a, Cap. VI. paragraful 8. Litigii ecologice. Chișinău, 2013. p. 797. 1200 p.

Surse în limba rusă

157. Адиханов Ф. Экологическое право. Курс лекций. Барнаул: 2006. 375 с.
158. Анисимов А., Рыженко А., Чаркин С. Экологическое право России. Москва: Юрайт, 2012. 495 с.
159. Боголюбов С. А. Экологическое право. Учебник для вузов. Москва: НОРМА, 1998. 434 с.
160. Боголюбов С. А. Экологическое право. Учебник для вузов. Москва: НОРМА, 2001. 448 с.
161. Бринчук М. М. Экологическое право. Москва: Юрист, 1998, 684 с.
162. Голиченков А.К. Экологическое право России. Словарь юридических терминов. Москва: Городец, 2008. 429 с.
163. Гражданский кодекс Российской Федерации 14-ФЗ от 26.01.96, <http://zakonbase.ru/zakony/ob-ohrane-sredi> (vizitat 28.11.2015).

164. Гусев Р. К. Экологическое право. Москва: 2001, 208 с.
165. Ерофеев Б. В. Экологическое право России. Москва: Юристъ, 1996, 611 с.
166. Иванова А. Возмещение экологического вреда: сравнительно-правовой анализ европейского, немецкого и российского <http://www.dissercat.com/content/vozmeshchenie-ekologicheskogo-vreda> (vizitat 29.03.2016).
167. Иоффе О. Ответственность по советскому гражданскому праву. Ленинград: 1955. 310 с.
168. Мисник Г. Возмещение экологического вреда в Российском праве. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук, Москва: 2008. с.14.
169. Петров Б.В. Экологическое право России. Учебник для вузов. Москва: Юристъ, 1995. р. 307. 624 с.
170. Петров С. Экологическое право России. Конспект лекций. Москва: Приор-издат, 2010, 176 с.
171. Решетников В. И. Экологическое право. Курс лекций. Москва: 2004, 297 с.
172. Суханов Е.А. Гражданское право. Том IV. Москва: Wolters Kluwer, 2010. 755 с.
173. Закон Российской Федерации об охране окружающей среды, N 7-ФЗ, 10 января 2002 г. <http://zakonbase.ru/zakony/ob-ohrane-sredi> (19. 11.2015).

Surse în limba franceză

174. Bacache-Gibelli M. Traité de droit civil. Les obligations. La responsabilité civile extracontractuelle, 2e edition. Tome 5. Paris: Economica, 2012. 968 p.
175. Boutonnet M. Le principe de precaution en droit de la responsabilite civile. Paris: LGDJ, 2005. 695 p.
176. Boutonnet M., Neyert L. Préjudice moral et atteinte à l'environnement. În: Recueil Dalloz, 2010. p. 912-920.
177. Blanc E. La responsabilite des parents du fait de leurs enfants mineurs. Paris: Thèse, 1952. 219 p.
178. Brun Ph. Responsabilite civile extracontractuelle. Paris: Litec, 2005. 546 p.
179. Caballero F. Essais sur la notion juridique de nuisance. Paris: These, LGDJ, 1981. 500 p.
180. Code civil du Quebec, est entré en vigueur le janvier 1994 <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/> (vizitat 17.11.2015).
181. Despax M. La pollution des eaux et ses problemes juridiques. Paris: Librairies techniques, 1968. 219 p.
182. Drago R. Travaux de l'association H. Capitan, La protection du voisinage et de l'environnement. Paris: 1979. 464 p.
183. Dutaret J.L. Gabai S., Giraudiere A.P. Assurance du risque pollution. Paris: Apogees, 1994. 222 p.
184. Girod P. La reparation du dommage écologique. Paris: 1974. 288 p.
185. Hopquin B. Préjudice écologique. În: Revue juridique de l'environnement, nr. 4/2015. p.600-602.

186. Lagoutte J. Réflexion sur la distinction du dommage et du préjudice en droit civil de la responsabilité. În: „Travaux de l’Institut de sciences Criminelles et de la Justice de Bordeaux”, Cujas, no. 4, 2014, p. 89-111.
187. Martin G. La responsabilité civile pour les dommages à l’environnement et la Convention de Lugano. În: Revue juridique de l’environnement, nr. 2-6/1994. p. 121-136
188. Memlouk M. Entreprises et dommage écologique. Paris: Lamy, 2010. 300 p.
189. Prieur M. Droit de l’environnement. Paris: Dalloz, 2011. 1151 p.
190. Raymond-Gouilloud M. Du droit de détruire. Essai sur le droit de l’environnement. Paris: P.U.F, 1989. 204 p.
191. Trebulle F. Les fonctions de la responsabilité environnementale: réparer, prévenir, punir. În: La responsabilité environnementale: prévention, imputation, réparation. Paris: Dalloz, 2009. p 17-44.
192. Tourneau Ph. Droit de la responsabilité et des contrats. Régimes d’indemnisations. Paris: Edition Dalloz, 2014. 2304 p.
193. Uliescu M. La responsabilité pour les dommages écologiques. În: Revue internationale de droit comparé, Vol. 45, nr. 2/1993 Paris: p.387-394.
194. Van Lang A. Droit de l’environnement, 3e édition mise à jour. Paris: PUF, 2011. 513 p.

Surse în limba engleză

195. Environmental liability Act of 10 December 1990. Amended BGBI I 1990, 2634, http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case (vizitat 05.01.2016).
196. Howard B., Gofman L. Environmental Protection Law and Policy, Law approximation to EU Standards in the Republic of Moldova. Chişinău: 2010. 380 p.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul Ardelean Grigore, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Ardelean Grigore

Data: 11.05.2017

CURRICULUM VITAE

I. DATE PERSONALE:

Numele: Ardelean

Prenumele: Grigore

Data nașterii: 6 mai 1984

Locul nașterii: s. Budăi, r-nul Telenești

Domiciliu: mu. Chișinău, s. Humulești, str. 31 august, nr.12

Starea civilă: căsătorită, un copil

Cetățenia: Republica Moldova

II. INSTRUIRE/STUDII:

1990-1999 <i>studii gimnaziale</i>	Școala medie generală din s. Budăi, r-nul Telenești
1999-2002 <i>studii liceale</i>	Liceul Teoretic „Lucian Blaga” din or. Telenești
2002-2006 R.M. <i>studii licență</i>	Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al R.M. Profilul: jurisprudență Specialitatea: drept Specializarea: drept economic
2006-2007 <i>studii masterat</i>	Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al R.M. Profilul: jurisprudență Specialitatea: drept Specializarea: drept privat
2009-2013 <i>studii doctorat</i>	Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al R.M. Domeniul științific: științe sociale și economice Ramura științifică: științe juridice Profilul științific: drept public
Specialitatea științifică:	drept funciar și al mediului 552.04

III. STAGII/CALIFICĂRI:

04.11.2013-15.05.2014 Cursuri de formare și calificare în domeniul Psihopedagogie desfășurate în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al R. Moldova

24.06.2013-28.06.2013 Environmental Criminal Investigation Cours, provided by the U.S Environmental Protection Agency, Budapest, Hungary.

IV. DOMENII DE INTERES ȘTIINȚIFIC: Dreptul mediului, Drept comercial, Drept civil.

V. EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ:

2006-2008 Inspector al Biroului poliției criminale al Comisariatului de poliție sectorul Ciocana, mun. Chișinău.

2008-2012 Lector asistent la Catedra „Drept civil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne din R. Moldova.

2013-prezent Lector universitar la Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne din R. Moldova.

VI. PARTICIPĂRI LA FORURI ȘTIINȚIFICE (naționale și internaționale)

1. **Grigore Ardelean.** *“Limitarea persoanei fizice în capacitate de exercițiu ca urmare a consumului de droguri.”* În: Rolul societății și organelor de drept în contracararea narcomaniei. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău 2008, pag. 102, 0, 31 c. a.
2. **Igor Trofimov, Eugenia Gugulan, Grigore Ardelean.** *„Problema determinării limitelor răspunderii patrimoniale pentru actele de poluare transfrontalieră”.* În: Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău 2009, pag. 90, 0, 35 c. a.
3. **Grigore Ardelean.** *“Traficul ilicit de deșeuri toxice, crimă transnațională împotriva mediului.”* În: Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău 2009, pag. 177, 0, 34 c. a.
4. **Grigore Ardelean.** *“Răspunderea pentru dauna cauzată în comun în timpul manifestărilor de masă.”* În: Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor cu caracter de masă. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău 2010, pag. 189, 0, 30 c. a.
5. **Grigore Ardelean.** *“Aspecte privind evaluarea și compensarea daunei suportate de către colaboratorii poliției în urma accidentelor de muncă sau a contractării unor boli profesionale.”* În: Evaluarea și prevenirea riscurilor la care sunt expuși colaboratorii Organelor Afacerilor Interne și a altor organe de drept. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău 2010, pag. 148, 0, 31 c. a.
6. **Grigore Ardelean.** *“Oportunitățile adaptării legislației naționale la standardele UE și CSI privind evaluarea și repararea prejudiciului ecologic.”* În: Criminalitatea în spațiul Uniunii

Europene și al Comunității Statelor Independente: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău 2012, pag.196-200, 56 c. a.

7. **Grigore Ardelean** “*Rolul autorităților publice în implementarea politicilor cu privire la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic.*” În: Perpetua misiune a administrației publice de a fi în serviciul societății. Materialele ale sesiunii comunicărilor științifice ediția VI-a, Chișinău 2012, 1. 03 c. a.

8. **Grigore Ardelean.** “*Eficiența instituției martorului în determinarea responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic.*” În: Probleme actuale privind protecția și securitatea persoanelor implicate în procesul penal. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău 2013, pag.229, 0,72 c. a.

9. **Grigore Ardelean** “*Considerații privind inadmisibilitatea transmiterii prin moștenire a dreptului de autor*”. În: Revista Intellectus nr.2/2015. Materiale ale Simpozionul „Lecturi AGEPI”, Chișinău 2015, p. 21-25, 0, 43 c. a.

VII. LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE:

1. **Grigore Ardelean.** “*Tratative și acorduri pregătitoare pentru încheierea unui contract civil.*” Analele Științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare”, ediția IX-a, Chișinău 2009, pag. 90, 0, 52 c. a.

2. **Grigore Ardelean.** “*Specificul prevenirii infracțiunilor din sectorul forestier de către funcționarii de poliție.*” Analele Științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare”, ediția X-a, Chișinău 2010, pag.122, 0,33 c. a.

3. **Andrian Crețu. Grigore Ardelean.** “*Particularitățile răspunderii subiective și obiective în dreptul mediului.*” Analele Științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare”, ediția XI-a, Chișinău 2011, pag. 95, 0,49 c. a.

4. **Grigore Ardelean** „*Aspecte teoretico-aplicative cu privire la eficiența reglementărilor în materia evaluării și reparării prejudiciului ecologic*” Analele Academiei „Ștefan cel Mare”, Ediția XIV-a, nr. 1, Chișinău, 2014 ISBN 978-9975-4407-5-2.

5. **Grigore Ardelean** „*Inadmisibilitatea dobândirii dreptului de proprietate asupra mijloacelor de transport în bază de procură*” Analele Academiei „Ștefan cel Mare”, Ediția XIV-a, nr. 2, Chișinău, 2014 ISBN 978-9975-4407-5-2.

6. **Grigore Ardelean.** „*Problema responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat jurisdicției transnistrene*”. „Legea și viața”, nr. 10/2015, p. 22-26, 0,64, c. a.

7. **Grigore Ardelean.** „*Particularități ale acțiunii în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minori*”, „Legea și viața”, nr. 11/2015, p. 24-29, 0,81, c. a.

8. **Grigore Ardelean.** „*Analiza particularităților evaluării prejudiciului ecologic adus persoanelor și bunurilor sale*” În: Analele Științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare” a MAI, ediția XV-a, nr. 1, Chișinău 2015, pag. 45 - 52, 0,69 c. A

9. **Grigore Ardelean.** „*Studiu privind impactul politicilor de mediu asupra calității reglementărilor în domeniul reparării prejudiciului ecologic*” În: Analele Științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare” a MAI, ediția XV-a, nr.2, Chișinău 2015, pag. 54-59, 0,81 c.

10. **Grigore Ardelean.** „*Interferența principiilor răspunderii pentru dauna de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale*” În: Analele Științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare” a MAI, ediția XVI-a, nr. 1, Chișinău 2016, pag. 41 - 48, 0,87 c. A

11. **Grigore Ardelean**, „Noțiunea daunei de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale”, „Legea și viața”, nr. 12/2015, p. 29-35, 0,82, c. a.
12. **Grigore Ardelean**. „Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității ce le caracterizează”, „Legea și viața”, nr. 5/2016, p. 40-45, 1.0, c. a.
13. **G. Ardelean**. „O nouă modalitate de desemnare a responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic-perspectivă a responsabilizării pentru prejudiciul viitor”, Jurnal juridic național, nr. 5(21) 2016, p. 73-78, 1.0, c. a.
14. **G. Ardelean**. „Privire specială asupra condițiilor prejudiciului ecologic susceptibil de reparare”, Jurnal juridic național, nr. 6 (22) 2016, p. 28-34, 1.0, c. a.

Lucrări științifico-didactice publicate:

1. **G. Ardelean**. Drept Comercial, Curs universitar, Ed. Bons Offices, Chișinău, 2014, 308 p. sau 19, 2 c. a.
2. **I. Trofimov, G. Ardelean, A. Crețu**. *Dreptul mediului*,. Ed. Bons Offices, Chișinău, 2015, 320 p. sau 19, 64 c. a.
3. **G. Ardelean**. Drept civil. Drepturile reale principale. Ed. Bons Offices, Chișinău, 2016, 270 p.
4. **G. Ardelean**. Dreptul mediului. Culegere de teste grilă. Ed. Adriga-Vis, Chișinău, 2017, 159 p.
5. **G. Ardelean**. Drept Comercial. Ed. Adriga-Vis, Chișinău, 2017, 328 p.

VIII. CUNOAȘTEREA LIMBILOR

limba română	– avansat;
limba rusă	– avansat;
limba franceză	– mediu.

XIX. DATE DE CONTACT

Tel.: 069314635

e-mail: ardeleangrigore@mail.ru